

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

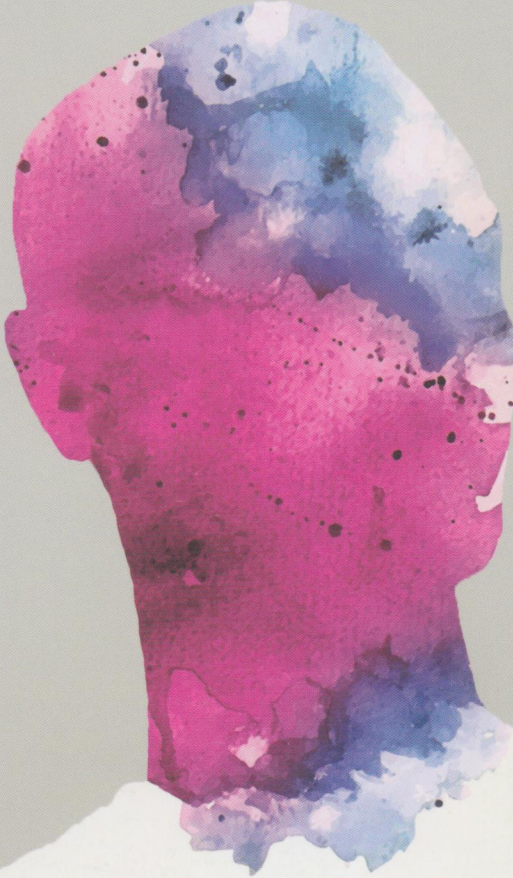
<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ARMAND V.*
DAG SOLSTAD



*

*Gün yüzüne çıkmamış
bir romanın dipnotları*

JAGUAR

DAG SOLSTAD

1941'de Sandefjord'da dünyaya geldi. Edebiyat dünyasına 1965 yılında yayımlanan *Spiraler* isimli kısa öykü kitabıyla adım attı. Erken dönem eserleri, politik içeriklerinden dolayı ülkesinde pek çok tartışmaya yol açtı. Günümüze dek 30'un üzerinde roman, öykü, oyun ve deneme kitabı kaleme aldı; ayrıca gazeteci Jon Michelet'le birlikte, 1982 ile 1998 yılları arasında düzenlenen beş FIFA Dünya Kupası organizasyonunu, politik ve kültürel arka planlarıyla birlikte teknik açıdan inceledikleri rehber kitaplar kaleme aldı. Solstad, ülkesinin en prestijli edebiyat ödülllerinden olan Norveçli Eleştirmenler Ödülü'nü, sonuncusu 1999'da *T. Singer* (2021, Jaguar Kitap) ile olmak üzere toplam üç kez kazanmasının yanı sıra, Kuzey Avrupa Edebiyat Ödülü'nün (1989) ve Brage Ödülü'nün (2006) sahibi olmuştur. Dag Solstad yaşamını Berlin ve Oslo'da sürdürmektedir. Türkçede yayımlanan diğer kitapları ise şunlardır: *Mahcubiyet ve Haysiyet* (2018, YKY), *Lise Öğretmeni Pedersen'in Ülkemize Musallat Olan Büyük Siyasi Uyanışa Dair Anlatısı* (2020, YKY), *Profesör Andersen'in Gecesi* (2021, YKY), *On Birinci Roman*, *On Sekizinci Kitap* (2022, YKY).

DENİZ CANEFE

Norveççe, İsveççe ve İngilizceden çeviriler yapmaktadır. Per Petterson, Thorvald Steen, Roy Jacobsen, Ingvar Ambjørnsen, Kjersti Skomsvold, Jack London, George Orwell gibi birçok önemli yazarın kitaplarını Türkçeye kazandırmıştır. Jaguar Kitap'tan yayımlanan diğer çevirileri şunlardır: *Hızlandıkça Azalıyorum* (Kjersti Skomsvold, 2012), 33 (Kjersti Skomsvold, 2016), *T. Singer* (Dag Solstad, 2021).

Armand V. / Dag Solstad

Kitabın Özgün Adı

Armand V.

© Dag Solstad, 2006

© Jaguar Kitap, 2022

1. Baskı: Eylül 2022

ISBN: 978-625-7027-31-1

Norveççe Aslından Çeviren

© Deniz Canefe

Editör

Berk Çetin

Sayfa Tasarım

Hakan Güngör

Baskı-Cilt

Ana Basın Yayın San. Tic. A. Ş.

Sertifika No: 52729

Bu kitabın yayın hakları Jaguar Kitap'a aittir. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.



Çeviriye katkılarından dolayı NORLA'ya teşekkür ederiz.

Vi ønsker å takke NORLA for oversettelsesstøtten.

JAGUAR KİTAP

Cemal Nadir Sk. No: 16/77 Cağaloğlu / İstanbul

Tel: 0 212 522 94 22

www.jaguarkitap.com

iletisim@jaguarkitap.com

Sertifika No: 27215

🌐 /jaguaryayinlari 📖 /jaguarkitap 📺 /jaguarkitap

ARMAND V.

Gün Yüzüne Çıkmamış Bir Romanın Dipnotları

DAG SOLSTAD

Norveççe Aslından Çeviren

Deniz Canefe

I] Tüm dipnotların en başındaki bu dipnot zaman dizilimi bakımından sorunlu. Armand'ın gençliğini ilgilendiren özel bir yerden kaynaklanıyor, oysa konu Armand'ın gençliği değil; Armand'ın, altmış yaşında bir adamın gözünden oğlunun gençliği. Demek istiyorum ki bu dipnot bambaşka bir zamanda, bambaşka bir yerde geçen bir olay üzerine bir yorum. Burada Armand ve öteki kişiler ana metindekinden çok farklılar, ayrıca Armand'ın o sıralar henüz doğmamış olan oğlu metnin içinde bile değil. Evet, bu olay sırasında oğlunun annesi olacak kadınla Armand'ın karşılaşmasına daha neredeyse yirmi yıl var ama yine de bu dipnotta oğlu babasının gençliğini aydınlatan bir sahnenin merkezinde.

I B] Yakın geçmişte bir sabah uyandığında, altı ayı aşkın bir süredir görmediği oğlunu ziyaret etmesi gerektiği geldi Armand'ın aklına. Yarı uykuluyken aklına gelen bu düşünce bir karara dönüşür dönüşmez uykusu açılıverdi. Altı ay önce, Oslo kışında, oğlu bir süre onun evinde kalmıştı; Armand yurtdışına bir yolculuk yapacağı zaman babasının evine yarım saatlik mesafede, küçük bir dairede kalan oğlu, babası evde yokken onun geniş dairesine taşınmıştı. Armand yola çıkmadan üç-dört gün önce onun evine taşınan oğlu, karanlık bir kış sabahında Armand uzun yurtdışı yolculuğuna başlamak üzere kendisini Norveç'in karasal kesiminde, Mjøsa *

* Norveç'in en büyük gölü. -e.n.

yakınlarındaki Gardermoen'de bulunan Oslo Uluslararası Havaalanı'na götüren taksiye binmek için evden çıktığı sırada dairenin misafir odasında uyuyordu. Armand buradan erken bir sabah uçağına binip Orta Avrupa ülkelerinden birine gider gitmez yurtdışı gezisinin nedeni olan işe girişti. Haftalar boyunca uçakla ve trenle Avrupa'yı dolaştıktan sonra Avrupa'nın en büyük metropollerinden birine ulaştı. Uzun yurtdışı gezisinin son durağı olan bu kentteki bir otele daha önceden beş günlük rezervasyon yaptırmıştı. Yine de daha ikinci günün sabahında metropolden ayrıldı, çünkü o gün yapacağı bir görüşmenin gerçekleşemeyeceğı belli olmuştu; ayrıca bu yurtdışı gezisinden ve özellikle de eskiden kalmayı çok sevdiği, yeniden kendi gözleriyle göreceğı, ona büyüleyici gelen sokaklarında dolaşacağı için sevindiğı bu metropolde bulunmaktan dolayı şaşırtıcı ve beklenmedik bir sıkıntıya kapılmıştı; buluşmanın iptal edildiğı kesinleşip telefonu kapatır kapatmaz kararını verdi, bavullarını topladı, asansörle resepsiyona indi, otel faturasını ödedi, ardından taksiyle havaalanına gitti, SAS* gişesinde uçak biletini Oslo'ya gidecek bir sonraki uçakla değiştirdi. Uçakta yer vardı ve bu yurtdışı gezisine çıkmasının nedeni olan iş için ona verilen biletler bu türden değişiklikleri kolayca yapmasına olanak sağlıyordu. Aynı gün akşama doğru uçağı Gardermoen'e indi ve evine döndü.

18.30 dolaylarında dairesine girdi. Kış devam ediyordu, kar vardı. Omuzlarına birikmiş ıslak, beyaz karların antreye girer girmez erimeye başladığı paltosunu askıya asmak üzereydi. İçeriden sesler duydu, yalnızca oğlunun sesi değildi duyduğu, bir kadın sesi de geliyordu. Bavullarını bıraktı, salonun aralık duran kapısına doğru bir iki adım attı. Ama birden durakladı. Çünkü aralık kapıdan korkunç bir manzara görmüştü. Genç bir adam, üzerinde iç çamaşırlarıyla, giyinik

* İskandinav Havayolları'nın kısaltması. –e.n.

bir genç kadının önünde diz çökmüştü. Genç bir aşağılama. Kendi oğlu genç bir kadın, bir kız tarafından aşağılanıyordu. Kız başını arkaya attı, saçları yumuşak dalgalarla savruldu, küçümseyen gözlerle karşısında utançla titreyen adama baktı. Dehşete kapılan Armand sessizce koridorun karşı tarafındaki yatak odasına gitti, en ufak bir ses çıkarmamaya dikkat ederek kapıyı kapadı. İçeride, üzerinden çıkarmaya fırsat bulamadığı paltosuyla öylece kalakaldı, omuzlarındaki karlar eriyordu. Dehşetten kaskatı kesilmişti.

Bir süre sonra genç kadının öfkeli adımlarla koridora çıkıp çizmelerini ve paltosunu giydiğini, arkasından sokak kapısını kapattığını duyup, sonrasında oğlunun bekleneceği üzere kadınla birlikte dışarı çıkmadığını, koridorda durduğunu anladığında da öylece kaldı. Uzun bir süre sonra oğlunun koridorda neredeyse ayaklarını sürüyerek ileri geri yürüdüğünü duydu, akabinde bu sesler de kesildi ama sokak kapısı yeniden açılıp kapanmadı; oğlu ayaklarını sürüyerek mutfak yönüne gitmiş olmalıydı ve Armand kapalı kapının arkasında bunu anladığında kendi yatak odasında, paltosuyla taş kesilmiş gibi durmaya devam ediyordu. Sarsılmıştı. Aşağılanma. Bir kadının önünde diz çökmüş duran yarı çıplak oğlu aşağılanmıştı. Bunu silmek olanaksızdı. Asla. Tablo korkunç ölçüde gerçektir. Ne yapacağını bilemiyordu. Korkunç. Gerçek. Kanı donmuştu, akla gelebilecek en kötü biçimde donup kalmıştı. Uzaklaşması gerekiyordu. Oğlunun ayaklarını sürükleyerek geri döndüğünü duydu, şimdi salona girmişti. Oğlu salondayken sessizce koridora çıkması, bavullarını antreye sürüklemesi ve ortadan kaybolması olanaksızdı. Yatağın kenarına oturduğunda paltosu hâlâ üzerindeydi. Buradan çıkıp gitmesi gerekiyordu, ama nasıl? Ayağa kalktı, kapıya gidip dışarıyı dinledi. Hiç ses duymadı. Oğlu neredeydi? Salon-da mıydı hâlâ? Öyleyse koridora çıktığını, evden ayrıldığını duyabilirdi. Ayrıca bavulları koridorda kalmıştı, oğlu onları

çoktan görmüş müydü? Gördüyse niye babasına bakmak için yatak odasına gelmiyordu? Aşağılayıcı tablo içine işlemiştir. Oğlunun ayak seslerini yeniden duyana kadar burada kalması, ayak seslerinin tekrar tekrar nereye gittiğini dinlemesi gerekiyordu; mutfağa girdiğini duyabilirse belli etmeden dışarı çıkabilirdi. Sonunda bu gerçekleşti, kalın kışlık ayakkabılarını çoktan çıkarmış olan baba onları eline alıp aceleyle koridora, oradan da dış kapıya ulaştı, kapıyı açtı, ardından sessizce kapatıp Yale marka kilidi yavaşça kilitledi.

Sonra Armand bir lokantaya gitti, iyi bir kırmızı şarapla güzel bir yemek yedi. Ardından kahve ve konyak. Gece yarısını biraz geç, yeniden dairesine döndü. Her taraf karanlıktı. Oğlu ya yatmıştı ya da dışarı çıkmıştı. Armand kışlık paltosunu astı, ayakkabılarını çıkardı, bavullarını yatak odasına taşıyıp boşalttı, giysilerini raflara, dolaplara yerleştirdi, bütün kâğıtları odadaki masaya koydu. Ardından banyoya gidip yatma hazırlıklarını yaptı.

Sabah kalktığında oğlu çoktan uyanmıştı ya da hiç uymamıştı ama belli etmemeye çalışıyordu ve Armand'ı gördüğüne şaşırmıştı. Armand bir görüşme iptal edildiği için dün akşam geldiğini söyledi. Oğlu başını salladı, kendi kiralık odasına dönme zamanının geldiğini söyledi. Baba, içindeki tüm güçleri son kırıntısına kadar kullanarak sakın bir sesle o kadar da acele etmesine gerek olmadığını söyledi ama oğlu omuz silkti, bir aydan fazladır bu daireyi kullandığını, alıştığı koşullara geri dönme zamanının geldiğini söyledi. Kendi yattığı yatak odasına gitti, şaşırtıcı ölçüde kısa bir sürede eşyalarını toplayıp iki torbasıyla geri geldi, babasıyla vedalaştı.

Bu olayın ardından Armand bir sabah uyandığında, altı aydan uzun bir süredir görmediği oğlunu o gün ziyaret etmeye karar verdi birden. Ama salonda gördüğü tablo zihninden silinmemişti. O günkü kadar netti ya da bulanıktı. O gün doğru dürüst göremediği sahneyi kafasında canlandırmaya

gücü yetmiyordu. Genç kadının, genç kızın yarı çıplak oğlunu aşağıladığını görmüştü. Daha fazlasını görmemişti ya da gördüğünü söyleyemiyordu. Denediğinde yeniden kaskatı kesildi, dili tutuldu. Kadının oğlunu nasıl aşağıladığını bile söyleyecek durumda değildi; yalnızca oğlunun yarı çıplak, iç çamaşırıyla önünde diz çöktüğü kadının ise tümüyle giyinik olduğunu görmüştü. Bunu kafasından atmaya çalışmış, böylece izleyen haftalarda, aylarda oğlunu pek düşünmemişti. Aklına geldiğinde de bu anlar kısa sürse bile canını acıtıyordu ve aslında bu kendinde ilginç bir durumdu, çünkü oğlu yirmi yaşını geçeli çok olmuştu; gerek ekonomik gerekse başka anlamlarda bağımsız biri olarak görmek gerekirdi onu. Tam bu nedenle oğlunun da onu aramamış olmasından endişelenmiyordu.

O sabah Armand oğlunu o gün ziyaret etmek istediğinden emindi. Öğlene doğru evden çıktı, yarım saatlik yürüme mesafesinde, Fagerborg tarafındaki Majorstua'da, 1930'lardan kalma bir binanın odalarından birinde oturan oğlunu görmeye gitti. Aslında o sabah başka bir işi vardı ama telefon edip bunu öğleden sonraya ertelemişti. Aslında tersini yapmalıydım, sabah randevuma gidip oğlumu öğleden sonra ya da akşamüstü ziyaret etmeliydim, diye düşündü. Oğlu öğrenciydi, öğrencilerin genellikle üniversitenin okuma salonu ya da seminer odalarında oldukları öğlen saatlerinde değil de öğleden sonra ya da akşamüzeri onu evde bulması daha olasıydı. Ama evde yoksa yok demektir, o zaman ben de yarın öğleden sonra onu ziyaret etmeyi deneyebilirim, sonuçta nasılsa randevumu şimdiden erteledim, diye düşündü Armand. Skillebekk'teki evinden çıkınca, Fredrik Stangs Sokağı'ndan Bygdøy Bulvarı'na yürüdü, Frogner Caddesi'ni geçip Briskeby'ye doğru ilerledi, Industri Sokağı'ndan Majorstua'ya, Bogstad Caddesi'ne döndü, caddeyi geçip oğlunun yaşlı bir kadının dairesinde bir oda kiraladığı binaya ulaştı. Yaşlı kadın

iki odasını kiraya veriyordu çünkü emekli maaşı geçinmesine yetmiyordu, işte oğlu bu odalardan birinde kalıyordu. Öteki odada kalan da bir öğrenciydi ama baba kim olduğuyla pek ilgilenmemişti. Oysa bu konuda yanılmış olabilirdi, çünkü varsayımları yalnızca oğlu onu ziyaret ettiğinde ya da birlikte bir lokantada yemek yediklerinde oğlunun bu öğrenciden hiç söz etmemiş olmasına ve kendisinin de oğlunu odasında ziyarete gittiğinde bu öğrenciyi hiç görmemiş ya da sesini duymamış olmasına dayanıyordu. Armand, Løvenskiold Sokağı'nın sonunda itfaiye binasının yükseldiği Briskeby Tepesi'ne ulaştı. Sol tarafta eski bir transformatör istasyonundan dönüştürülen, özellikle başarılı gençlerin uğrak yeri olan popüler bir lokanta vardı. Buraya ulaştığında Skillebeek'teki evinden oğlunun odasına yarım saatte yürüyebileceğini düşünmenin biraz fazla iyimserce olduğunu anladı, çünkü şimdiden yirmi dakika geçmişti ve yolun ancak yarısına gelmişti. En az kırk dakika çekiyor, diye düşündü, benim sandığım gibi otuz dakika değil. Bunun nedeni eskiden oğlunu ziyarete hep arabayla gitmesiydi, böylesine alışmıştı ve yürüyerek gittiğinde de kendi evinden değil de başka yerlerden yürümüştü oraya. Neyse artık, diye düşünen Armand hızını hiç artırmadan Industri Sokağı'ndan yukarı yürümeye başladı, çünkü zaten yeterince hızlı yürüyordu. Zamanında varırım, diye düşündü, acele etmem gerektiğini nereden çıkarıyorum ki, belki evde bile değildir, evet, büyük olasılıkla evde yoktur. Altmışlı yaşlarda, çok çevik, bütün yaşamı boyunca ince kalmış bir adam olan Armand hızlı adımlarla Industri Sokağı'ndan yukarı yürüdü. Yazla sonbaharın çektiği günlerden biriydi; örneğin havada, yaprakların hışırtısında zayıf da olsa belirgin bir sonbahar etkisi seziliyordu. Biri sorsaydı, Armand şimdiye dek iyi bir yaşam sürdüğünü söyleyebilirdi ve bunu söylemesinin nedeni, ne kadar iyi durumda olduğunu böylesine bariz biçimde gösteren dış belirtiler göz önüne alındığında tersini

söylemesinin tüyler ürpertici ölçüde beklenmedik olacağını düşünmesi değildi yalnızca. Bir o kadar da, içinden yükselen güçlü bir çılgılığı susturmaya, bir anıyı, bu çılgılığa neden olan bir manzarayı bastırmaya çalışıyordu. Görmüş olduklarını. Bu bir yinelemeydi. Oğlunun çizdiği tablo ona kendini geri getirmişti. Oğlunu öyle bir durumda görmek. Oğlunu o durumda gördüğünde yinelemeyi tanımıştı. Oğluna baktığında, belli belirsiz bir şeylerin kalıntıları dışında kendini görüyor olmasa bile, yine de altı ay önce beklenmedik biçimde tanık olduğu manzaranın bir yineleme olduğunu biliyordu.

Oğlunun yaşlı bir dulun dairesindeki bir odada yaşadığı binaya yaklaşıyordu. Yaklaştıkça oğluyla yüz yüze karşılaşma konusunda giderek sabırsızlanmaya başladığını düşündü, oysa günün bu saatinde evde olması neredeyse olanaksızdı. Sokak kapısının önünde durdu, ev sahibesinin zilini aradı. Oğlunun ziyaretçilerinin çaldığı şekilde zili çaldı. İki kısa zil. Dul kadının ziyaretçileri zili bir kere uzun çalacak, bu yetmezse bir süre bekleyip aynısı yineleyeceklerdi. Üç kısa zil sesi öteki kiracının ziyaretçileri içindi. Armand zile iki kere bastı ve gerçekten de yanıt geldi. Daire ikinci kattaydı, oraya çıkınca antre kapısında yine iki kere zile bastı. Antreden ayak sesleri duyuldu, kapı açıldı. Oğlu karşısındaydı. Üzerinde askerî üniforma vardı, babasına utangaç bir gülümsemeyle selam verdi.

I C] Oğlunun utangaç gülümsemesi babasına artık bir öğrenci değil bir asker olduğunu haber vermemesinden kaynaklanıyor olmalı. Armand'ı odasına aldıktan sonra uzun uzun özür diledi. Birden oluvermişti ve ilgilenilmesi gereken pek çok şey vardı. Evet, bundan hiç kuşku yok, dedi baba, çünkü yalnızca bana haber vermeyi unutmakla kalmadın, belli ki odadan çıkacağını söylemeye de zaman bulamamış olmalısın ya da belki odayı boşaltmamayı düşünüyorsundur.

Oğlu tam olarak buna kafa yordüğünü söyledi. Odadan çıkmayı düşünmüştü aslında, izin sırasında bunu yapmayı düşünüyordu, bu onun ilk izniydi ve babasının onu evde bulması büyük şans olmuştu, çünkü geri dönmeden önce eşyalarını toplamak için uğramıştı yalnızca ama sonra kararını değiştirmişti. Çünkü oda olmazsa izinlerinde nerede kalacaktı? Annende ya da bende kalabilirsin, dedi babası. Annemdeki çocuk odasında kalmayı hiç istemiyorum, dedi oğul. Babası şimdi “Peki ya bende?” diyebilirdi ama bunu yapamadı. Onun yerine içini çekti, artık yoksul bir asker olan oğlunun oda kirasını ödeyeceğini söyledi. Oğlu birliğine geri dönmek için eşyalarını toplarken Armand uzun süre diken üstünde oturdu. Gelirken her şeyin yolunda olmasını bekliyor değildi elbette. Ama bunu beklemiyordu, nasıl tepki vereceğini bilemiyordu.

2] Altmışlı yıllarda Oslo’nun hırslı bir genç adama bile sunabileceği başka çok şey vardı. Blindern’deki Tarih ve Felsefe Binası’nı ve Marienlyst’teki NRK* binasını içeren bir çemberin çapının üzerinde, Sognsvann Hattı’nın Blindern durağının olduğu yerden doğruca Gyldendal Norsk Yayınevi’ne inen dik bir çizgi çekerek ve bunu da oradan geçenlerin pusulalarının ucu, “Umudun Ucu” olarak tanımlayarak zamanın hırslı genç öğrencilerini geometri yöntemiyle göstermekle metin burada elbette çok ilginç bir noktaya dokunuyor. Ama Armand’ın yaşamı bundan çok daha fazlasıydı. Bir başka Oslo’ya, kendine özgü, kenarda kalmış, hiçbir özelliği olmayan semtleriyle bu tanınmayan başkente yapılan kaçamakları da içeriyordu. Bir tanesini hafta içinde pek çok kez ziyaret ediyor, Blindern’deki okuma salonundan akşam erken ayrılıp Kirke Caddesi’nden hızla aşağı iniyor, Majors-tua ile başlayan şehir merkezinde bir bira içmeye gidiyordu.

* Norveç Yayın Kurumu. –e.n.

Genellikle Kirke Caddesi'nden hızla inen bir yığın öğrenci olurdu ve bunlar Majorstua'da, kentin dört bir yanından gelen tramvayların ilk ve son durağı olan merkez tramvay durağının ve metronun yer üstüne çıktığı durak olan Majorstua Binası'nın çevresine yayılmış birahanelere doluşurlardı. Anıların puslu uzaklığından seyredildiğinde, Kirke Caddesi'nden hızla aşağı inen bu öğrenci sürüsü, özledikleri sıcak ülkelere uçan özgür kuşlara benzetilebilirdi.

Ama öteki Oslo'nun, o kenarda kalmış, kimsenin tanımadığı Oslo'nun özü Majorstua ve onun merkezindeki tramvay durağı değildi. Öğrenci sürülerinin Kirke Caddesi'nden hızla aşağı inerken öylesine önünden geçtiği yerler, yaklaşık kırk yıl sonra Armand'ın bilincinde kentin bildiği en ilginç yeri olarak kazılı kalmayı sürdürüyor, orada öğrencilik arkadaşlarıyla birlikte yaşadıklarının üzerinden geçmek kalbinin hızlanmasına neden oluyordu. Kirke Caddesi gibi bir büyük şehir caddesinden hızla inmek onun gibi küçük yerden gelme bir genç için dayanılmaz bir şeydi. Suhms Sokağı'yla Majorstua'da araç trafiğinin tıkanıdığı nokta arasındaki bu hiçbir özelliği olmayan bölge, büyük şehirde olma duygusu veriyordu. Kirke Caddesi bir büyük şehir caddesi olmanın yanı sıra Oslo'nun ana arterlerinden biri olduğu için trafik çok yoğundu ve genç Armand'ın içini dolduran büyük şehirde olma duygusu, başlıca bu araç trafiğinden ve trafiğin uğultusundan, her ışıklı kavşakta kırmızı yanınca kesilen sürekli ritminden kaynaklanıyordu. Yanıp sönen kırmızı ışıklar o zamanlar da şimdi de birer gözü andırıyordu. Ama Kirke Caddesi'nin iki yanında, Suhms Sokağı'yla Majorstua arasındaki yerleşimin hiçbir özelliği yoktu, kenarda kalmış gibi görünüyordu. Arada sırada Majorstua'ya doğru hızla ilerleyen öğrenci sürüleri dışında iki yandaki kaldırımlar neredeyse boştu. Daha sonraki yaşamında, sınavlarını verip üniversiteden ayrıldıktan çok sonra Armand sık sık Kirke Caddesi'nden arabayla yukarı

ya da aşağı yönde geçerci. İster yetmişli, seksenli, doksanlı yıllar olsun, ister yüzyılın kapanışından sonra olsun, ister Norveç'te (ve Oslo'da) ister yurtdışında yaşıyor olsun bu durum değışmiyordu. Onun evi orasıydı ve her zaman kendi arabası orada dururdu. Arada sırada bütün öteki sürücüler gibi Kirke Caddesi'nden geçerci. O zaman yeniden Suhms Sokağı'yla Majorstua Kavşağı arasındaki kenarda kalmış semti de geçerci ama Kirke Caddesi'nin iki yanında uzanan bu evlere hiç dönüp bakmaz olmuştu. Artık onu ilgilendiren, Suhms Sokağı'ndaki ışıklı kavşakta yeşil ışığı kırmızıya dönmeyen yakalamaktı.

Ama son zamanlarda başkentin bu unutulmuş semtiyle tanışıklığı yenilenmişti. Ayda bir kez Kirke Caddesi'nin sağ kaldırımından Majorstua Kavşağı'yla Suhms Sokağı arasında yürüyordu. Buraya, oğlunun evine giden uzun yol diyordu. Ayda bir oğlunun oda kiraladığı binanın kapısını çalar, odayı kiraya veren yaşlı dul tarafından içeri alınır, şimdi asker olan oğlunun kirasını öderdi. Yaşlı dul paranın posta çekiyle değil böyle ödenmesini istiyordu; böylece parayı nakit olarak alabiliyor, nakit parayı aldıktan sonra babanın uzattığı kira defterine aldığı parayı yazıp imzalıyordu. Ardından baba ilkin oğlunun odasının kapalı kapısına bir göz atıp içeriden bir ses geliyor mu diye tüm dikkatiyle dinledikten sonra vedalaşıyordu. Ödemeyi her zaman ayın birinde yapardı ama ayın biri tatile denk geliyorsa önceki ayın cumasından ödüyordu, çünkü hafta sonları elinde kira parasıyla koşa koşa yaşlı dula gelmek ona uygun bir davranış gibi görünmüyordu. İzin günleri hafta sonuna denk gelen oğluyla karşılaşmayacağını biliyordu ama ayın biri cumartesiye ya da pazara denk geldiğinde, cuma akşamı yaşlı dula gelirse oğlunu görmek için küçük de olsa bir umudu olurdu. Ayın biri pazartesiye denk geldiğinde, izni pazartesi günü biten oğlu henüz odasından ayrılmadan onu görebilme umuduyla yaşlı dula sabah

erkenden kirayı götürmeye özen gösteriyordu, ama şimdiye dek hiç karşılaşmamışlardı.

Armand randevularını ve yapması gereken işlerini ayarladığı zaman, mesai saatlerinde özel işlerini yapabilmesine olanak veren bir işte çalışıyordu. Son yıllarda giderek daha çok yürür olmuştu ya da bir yere giderken arabasını kullanmak yerine tramvaya biniyor, kalan yolu yürüyordu. Yalnızca oğlunun aylık kirasını ödemek için yaşlı dula gittiği zamanlar değil başka durumlarda da böyle yapıyordu. Ofisinin olduğu binadan bir yere gidecek olduğunda, şayet ayın biriye Ulusal Tiyatro İstasyonu'ndan metroyla Majorstua'ya gidiyor, oradan da oğlunun evine giden uzun yoldan yürüyordu. Majorstua Kavşağı'nı geçtiğinde Thune Kuyumcusu'nun karşısına gelmiş oluyor, buradan Kirke Caddesi'nin sağ kaldırımından uzaktaki Suhms Sokağı'nın ışıklı kavşağına yürüyordu. Böylece öğrencilik günlerinden çok özel anıları olan tarafta kalmış, tanınmayan büyük şehir semtinde yürüyordu ama şimdi Suhms Sokağı'na doğru yönde gidiyordu; oysa öğrenciliğinde Kirke Caddesi'nin karşı kaldırımında, hızla geçip giden öğrenci sürülerinin ortasında, genellikle başkalarıyla birlikte aşağı yürür ve onlar gibi Kirke Caddesi'nin neredeyse bomboş olan karşı kaldırımına, büyük şehir binalarının ıssız gölgelerine şöyle bir göz atardı. Suhms Sokağı'ndaki ışıklı kavşağa gelmeden sağa dönüp Hammerstad Sokağı'ndan yukarı yürürse doğruca oğlunun oda kiraladığı binaya ulaşabilirdi; ama her seferinde Suhms Sokağı'ndaki ışıklı kavşağa kadar yürümeyi yeğliyor, oradan sağa dönüp Schultz Sokağı'na kadar, oradan da aşağı ve içlerinde oğlunun evinin bulunduğu sokaklar ağına dalıyordu ve bu da yolu epey uzatmak anlamına geliyordu. Majorstua Kavşağı'ndan Suhms Sokağı'ndaki ışıklı kavşağa kadar Kirke Caddesi'nin sağ tarafı bütün bu yıllar boyunca çok değişmişti. Değişen şey binaların kendileri ya da kaldırımın görünüşü değildi; ama bölgeye kişiliğini veren,

insanları buraya çeken işletmeler çok değişmişti. Yine de Armand 2005 yılında bile hep 1965 yılındaymış gibi duygularla yaşıyor, bir anlamda zamanda geriden geliyordu. Bu kalabalık köşede bir şubesi olan lüks kuyumcu Thune'den başlıyordu yolu. Armand burada durur, her bir mücevherin, küçücük bir incinin bile eşsiz özelliklerine hakkını verebilmek için büyük yer ayrılmış, tanıdık uluslararası tarzdaki özel kutularda sergilendiği vitrine bakardı hayran gözlerle. İnci, ama ne inci! Bu küçük, seçkin inciden sonra Armand, Kirke Caddesi'nin sağ tarafından yukarı ilerleyip Oslo'nun göbeğindeki belirgin hiçbir özelliği olmayan bölgeye girerdi. Burası öylesine özellikten yoksun ki insanın orada olduğunu anlaması bile zaman alır. İlk Perler & Diamanter Forever, ardından McDonald's, sonra Majorstua Postanesi'ni geçince Ole Vigs Sokağı'na geldiğinde insan nereye girdiğini anlamaya başlar. Perler & Diamanter, McDonald's ve Majorstua Postanesi yemliktir ve çok farklı ruh durumlarını ve duyguları olduğu kadar farklı yaşları ve alım güçlerini avlamayı amaçlar. Örneğin Armand kendi doğası, yaşı ve alım gücü nedeniyle Thune'yi McDonald's'a yeğler. Ayrıca McDonald's logosunu da beğenmez, tanımlayacak en iyi sözcük berbat olurdu diye düşünür, ama bu sözcüğü şık bulmadığı için kullanmayı sevmez. Buna karşın Majorstua Postanesi hem köklü hem de saygın olarak tanımlanabilir; evet, binanın girişine yapılan yeni dekorasyon bile emekli maaşlarını çekip postaneden çıkan Majorstualı hanımların meşhur nezaketini ve hem Kirke Caddesi'ndeki tramvay yolunda hem de Majorstua'nın ünlü pastanesinde her türlü zorlukla baş etmek konusundaki inanılmaz yeteneklerini ellerinden almakta güçsüz kalıyor. Sokağın karşı kaldırımında, yine Kirke Caddesi'nin sağ tarafında Suhms Sokağı ışıklı kavşağına yürürken Bjørke Ajansı, hamile giyim mağazası, Bergmannen, Herkese Boya mağazası, Orient, Kid Interior ya da ona benzer, Oslo'nun en özelliksiz bölgesinde

uluslararası karakteriyle, Madrid, Oslo, Londra, Paris ve Stockholm'deki bağı ortaklık ve şubelerinin reklamını yapan bir mobilya mağazası bulunur. Armand bunu gördüğünde içerikle zaman arasındaki ilişkinin biraz ertelendiği bir yerde olmanın tadını çıkarırken kendi payına birkaç şube daha ekleyebileceğini düşünür: Ciudad de Mexico, Amman, Şam, Atina, Manila. Hemen yanında Bjørke Ajansı, aralarında silah dolabı da olmak üzere yangına ve hırsızlığa dayanıklı çeşitli dolaplar satan özel bir dükkân. Onun yanındaki, hamile kadınlara hamile giysileri satan, hırsızlık ve yangına dayanıklı dolaplarla silah dolapları satan dükkâna çapkın bir bakış fırlatan dükkân kendisine "Hamilelik" adını takmıştır. Hamilelik'in öteki komşusunun adı Bergmann'dır, burada Berg Dağı'ndan getirilmiş kristaller ve mücevherler satılır. Sonra Herkese Renk dükkânı, ardından küçük bir Şark kahvesi gelir ve yine Bjørke Ajansı, aralarında -köşesinde Kid Interior bulunan Trudvang Caddesi'ni geçen- Armand V'nin de olduğu yayaların yolunu keser. Ortalıkta kimseler yoktur. Armand karşıya geçer. Kirke Caddesi boyunca iki yanda araba uğultuları kesintisiz sürer. Ön tarafında dükkânlar olmayan bir bina? Bu yorgun cephe neyi gizliyor acaba? Birileri yaşıyor mu burada? Armand son altı ayda, bu uzun yoldan oğlunun evine gidip dönerken buradaki binaların hiçbirinin sokak kapısında, durup anahtarını çıkaran birini bir kez bile görmediğini kesinlikle söyleyebilir; ayrıca sokak kapısının neşeli bir gürültüyle açıldığını, avludan dışarı kadın, erkek, yaşlı, genç ya da çocuk herhangi birinin dışarı çıktığını da görmedi şimdiye dek. Ama yandaki binanın alt katındaki Pizza Pancetta açıktır. Burada insanlar da vardır. Çalışanlar. Tıpkı kadın ve erkek kuaförü Renée Studio gibi. Burada berberler var tabii ki. Sürücü kursu ofisinde, tam ortaya konmuş bir yazı masasının başında oturmuş, gazetesini okuyan bir beyefendi olur. Bunnpris mağazasına dik bir bodrum merdiveniyle inilir ve

Armand bir sokak daha geçer. Bu kez geçtiği Hammerstads Sokağı'dır, burada sağa dönebilir ve biraz ileride oğlunun odasının bulunduğu binanın hemen yakınına gelebilir, ama öyle yapmaz. Karşıya geçer, Kirke Caddesi Çiçekçisi ve Bjørn Mathisen Antikacısı'nın süslediği kaldırımda yürümeyi sürdürür. Yeniden karşıya geçmeden önce çiçekçinin içinde çok sayıda müşteri olduğunu görür, yürümeyi sürdürür, yalnızca kiralık evlerden oluşan bir alanın önünden yürüyüp yeniden karşıya geçer, bodrum katında adsız bir dükkân, Çin Armağanları dükkânı, Thai masajı ve refleksoloji merkezi bulunan bir bina öbeğini geçtikten sonra, sonunda giriş katında dükkân olmayan bir başka binaya ulaşır ve Suhms Sokağı köşesindeki ışıklar düzenli olarak bir kırmızı bir yeşil yanıp sönerler. Ardından sağa sapar, Suhms Sokağı'na girerken Kirke Caddesi'nin öteki yakasına, uzaklara, Marienlyst'teki beyaz NRK binasının ışıklarının parladığı engibeli araziye uzunca bir bakış fırlatır, saatine bakıp NRK binasının saatiyle karşılaştırır. Oralarda, Armand'ın dünyasına şimdi içinden geçtiği bölgeden daha yakın, hep aynı yumuşak umutları uyandıran bir başka dünya vardır.

Armand ayın birinde oğlunun kirasını ödemeye son kez giderken hep yaptığı gibi Majorstua metrosuna bindi, merkez tramvay durağında kavşaktan karşıya geçti ve Kirke Caddesi'nin sağ tarafından yukarı ilerledi, lüks kuyumcu Thune'nin şubesinin, McDonalds'ın ve Majorstua Postanesi'nin önünden yürüyüp Ole Vogts Sokağı'ndan karşıya geçti. İlkbahar yaklaşıyordu artık; Armand'ın üzerinde yeni satın aldığı, açık renk, neredeyse beyaz, baharlık bir pardösü vardı. Sivri burunlu, şık İtalyan yürüyüş ayakkabıları da oldukça zarifti. Özellikle ilkbahar güneşiyle ısınmış yerlerden gölgeli yerlere geçince havanın ne kadar serin olduğu fark ediliyordu, bu yüzden boynuna saf kaşmir bir atkı sarmıştı. Armand; Kuyumcu Thune, McDonald's ve girişinde biraz olsun insanın

toplandığı Majorstua Postanesi'nin önünden geçerken onun altmışlı yaşlarında şık bir adam olduğunu görmek kolaydı. Sonra Ole Vigs Sokağı'ndan karşıya geçti, Suhms Sokağı'nın ışıklı kavşağına kadar iyice ıssızlaşan kaldırımında yürüdü. Ole Vigs Sokağı ve Trudvang Caddesi arasındaki ilginç dükkânlar dizisinin önünden geçti, Hammerstads Sokağı kavşağına yürüdü. Yolun orta şeridinin iki yanından durmadan arabalar geçiyordu ve bu soğuk ilkbahar güneşinde, kuru asfaltın üzerinde zarif İtalyan ayakkabılarıyla yürüyen Armand'ın kalbi hızlanmıştı. Büyük kent uğultusu. Buraların ıssızlığı, Armand'ın yüreğinin çarpışı. Sanki dün gibiydi. Pizza Pancetta'yı, kadın ve erkek kuaförü Renée Studio'yu geçti. Kuaförde bir müşteri olduğunu gördü. Ellili yaşlarında bir kadın kurutma makinesinin altında oturmuş bir dergi okuyordu. Armand durup kuaförden içeri gizli gizli bakmadan edemedi. Doğruca kuaförün karşısında durup içeri bakmamak için bir iki adım geriledi, camekânın biraz sağ tarafına geçti. Bu ona neyi anımsatmıştı? Bir şey anımsatmıştı, bu yüzden durmuştu. Başka bir zamandan, Norveç değil de başka bir ülkedeki başka bir kentten bir sahne mi? Bulup çıkaramıyordu, New York'tan olabilir miydi? Her şeye karşın? Ama buna kafa yoracak zaman bulamadı, çünkü kendisi için alışılmadık bir şey görmüştü. Genç bir adam Kirke Caddesi'nden aşağı son hızla koşarak geliyordu. Canını dişine takmış koşuyordu. Arkasından iki adam daha geliyordu, önden koşandan daha ağır olduklarından ve daha yavaş koştuklarından kendilerine göre son hızla koşmalarına karşın önden koşandan giderek geride kalıyorlardı. Bu iki adamın arkasında, sokağın yukarılarında, Suhms Sokağı ışıklı kavşağına varmadan yolun yarısında Armand yaşlı bir kadın gördü. Kadın dimdik durmuş gökyüzüne doğru uluyordu. İlk adam Armand'a yaklaştı. Çok solgundu ama ayakları çevikti. Yanından geçerken Armand bir şey yapmadan duramadı. Sanki kendini göstermek

ister gibiydi, şık İtalyan ayakkabılı sol ayağını pervasızca sola savurdu, koşan gence çelme taktı; genç boylu boyunca yere devrildi. Armand ayağını yavaşça geri çekti, sanki hiçbir şey olmamış gibi Kirke Caddesi'nden Suhms Sokağı'ndaki ıııklı kavşıağa doğru yürümeyi sürdürdü. Doğruyu söylemek gerekirse ayağında bir sızı hissediyordu, ama ayağını olabildiğince kasmamaya ve topalladığını belli etmemeye çalışarak hiçbir şey olmamış gibi yürümeye özen gösterdi. Orta yaşı, biraz kilolu iki adam soluk soluğa Armand'ı geçtiler, ona hiç aldırmadan uzaklaştılar. Yolun yukarısında yaşı kadının dimdik durmuş gökyüzüne doğru ulumayı sürdürdüğünü görebiliyordu Armand. Kadının yanına doğru yürümeye başladı.

Ama sonra kararını değiştirdi. Bunun yerine Hammers-tads Sokağı'ndan karşıya geçip Åsa Caddesi'nden yukarı yürüdü, durdu, arkasını döndü. Solgun gencin peşinden gelen orta yaşı, biraz kilolu iki adam tarafından ayağa kaldırıldığını gördü. Gencin kollarını arkaya bükmüşlerdi. Bir tanesi cep telefonundan birini arıyordu. Kaldırımında duran eski moda bir kadın çantasının içindekiler asfaltın üzerine dökülmüş-tü. Polis araçlarının sirenlerini duydu, araçların Kirke Caddesi'nde sağ şeritten kaldırıma yanaşıp durduklarını gördü. Armand arkasını dönüp Kirke Caddesi'nden Suhms Sokağı'ndaki ıııklı kavşıağa doğru yürüdü. Oraya giderken donmuş gibi ve ilginç bir biçimde dimdik duran yaşı hanımın yanından geçti. Şimdi ulumayı bırakmıştı ama cam gibi bakışlarını Kirke Caddesi'nin aşağılarında bir yere dikmişti. Armand sessizce yanından geçerken kadına avutucu bir iki söz bile söylemedi, belki de bunu yapması gerekirdi. Suhms Sokağı'nın ıııklı kavşıağında sağa döndü, Schultz Sokağı'nda bir kez daha sağa dönüp oğlunun bir oda kiraladığı binanın olduğu bölgeye girdi. Keyfi kaçmıştı, biraz önce olanlara ve kendisinin bu olanlardaki rolüne kafa yoruyordu.

2 B] Evet, Oslo'yu pantolonunun cebi gibi bildiği söyle-
nebilir. Altmışlı yıllarda bu deyim nedense çok kullanılırdı.
Pantolon cebini bilmek ne anlama geliyor olabilir ki? Acaba
yine bu yıllarda çok kullanılan tombala oynamak deyimiyse
bir bağlantısı olabilir mi? Belki de deyimlerden biri, öteki
düşünülmeden anlam taşıymıyordu. Çünkü genç adamların
ceplerinde pek fazla bir şey yoktu o zamanlar. Aslına bakılır-
sa, odalarının anahtarı ve bir mendil dışında bir şey olmaz-
dı. Sonuçta cüzdan arka cepte taşınıyordu ve bu, pantolon
cebiyle aynı şey değildi; pantolonun iki yanındaki ceplere
pantolon cebi denir ve insanlar arada sırada ellerini bu ceple-
re sokarlar, kimi zaman dalgınlıkla tombala oynadıkları olur.
Demek ki Oslo'yu dalgın zamanlarında oynadığı penisi kadar
iyi tanıyordu.

3] Yaşayanlar. Ve ölmüşler. Anlatması zor. Belki de şudur:
Yeryüzünde hiçbir zaman şimdiki kadar çok insan yaşamam-
mış olsa da ölmüşlerin sayısı yaşayanlardan fazla. Yıllar ilerle-
dikçe insan bu çoğunluğa ve herkesin çıktığı o son yolculuğa
yaklaşır.

4] O gün başka bir şey daha oldu. Oğlunun odasının bir
aylık kirasını yaşlı dul hanıma ödedikten sonra sokağa çıkıp
Bogstad Caddesi'ne doğru yürüdü. Ole Vigs Sokağı'ndan In-
dustri Sokağı'na, oradan da aşağıya ilerledi. Saatine baktığın-
da çok fazla zamanı olmadığını anladı, çünkü en çok bir saat
içinde önemli bir konferansa yetişmeliydi. Yine de yürüyüş
için zamanı olduğunu düşünüyordu. Bogstad Caddesi'nden
aşağı yürüyüp Hegdehaugs Caddesi'ne çıkar, Saray Bahçe-
si'nden geçerse hiç zorlanmadan zamanında yetişebilirdi.
Yürümeyi seviyordu. En çok sevdiği şeydi, tıpkı kırk yıl önce,
öğrenciliğinde Oslo'yu koştura koştura dolaşması gibi; şimdi
de soğuk, güneşli bahar günü ona o zamanları anımsatıyordu.

Ama şimdilerde artık av peşinde, olası (olanaksız) mutluluğu hedefleyerek değil, spor olsun diye yürüyordu. Yine de, ilginçtir ki o günlerdekinden daha iyi gözlem yaptığını düşünüyordu. Bogstad Caddesi'ne ulaştığında yolun karşı tarafında Hagemann'ı görünce onunla selamlaşmak için karşıya geçmeye karar verdi.

Hagemann, Bogstad Caddesi'yle Industri Sokağı'nın keşiştiği noktadaki oldukça modern iş merkezinin yanında duruyordu. Burada bir de mağazaların ve moda dükkânlarının bulunduğu bir pasaj vardı. Hagemann bir masanın yanında durmuş, gelip geçenlere bildiri dağıtıyordu. Armand'ın Hagemann'la pek yakınlığı yoktu ama ikisinin de öğrenci olduğu günlerden beri tanıyordu onu. Aynı alanda öğrenci değillerdi, ortak arkadaşları aracılığıyla tanışmışlardı. Armand'ın Hagemann'ı iyi hatırlamasının nedeni o zamanlar güzelliğinden dolayı çok özel, kızıl saçlı bir kadınla birlikte olmasıydı. Sonradan da evlendiklerini duymuştu. Öğrencilik yıllarından sonra seksenli yıllarda onunla yeniden karşılaşana kadar bir daha görmemişti Hagemann'ı. Hagemann, Norveç'in çok sayıdaki siyasi partilerinden birinde, yüksek bir konumdaydı o sıralar. Ne yazık ki bir süre sonra adı, belki de gereğinden çok abartılan, yolsuzluklarla ilgili biraz karanlık bir konuya karıştı. Hagemann yolsuzluktan yargılandı, iki-üç yıl hapis yattı. Eski siyasi dostlarından birkaçı bir tür ofiste ya da depoda küçük bir iş bulmasına yardımcı oldular; Armand arada sırada, çok ender olarak yolda onunla karşılaştığında hep durur, biraz konuşurdu. Güzelliği dikkat çeken kızıl saçlı karısı skandal, yargılanma ve mahpusluk döneminde Hagemann'ı bırakmadı. Hapisten çıktığında Hagemann karısı ve iki çocuğunun yanına döndü ve herhalde daha ucuz bir daireye çıkmış olmalıydılar, çünkü ekonomik açıdan yaşam koşulları elbette büyük darbe yemişti ve kötü durumda olmalıydılar. Ama yine de birkaç yıl sonra boşandılar. Bu sırada çocuklar

artık büyümüş, evden ayrılmışlardı. O günden sonra Hagemann yalnız yaşadı ve herhalde bu bölgede yaşıyor olmalıydı, çünkü Armand arada sırada onunla Bogstad Caddesi çevresinde karşılaşıyordu.

Karşılaştıklarında hep biraz konuşurlardı. Çeşitli konularda görüşlerini anlatırlardı birbirlerine. Armand, Hagemann'ın özel yaşamına asla girmezdi, bu yüzden başkalarından duyduklarından daha fazlasını bilmiyordu ve bu onu biraz huzursuz ediyordu: Şimdi karşıya geçti, üstelik kuralları çiğneyerek, çünkü şehrin trafik ışıklı kavşağını kullanacak olsaydı önce Industri Sokağı'nı geçmek için yeşilin yanmasını, sonra Bogstad Caddesi'nde yeşilin yanmasını, ardından da Industri Sokağı'nı, Bogstad Caddesi'nin aşağısında karşıdan karşıya katetmek için bir daha yeşil ışığın yanmasını beklemesi gerekecekti. Hayır, iki yandan gelen tramvay olmadığına, arabaların da onu ezmeye ya da öfkeyle korna çalmaya yetişemeyecek kadar uzakta olduğuna emin olunca doğruca yola çıktı, karşı kaldırıma geçti. Hagemann da onu görmüş, yanına doğru yürümeye başlamıştı. Tokalaştılar.

Armand, Hagemann'ın ne tür bildiriler dağıttığını, yanındaki masada nelerin durduğunu biliyordu. Hagemann ABD'deki idam cezasına sert şekilde karşı çıkan broşürler dağıtıyordu. Bugün, bir hafta sonra öldürülecek olan biriyle ilgiliydi bildiriler ve bağışlanması için imza atılabilecek bir imza listesi vardı masada. Ayrıca, eski kamp masasının üzerinde sayısız broşür, fotoğraf, kitap ve başka gereçler duruyordu. ABD'de kaç kişinin idam kuyruğunda öldürülmeyi beklediğini gösteren istatistikler. İdam cezasının yeniden onaylandığı 1980 yılından bu yana öldürülenlerin sayısı. Ölüm hücrelerinde oturanların fotoğrafları. İdam cezasına çarptırılanların fotoğrafları. Armand, Hagemann'ın artık çalışmadığını öğrendi. Erken emekliliğini almıştı ve eski dostu, avukat Julius Hansen epey uğraşıp ona iyi bir emekli maaşı

bağlatmıştı. Bir zamanlar iyi kazanıyordum, dedi Hagemann ve Julius Hansen'den, avukattan söz etti; evet, onu hatırlıyordur. Sonunda teslim oldular. Emekli olduktan sonra idam cezasına karşı protesto standı açmaya başlamıştı. Ama aslında konuya dair ilgisi çok daha öncelere dayanıyordu. Evet, Hagemann'ın hapisten çıktığı sıralarda, birkaç yıl sonrasında başlamış olmalı, diye düşünüyordu Armand.

Armand, Hagemann'la pek çok konudaki görüşlerini paylaştı. Bunların arasında ABD'deki idam cezası da vardı ama konumunu göz önüne alarak bu konuda dikkatli olmalıydı. ABD'deki idam cezası ayaküstü sohbetlere uygun bir konu değildi. Yine de Hagemann'ın gösterdiği bazı olaylar karşısında duyduğu öfkeyi göstermeden edemedi. Elektrikli sandalye bulunduran Amerikan eyaletlerini gösteren fotoğraf dizisinin etkisi çok sertti. Zehir şırınga edilen odalarındaki de. Ayrıca tanıkların kurbanı görebileceği cam duvarlar. Son yemek resimleri. Ölüm cezasına çarptırılan zihinsel engelliler. Akıl hastaları. Reşit olmadan idam edilenler. Ama Armand konuşmayı başka konulara çekmeye çalışıyordu. Örneğin bugün Hagemann'a biraz önce olanları, kendisinin de tam anlamadığı bir nedenle narkoman bir kapkaççıya çelme takışını, gencin yüzükoyun yere kapaklanmasını, arkasından gelen iki adamın onu yakalayıp polise telefon etmelerini anlatabileceğini düşünmüştü. Hagemann'ın bu konuda ne düşündüğünü, ona bunu yaptıran güdünün –solgun narkoman gencin güdüsünün değil, Armand'ın çelme takmasının güdüsünün–ne olabileceği konusunda söyleyeceklerini duymak istiyordu ama bu olayı anlatmaya başlar başlamaz durdu; çünkü anlatacakları tutuklama, polis ve bunun ardından da yargılama ve ceza kavramlarını içerecekti. Bu yüzden bunları anlatmak yerine biraz önce oğlunun kirasını ödediğini, oğlunun orduya katıldığını anlattı. Artık o bir asker, dedi Armand. Birden asker olmaya karar verdi, ben de izinlerinde kullanması için

odasını elinde tutması gerektiğini düşündüm, yetişkin bir oğul izinlerinde eve gelince babasının yanında yaşamamalı, ya da annesinin, diyen Armand'ın aklına bir keresinde Hagemann'a, Şu sıralar çocuklarını görüyor musun? diye sormuş olduğu geldi. Sonra da dilini tutsa iyi olacağı aklına gelmişti, çünkü patavatsız bir soruydu bu, böyle sormaması gerekiyordu; onun yerine, Çocukların nasıllar? diye sormalıydı. Bu bambaşka bir soruydu, Hagemann'a tepeden bakarmış gibi sorulan, Hagemann'ın çocuklarını pek görmediğini ima eden ilki gibi bir şeyler ima etmiyordu. Zaten Hagemann kendisi bu konuyu gündeme getirmedikçe Armand'ı hiç ilgilendirmezdi.

Armand'ın Hagemann'a saygılı davranmak istediği göz ardı edilemez. Düşkün Hagemann'a. Armand'ın Hagemann'da dikkatini çeken ve ilginç bulduğu taraf, onun ABD'deki idam cezasıyla ilgilenmesinin açıkça iki-üç yıllık tutukluluğunun ardından başlamasıydı; belli ki bunun ardından ilgisi her yıl giderek yoğunlaşıyordu. Hapsedilmesi ve aşağılanması, ABD'deki idam cezasına tepki göstermesine yol açmıştı. Bunun yerine müebbet hapis cezası. En azından yaşıyor olur insan, diye düşünüyordu Hagemann, eski bir hükümlü olarak. Kendisinin de bir hükümlü olduğunu en fazla birkaç dakikalığına unutabiliyordu herhalde. Herkes ona bu gözle bakıyor, acıyordu. Armand da. Herkesin böyle yaptığını biliyordu ve buna karşı hiçbir şey yapamazdı. Bir zamanlar hükümet ortağı olan partilerden birinde güvenilir bir politikacıydı, ama bu güveni kendisini zengin etmek için kötüye kullanmıştı. Buna hiç şüphe yoktu. Tepetaklak olmalıydı. Hagemann'ın, idam cezası savunucusu bir süper gücü destekleyen partinin önde gelenlerinden biriyken, kendisinin ve partisinin hâlâ var olduğunu ya da gerçeklikten kopmadığının kanıtı olarak hapisten çıktıktan sonra geri kalan nüfuzunun çoğunu kullanmasıyla idam cezasına savaş açması şaşırtıcı değil miydi?

Armand bilmiyordu. Hagemann'ı şimdi olduğu gibi o zaman da günümüz dünyasında ABD politikası hakkında neler d   nd   yle ilgili konuşması için yönlendirmeye çalışıyordu hep; ama onu yönlendirmeye çalıştığı konuda yalnızca kibar, neredeyse umursamaz bir tavırla kar ıla ıyordu. Hagemann ilgileniyormu  gibi görünmüyordu ya da özellikle ilgileniyormu  gibi g r nmemeyi ye liyordu.

Ama görüş alı veri i yapıyorlardı yine de. Hava durumu, dünya coğrafyası gibi renksiz konular, aramızdaki en modernite saplantılılarının 1 Ocak 2000'den beri geçen yüzyıl diye adlandırdıkları tarihteki olaylar, özellikle uluslararası konular ve elbette ABD'deki idam cezasıydı konuştukları şeyler. Bogstad Caddesi'yle Industri Sokağı'nın ke i ti i k   de, kesinlikle geçen yüzyılda yapılmış, oldukça modern i  yeri binasının önünde öylece durmuş konuşuyorlardı. Ayrıca  ampiyonlar Ligi ve genel olarak televizyondaki futbol maçları konularına da girdiler. Armand, arada sırada yoldan geçenlere ABD'de uygulanacak idam cezasına karşı bildiri ler uzatan Hagemann'la böyle durup konuşmaktan ho lanıyordu. Ama saatine göz attı ında çok az zamanı kaldığını görünce endişeye kapıldı. Bakanlıktaki önemli konferans on be  dakika sonra ba lıyordu. Neyse ki hemen k   de bir taksi dura ı vardı, konferansa yeti ebilirdi. Hagemann'la vedala tı. Altmı lı ya lardaki iki beyefendi tokala tılar. Tokala tıkları sırada Armand'ın aklına, kendisinin 42 yaşındayken yüksek bir göreve atanması geldi. Hagemann'ın d      de yaklaşık bu zamanlara denk geliyordu. Evet, belki de Hagemann tam olarak benim atandı ım gün tutuklanmı tır, diye düşündü Armand. Yirmi yılı aşkın bir süre önce ikisi de küçük  l kelerinin kamusal yaşamında başarılı adamlardı, biri devletin içinde, öteki siyasi yaşamda iyi bir yere gelmişti. Sonra biri acımasızca d   t , öteki daha yüksek bir konuma getirildi. Ama küçük bir Kuzey Avrupa ba kentinde, bir soka ın

köşesinde bu iki beyefendinin birbiriyle vedalaşması, yalnızca kaderin bir oyununun sonucu gibi görülebilir mi? Armand'ın kendisini kaderin bir oyunu olarak görüp göremediği kuşku-
lu. Ama Hagemann'ı kaderin bir oyunu olarak görüyor muy-
du? Ya da Armand, Hagemann'a duyduğu yakınlığa karşın
yine de onu bir tesadüf olarak mı görüyordu? Bunları yazan
benim için böyle sorular sormak önemli.

5 J] Bir roman her şeyin önceden yazıldığı, yazarın yal-
nızca onu bulup özenle ortaya çıkardığı bir şey midir? İtiraf
etmeliyim ki her geçen yıl böyle bir görüşü giderek daha çok
benimsiyorum. Ama başlangıçta romanı yazan kimdi? Ben
yalnızca onu bulup ortaya çıkaran biriysen? Bu yorum, yu-
karıdaki metinde çok yüksek düzeyde metafizik bir soruyu
ele alan ya da gizleyen bir yer konumunda.

5 B] Bu soruyu sormak yerinde olur çünkü benim ortaya
çıkardığım, benim adımla yayımlanmış bir roman belli ki be-
nim tarafımdan yazılmıştır. Söz konusu kitapta, herhangi bir
bölüm kâğıt üzerinde son haline kavuşana kadar kim bilir kaç
deneme yapmışımdır. En azından yirmi! Yeniden, yeniden.
Benzemesi gereken şeye benzeyene kadar devam ederim.
Olması gereken şey olana kadar devam ederim. Sanki bu ön-
ceden belirlenmiş gibi. Kimi zaman sürprizler çıkar ortaya,
ama bunlar da önden haber verilmemiş midir?

Bu denemelerin çoğu ilginç değildir, pek iyi olmayan yan-
ların özenli çalışmayla biçimini bulması için sıradan işlemler-
lerdir. İyi olduğunda, ilk denemeden çok daha iyi olması an-
lamında iyi olduğu gün gibi açıktır. Ama böyle gün gibi açık
olmayan durumlar da olur. Bu durumlar sayıca çok az da olsa
ışığı şimdi onlara odaklamamız gerek.

Bu durumların kimilerinde ilk denemeye sonuncu ara-
sında nitelik olarak pek de bir fark yoktur; evet, kimi durum-

larda ilk denemenin de dışarıdan bakıldığında iyi olduğundan kuşkulandığım olur. Başka durumlarda kendinde hiçbir sorunu olmayan bir paragraf ve yine kendinde hiçbir sorunu olmayan başka bir paragraf söz konusudur ama ilk paragrafta baktığımda “Hayır, yine olmamış,” derken ikincide “Evet! Sonunda!” derim.

Biri açıkça eleştirirken öteki tümüyle onaylayan böylesi birbirine ters yargılara varmak için ne tür bir ölçüt kullanırım? Zira kullanıyorum, bu bir gerçek. Bilmediğimi, ama yazdığım romanın, tüm yazılanların nasıl olacağı konusunda bir öngörüm olduğunu gösterdiğini ve görevimin bunu aramak olduğunu yazabilirdim. Oysa lafı dolandırmadan söyleyecek olursak neden ilk denemenin atılması gerektiğini çok iyi biliyorum: Bunun nedeni, ne kadar güzel yazılmış, edebî sıcaklığı ne kadar yüksek vs. olursa olsun tam tersini de yazabileceğim türden bir şey olması. Demek ki gereklilikten yoksun. Yalnızca bu, daha fazlası değil.

Işığ ı üzerine odaklamam gereken bir başka durum daha var. Kimi zamanlar gece uyanırım, kendi romanımı yerden yere vurmuş halde bulurum kendimi. Şimdi uyandığım rüyada gerçekleşmiştir bu ve sonuçlarına katlanmam gerektiğini anlarım. Uyanırken dikkat etmemişimdir ama gece gördüğüm düş sırasında bu içimde ince ince işler. Gece yarısı bile olsa kalkıp taslağı almam gerekir. Her şeyin yoldan çıktığı noktayı bulana kadar yazdıklarım da yavaş yavaş geri giderim. Belki 30-40 sayfa öncesindedir, üzerinden diyelim ki tam bir aylık yoğun çalışma geçmiştir ben yoldan çıktığının farkına varmadan. Başkalarına bu sayfaları çöpe atmam tümüyle anlaşılma z görünecektir sanırım, evet, bana da öyle görünüyordu o sayfaları düşümde yargılamadan önce, ama şimdi niye yaptığımı anlıyorum. Buna sezgi denebilir belki. Peki ama sezgi nedir? Daha ilk satırı yazmadan sezgisel olarak bütün roman benim için apaçık mı, ne zaman ondan uzaklaşsam kötü düşlerimin içinden bana açıkça sesleniyor mu?

5 C] Roman kısmen Oslo'da, kısmen yüksek dağlarda, kısmen bir deniz yolculuğunda geçiyor. Aynı zamanda büyük bölümü yurtdışında geçiyor. Roman yazar için görünmez, çünkü yazar onu yazabilecek durumda değil. Onun varlığını görebilir, içine bakabilir ama yazamaz. Romana bağlı kalmak ve “yukarıdaki metin” ya da “dışarıdaki metin” diye yazmak zorunda. Belli ki roman Armand V. hakkında ve yazar da onu tanıyormuş izlenimi yaratıyor. Yazar başlarda romanın içine girip aramayı reddettiğine göre romanın biçiminin ne olduğu kesin değil.

5 D] Görünmez olan bu romana asıl roman diyebiliriz. Kâğıtta yazılı olan ve şimdi karşımızda duran, romanın tam karşıtıdır. Kâğıttaki roman asıl romanın dipnotlarından oluşuyor. Karşımızda duran metnin düzenlenme ilkesi asıl romanın biçiminden çıkarılamaz ama araştırılması gerekir ve şimdiden yazar tarafından karşımızdaki metin, yani dipnotlar boyunca araştırılıyor. Asıl romandan farklı ve yazar tarafından, yani benim tarafımdan yazılıyor bunlar.

5 E] Yazarın, içine girmekte ve kendisinin yaratmakta sıkıntı yaşamamasından dolayı görünmez kalan asıl romanın dipnotlarının toplamı olan bu romanın Armand V. hakkında olduğu kuşkusuz. Asıl romanın da Armand V. hakkında olması olası, en azından yazar görebildiğini düşündüğü küçük kıvılcımlar ışığında ve arada sırada apaçık, arada sırada bulanık biçimde görebildiklerine dayanarak öyle düşünüyor. Sonradan asıl romanda, “dışarıdaki metin”de Armand V.’nin adının aşağıdaki dipnotlardakiyle, karşımızdaki romandakiyle aynı olmasının kesinlikten çok uzak olduğunu söyleyecek olmam tümüyle başka bir konu, burayı ilgilendirmiyor. Şimdiki konuyu doğrudan ilgilendiren şey, bu romandaki temanın asıl romandakiyle aynı olduğunun hiç de kesin olmadığı; burada

yalnızca temaların aynı olmasını değil, ikisinin herhangi bir biçimde birbirleriyle ne kadar ilişkili olduğunu da düşünüyor-
rum. Ama yine de bu dipnotlar, yazılmamış ve büyük olasılıkla tüketilemez bir romanın dipnotları.

5 F] Niye bu kadar sıkıntılı? Niye yazar asıl romanın içi-
ne girmeyi, hep yaptığı gibi sözcük sözcük onu aramayı red-
dediyor? Daha doğrudan söyleyecek olursak: Niye ben öyle
yapmıyorum? Çünkü bunları yazan benim. Niye sıkıntı ya-
şıyorum ve niye iki yıldır bunun sıkıntısını yaşadım? Çünkü
artık bulup çıkarma ayrıcalığına sahip olduğum bir romanı
kâğıda dökebilecek durumda değilim, belli ki artık inanma-
dığım o esere dipnotlar düşmekle yetinmek zorundayım. Ya-
şım ile ilgili olabilir. Altmışımı geçeli çok oldu ve ileriye, gele-
ceğe değil ama sona bakma zamanım yaklaştı. Artık dünyayı
değiştiremem ama bitirebilirim.

5 G] Artık şimdiye dek yaptığım gibi romanlar yazabi-
lecek durumda olduğumu sanmıyorum. Romandan asıl ro-
man, “yukarıdaki metin” ya da “dışarıdaki metin” diye söz
ettiğim ortaya çıkıyor. Peki romanın Plan olarak tanımladığı
ne durumda? O artık yok. Plan’a gönderme yapamam artık.
Niye yapamam bunu? Çünkü yazdıklarım da gelecekte yok-
sunum. En karanlık romanlarım bile gelecekte yoksun de-
ğildi. Belki umuttan yoksunlardı ama gelecekte değil. Şimdi
gelecekte yoksunlar; o zaman geçti, benim zamanım geçti
artık. Peki o zaman ne yapıyorum ben? Bunu.

5 H] Öylesine özgürüm ki şimdi benim kullanabileceğim
asıl roman ya da Plan’ı deşmeye girişirsem bir oyuna gele-
bileceğimden kuşkulaniyorum. Şu ya da bu tarafından kan-
dırılabilirim. Bundan kaçınmak için böyle ilerliyorum. Aynı
biçimde yanıt veriyorum denebilir.

5 I] Bir deniz yolculuğu. Hiç eksik olmayan garson kız. Güvertede konuşmalar. Geminin rotası. Kuzey Avrupa sularında bir kasım yolculuğu. Bir davet almış Armand.

Bu alternatif bir deniz yolculuğu. Yukarıdaki metinde aynı zamanda burada olanlardan başka olaylar gerçekleşiyor, örneğin rıhtımlar farklı, başkışinin kendisi dışında burada görülen kişiler romanda, asıl anlatıda görülenlerden farklı.

6] Sarayda, kralın yönetiminde toplanan hükümet üyeleri tarafından göreve getirildi. Konsolos olarak atanmak için çok gençti, 42 yaşındaydı. Ama daha önceden iki komşu ülkede konsolosluk sekreterliği ve bakanlık danışmanlığı görevlerine gönderildiği için bölgeyi iyi tanıyordu.

Yola çıkmadan hemen önce belgeleri Dışişleri Bakanlığı'na gönderildi ve Armand bunları konsolosluga atandığı devletin başkanına kendi eliyle vermek üzere teslim aldı. Küçük bir ülkeydi, bir krallıktı, bir çöl ülkesiydi, Orta Doğu'da bir ülkeydi. Ülke bir başka devletten, şimdi konsolosluga atandığı ülkenin adını taşıyan bir ırmakla ayrılıyordu. Bu ülkenin başkentine indi, havaalanında karşılandı, Norveç Konsoloslugu'na götürüldü. Belgelerini teslim etmek için Saray'a çağırılmadan önce burada biraz zaman geçirdi. Çağrı gelince resmî konsolosluk aracının arka koltuğuna oturdu, saraya götürülürken belgelerini içeren ataşe çantasını saygıyla kucağında taşıyordu. Sarayda bir bekleme salonuna alındı. Burada başka konsoloslar da vardı. Hepsi birer birer çağrılıyor, başka bir odaya götürülüyordu. Sonunda Armand'a sıra geldi. Sarayın kabul odasına alındı, burada Norveç Kralı'nın mektubunu bizzat yabancı ülkenin devletinin başına verdi. Ürdün Kralı mektubu aldı, Armand'a dostça birkaç şey söyledi. Şimdi Ürdün'de Norveç konsolosuydu artık.

7] Altmışlı yılların ortalarında Paul Buer ve en iyi arkadaşı Armand okumak için Oslo'ya, Blindern'deki üniversiteye geldi. Paul doğa bilimcileri arasına karışırken Armand filologların yanına gitti. İki yıl sonra devasa öğrenci kantini Frederikke'de ikisini de kendi masalarında, kendi arkadaş çevrelerinin arasında, birbirlerinden çok uzaklarda bulabilirdiniz. Armand kantinin –Henrik Wergeland Binası ve Sophus Bugge Binası gibi filoloji binalarının yakınındaki– doğu tarafında otururken Paul iyice batıda, duvarın dibinde, kocaman bir yuvarlak masada oturup yanında getirdiği sandviçleri kendisi gibilerin arasında yiyordu. Öğlen yemeği kuyruklarında birbirleriyle karşılaştıkları oluyordu. O zamanlar kuyruklar çok uzun olabildiğinden Armand en kisasını bulmak için kuyruktan kuyruğa dolaşırdı ve sık sık kantinin Paul'ün bulunduğu bölümünde olurdu bu. Böyle karşılaştıklarında ve ardından ellerinde tepsileriyle dururlarken Armand sık sık Paul'ü kendi masasına çağırırdı. Öğrencilik yıllarında Paul'ün Armand'ı aramak için kendi başına öteki tarafa geçtiği de olmuştu ama Armand yalnızca bir kez doğa bilimcilerinin oturduğu yere gitmek için kendi masasından ayrılmıştı.

Armand ve onun öğrenci arkadaşları arasında oturduğunda Paul çekingenleşiyordu. Tek bir söz bile edemiyordu. Aşağılık kompleksine kapılıyordu çünkü burada bir şey söylese yalnızca saçmalayacaktı. Evet, o yıllar içerisinde arada sırada Armand'ın masasına oturduğunda söylediği sözcüklerin sayısı pek fazla değildi ve düşündüğünde bunların hepsinden de pişman olabilirdi. Yalnızca filologlardan biri Armand'ın arkadaşı olduğu için ona kibarlık gösterip doğrudan onunla konuşursa, bir soru sorarsa ya da ondan konuşmasını beklerse bir şeyler söylüyordu ve bunlar “evet, çocukluk arkadaşınız”, “matematik (sonraları jeofizik)”, “evet, buna hiç şaşmam”, “yok canım, olamaz!”, “evet, kesinlikle katılıyorum” türünden sözlerdi. Bunun dışında yalnızca Armand'la konuşuyor, bir

sohbeti sürdürmeye çalışıyordu. Armand da buna gayret ediyordu ama pek başaramıyordu, çünkü sık sık aralarındaki konuşmayı kesmesi, ötekilerin konuştuıkları konuda bir şeyler söylemek için masanın öteki tarafına seslenmesi gerekiyordu ve bu da Paul'e kendini daha da gereksiz hissettiriyordu. Paul Buer'in doğa bilimcilerinin arasında oturduğu masada pek kız yokken Armand'ın masasında her zaman çok sayıda kız olmasından kaynaklanmıyordu çekingenliği yalnızca, üstelik bu filoloji öğrencisi kızlar çok da etkileyici görünüyordular. Düşüncelerini dile getirmekte ustaydı hepsi. Aslında bunda tuhaf bir yan yok, diyordu Paul Buer kendi kendine. Unutma, bunun eğitimini görüyorlar, öğrendikleri şey düşüncelerini anlatmak, üstelik değişik dillerde. Bizim durumumuz başka, bütün o anlaşılmaz çizim kombinasyonlarından bir sonuca varıyoruz, neredeyse çocukluğumda okuduğum çizgi romanlardaki konuşma balonlarında Donald Duck'ın sövüp saymasını gösterenlere benziyor bizimkiler, diye düşünüyordu (sonradan, hep daha sonradan, kendi masasına ya da Blindern Caddesi'nin öteki yakasındaki Matematik Binası'nda bulunan kendi çalışma grubuna geri döndüğünde).

Filologlar kendilerinden emindi. Ne zaman Paul ve Armand ellerinde yemek dolu tepsilerle oraya gitseler hep masada onlardan biri oturmuş *Dagbladet* gazetesini okuyor olur, okuduğu makaleden alıntılar yaparken ya övgüler düzer ya da tüm alaycılığıyla yerden yere vururdu. Bugünün incisi bu ahbap! Çağdaş Norveç edebiyatını beğenmiyor, Borgen ve Vesaas dışındakileri okumuyorlardı ve onlar da yaşlanmaya başlamışlardı. Çok yakında kendilerinin de okuyabileceği, İsveç ve Danimarka'daki genç edebiyatı kendine örnek alan yeni bir çağdaş edebiyat çıkacağını söylüyorlardı. Ya da felsefe ve toplum üzerine tartışıyorlardı. Göndermeler yağıyor, aralarında Paul Buer'in bulunduğu çok az sayıda öğrenci dışında herkes ötekilerin göndermelerinden çok daha önemli

olan kendi göndermelerini kullanarak kendi katkısını yapıyordu, ama Paul Buer'in burada Armand'ın iyi bir çocukluk arkadaşı olmaktan öte bir rolü yoktu zaten. Çeneleri amma kuvvetli bunların, diye düşünüyordu Paul, ama vay canına, kim bilir ne güzeldir çenesi böyle güçlü olmak.

Armand'ın da çenesi güçlüydü, hep öyle olmuştu ama şimdi ait olduğu yere geldiği söylenebilirdi ve onu iyi karşılamışlardı. Armand filoloji öğrencileri arasında, özellikle de Paul'e baş başayken itiraf ettiği gibi, en gözdeleri olan Fransızca öğrencileri ve sanat tarihi öğrencileri arasında kendisini cennete düşmüş hissediyordu. Niye? diye sordu Paul. Çünkü eğitimlerini düşündüklerinden daha çok kendi güzelliklerini düşünüyorlar. Tam olarak bu yanıt Paul Buer'e bir yanıla çok çekici, evet, kışkırtıcı geldi ve bir an için doğa bilimleri yerine filoloji okumayı seçmediği için kendine kızdı. Başka şeylerin yanı sıra Armand eğitilmiş insanlar gibi davranmayı öğrenmişti. Bu yüzden birlikte sinemaya gideceklerinde izleyecekleri filmin seçimini hep Armand'a bırakıyordu ve oldukça sık sinemaya gidiyorlardı. Bu yüzden Gimle'ye gidip en yeni Fransız, İtalyan ya da Polonya filmlerini izliyorlardı. *Geçen Yıl Marienbad'da* filmini izleyip Gimle Sineması'ndan çıktıklarında, Bunu dördüncü izleyişim, dedi Armand, ve her seferinde daha da güzelleşiyor. Öyle olmasını umalım, dedi Paul Buer; çünkü dürüst olmak gerekirse Ibsen'in bir oyununu sahneledikleri yer dışında çok sıkıcı bulmuştu filmi. O oyun *Rosmersholm*'dü, diyen Armand filmi parça parça açıklamaya girişti. O zaman Paul *Blow Up* filminden daha fazla hoşlandığını söyledi, özellikle hayalî toplanla tenis maçı yaptıkları yeri beğenmişti ama her şeyden önce, Herkesin ne düşündüğü ortada işte, dedi Armand'a daha sonra. Gimle Sineması'na cinsel olarak uyarılmak için gittiğini itiraf etmek aptalca, diye yanıtladı, bu sadece ters teper. Ama ben *Blow Up* filmini beğendim, dedi Paul inatla, 8½'tan çok daha iyi, o

film çok durağandı. Öyla ama ne parlak bir filmdi, diye haykırdı Armand. Paul'ün gelişiminden korkuya kapılıyor, sık sık ona okuması gereken kitaplar öneriyordu. Kafka okumalısın, dedi bir keresinde. Okudum onu. İyiydi, diye yanıtladı Paul. Hangisini okudun peki? *Dava*, anladım o kitabı. Demek anladın, o zaman kafan iyi çalışıyor; çünkü çok az kişi anladığını itiraf eder, diye yanıtladı Armand, filoloji öğrencisi havası takınarak. Nasıl anladın peki? Biliyorsun, insanlar *Dava* derin, metafizik bir eser mi yoksa şakacı biri tarafından mı yazılmış diye kafa yoruyorlar. Bence metafizik bir eser, diye yanıtladı Paul. Ah, böyle diyorsun çünkü bir şakanın aslında ne olduğunu bilmiyorsun. Gerçekten de aslında senin sandığından çok daha karmaşık bir şey, dedi Armand havalı bir tavırla.

Armand şimdi yaptığı gibi hava atmaya başladığında şayet baş başalarsa Paul ona gününü göstermekte hiç kararsızlık yaşamazdı. En azından böyle davranmayı yeterince uzun sürdürdüğünde. Armand kendi deyişiyle, filolog arkadaşlarının *Erasmus Montanus* komedisindeki gibi biraz aşırıya kaçtıklarını düşündüğünde de ona gününü göstermekten korkmadı. Ama o zaman Armand'ın yanıtı hazırды: Erasmus Montanus haklıydı, dünya gerçekten de tepsi gibi düz değil. Bu yanıt Paul'ü biraz düşündürdü, ama biraz anlayışlı bir tavırla Armand'a hak verdi, anlayışlı davranıyordu çünkü ona karşı anlayışlı davranmasa karşı çıkması gerekecekti ve bunu pekâlâ yapabiliirdi. Dünya bir tepsi gibi düz değil demeye zorlanmamızdan yola çıkarak dünyanın böyle olmadığı söylenemez dediğinde kendisi de Erasmus Montanus'un konumuna düşecekti, bu yüzden Armand'a hak vermekte yarar vardı. Tuhaf, diye düşündü, bu incelikli dünyada kandırılmak ne kadar kolay. Her zaman Erasmus Montanus'un gülünç bir karakter olduğunu duymuştum ama Armand haklı. Asıl yarılanlar ötekiler ve bu yüzden gülünç olan onlar. Hayır, hemen sonuca varma konusunda dikkatli olmak gerek, özellikle

insanın çevresinde Armand'ın arkadaşları gibiler varsa. Bu yüzden Armand'ın masasında oturanların gerçekten zengin ruhlu olduklarını ve aslında onlardan etkilendiğini, hem de nadiren söyleyecek bir şeyleri olduğunda bile konuşmaya cesaret edemeyecek kadar etkilendiğini söyledi. Ama Armand onu susturdu. Peh, dedi sözünü kesip. Kendini olduğundan daha aptal göstermeyi bırak. Tüm bunların göz boyamaktan başka bir şey olmadığını görüyor olmalısın. Hepsi de ezberden söylenen şeyler. Etkilenilecek bir yanları yok. Yalnızca ucuz numaralar bunlar. Göz boyama, diye bağırdı ve o göz boyama diye bağırdığında gerçekten de böyle mi düşünüyor yoksa söylerken böylesine ciddi ve vurgulu konuşmasına karşın yalnızca en iyi arkadaşını avutmaya mı çalışıyor, anlamaya gücü yetmedi Paul'ün.

Paul üniversiteye başladığı sıralar Armand dışında kimseyi tanımıyordu. Doğa bilimlerinde, kendi şehriden gelme birileriyle arada sırada konuştuğu oluyordu ama çoğunlukla öylesine bir masaya oturuyor ve aslında kendini hiç de yalnız hissetmiyordu. Ancak bir yıl eğitim gördükten sonra öğrenci kantini Frederikke'nin duvar dibinde kendi masasını buldu. O sıralar onunla aynı eğitim grubuna katılan Tor Erik Paulsen'le tanışmıştı. Tor Erik Paulsen kendi adının Paulsen, Paul'ünkinin Paul olduğuna dikkat çekip ilginç bir rastlantıymış gibi gülümseyerek Paul'ü utandırdı. Bir süre sonra oynanan maçlara bir bakmak için Frederikke'nin bodrum katındaki satranç odasına uğradığında Tor Erik Paulsen'in sessizce oturmuş taşları dizdiğini gördü. Paul'ü görünce eliyle yanına çağırdı. Şimdi Paul ve Paulsen karşılaşması olacak, dedi sanki oturmuş da Paul'ü bekliyormuş gibi ve bu yine Paul'ü biraz utandırdı. Ama Paulsen burada oturmuş Paul'ü beklemiyordu; buraya gelir, kendine bir masa bulur, içeri girenlerden birini çağırırdı ve bu kişi sıklıkla tanıdığı biri olurdu. Yine de hissettiği utangaçlık Paul Buer'in Paulsen'i tanımasını sağladı ve bu da

onu Tor Erik Paulsen önderliğinde doğa bilimcilerin çevresine soktu. Artık onlarla birlikte oturmaya başlamıştı ve izleyen yıllarda boş zamanının çoğunu onlarla geçirdi.

Bir açıdan bu çevrenin hiçbir özelliği yoktu. O yıllarda Fredrikke'nin batıya bakan tarafında oturup sabahları evden getirdikleri sandviçlerini yiyen, birkaç saat sonra, 3'le 4 arasında gelip yemek kuyruğuna giren, haşlanmış lahanalı köftelerini ya da havuçlu mezgıt buğulamalarını yemek için sıralarını bekleyen Blindern'deki doğa bilimi öğrencilerinin çevresi sayısız başka arkadaş çevresine benziyordu. Bunlar alçakgönüllü, çalışkan öğrencilerdi. Hedeflerine odaklanmışlardı ve genellikle sınavlardan iyi not alırlardı. Çoğu içine kapanık, az konuşan gençlerdi ama her çevrede eğlendirici, şakalar yapıp ötekileri güldüren ve kendisine gülünmesini seven bir ya da iki öğrenci olurdu. Paul Buer onlarla birlikte öğrencilik yaptığı yedi yıl boyunca kendi çevresinde neredeyse tek bir kez bile yaşamla ilgili ciddi bir konuşma duymadı. Neşeli bir ortamdı, hem kültür hem toplumla ilgili hafif, yalın, eğlenceli ve önemsiz konularla ilgileniyorlardı. Ama aynı zamanda hüznünlü bir yanları vardı, bu da görmezden gelinemezdi. Onları içine çeken bir bataklığa düşmüş de çıkmayı başaramıyormuş gibi bir durgunlukları vardı. Okulda başarılıydılar, evet, pek çoğu da zekiydi ama en zekilerinin bile içinden çıkmayı başaramadığı bir şey vardı. Onlara yapışan bir şey. Geri kalan her şey bir yana bırakılacak olursa en belirgin özellikleri çok sıradan olmalarıydı. Niye buradalar? gerçekten? Paul Buer ve aralarında örneğin Jan Brosten gibi çok zekilerin de olduğu onun gibilere dair bir şeyler anlamayı istiyorsak her şeyden önce bu soruyu yanıtlamak gerekir.

Evet, gerçekten niye buradalar? Ya da: Niye başka bir yerde değillerdi? Trondheim'da. NTH'de.* Mühendisler orada eğitiliyordu. Köprüler, gökdelenler, jumbo jetler, ara-

* Norveç Teknoloji Enstitüsü'nün kısaltması. —e.n.

balar, yollar, makineler yapan, bunları yaptıran şirketlerde müdür olarak yönetim koltuğunda oturanlar. Tüm bunların temeli matematik ve fizik. Yani Blindern'deki doğa bilimi öğrencilerinin eğitimini gördüğü konular. Onlar niye NT-H'de değillerdi? Paul Buer'in çevresindekilerin çoğu, kendi liselerini oraya girecek kadar iyi notlarla bitirmişlerdi ama başvurmamışlardı. Burada olmak istiyorlardı. Başlangıçta o kadar iyi notları olmayanlar da niye pek çok yaşlıları gibi yapıp mühendislik okumak için yabancı ülkelere gitmemişti? Çünkü mühendis olmak istemiyorlardı. Matematik ve fizik okumalarının amacı, eğitimlerini tamamlayınca kaynaşan yaşamı merkezden yönetecekleri bir konuma gelmek değildi. Bunu istemiyorlardı. Kendileri bu konuda hiç kafa yormamış olsalar bile bundan emin olabiliriz. Gerçek yaşamda kendilerini göstermeleri için eğitimlerinin onlara sunduğu her türlü olanağı kolayca bir yana itmişlerdi, çünkü toplumun böylesi hayran olduğu o dinamik işletmelerin parçası olmak için yeterince istekleri yoktu. Onun yerine burada olmak istiyorlardı. Blindern'de. Doğa bilimi eğitimi görmek için. Bu istekleri onları büyük olasılıkla daha 30 yaşına gelmeden 17 yaşındaki haylaz öğrencilere matematik ve fizik öğretmeni yapacaktı ve 50'lerini, hatta 65'lerini geçtiklerinde bile insanlar onları böyle görmeyi sürdürecekti.

Anahtar soru bu. Niye burada olmak istiyorlardı? Niye orada değil? Bu onların asla bırakamayacakları özellikleriydi. Şu ya da bu nedenle mühendis olmaya uygun olmadıklarını anlamışlardı. Şu ya da bu nedenle şayet bir şey olacaklarsa matematik öğretmeni olmaya uygun olduklarını anlamışlardı. Paul Buer ve onun gibilerin güce çok az eğilimi olduğu ortadaydı. Bu türden hırsları yoktu onların. Güç ve gücün ısıltısı onlara çekici gelmiyordu, en azından onları etkileyecek kadar güçlü gelmiyordu. Bu yüzden yaşamda bir amaçları olmadığını söyleyebilir.

Böyle olmaları ruhlarının derinlerinde umursamaz oldukları anlamına gelmiyordu. Her şeyin akıp gittiği, kendilerini akıntıya bıraktıkları bir yaşam sürdükleri anlamına gelmiyordu. Tersine. Hepsi oldukça sıradandı. Çok azının ortaya çıkıp gösterecek bir becerisi vardı. Onlar da sanki becerilerini gizlemeye çalışıyormuş gibiydiler. Her şeyden çok, olabildiğince anonim görünmek istiyorlardı. Paul Buer onların arasında rahat ediyordu. Dışarıdan bakıldığında sıkıcı genç adamlardı bunlar. Heyecanlı bir yaşam sürmüyor ve bunun tadını çıkarıyorlardı. Özellikle büyük şeylere gözlerini dikmemişlerdi ve bunun tadını çıkarıyorlardı. Sporu ve oyunları seviyor, önemsiz bir oyunda ya da önemsiz bir spor karşılaşmasında önemsiz bir zafer kazandıklarında zaferlerini pervasızca kutluyorlardı. Her şeyden önce iyi bir yaşam sürmek istiyorlardı ama bunun için çok büyük beklentileri yoktu. Öteki öğrencilerin çoğunun tersine, Frederikke'deki yemekleri bile güzel buluyorlardı; oysa kendi aralarında yemeğe şap karıştırdığını söyler, ötekilerin (filologların, sosyal bilimcilerin ve nihayet teologların vb.) bunu bilseler ne yapacaklarını sorgularlardı.

Paul Buer, Blindern'e geleli henüz bir yıl geçmişken kendisi gibilerin arasına katıldığı için mutluydu. Kuyruğa girip yemek tepsilerini aldıktan sonra aynı masaya yönelen, birbirlerini az çok tanıyan on ya da on iki öğrenciydiler. Masada her zaman tanıdık birileri olurdu. Tor Erik Paulsen grubun hızlısı ya da eğlendirme görevlisiydi. Onun dışında aralarında Andersen ve Pedersen vardı. Hans Brun için bir tür önder ya da yönetici denebilirdi, çünkü o varken konuşmasındaki ve davranışlarındaki olağanüstü sıkıcı hava ortama yayılıyordu. Ama ünlü bir akademisyen aileden geldiğinden ve çok iyi bir öğrenci olduğundan sözlerinin belli bir ağırlığı vardı. Bunun bir nedeni de Paul'un zaman içinde çok sıkı bağlandığı, ona doğrudan sorulmadıkça konuşmayan ama konuştuğunda da

söyledikleri en büyük etkiyi yapan Jan Brosten'in konuşmaları nadiren yönetmesiydi.

Hans Brun, Paulsen'in şakalarını genellikle bir başka melselden alıntı yaptığı sivri bir yorumla keserdi. Bununla kendisinin de dilin gücünü elinde tuttuğunu gösterdiğini düşünüyor, Paulsen'in –herkesin sürekli duymaktan usandığı– oldukça ucuz şakalarına daha sıradan insanların, “her kuşun eti yenmez”, “dereyi görmeden paçayı sıvama” ya da “delinin ipiyle kuyuya inilmez” türünden atasözleriyle yanıt verdiğine inanıyordu. Bu atasözlerini uygun yerlerde konuşmaya yedirmekte ve birilerinin, genellikle Paulsen'in söylediklerine karşı keskin bir yorum olarak kullanmakta çok ustaydı ama Paul Buer'in de buna maruz kaldığı olurdu. Paul o zaman öylesine utangaçtı ki uzun bir süre ağzını açmaya, kendi düşüncelerini söylemeye cesaret edemez, orada öylesine oturup dikkatle dinlerdi; çünkü ötekilerin çoğu gibi o da böyle yapmak zorunda olduğunu hissediyordu.

Zaman içinde Paul Buer bu grubu oluşturanların yalnızca Hans Brun ve Jan Brosten'in getirdiği öğrenciler olduğunu anladı. Paul Buer'i aralarına katanın Hans Brun ya da Jan Brosten değil de eğlendirme görevlisi Paulsen olması bir istisnaydı ama ilginçtir ki kabul edilmişti, büyük olasılıkla hoşgörü adına. Bunun ardından Andersen ve Pedersen de masadakilere ara sıra katılan bir iki arkadaş getirdiler. Ama burada oturmalarının asıl nedeni, öteki öğrencilerin Hans Brun ya da Jan Brosten'le ilişkileriydi. Ve bu ilişki gerçekten de bilimden ya da bilim özleminden kaynaklanıyordu. Buraya eğitim görmeye ve sınavlara girmeye geldiklerinin gayet bilincindeydiler. Hepsi de alınabilecek en iyi notları almayı istiyordu ve çalışkan öğrencilerdi; birbirinin aynıydı. Ayrıca, bir etki yaratmak için en ufak istek taşımadıkları dış dünyanın kurallarını anlamak istiyorlardı. Birbirleriyle tanıştıkları çalışma gruplarında, örneğin Hans Brun, Andersen'e çözümü

olanaksız bir matematik sorusunda yardım etmiş, Jan Brosten, Pedersen'e teorik fizikte bir soruyu anlaması için sabırla yol göstermiş ya da bir başkası, Paulsen veya Gunnar Ingebritsen bir matematik formülünü belli bir yöntem sorusuna uygulamakta çaresiz kaldığında Hans Brun veya Jan Brosten onun yardımına koşmuş, ardından hissedilen minnet ve dostluk duygusu karşılıklı çekingen bir açıklık, bir duygudaşlık yarattığında, "Şimdi yapabilirim," ya da "İşte şimdi anladım," cümlelerinde ifade bulan, bu sözleri duyana, yani bu nesnel içgörüyü karşısındakine aktarana yönelik bir arkadaşlığa dönüşmüştü. Bu bağlamda matematiksel sembollerin anlamlı bir yorum getirerek insanı evrenin en uzaklarına taşıdığı, çok eski zamanlardan beri matematikle uğraşmanın "Tanrı"yı aramakla, evet hatta "Tanrı"ya tapmakla bağlantılı görüldüğü göz ardı edilmemelidir. "Tanrı"?

Masadaki konuşmaları duyan birinin, konuşmalar bilimsel konularda olduğunda bile buna inanması zor. Konuşmaları duyan biri, onların bir an önce eğitimlerini tamamlayıp matematik ya da fizik öğretmeni olarak okullara gitmek, öğrencilerinin arasına karışıp onlarla bol bol şakalaşmaktan başka bir şey istemedikleri izlenimine kapılır. Gelecekteki öğretmen yaşamları, gelecekteki öğrencilerini eğlenceli deneyler eşliğinde başarıya ulaştıracakları aydınlık günlerden oluşuyormuş gibi görünüyordu onlara. Örneğin yumurtanın ki gibi ilginç öyküler anlatacaklardı. Çiğ bir yumurta büyük bir güçle havaya atıldığında çok yükseğe çıkar ve ardından düşer. Yere düştüğünde inanılmaz bir şey olur, yumurta kırılmaz (zemin bitkilerle kaplıysa ve sert değilse). Bunu bilmek, ayrıca bunu gelecek kuşaklara gösterecek olmak grubun sayısız mutluluklarından biriydi ve bunlara Hans Brun'un bile, ama sadece onun değil Jan Brosten'in de katkıda bulunması Paul Buer'in ilk büyük şaşkınlıklarından biriydi (eğlenceli deneylerin anılarına katkıda bulunmayan bir tek Paul vardı).

Böyle bakıldığında Paul Buer arada sırada doğa bilimleri öğrencilerinin yoğun ilgilerinin, matematik ve fiziği bir oyun olarak görmelerinden kaynaklandığı duygusuna kapılabiliyordu. Bir oyun. Ve bu oyun onları gerçek yaşamdan koruyordu, evet, hem kendilerini hem de her şeye karşın içinde bulundukları gerçekliği gizlemeye yarıyordu. Bu yoğun ilgi aynı öğrencilerin zamanı ölçme, yüksekliği ölçme, puan hesaplama, buz pateni yarışlarında tur zamanlarını tutma, futbol sonuçlarının haftadan haftaya gösterdiği değişiklikleri inceleme konusunda gösterdikleri hayranlıkla akrabaymış gibi görünebilir. Arkadaşlarının listeler, sonuçlar ve rekorlara yönelik yoğun ilgisini tümüyle, hatta pek çok insanın spor hastası olarak adlandıracağı ölçüde paylaşan Paul Buer bunun yine de matematiğin ve fiziğin ruhuna bir saygısızlık, kabul edilemez bir aşağılama olduğunu, evet, bunların içini boşalttığını düşünüyordu ve matematiğin –her basamağında daha açık bir görüşe ulaşmak için çaba sarf ederek çıkılması gereken– sonsuz basamaklarının henüz çok aşağılarında olmasına karşın bir eşitliği ortaya çıkardığında ya da kendi başına bulduğu bir formül yalın, kesin, dayanılmaz bir şekilde parladığında duyduğu yoğun mutluluk duygusundan çok uzaktı. Elbette insan her gün Frederikke’de bir masada oturup herkesin aşına olduğu bu yoğun mutluluktan konuşamazdı; ama bunu gizlemeye çalışmak veya sporun oldukça yoğun ama boş tutkularına yönelik gürültücü bir neşeye, eğlenceli doğa olaylarına ağırlık vermeye dönüştürmek, Paul Buer’in ara sıra yeniden çekingenliğe kapılmasına neden olabiliyordu.

Matematiğin ve teorik fiziğin göklerde fırtına yaratan formüllerinden bu öğrencilerin insan fenomeni karşısında takındıkları tutuma geçmek büyük bir sıçrama gerektiriyordu. Şimdi bir plana uygun olarak insan yaratısı nesneleri uzaya fırlatmayı olanaklı kılan bu matematiksel sembollerini geliştiren de insandı. Ne yazık ki insanlığın belli bir konsant-

rasyonla sanat, edebiyat, tarih ve psikoloji gibi insana özgü fenomenlerle kendini denetleme konusunda uzun zaman büyük sorunlar yaşadığı göz ardı edilemez. Söylenenler genellikle sıradan şeylerdi. Evet, yüzeysel konularda konuşmayı önemsiyorlardı ve bu onlar için kendilerini uygun ve sağlıklı biçimde dile getirmek demektir. Sağduyulu olduğunu düşünmeleri amaçlanan şeylerin sağduyulu olduğunu düşünüyor, gülünç bulmaları amaçlanan şeyleri gülünç buluyor, isyan etmelerinin gerektiğini düşündükleri şeyler karşısında gerçekten isyan ediyorlardı ve üstelik bu öfke tamamen gerçekti. Aynı şekilde, insanların başlarına gelenlerden etkilenmeleri için yazılan yazılardan etkileniyorlardı. Ama konu insan fenomeni olduğunda masanın çevresinde büyük bir anlaşmazlık çıktığı da oluyordu. O zaman iki yüzeysel görüş karşı karşıya geliyor ve böyle bir tartışma sık sık tam bir ağız dalaşına dönüşebiliyordu; çünkü bir tanesi kendi yüzeysel görüşüne öyle sınımsız sarılıyordu ki karşısındakinin yüzeysel görüşünü karalamak için elinden geleni yapıyor, sonunda ahlaksız ya da mantıksal olarak tutarsız olduğunu bile söyleyebiliyordu.

Doğrudan kendileriyle ya da masanın başında oturan ötekilerle uğraşmaya başladıklarında da buna benzer bir bakış açısı geçerliydi. O zaman her birinin tam olarak kendisinden beklendiği gibi davrandığını görmek onlarda tanıdıkları türden büyük bir sevinç uyandırıyor. Örneğin Andersen kirli tabak, çatal-kaşık ve kahve bardağı dolu tepsiyi almadan masadan kalktığı zaman gelip tepsisini alması için arkasından sesleniyorlardı. Tam Andersen'lik bir davranış, diyorlardı sonra da; Andersen'in bir kez daha yalnızca Andersen'in yapacağı türden, Andersen'e özgü bir davranış gösterdiğini gördükleri için, neredeyse neşeye. Ve bu "tam Andersen'lik" sözleri yalnızca bir kez daha masadan tepsisini alıp götürmediği için değil, Andersen hep böyle davrandığı için, onun bambaşka yerlerde ve bambaşka bağlamlarda da benzer

durumlarda böyle yaptığını bilmelerinden kaynaklanıyor ve onlara Andersen masadan kalktığında tepsisini almayı ilk kez unutmuş olsa bile “tam Andersen’lik bir davranış” deme hakkını tanıyordu. Birbirlerine bakıp “tam Andersen’lik” dediklerinde seslerine yansıyan neşe, Andersen kişisi hakkında böyle sonuçlara varmanın onları ne kadar mutlu ettiğini ele veriyordu; özellikle kirli tabak çanak dolu tepsiyi almayı ilk kez unuttuysa böyleydi, çünkü o zaman kesinlikle biliyor ve anlıyorlardı ki Andersen’in tepsisini unutması bir rastlantı değildi; çalışma salonlarında, laboratuarda, spor salonunda, satranç tahtasının başında daha önce yaptığı, tam ona özgü bir davranıştı ve bu davranış, Andersen kişisini bu yeni durumda bir kez daha görüp tanımak onlar için büyük mutluluktuk. İşte Andersen bu ve biz onu tanıdığımız için çok mutluyuz. Bu türden bir sınıflandırma yapma tutkusu belli bir sıcaklık ve cömertlik de barındırıyordu. Çünkü görünce tanımanın sevinci ortaya çıkınca, bir insanın kirli tepsisini geri götürme görevinden kaçmasının her şeye karşın gerektirdiği eleştiriyi zayıflatıyordu. O insana özgü davranışın psikolojiden kaynaklandığını, aslında yalnızca tipik bir davranış olmadığını kavramaları bunu daha da güçleştiriyordu. Çünkü Andersen tepsisini almayı unutup ötekiler tarafından masaya geri çağırılmasının ardından tepsisini alırken sevimli bir tavırla omuz silmişti ve bu da “tam Andersen’lik”ti; sık sık yanlış ortaya çıktığında, bir sakarlık yaptığında ya da bir yanlış anlaşılmanın sorumlusu olduğunda hep böyle yaptığını görmüşlerdi. O zaman ya suçsuz rolü oynar, geçiştirmeye çalışır ya da şimdi yaptığı gibi konuyu önemsizleştirmek, bulanıklaştırmak, hatta elinden gelse tüm olayı silmek için böyle sevimli bir tavırla omuz silerdi. Bu psikolojik özelliği “tam Andersen’lik” çeşitli kılıklarda görüp tanımak, yanlış, unutkanlığı ya da yanlış anlamayı ortaya çıkardıklarında göstermeleri gereken tepkisellikten ve eleştirelilikten daha çok

sevinç uyandırıyor. Bu bağlamda, insana bakış açılarında sarsılmaz bir hoşgörü yattığı söylenebilir. “Açgözlülük”, “kavgacılık”, “cimrilik”, “inatçılık”, “kendini beğenmişlik” gibi farklı özelliklerden hepsi payını almış, ama aynı zamanda altında yatan bir sıcaklıkla “tam Andersen’lik”, “tam Hans Brun’lük”, “tam Per Arne Pedersen’lik”, “tam Ingebrigtsen’lik”, “tam Paulsen’lik”, “tam Jan Brosten’lik” ve de “tam Buer’lik” denilerek kabul edilmişlerdi. Böyle diyerek her gün birlikte oldukları insanların kişisel özelliklerinden söz etmek için yeterli bir kavram donanımına sahip olduklarını belirtmek istiyorlardı. Onlar için sorun, Andersen’in varoluşunu, karşılarında gördükleri –Andersen’in varoluşuyla özdeş olmayan– fiziksel Andersen’e bağlamaktı. Andersen’in varoluşu bir bulmacaydı; fiziksel Andersen ve onun davranışlarıyla bağlantısı vardı ama onunla özdeş değildi. Fiziksel Andersen yeterince açıktı. Bak, işte gelen Andersen’in ta kendisi. Deniz seviyesinden 1.89. metre yükseklikte, 68 kilo, sopa gibi, elinde tepsisiyle onların masasına yaklaşıyor. Bakın, Andersen geliyor çocuklar! Uzaktan görmek kolaydı, elli metre uzaktan, bir insan ormanının ortasında yükselirken bile tanıyabilirlerdi onu. Ama Andersen’lik, şimdi onlara doğru gelen fiziksel Andersen’e nasıl bağlanır? Andersen kambur yürüyüşü, kuru gülüşü, buğulu gözlük camlarıyla ve başka pek çok özelliğiyle fiziksel Andersen’den daha fazlasıydı; Andersen’likti o, ve fiziksel Andersen’i görür görmez bunu tanıyorlardı. Andersen’lik fiziksel Andersen’i, içine işleyen bir gölge gibi, onun kişiliği gibi izliyordu ve “tam Andersen’lik” derken yakalamaya çalıştıkları şey buydu.

Ama “tam Paulsen’lik”, “tam Ingebrigtsen’lik”, tam “Jan Brosten’lik”, ve evet, belki de “tam Buer’lik” denilenlerin kendileri bunu nasıl karşılıyorlardı? Pek çok işaret kabul ettikleri yönünde. Başkalarının kendileri için bunu söylemesini iyi karşılıyorlardı. Paul Buer bile bu konuda kafa yormayı

sevmese bile kabullenmişti. Aslında Andersen kişiliğine uygun bir davranış sergilediğinde böylesine kendiliğinden “tam Andersen’lik” dediklerine göre, aralarında Andersen de olmak üzere diğerlerinin, Jan Brosten de tam kişiliğine yakışanı yaptığında arkasından “tam Jan Brosten’lik” diyecekleri gerçeğine kafa yordukları oldukça kuşkuluydu. İnsanların çoğu böyle şeyleri akıllarına gelse bile uzaklaştırmayı yeğler. Ama yalnızca arkalarından “tam Paulsen’lik” vb. denmiyordu. Doğrudan, bir yüzleşme olarak ya da şimdi Andersen’in durumunda olduğu gibi dostane bir sesle de söyleniyordu. Suratına doğrudan “tam senlik davranış Buer” denmesini de kaldırabilmek gerekiyordu. Hemen hiçbirinin hoşuna gitmese de böyleydi bu. Ama kısacık bir an için, istemeye istemeye bir tür başrol oynamak zorunda kaldığı, kendi gerçek kişiliğini sergilediği sırada bir anlamda kendini ele verdiği zaman genelde bu oyuna katılmayı başarıyordu insan. Birilerinin karşı çıktığı, tam ona özgü denen davranışı reddettiği de olurdu. Bunun nedeni de söyleneni çok haksız ya da çok abartılı bulmasıydı; pek çok kez yüzleştirildiği bu tanımlamayla bir kez daha karşı karşıya kalınca kontrolünü yitirebiliyordu. O zaman da, “herkesin gördüğünü reddetmek tam da senlik bir davranış Paulsen” ya da “böyle tartışmacı olmak tam senlik bir davranış Paulsen” laflarıyla karşılaşma riski olduğundan bıktırıcı, son derece haksız yinelemeleri ya da kişiliğine yönelik aşırı abartılmış ithamları bile büyük bir sakinlikle karşılamaya çalışmak gerekiyordu. Başka zamanlar yüzeysel yakıştırmalar insanın sinirine dokunabiliyor, hiç durmadan kendi kişiliğinin küçümsenmesiyle karşı karşıya kalınca sert bir öfke göstermek isteyebiliyordu. Ama genellikle susuyor ve kendisinin, içeriden tanıdığı “ben”in böyle yüzeysel bir şeye indirgenmesine karşı sabırlı davranıyormuş gibi yapıyordu. Her şeye karşın bu ötekilerin birini tanıma girişimi, birinin kendi varoluşuna bir tür derinlemesine giriş denemesiydi ve

bu yüzden hem abartılı tek yanlılığı hem de yüzeyselliği insanın kendi “ben”ine, ışığa çıkarmayı hiç istemediği gerçek “ben”ine bir tür koruyucu oluyordu. Çünkü yalnızca başkalarına değil kendisine karşı da yöneltilen bu sözler, bütün gürültü patırtıya karşın doğa bilimleri öğrencilerinin temel ruh durumunu, her açıdan anonim olma özelliğini kişiliklerinin içine işleten öğelerden biri olan çekingenliği koruyordu.

Çünkü hem “tam Andersen’lik”, “tam Pedersen’lik” diyenler hem de “tam Andersen’lik”, “tam Pedersen’lik” denilenler, insan fenomenini “tam Andersen’lik”, “tam Pedersen’lik” diye söz edilebilen şeylerle sınırlamak istedikleri için ilgi alanları ortaktı. Böyle genellemelerden kaçınanlarla ilgilenmiyordu onlar. Kendisini çeşitli yüz ifadeleri, surat buruşturmalar, ürpermeler, mırıltılar, iç çekmelerle açığa vurabilen çıplak varoluşla ilgilenmiyorlardı. Hele ki aşağılayıcı alaylar ve taklitler onların masalarında tümüyle tabuydu. Derin düşünce ve kendine kafa yorma biçiminde açığa çıkan çıplak varoluşla da ilgileri yoktu. Kişisel, eşsiz olmak konusunda tek kafa yordukları şey arkadaşlarının “tam ona göre bir davranış” diye tanınabilme özellikleriydi.

Bu yüzden Paulsen masalarında bombayı patlattığında hiç kimse “tam Paulsen’lik” diye bağırmamıştı. Paulsen epeydir ortalarda yoktu, neler olduğunu merak etmeye başlamışlardı. Kimse nerede olduğunu bilmiyordu. Hasta mıydı, yolculuğa mı çıkmıştı? Akıllarına Paulsen’in yapabileceği her türden şey geliyordu. Sonunda bir gün Paulsen’in hemşehrilerinden biriyle konuşan Ingebrigtsen, Paulsen’in memleketine döndüğünü ve şimdi bir ofiste çalıştığını öğrendiğini söyledi. İşin gerçeği Paulsen doğa bilimleri okuduğu bu üç yıl boyunca tek bir sınava bile girmemiş, ama birbiri ardına düzenli olarak sınavlara giren biri kadar öğrenim kredisi almıştı. Sonunda artık bunu sürdürememiş, durumu öğrenen babası anında başkente gelip başarısız, bir yığın borca girmiş oğlunu alıp

evine götürmüş, kredi borcunu ödemeye başlayabilsin diye bir ofiste işe sokmuştu.

Bu onları dehşete düşürdü. Paulsen'in boş sandalyesi içlerinde korku uyandırıyor, başlarını sallayarak onun kaderine üzüliyorlardı. Blindern'de dolaşıp günler, günler boyu aslında en ufak bir şey yapmazken bir öğrenciymiş gibi yapmanın nasıl bir şey olduğunu tüm canlılığıyla gözlerinin önüne getirebiliyorlardı. Çok sıkıntı çekmiş olmalı, dedi Hans Brun. Hepsi başlarıyla onaylarken zeki Paulsen'in masalarına nasıl neşe saçtığını hatırladılar endişeyle. Ama sorumluluk kendisinde, diye ekledi Jan Brosten. Bunu da anlamlı bir şekilde başlarını sallayarak onayladılar. Niye onlara hiçbir şey söylememiştin? Onlara karşı, sanki eğitim hayatında her şey yolundaymış gibi davranıyordu, ve hakikaten hiçbirisi de sınavlara girdiğini söylediği zamanlar geçip geçmediğini kontrol etmek için sınav sonuçlarına bakmamıştı. İdare eder, ortalama işte, biraz daha düşük belki, diye yanıt veriyordu Paulsen sınavının nasıl geçtiği sorulduğu zaman. Sınav korkusuna kapılmış olmalı, diye akıl yürüttü Jan Brosten onu savunmak için. Ama niye psikoloğa gitmemiştin o zaman? Böyle durumları iyileştirecek yöntemler vardı sonuçta. Bana sorsaydı ona böyle yapmasını söylerdim, dedi Jan Brosten. Yıllar boyu öyle ortalarda dolaşıp durmak yerine, diye ekledi heyecanla.

Paulsen'in durumunun açıklığa kavuşması karşısında ne hissedeceklerini bilemiyorlardı. Utandırıcı bir yanı vardı. Olduğu kişiden başka biriymiş gibi yapmış ve böylece sanki onlardan biriymiş gibi masadakilere katılmıştı. Sıradan bir doğa bilimleri öğrencisiymiş gibi yapmıştı ki aslında aylağın tekiydi, çünkü sınav korkusunun kurbanı olmuştu. Masalarında oturmuştu. Onları parlak sözleriyle eğlendirmişti. Geri dönüp baktıklarında tüm bunları düşünmeye dayanamıyorlardı. Ama aynı zamanda düşünmeden de edemiyorlardı. Olay öylesine unutulamayacak kadar sarsıcı, huzursuz ediciydi.

Ve öte yandan bir o kadar da ilginçti. En azından Gunnar Ingebrigtsen ve Andersen ilginç buluyordu. Paulsen'in unutulmaması için ellerinden geleni yaptılar. Önce, özellikle Andersen'in pek çoğunu hatırladığı, şimdi büyük bir hevesle yinelediği ve herkesin hatırladığı üzere Hans Brun'un eskiden –haklı olarak– sinirini bozan ilginç replikleri anımsattılar; ama şimdi iki taraflı ironiyle anlatıldığında, dalga konusu olarak gerisingeri Paulsen'i vuruyordu. Ingebrigtsen de Paulsen'in durumunun açıklığa kavuşmasının dehşet uyandırıcı öyküsünü anlatmakta uzmanlaştı. Başlangıçta Frederikke'nin bu çok özel köşesindeki masanın çevresinde oturanlara yalnızca kısmen bazı imalarda bulunuyordu, ama sonraları aralarına yeni katılanlara ve rastgele masalarına oturmuş öğrencilere olayın tümünü anlatır oldu. Ingebrigtsen'in anlattıkları giderek daha güldürücü, daha renkli oluyor, o sonbahar Paulsen'in başlangıç seviyesindeki matematik sınavına girip girmeyeceği üzerine kafa yoruşunu tüm ayrıntılarıyla anlatıyordu. Ingebrigtsen'in mimikleri ve el kol hareketleri dinleyicileri çok etkiliyordu, özellikle de talihsiz babanın borca batan oğlunu alıp götürmek için başkente gelişini anlattığı bölümde eski arkadaşlar da, aralarına yeni katılanlar da, rastgele oraya oturanlar da kahkahadan kırılıyordu. Ama eskilerin hepsinin gülüşü aynı içtenlikte değildi. Örneğin Hans Brun kolayca sinirlenip, Ingebrigtsen'in ya da Paulsen'in modası geçmiş repliklerinden birini anlatan Andersen'in sözünü kesebiliyordu. Rahat bırakın şu Paulsen'i, diye bağıırıyordu o zaman. Jan Brosten de Paulsen'den konuşulmasını sevmiyordu; en azından hiç durmadan anlatılmasında ve özellikle kendisine anlatılmasından bıkmıştı ama hiçbir şey söylemiyordu. Paul Buer arada sırada, çok ender olarak gülümsediğini, bağışlayıcı bir yüzle güldüğünü görebiliyordu, ama bütününde Brosten'in –kendi payına– Paulsen hikâyeleri dinlemeyi sevmediğini fark etmişti.

Paul Buer de Tor Erik Paulsen'in kendisine hatırlatılmasını sevmiyordu ama onun için bunun fazladan bir nedeni vardı. Paulsen hikâyelerini dinlerken biraz vicdanı sızlıyordu ve bunun nedeni Paulsen'i çok fazla özlemiyor oluşuydu; oysa Paulsen sayesinde bu doğa bilimleri öğrencileri ortamına katılabilmşti. Kendisini bir arkadaşı olarak tanıştıran ve aralarına almalarını sağlayan Tor Erik Paulsen olmasına karşın, Paul kendisini hiçbir zaman hususi olarak ona yakın hissetmemişti; yalnızca onun tarafından bu masaya getirilmeye ses çıkarmamıştı, çünkü o sıralar neredeyse hiç kimseyi tanımıyordu. Sonraları başkalarıyla, Paulsen'le olduğundan çok daha yakın olmuştu ve Paulsen'in durumu açığa çıktığı sırada Jan Brosten'in yakın arkadaşıydı.

Jan Brosten grubun en yeteneklisiydi. "100 Brosten" derlerdi ona arkasından. 100, Brosten'in genelde sınavlardan aldığı nottu, aynı zamanda damadan atletizme kadar girdiği hemen her şeyde birinci oluşunu simgeliyordu. 400 metre engellide millî takım sporcusuydu, ayrıca 400 metrede de iyiydi. Teorik fizikte bitirme tezini tamamlamak üzereydi, o dalda ünlü bir profesörün yarı zamanlı asistanı olmuştu, geleceğinin parlak olacağı söyleniyordu ama Brosten teorik fiziği bırakıp arada sırada sözünü ettiği astrofizikle uğraşmaya da başlayabilirdi. O sıralar öğrencilerimize ve sporcularımıza Norveç gençliğinin çiçeği deniyordu ve bu yüzden bu çifte çiçeğin burada, Norveç gençliğinin çiçeği olarak sunulmaması için hiçbir neden yok.

Özellikle bir uluslararası ya da ulusal atletizm müsabakasından sonra, 400 metre engelli koşuda Norveç şampiyonunun son derece sıradan öğrencilerle bir masada oturduğunu, orada yapılan şakalara güldüğünü, ciddi ve neredeyse umursamaz bir yüzle havadan sudan konuştuğunu görmek tuhaftı. Pek çoğu, yaşamının oldukça kıyısında kalan bu arkadaş grubunun dışında Jan Brosten'in bambaşka bir yaşam

sürdüğüne inanıyordu. Şampiyona ziyafetleriyle, onu dansa kaldıran hayran kadınlarla dolu atletizm dünyasında heyecanlı bir yaşamı olduğunu ya da sık sık genç entelektüellerin parlak konuşmalar yapılan, Jan Brosten'in de sonunda kendisini gösterebildiği buluşmalarına davet edildiğini düşünüyorlardı. Grubun içinde geçerli olan görüş de buydu. Ama Brosten'in böyle yapmadığı ortaya çıktı. Gerçekten de onun sosyal yaşamı bu kadardı. Arkadaş ortamı onlardı, dostlarını masa başında oturanlar arasından seçiyordu ve en iyi arkadaşlarından biri gerçekten de sıradan bir doğa bilimleri öğrencisi olan Paul Buer'di. Arkadaşlıkları, Jan Brosten karmaşık bir matematik probleminde Paul Buer'e yardım edince yanıtın apaçık ortaya çıkmasıyla başlamıştı.

Jan Brosten öne çıkmazdı. 400 metre engelli koşudaki tek Norveç şampiyonası zaferinin ardından pazartesi günü Blindern'de tebrikleri biraz utanarak karşılamış, ama Paulsen –henüz sırrı ortaya çıkmamışken– ötekilere “For He’s a Jolly Good Fellow” şarkısını söyletmeye kalkınca onları durdurmayı başarmıştı. Aslında şakaları sever, her türlüşüne yürekten gülerdi, özellikle de yanlış anlaşılmayla ilgili fıkralara; lakin kendisi hiçbirini bilmiyordu, en azından Paul Buer onun bir fıkra anlattığını hiç duymamıştı. Ama Ingebrigtsen'e (ya da Paulsen'e) bu türden fıkralar anlattırdığı olurdu. Gerçekten de pek konuşmazdı, söyledikleri çoğunlukla havadan sudan şeyler ya da Skeid maçı kazandı mı veya Lyn bu pazartesi de yenildi mi türünden spor konuları hakkındaydı. Ama ender olarak bir tartışmada söz aldığında herkes onu dinlerdi çünkü söyledikleri, üzerinde çok düşünülmüş, kimsenin karşı çıkmasına olanak vermeyecek kadar açık şeyler olurdu. Ama bunlar yalnızca sıradan şeylerdi. Yaygın düşünceler. İktidarın burjuva ve sosyalist partiler arasında gidip gelmesi demokrasi için sağlıklıdır türünden düşünceler. Bu hem iktidardan düşen parti hem de önceden muhalefetteyken şimdi iktidara

gelen parti için sağlıklıydı. Demokratik seçimli hükümet değişiklikleri uzun aralıklarla gerçekleşirse demokrasi çürümeye başlardı. Bu öylesine akla yatkın geliyordu ki burjuva partilerine oy veren öğrenciler çok da sevinmemeleri gerektiğini biliyorlardı; çünkü seçim sonuçları her şeyden önce demokrasinin zaferiydi, bununla böbürlenmek yersizdi. Ya da tam tersi (seçim sonuçlarına bağlı olarak).

Jan Brosten ender olarak oturup böyle konularda tartışırdı. Öne sürdüğü apaçık düşüncelerin yanı sıra en dikkat çekici tarafı kendisinin bunları pek seviyor gibi görünmemesiydi. Bu üzerine kafa yorulmuş düşünceleri ortaya koyarken oldukça umursamaz görünürdü. Aslında bunların konuşulacak konular olmadığını düşünüyormuş gibi biraz bıkkın bir tavır takınır, yine de tam şimdi herkes konuştuğuna göre kendisinin de derinlemesine kafa yorduğu, böyle yapmasının gerektiği şeyleri söylerdi. Ama yaşamının büyük bölümünü, şimdi konuştuğu konuların kendi yaşamını da etkilediği koşullarda yaşadığına göre bu konularda bir duruşu olmalıydı. Her şeye karşın bunları, örneğin demokrasilerde hükümet değişikliklerinin önemini derinlemesine düşünmüştü ve birileri ona karşı çıksa tepesinin atacağı düşünülebilirdi.

Jan Brosten'le Paul Buer kendi aralarında, Paul'ün Sogn Öğrenci Yurdu'ndaki odasında satranç oynarlardı. Jan Brosten üniversitede dersleri bittikten sonra sık sık Paul'ün odasına gider, oturup satranç oynarlardı. Genellikle iki maç oynarlar, oyun gecenin geç saatlerine dek sürerdi. Arada sırada Jan Brosten'in haber vermeden öğrenci yurduna geldiği, biraz satranç oynamak istediği de olurdu. Kendisi öğrenci yurdunda değil Hegdehaug Caddesi'nde oturan teyzesinin yanında kalıyordu. Paul oraya hiç gitmemişti, Jan'ın kimseyi teyzesinin evine davet ettiğini sanmıyordu, Hegdehaug Caddesi'nin neresinde oturduğunu bile bilmiyordu. Belki de Jan Brosten'den hoşlanmasının nedeni teyzesinin evinde

kalması, bir anlamda öğrenci yaşamına katılmak için Sogn Öğrenci Yurdu'na geliyor olmasıydı. Belki de insan başkentte öğrencilik yaparken teyzesinin evinde bir odada kalırken yaşayamadığı bir özgürlük hissediyordu. Nedeni her neyse Jan Brosten, Sogn Öğrenci Yurdu'ndaki yaşama birazcık da olsa katılmayı seviyordu.

Jan Brosten'le Paul Buer birlikte satranç oynuyorlardı. Jan Brosten, Paul Buer'den çok çok daha iyi olduğu için tuhaf bir ikililerdi. Jan Brosten bir kulübe üye olup satranç oynasaydı büyük olasılıkla çok yükselmiş olurdu. Paul içinse bu olanaksızdı. Ama ikisi de mutlu amatörlerdi, yalnızca Jan Brosten çok daha iyiydi. Jan Brosten'in neredeyse her zaman kazandığı söylenebilirdi; kazanmadığı zamanlardaysa Paul'ün gücü ancak pat olmaya yetiyordu. Paul arada sırada pat olmayı başardığında çok gururlanırdı. Ama doğruya doğru, hakkını vermek gerek, Paul'ün kazandığı da oluyordu ve bu Jan Brosten'in muhteşem sezgilerinin tam tersine oynadığı zamanlarda gerçekleşiyordu. Jan Brosten çoğu kişinin düşündüğünün aksi şekilde oynardı. Pek çok kişinin budalaca diyebileceği büyük bir cesaretle açılışı yapar, riskler alır, sanki düşünmeden, öylesine, yalnızca zevkine oynuyormuş gibi görünürdü. Oysa bir süre sonra kafasında bir plan belirir, o zaman, işte ancak o zaman bu planı acımasızca takip eder, yine de rakibinin kafasını karıştırmak için çok sayıda yanıltıcı hamle yapardı. Rakibi, yani Paul, ancak başına geleceklerden kaçınamayacak noktada mat olunca bu planı görebilirdi. Arada sırada atak oyuncu Paul'müş gibi görünürdü, en azından Jan Brosten'in aşırı gözü kara, sıradışı açılışları fazlaca taş kaybetmesine neden olduğu zaman, örneğin hızlıca ilerleme uğruna iki atını birden yitirdiği zaman Paul Buer aslında durumun böyle olmadığını bilirdi; çünkü neredeyse hiçbir zaman kazanamaz, yalnızca can havliyle pat olabilirdi.

Jan Brosten'in böylesi parlak bir zekâsı olduğu göz önüne alınırsa çok silik bir izlenim bıraktığı söylenebilir. Paul Buer'in Sogn Öğrenci Yurdu'ndaki odasının kapısını çaldığında, Paul onu içeri aldığı anda, spor giysileriyle dolu çantasını ortak antreye bıraktığında da böyle silik bir izlenim bırakırdı. Kringsjå'daki yeni spor okulunun antrenman sahasındaki 400 metre engelli idmanından geliyor olur, biraz beklenti dolu bir gülümsemeyle bir el satranç oynayalım mı, diye sorardı. Ama bu izlenim taşları yerine yerleştirir yerleştirmede silinir; üzerine düşünülmemiş, öylesine yapılmış gibi görünen ama sonradan hedefe yönelik bir plan gizlediği ortaya çıkan bir açılış yapardı. Anlamak ya da en azından farklılığına ve bir o kadar da işaret ettiği apaçık bakış açılarına şaşırmak anlamında genel "gerçeklik" kavrayışı ile akıl yürütme biçimini satranç oynama biçimiyle karşılaştırmak mümkündü; satranç aracılığıyla dile getirdiklerinin, öğrencilik yıllarının Norveç'te toplum ve gündelik yaşamla ilgili düşünceleri ve kavrayışıyla onu bir amatör gibi göstermesine karşın, satranç oynama tarzının "gerçeklik" konusundaki düşüncelerinden ziyade teorik fizik profesörünün asistanı olan yetenekli bir öğrencinin ciddi ve tutkulu gerçeğine daha yakın olduğu düşünülebilir. Teorik fizik profesörünün asistanlığı noktasından gerçeklik konusundaki düşüncelerine sıçrayış şaşırtıcı, evet, neredeyse inanılmaz ölçüde büyüktü.

Satrançta yenilmeyi sorun etmezdi, evet, ama sanki yenik konumda olmaya katlanmak konusunda kendisini zorlar gibiydi ve ender olarak yenildiğinde de, kazananın zafere tadını çıkarmak için yenilenden beklediği gibi davranır, biraz surat asardı. Ciddi riskler alırdı, evet, oyunun sınırları içinde risk almayı severdi. Aynı zamanda karşı hamleleri, birçok hamle sonrasını düşünür, kafa karıştırıcı birtakım hamlelerle bunları bulanıklaştırmaya çalışır, rakibine satranç tahtasındaki tehlikenin gerçekte olduğundan bambaşka bir

yerde olduğunu düşündürürdü. Ama genç bir Norveç vatandaşı, geleceği parlak bir öğrenci, bir çiçek olarak, “gerçeklik” konusunda konuştuğunda kafa yorduğu şeyleri doğrudan söylerdi ve bunlara gelişigüzel düşünceler demek çok yanlış olurdu. “Gerçeklik” konusunda düşüncelerini söylediğinde yenilmeye dayanamazdı; riskler almayı, başına geleceklerden habersiz rakibini satranç tahtasının köşesine sıkıştırmak için hedefe yönelik yaptığı hamlelere benzeyen, ancak sonrasında rakibi bu hamleleri anlayınca, hedeflerini görünce kendisine bir tür özgürlük gösterisi gibi gelen düşünce sıçramaları yapmayı sevmezdi. “Gerçeklik” konusunda konuştuğunda bunlardan hiçbirisi olmazdı. İyi bir Norveçli olarak bir fenomeni değerlendirirken özgürlükten yola çıksa ve fenomene bu temel üzerinden destek sunsa ya da karşı çıksa bile düşünceleri eleştirel ve kuşkucu olabilirdi, ama asla özgür olmazdı.

Büyük olasılıkla Jan Brosten’in kendisine sorulsa gerçekliği düşünme biçiminin gözü kara satranç oynama yönteminin ziyade teorik fizik konularındaki bilimsel yaklaşımına yakın olduğunu; gerek gerçeklik konusunda konuşurken gerek bilimsel yaklaşımlarında hem toplumsal yargının hem de bilimsel yargının (formülün) dayandığı, gözden kaçırılmalarının felaketle sonuçlanabileceği küçük, önemsiz ilkeler konusunda sert olduğunu öne sürerdi. Bu durumda satranç oynamasını, kumarın nedenini ve özünü oluşturan, hem kendisinin hem de başkalarının özgürlük sarhoşluğu özlemlerini gideren, engel tanımaz, zamanla sınırlı bir düşkünlük olarak görmek gerekir.

Durum böyleyse, tümüyle estetik düzlemde, bakış açılarında şaşırtıcı, evet, neredeyse anlaşılmaz bir ayrım ortaya çıkar. Jan Brosten’in toplum konusundaki görüşleri hayranlık uyandırıcı ölçüde açık olsa da bunların özellikle güzel olduklarını söylemek için insanın fanatik bir Jan Brosten hayranı olması gerekir; ama çok az kişi teorik fiziğe uygulanan bir

matematik formülünün inanılmaz güzel olabileceğini reddedebilir. Dışarıdan bakan biri için böylesi çekici bir şeyle alabildiğine tatsız tuzsuz başka bir şeyin aynı kaynaktan gelmesini kabul etmek zor olabilir, oysa özünde bunlar aynı ışığın iki farklı yüzüdür.

Bunun üzerine insanın aklı, satranç karşılaşmasının açılışında belli ki büyük bir zevkle göze aldığı gereksiz risklere, özellikle de bunların gereksizliğine, hiçbir hedefe yönelik olmamalarına takılır. Jan Brosten bu eğilimi olmasaydı çok daha iyi bir satranç oyuncusu olabilirdi. Ama o bile bile satrançta kendini baltalamayı seçiyordu. Niye? Bu “niye” sorusunun oyun sırasında rakibi Paul Buer’in de bir anda aklına geldiği olurdu. O zaman biraz utanır gibi olurdu; bir keresinde çok ender bir şey olup da oyunu kazandığında zaferin ona verdiği o ilk sersemleten gurur geçince, Jan Brosten onu yenme amacıyla oynamış olsaydı kazanamayacağını gördü. Jan Brosten felç olmuştu, bunu görebiliyordu; ama sonra çabucak kendini toparladı: Tam senlik bir davranış böyle düşünmek Paul, dedi. Paul biraz utangaç bir tavırla omuz silkti, mutfağa gidip (burayı üç öğrenciyle daha paylaşıyordu, hepsinin odaları mutfağa bakıyordu) zaferini kutlamak için –kim kazanırsa kazansın hep yaptıkları gibi– tavada yumurta yapmayı önerdi. Öyle yaptılar. Mutfak masasına oturdular. Paul dört yumurta kırdı, Jan Brosten birkaç kalın ekmek dilimine yağ sürdü. Belki de 1960’lı yılların sonlarına özgü genç ruhlarıyla masaya oturup iştahla yediler. Geçen yılın 400 metre engelli koşu şampiyonunun spor çantası bir köşede duruyordu.

Jan Brosten Paul Buer’i Blindern’de, Velferdsbygget’deki spor salonuna da götürdü. Orada hentbol oynayan bir grupla karşılaştılar. Frederikke’deki masada toplananlardan pek çoğu da oradaydı, sessiz ve ciddi Jan Brosten getirmişti onları. Aralarında Andersen ve Per Arne Pedersen de vardı. Bir de Gloer adında biri. Haftada bir iki akşam maç yapıyorlardı.

Jan Brosten için koşu antrenmanlarından sonra bu iyi bir rahatlama yöntemi idi. Paul Buer kalede duruyordu, çocukluğunda futbol kalecisiydi, şimdi de hentbol kalecisi olmuştu. Hentbol maçlarında kalecilik yaparken en az hoşuna giden şey topun felaket sert olması, yakaladığında ya da bir atışı karşıladığında parmak uçlarını ya da avucunu dalamasıydı, hele yüzüne çarpınca nasıl acıttığından hiç söz etmeyelim. Top aslında yuvarlaktı ama sımsıkı, sert ve kalın derili top çarptığında hiç de yuvarlakmış gibi gelmiyordu. Yine de hentbol sayesinde OSI* üyesi oldu ve bunun anlamı kendisi gibi bir grup öğrenciyle cumartesi günleri, dersler bitip okuma odaları kapandıktan sonra saat 2-3 civarında Nordmarka Ormanı'ndaki OSI kulübesine –sonbaharda yürüyerek, kışın da kayakla– gitmeleriydi. Orada geceliyor, pazar günleri uzun kayak turlarına çıkıp sonra OSI kulübesine geri geliyor, sırt çantalarını ve uyku tulumlarını toplayıp başkente dönüyorlardı. Kimileri daha sonra dışarı çıkıp Oslo'nun kendi deyişleriyle –ama aslında biraz yanlış bir değerlendirmeye– iyi lokantalarından birinde yemek yiyorlardı.

OSI kulübesinde kızlar bekliyordu. Daha doğrusu kızların çoğu Majorstua'da, Frognerstøien'e giden tramvaya bindikleri, ardından kışın kayaklarıyla Nordmarka Ormanı'na daldıkları peronda bekliyordu. Kızların çoğu gruptan birilerinin kız arkadaşı ya da en yakın arkadaşıydı. Bu grupta da kendine kız arkadaş edinenler olmuştu. Örneğin Pedersen ve adı Gloer olan öğrenci bunlar arasındaydı. Ama çoğunun o sırada bir kız arkadaşı yoktu. Bu yüzden şimdi kızların kayaklarıyla beklediği OSI kulübesine gitmek için Nordmarka Ormanı'na dalmışlardı. Kızların nereden geldiğini kimse bilmiyordu ama bir şekilde OSI'yle bağlantıları vardı, pek çoğu öğrenciydi ya da OSI üyelerinden birini tanıyan hemşirelik okulu öğrencileriydi. Ama Jan Brosten'in oraya biraz kafasını

* Oslo Öğrenci Spor Birliği'nin kısaltması. –e.n.

dinlemek için gittiği düşünülebilirdi. Belki Paul Buer de böyle düşünüyordu. Andersen de. Çünkü uzun öğrencilik günlerinin ardından, kendisini bembeyaz karlarla kaplı ormanda, kayaklarıyla ormanın içlerine uzanan upuzun bir sıra oluşturan bir arkadaş grubunun ortasında ya da belki en arkalarında bulmak, günbatımına doğru inişli çıkışlı yerlerden kaymak ve daha OSI kulübesine varmadan havanın birden kararması gerçekten de hoş bir dinlenceydi.

Ve orada kızlar bekliyordu. Şimdi bu kızlar haftada iki akşam hentbol oynamayı seven, alçakgönüllü, son derece sıradan doğa bilimleri öğrencilerini bekliyorlardı. Karşı cins, kendi aralarında yüksek sesle zayıf cins dedikleri ama onlar için gerçekten karşı cins olan kızlarla karşılaşmayı belki de bütün hafta boyunca hevesle beklemişti. Hava beklenti doluydu. Bunu reddetmek olanaksızdı ve Paul Buer utanıyordu. Haftada iki akşam hentbol oynayan, hafta sonları OSI kulübesine giden bu doğa bilimleri öğrencileri, kendi deyişleriyle Don Juan değillerdi ve kendilerini kesinlikle öyle görmüyorlardı. İçlerinden bazıları, biri onlara pek de yakışıklı olmadığını söylese kendi başlarındayken bunu sessizce onaylardı, aslında çirkin olduğum da söylenemez, diye kendilerini avuturlardı ve pek çoğu için de bu doğrudu. İşte tam da bu yüzden kulübedeki hava dikkat çekici ölçüde beklenti doluydu. Hiçbir şey yokmuş gibi davranıyorlardı ama her şey değişmişti. Tabloya erotizm girmişti ama hiç de erotik olmayan bir biçimde. Birbirleriyle yarışıyorlardı. Kendilerini aslında hiç de yarışacak durumda görmemelerine karşın yarışıyorlardı. Güzel kızlar için. Her biri kendisini karşı cinse sunuyordu ama çapkınca değil, alabildiğine sıradan bir şekilde.

Bu az konuşan, çekingen doğa bilimleri öğrencilerinin önemli anlarda aslında ne kadar sosyal olduklarını görmek ilginçti. Kızların karşısında yapay görünmemeye özen gösteriyorlardı. Kendileri olmaya özen gösteriyorlardı, hiçbir şey

söylemedikleri, yalnızca dinleyip başkalarının söylediklerine güldükleri zaman bile. Geride durup yalnızca kendilerinden hoşnut kahkahalarıyla burada olmaktan hoşlandıklarını gösterdiklerinde bile kendileri kalarak mutluluğu arıyorlardı. Güven uyandırarak kendilerini sunuyorlardı. Neşeli ruhları ve güven vermeleriyle sundukları şey. Güvenli omuzları, kollarını kızların omuzlarına sessizce atmaları. Kendi Andersen'likleri, Brosten'likleri, Gloer'likleri içinde mükemmelen yalıtılmış halde oturdukları Frederikke'deki masadan çok farklıydı burası (evet, Buer'likleri de demek gerekir; ama hayır, Buer'lik değil, burada değil, şimdi değil, Paul utanıyordu, her şeye dışarıdan bakıyor, tek bir söz bile edemiyor, şu ya da bu nedenle ayağa kalkması, yün çoraplarıyla ortalıkta yürümesi gerektiğinde kendini kötü hissediyordu). Kendilerini sergiliyorlardı. Çok sıradan bir bağlamda kendilerini açıkça sergiliyorlardı. Kulübe gezisinde. Şömine başında. Masanın çevresinde. Güzel anılar. Alçak sesle sohbetler. Becerebildikleri her şeyi gösterdiler. Odun kesmek. Odun taşımak. Şöminede ateş yakmak. Sakin bir çekicilikleri vardı. Kuzu budunu çakıyla kesip dilimleri en yakında oturan kıza uzatmak. Gözlerde şakacı bir pırıltı. Kendilerinden öylesine emin görünmeleri dikkat çekiciydi. Bir an için bile çaresiz bir mutluluk arayışı içindeymiş gibi görünmüyorlardı.

Çaresiz bir mutluluk arayışı. Biri onlara bu sözleri söylese en iyisinden anlayışlı bakışlarla karşılaşırdı. İnsan "çaresiz bir mutluluk arayışı" içinde olmadan da hafta sonunda öğrenci kulübesine gidemez miydi? Kim demişti bunu? Bir zahmet bir kere daha söyleyebilir miydi? Ama hiç kimseden ses çıkmıyordu. Öyleyse söylenmemiş sayılabilirdi. İnsan pekâlâ "çaresiz bir mutluluk arayışı" içinde olmadan da karşı cinsten sevimli biriyle tanışabilirdi.

Ve belki çaresizce mutluluğu aramıyorlardı. Paul Buer bile "çaresiz bir mutluluk arayışı" içinde değildi. Bu sözle-

rin ne kadar kötü karşılanacağını bilmese, pekâlâ kendisi bile söyleyebilecek olsa da. Ama Paul Buer her şeyden önce utanıyordu gördükleri karşısında. Bu oyun karşısında. Arkadaşlarının kendilerini sunmaları karşısında. Peki niye utanıyordu? Çünkü kendisinin sunacak hiçbir şeyi yoktu. Onunla aynı odadaki bu kızlara sunacak güvenli bir omzu, kucaklamaya hazır kolları yoktu. Paul Buer her zamanki gibi bu karamsar varoluş karşısında içine kapanmıştı; bakışlar, el hareketleri ve karşılarındakine erotik imalar sunan sözlerle kendini açığa vuran erotik gerilim yüklü bu odadan başka bir yerde olmak istiyordu. Ya Jan Brosten; onun sahiden de “çaresiz bir mutluluk arayışı” içinde olduğu söylenebilir miydi? Öyle olsaydı elini uzatması yeterdi, öylesine çaresizce aradığı mutluluğu elde etmek için. Kızların gözü Jan Brosten’deydi zaten, evet, genelde ilk önce onu görürlerdi ama o bunun pek farkına varmazdı. (Aslında pekâlâ farkına varırdı. Jan Brosten ve Paul Buer, Paul’ün öğrenci odasında satranç oynadıktan sonra yemek yerlerken OSI kulübesinden tanıdıkları kızlardan, bir tanesinin Jan Brosten’e nasıl sokulduğundan, yakınında oturup dirseğini masaya, başını eline dayayarak hayran gözlerle onu nasıl seyrettiğinden konuştukları da olurdu. Jan Brosten, Paul’le sık sık onlardan konuşur, değerlendirmelerini yapardı. Kendisinde nasıl izlenim bıraktıklarını anlatırdı. Görsel izlenim iyiydi, ruhsal izlenim kötü. Doğrudan ortada olan özellikleri iyiydi, daha az ortada olan özellikleri o kadar iyi değildi. Bir kızın yürüyüşünden hoşlandığını söylerdi örneğin. Adımları, derdi Jan Brosten buna. Ama sesi vardı bir de, kulağı biraz tırmalıyordu zaman içinde ve ses önemliydi. Paul, dedi Jan Brosten. Bir kızla gerçekten ilişkiye girersen sesini bütün yaşamın boyunca, türlü çeşitli durumlarda, zor anlarda da duyacaksın. Çünkü yaşam çok sayıda zor an barındırır ve biz şimdi böyle rahat yaşarken, önümüzde her şey açıkken bunu unutuyoruz. Bu yüzden Jan Brosten öne çıkmıyor,

kendini sunmuyordu. Paul onun karşı cinsten biriyle hafiften, ama çok hafiften ilgilendiğini ancak birkaç kez görmüştü. Sonra evleneceği kızla karşılaştı Jan Brosten. Kışın bir pazar, öğleden sonra Frognerseteren'den inen tramvayda. Evlerine dönen pazar günübirlikçileriyle dolu tramvayın ortasında Jan Brosten'in durduğunu, bir akşam önce uzun uzun konuştuğu, bugün bütün gün kayarken yanından ayrılmadığı bir kızın elini tuttuğunu gördü.) Per Arne Pedersen de şimdi birlikte olduğu kızla karşılaşmadan önce “çaresiz bir mutluluk arayışı” içinde miydi? Evet, Pedersen gelecekte bir lisede biyoloji öğretmenliği yapacak biri olarak kendini ne kadar sunabilirse o kadar sunmuştu, bu kesindi. Ve çok çabuk da başarıya ulaştı. Belki de bunun nedeni böyle yarışmayı sevmesiydi. Onu Frederikke'den tanıyanları şaşırtan, kendinden hoşnut, otoriter bir hava takınmıştı, bu da kızların hoşuna gidiyordu. Ama şimdi bir kız arkadaşı vardı artık, neredeyse yalnızca hafta sonları buluştuğu bir kız. Burada buluşuyorlardı. OSI kulübesinde. Kendi odalarında uyuyor ya da onlarla aynı durumda olan başka bir çiftle oda paylaşıyorlardı. Ötekiler, sevgilisi olmayanlar şöminenin karşısında, yerde, uyku tulumlarının içinde kızlı erkekli uyuyorlardı. Öyleyse “çaresiz bir mutluluk arayışı” içinde olanları yerde, uyku tulumlarının içinde uyuyan erkekler arasında aramak gerekiyordu. Andersen gibi. Andersen OSI kulübesinde herkesin yardımına koşuyordu. Odun kesiyor, odun taşıyor, ateşi yakıyor, kızların kayaklarını yağlıyor ya da kızlara nasıl yağlayacaklarını anlatıyor, sırtarak ortalıkta dolaşıyor, üzerine belli belirsiz bir Andersen'lik sinmiş uzun kolları ve bacaklarıyla genç kızların pek çoğunda biraz güvensizlik uyandırıyor. Peki o, “çaresiz bir mutluluk arayışı” içinde miydi?

Hayır, çok sakindi. Tüm davranışları “tam Andersen'lik”ti. Bekliyordu, sabırlıydı ötekiler gibi. Erotik atmosferde karanlık varoluşun izi bile yoktu görünürde; yalnızca buradaki

bireylerden kimilerinin içlerinde gizlenmişti. Bu tam Norveçlilere özgü ortamda, Nordmarka Ormanı'nda bir oduncu kulübesinde hiç değişmeyen bir oyun sergileniyordu. Dışarıda dev çam ağaçları gece rüzgârıyla hışırdıyordu. İçeride her iki cinsten sağlıklı Norveçli öğrenciler vardı. Bütün yaşamları boyunca birlikte olacakları birini arıyorlardı, daha azını değil. Bu da bütün tabloya ciddi bir hava veriyor, onları "çaresiz bir mutluluk arayışı" içindeymiş gibi gösteriyordu. Bunun nedeni her birinin yazgının kendilerini ele geçirmesini ya da yüzlerine gülmesini beklemesiydi. Ya da bir şeyler olacaktı. Hayat arkadaşını bekliyordu herkes? Şu olabilir mi? Bu akşam? Andersen hayat arkadaşını bekliyordu. Burada mıydı? Gerçekten de burada olabilir miydi? Böyle bir şey gerçek olabilir miydi? O zaman kızın, uzanmış elinin bir hareketiyle Andersen'i bir şekilde yarı yolda karşılaşması gerekiyordu ki Andersen anlayabilsin, umutlanabilsin: Bir bakış, bir el hareketi, aniden gösterilen yakınlık ya da şimdi burada bütün Andersen'liğiyle dikilip duran ama henüz kendisini tanımadığı için Andersen'liği konusunda hiçbir fikri olmayan bir kızın onun karşısında dikkat çekici bir utangaçlıkla bakışlarını yere çevirmesi. Bir akşam içerisinde Andersen bu kadar çok kızda bir o kadar çok işaret arayabilirdi; ama belki de bunların hiçbiri o akşam yalancı umutlardan başka bir şey değilken, ertesi sabah uzun bir kayak turuna çıktıklarında küçük bir düş kırıklığı yaratan, umudu yerle bir eden ilgisiz, tamamen kibar ama umursamaz bir bakıştan başka bir yere varmayacaktı. Ortalık aydınlanıp da bunu görünce yapılacak tek şey kayakları yağlamak, bitmez tükenmez oyunu şimdi başka dış koşullar altında sürdürmektir. Andersen'in kızın kayaklarını yağlamasının altında başka hiçbir şey yatmıyordu, elbette yağlayacaktı onun kayaklarını; sakın hayallere kapılma, di-yordu kızın soğuk bakışları.

Ama ondan önce, OSI kulübesinde, yerde, uyku tulumunun içinde uzun bir gece geçmişti. Ertesi gün kayakla dolaşacakları için gece yarısını biraz geçte yatmışlardı. Sevgilileri olanlar kendi odalarına gitmiş, ötekiler uyku tulumlarını yere sermişlerdi. Olay dolu bir akşamın sonuna gelmişlerdi! Herkes kendi uyku tulumuna girdi ama hiçbiri uyumadı. Yatıp düşündüler, hayaller kurup hesaplar yaptılar; yarın onları neyin beklediğine, bu akşamki hangi işaretlerin yarınki uzun kayak gezisi için umut verici olduğuna, sonrasında ne tür fırsatlar getireceğine kafa yordular. Ama sonra sessizlik bozuldu. Bir erkek sesi o anda aklına gelen çok çarpıcı bir sözü söylemek için sessizliği bozdu. Yerde, uyku tulumunda yatan kızlardan birinin bundan hoşlanacağını, bu yüzden kendisine hayran kalacağını umuyordu. Bu söze hemen bir başkası yanıt verdi, ardından bir üçüncü çok önce anlatması gereken bir fıkrayı anlattı, sonra bir dördüncü karanlıkta yüksek sesle içinde yaşadığımız dönemi övmeye girişti. Dördüncü erkek sesi, bu akşam ayın gökyüzünde tüller içindeymiş gibi hareketine dikkat eden oldu mu diye sordu. Ötekiler de kendisi gibi, Ay'a bir uzay aracının ineceği günün yaklaşmasından dolayı gururlu bir beklenti hissediyorlar mıydı? Tuhaf uzay giysileri içinde ilk insan uzay aracından inecek, bu yabancı kıtada ilk adımı atacak ve ardından ağırlıksız ortamda uzaya doğru sıçrayacaktı ve çok çok uzaklarda, karanlık gökyüzünde bizim kendi küremizin tüller arasında kayar gibi hareket ettiğini görecekti. Hepimiz şimdi üzerimizde uzanan karanlık, yıldızlı gökyüzünü biraz daha düşünelim, dedi. Çok yakında Mars'a yola çıkan bir uydunun içinde, bu yıldızlar arasında olacağımız mucizesini. Yirmi yıl sonra, daha biz elli yaşına gelmeden, orada, Mars gezegeninde olacağız ve güneş sistemimizde yaşam var mı sorusunun yanıtını nihayet alacağız. Bizim zamanımızda olacak bu, dedi uyku tulumlarında yatmış onu dinleyen kızlı erkekli öğrencilere. Bir beşinci bundan

öyle etkilendi ki tümüyle bambaşka şeylerden konuşmak için söze atladı. Yeryüzündeki mikroskobik evren. Bilgisayarların yapay zekâlarının başka her şeyi geride bırakacak bir devrime neden olması. Uzay yolculukları ve yıldız araştırmaları. İnsan beyninin, kendi başına düşünebilecek ve en üstün insan beynini, insanın dehasını aşacak bir robot beyni yapabileceğini düşünüyordu. Daha somut konuşacak olursa yirmi yıl sonra böyle bir bilgisayarın dünya satranç şampiyonunu yenebileceğini, hem de yalnızca bir ya da iki kez değil, yalnızca beş kez değil, hatta on maçlık bir karşılaşmada altı kez de değil, on maçın onunda da, üstelik ezici bir şekilde yeneceğini, insanlığın bilgisayarı yeni dünyanın satranç şampiyonu ilan etmek zorunda kalacağını söyledi beşinci erkeğin karanlıkta yükselen sesi. Ama bir altıncı ses duydular, bu Jan Brosten'in sesiydi. Sahiden böyle bir şeyin olabileceğini ama bunun o sırada dünya satranç şampiyonunun kim olduğuna bağlı olacağını söyledi. Kimileri olağanüstü yöntemli bir şekilde satranç oynadıkları ve oyunlarında üstün bir sistem olduğu için satranç şampiyonu olur. Bilgisayar böyle bir satranç şampiyonuyla karşılaşırse pekâlâ kazanabilir, çünkü er ya da geç böyle bir satranç şampiyonunun asla yenme olanağı bulamayacağı bir bilgisayar geliştirilebilir. Ama satranç oyuncularının bir başka türü daha vardır ve bunlar arasından da dünya şampiyonları çıkar. Onlar sezgileriyle oynarlar. Böyle bir satranç şampiyonu karşısında maç her zaman açık uçludur. Sezgileriyle oynayan bir satranç şampiyonu en gelişmiş bilgisayar karşısında bile baştan kaybeden olamaz, dedi Jan Brosten uyku tulumunun derinlerinden. Pek çoğu beşinci erkeğin sesinin buna ne yanıt vereceğini heyecanla bekledi, ama sonunda yanıt geldiğinde Jan Brosten'e hak verdiğini söyledi yalnızca. Bu bir an için her birinin kendi başına düşüncelere dalmasına, hiçbir koşulda baştan kaybeden sayılmayacak sezgisel zekâyâ içlerinden teşekkür etmelerine neden oldu.

Sonra yedinci bir erkek sesi karanlıkta heyecanla yükseldi, yaşadıkları döneme düzülen övgülere katkıda bulundu. Yedinci ses coşkuyla, evet, neredeyse ateşli bir coşkuyla Norveç petrol macerası dediği şeyden söz etti. Fırtınalı kıyılarımızın açıklarında, denizin dibinde gizlenen, modern teknolojinin büyük olasılıkla artık gün ışığına çıkarabileceği, gerçekliğin durmaksızın dönen çemberine yakıt olarak katabileceği çok büyük cevherlerden dem vurdu. Başka bir deyişle Norveç kıta sahasında o sıralar yeni başlamış olan petrol aramalarından ve gelecekten söz ediyordu. Konuşan ses, Kuzey Denizi'nde tam şimdi, evet, bu gece süren büyük mucizeyi gözlerinin önüne getirmelerini istedi ötekilerden. Norveç'i değiştirecek kara altın yatakları arayışını. Kuzey Denizi'nin açıklarında dev petrol arama platformları biçiminde beliren düşünce saraylarını gözlerinin önüne getirmelerini istedi.

Öteki öğrenciler kendi zamanlarının getirdiği çok büyük fırsatlara hayranlıklarını tam olarak bu sözcüklerle olmasa da şairane bir coşkuyla haykırdılar. Uyku tulumlarında yalnız başlarına yatıp hayallerini karanlığa seslendiler, ötekiler de bu konuda kendi düşüncelerini söylediler. Ama hepsi de doğa bilimleri öğrencisi olan bu genç adamların şairane coşkusunda biraz tuhaf bir yan vardı. Matematik ve fizik konusunda belli ölçüde bilgili, uylaşmacı öğrencilerin zamanımızda gerçekleşmiş teknolojik ilerlemelere ve gelecekte gerçekleşecek olanlara hayran övgüler düzmesinde aslında hiç de ilginç bir yan olmaması gerekirdi. Ama bu bir yakarıydı. Ve ne için yakardıklarını biliyorlardı, bunları çok iyi tanıyorlardı; ama yakarmalarına ne gerek vardı? Hem de burada. Frederikke'de ve Blindern'de asla böyle konuşmazlardı. Elbette kendi zamanlarına hayranlardı, böylesine çok fırsat sunan, insanların yaşama ve düşünme biçimlerinde böylesine büyük değişikliklere kapı açan bir zamanda yaşamamanın çok heyecanlı olduğunu düşünüyorlardı, ama uzaktan. Bütün bu dinamik güç

gösterisinin tam ortasında yaşamak istemiyorlardı. Onların istediği bunları gazetelerde okumak, gösterinin kendini sergilemesini televizyonda izlemek, hayranlıkla başlarını sallayıp onaylamaktı. Ve anlayışla. Bunlar için Frederikke’de ve Blindern’de kullandıkları gündelik bir dilleri vardı. Ama burada, Nordmarka Ormanı’nın ortasındaki OSI kulübesinde karanlığa savrulan seslerinde erkeksi, şairane bir coşku tınısı vardı şimdi. Çünkü seslerini aynı odada, uyku tulumlarında sessizce yatan karşı cinse savuruyorlardı. Baştan çıkarmaya. Kendileriyle değil. Ama ait oldukları zamanla. Petrol çağıyla. O sıralar karşı cinsin ortalama bilincinde pek yer almayan petrol çağıyla ayarttılar. İlk anlayanlar arasında yer aldıkları petrol macerasını tasvir eden güvenli kollarıyla. Uzay yolculuğu çağı. Uzay yolculuğu çağı ve hayat arkadaşı. Uzay yolculuğu çağında büyüyecek çocuklar. Bilgisayar çağı. Bilgisayarlar. Sıradan insanlar bilgisayar çağı gelecek diye seviniyor kızlar. Biz de öyle. Yirminci yüzyılın ortasında öğrenci olan bizlerin erkek seslerini dinleyin geceleyin, yarın karlar arasında çıkacağımız kayak turundan önce. Sıradan insan burada yatmış düşünüyor küçük hanım, sıradan olmayan bir gelecek sunuyor, bunu küçümseyemezsin. Gördüğün içine kapanık, az konuşan öğrenci, küçük hanım, bilinmezler içine uzanan heyecanlı bir yaşam yolculuğuna çağırıyor. Evet, sundular, sundular. Aslında bir yana attıkları, en azından kendi yaşamlarına yol gösteren bir yıldız olarak görmedikleri modernizmi sundular. Geleceğin can sıkıcı matematik öğretmenleri, sanki geleceğin –bütün dünyayı kendi çalışma alanı olarak gören– petrol şirketi müdürleriymiş gibi parlıyorlardı, çünkü olası hayat arkadaşlarına duydukları arzuyla dolup taşıyorlardı yattıkları yerde. Kendilerini aklamak için var güçleriyle uğraşıyorlardı. Yaşama iştirak edebilmek için. Uyku tulumlarında yatmış kendi zamanlarını anlamakla uğraşırken burada, karanlıkta yatan, söylenen şeylere hayranlıkla dolup taşan olası

hayat arkadaşlarından bir işaret bekleyerek dinliyorlardı. Bu yüzden tartışmalara ya da övgülere katılmak için değil ama biraz iğneli bir yorum yapmak için arada sırada söze karışan bir kadın sesi onları iyice ateşlendiriyordu. Bu biraz iğneli yorum hepsini sarhoş ediyor, hepsinin paylaştığı yaşama, gecenin içinden övgüler yağdırmalarına neden oluyordu.

Paul Buer de buradaydı. Kendi uyku tulumunda yatıyor, söylenenleri kopuk kopuk duyuyordu, uykusu gelmişti. Aslında kendi düşüncelerine dalmıştı, aniden aklına gelen, onu şaşırtan ve sevindiren bir düşünceyle uğraşıyordu. Ama öteki öğrencilerin karanlığa savurduğu sözleri de dinliyordu. Uzun çağına övgüleri duydu. İnsan beyinleri tarafından yaratılıp onları geçecek bilgisayarlar. Hiçbir koşulda önceden yenilemeyecek sezgisel zekâ olmasaydı elbette. Kuzey Denizi'ndeki petrol macerasından söz eden sesi duydu. Dinledi, dinledi ve kesinlikle rahatsız olmadı. Ama doğru mu duyuyordu? Duyduğu ses, ki bu Ingebrigtsen'di, gerçekten de Kuzey Denizi'nde olanlara bakılması gerektiğini mi söylüyordu? Bu doğru değildi ki. Ve birden Paul Buer şaşkınlık içinde odada kendi sesinin yankılandığını, petrolün bulunacağı yerin Kuzey Denizi'nin içi değil altı, Kuzey Denizi'nin dibinde olduğunu söylediğini duydu. Çıkarmaya değecek kadar çok olduğu umulan petrol orada bulunuyordu. Yani Kuzey Denizi'nin içinde değil altında, dedi Paul Buer zafer dolu bir sesle karanlığa, uyku tulumlarının içinde yatan kızlı erkekli öğrencilere. Konuşmasının ardından bir sessizlik oldu ama sonra pek çok ses birden böyle ayrıntılara takılmanın da bir sınırı olduğunu söyledi bağırarak. Aramızda bir ukala varmış meğer! Amma da işgüzersin, diye karanlığa seslenirken uyku tulumlarının içinde kırırdıyorlardı (diye düşündü Paul). Ama ardından Jan Brosten'in sesi yükseldi, arkadaşı Paul Buer'i destekledi. Jan Brosten petrol arama çalışmalarının gerçekten de Kuzey Denizi'nde belli bir coğrafi bölgede gerçekleştiğini ama

aradıkları şeyin Kuzey Denizi'nin altında olduğunu söyledi. Kuzey Denizi'nde petrol aramaktan söz edildiğinde bu aramanın coğrafi olarak nerede geçtiği söyleniyordu, ama yalnızca bu kadarı. Petrol aramalarının Kuzey Denizi'nin altında gerçekleştiği söylenirse hem coğrafi olarak nerede geçtiği hem de aramanın biçimiyle ilgili somut bir şey söylenmiş olurdu. Olayı bu şekilde anlatmak daha iyiydi, çünkü aynı zamanda hayal gücünü de gerçekçi bir biçimde zenginleştiriyordu. Kuzey Denizi'nde petrol yok elbette, burada yatanların hepsi biliyor bu kadarını, bunu söyleyenin kendisi de.

Bu sözlerin ardından konuşmalar söndü. Hiç kimse yeniden canlandırmayı denemedi, çünkü gece çok ilerlemişti, ertesi gün onları bekliyordu. Uyku kızılı erkekli öğrencileri birer birer ele geçirdi, çok geçmeden hepsi uyumuştı. Paul Buer dışında. Paul Buer'in uykusu kaçmıştı. Bunun nedeni, zamanımız için yapılan coşkulu övgülerin hızını keserek erkek öğrencilerden pek çoğunu karşısına almış, kızdırmış olması değildi, daha fazlasıydı. Hayır, yatmış bambaşka bir şey düşünüyordu. 23 yaşındaydı ve ne olacağına karar vermişti. Doğa bilimleri eğitimini meteorolog olmak için kullanmaya karar verdi. Meteorolog olacağım, diye düşündü büyük bir ciddiyetle. Daha önce hiç kullanmadığı bu sözcüğü kafasından geçirdi. Tüm bedeninde güçlü bir doyum hissetti. Meteorolog olabilir miyim ya da acaba meteorolog olsam mı diye düşünmemişti. Kendiliğinden ve bedeninde hissettiği güçlü bir kararlılıkla, meteorolog olacağım, diye düşünmüştü. Ben. Meteorolog.

Paul Buer kararını vermişti. OSI kulübesinde, uyuyan kızılı erkekli öğrencilerle çevrili olarak uyku tulumunun içinde yerde yatarken sonunda büyük kararını vermenin getirdiği mutluluk onu tümüyle uyandırmıştı. Meteorolog olacaktı. İşe yarar biri olması gerektiği düşüncesi uzun süredir yaşamını yönlendiren bir karar olarak çok açıktı onun için ve

şimdi nihayet nasıl işe yarar bir vatandaş olacağını bulmuştu. Meteorolog olarak. Sayısız gözlemlere dayanarak havanın nasıl olacağını, daha hesapladıkları olay gerçekleşmeden önce söyleyebilen ve böylece insanlığın gerçek zaferlerine katkıda bulunan biri: korkunç ve devasa doğa güçlerine, her şeye karşın ve şaşırtıcı biçimde boyun eğdikleri yasaların yardımıyla egemen olmak. Böylece onlardan önce davranılabilir, onlardan kaçınılıp güvenli bir yere sığınarak beklenebilirdi. 23 yaşında bir genç adam için bu hiç de önemsiz bir karar değildi. Aylardır kafasında ölçüp tartıyordu. Çekinerek sözünü ettiğinde Jan Brosten de onu desteklemişti ama yine de kuşkuları vardı. Bir seçim yapmanın sonuçları çok büyüktü. İnsan bir şey olduğunda hep o olarak kalırdı; geri dönüş yoktu, kararını değiştirme olanağı yoktu, en azından uygulamada böyleydi. Geri dönüş yenilgiyi, her şeye karşın bunu başaramayacağını itiraf etmek anlamına geliyordu. Bütün gece, neredeyse sabaha kadar mutluluktan uyuyamadı.

Bu yüzden ertesi sabah kahvaltıda, kayaklar yağlanırken, genç öğrencilerin Nordmarka Ormanı'nın içlerine doğru çıktıkları uzun kayak turunda ve en az bu kadar uzun bir yoldan, kayaklarıyla beyaz kış dünyasını geçerek öğrenci kulübesine döndükleri sırada uykuluydu. Eşyaları ve ortalığı toplarken de, Frognerseteren'e kadar kayakla giderken de, öğleden sonra tramvayla Oslo çanağına geri dönerken de öyleydi. Majorstua'da ötekilerle vedalaştı. Kimileri yemeği birlikte yemek için lokantaya gidecekti. Paul Buer yemeğe gidemezdi çünkü Armand'la buluşacaktı.

Paul Buer ve Armand şimdilerde çok ender görüşüyor olsalar da bağlantılarını korumuşlardı. Armand birkaç gün önce telefon etmiş, pazar günü birlikte sinemaya gitmelerini önermişti. Gimle'ye. Fransız yönetmen Godard'ın bir filmine. Bu yüzden akşam saat yedide Gimle'nin önünde buluşacaklardı. Paul Buer geç kalmıştı çünkü Kringsjå öğrenci yurduna

uğramış, kayakları bırakmış, çabucak üzerini değiştirmişti, bu sırada Armand şimdiden iki bilet almıştı. Sinema salonuna girdikleri sırada ışıklar söndü, film başladı. İlginç bir film. Daha sonra, sinemadan çıkıp biraz uzakta olmasına karşın ikisi de daha yakında bira içecekleri başka bir yer bilmediği için, Uranienborg Caddesi'ndeki Krølle adında bir restorana gittiklerinde Armand, Paul'e film hakkında ne düşündüğünü sordu. Bilmem ki, bu film kısım kısım biraz olsun hareketliydi, evet, belki de biraz kafa karıştıracak kadar hareketliydi, diye yanıtladı Paul Buer. Yine de hiçbir olayın olmadığı filmlerden daha iyiydi. Evet, o geometrik parkta, *Rosmersholm*'ü oynadıkları sarayda geçeni hatırlıyordur. İşte onda hiçbir şey olmuyordu, diye ekledi. Armand güldü.

Geçen Yıl Marienbad'da, evet, demek şimdi bile hatırlıyorsun. Görüyorsun işte, ruhu sarsan sanat insanı o kadar çabuk terk etmiyor. Bu film de öyle. Bence harikaydı. Tam üç kez izledim. - Evet, biraz alışılmadık bir film. Tetiği çekmeden önce yüzünü maviye boyayan adam. Herhalde burada gülmemizi bekliyorlardı, dedi Paul Buer biraz çekinerek. İnsan ne zaman isterse o zaman güler, diye yanıtladı Armand. Önlerinde biralarıyla Krølle'de oturuyorlardı. Paul Buer, aldığım büyük kararı anlatsam mı, diye düşünüyordu. Anlatmayı çok istiyordu çünkü anlatırsa birlikte büyüdüğü arkadaşına kendisini yepyeni ve bambaşka bir insan olarak sunmuş olacaktı. Ama karar onun için çok yeniydi, kendini başkalarına anlatmaya hazır hissetmiyordu. Evet, gün boyunca, Nordmarka içlerine yaptıkları kayak gezisi sırasında Jan Brosten'le pek çok kez konuşmuş ama ona da hiç sözünü etmemişti. Bu yüzden şimdi Armand'a, çocukluklarından beri birbirlerini tanıdıkları, birlikte liseye gittikleri, iyi ve kötü günlerde birlikte oldukları, üniversiteye gitmek için Oslo'ya aynı zamanda gelmelerinden dolayı özellikle ona anlatmak için yanıp tutuşmasına karşın kendini tuttu. Bunun yerine OSI

kulübesine her hafta sonu yaptıkları turu anlattı. Nordmarka Ormanı'nın içlerine. Ortamı, neler yaptıklarını ve buna benzer şeyler anlattı, aralarında pek çok kızın da olduğunu gizlemedi. - Arada sırada düşünüyorum, evet, en son dün akşam geç saatlerde düşündüm de, acaba hepimiz gerçekten de umutsuzca bir mutluluk arayışı içinde miyiz? Sence konu bu mu Armand? Armand bira bardağının üzerinden bakıp gü-lümsedi. - Evet, gerçekten de öylesiniz bence. Hiç kimsenin bundan kuşkusu olamaz, deyip güldü. Ama ben de öyleyim, diye ekledi. Umutsuzca mutluluğu arıyorum, diye yineledi içini çekip.

8] Romanda bu noktada ortaya çıkan ve Armand'ın yaşamında en önemli kadın rolünü oynayan N'nin henüz dipnotlarda yer almadığını belirtmek gerekiyor. Burada ortaya çıkansa onun ikiz kız kardeşi. Armand'ın ilginç bir Paskalya macerası yaşadığı ve daha sonraları arada sırada N'den doğma kızının annesi olduğunu söylediği kız kardeş. Dipnotlarda N, Armand'ın ortamından ve arzularından neredeyse silinmiş. N'nin sesiyle ikiz kardeşinin sesi neredeyse aynı olsa bile, ancak ikisini de yakından tanıyanların biraz tahminle birbirinden ayırabildiği bu sesler başka herkese aynı gelse bile, burada duyduğumuz ses ikiz kardeşin sesi ve Armand, N'nin ses tellerine değil ikiz kardeşinin ses tellerine hayran. Öte yandan N'nin kendisi bu noktada bu dipnotlarda olmasa da gölgesi yayılıyor ya da daha doğrusu ikiz kardeşinin üzerine yayılıyor; oysa ikiz kardeşin gölgesi dipnotun ya da bu noktada romanda bulunmayan N'nin üzerine yayılmıyor. Romanda N çok belirgin, edebî koşullar göz önüne alındığında olabileceği kadar belirgin; oysa burada N görünmez olmuş. Burada N konusunda tek iz bir önceki dipnotta, Paul Buer'in gözünden anlatılan öğrencilik günlerinde. O dipnotta Paul Buer ne zaman Blindern'deki öğrenci kantini

Frederikke'de Armand'ı arasa, onu her seferinde güzel kızlarla çevrili görmenin kendisini ne kadar şaşırtıp hayran bıraktığını dile getiriyordu. Paul Buer'in Armand'ın çevresinde N ve ikiz kardeşini (ve büyük olasılıkla hepsi de birbirinden güzel diğer kızları) gözlemiş olduğunu düşünmek için çok neden var. Sonuçta o sömestrde N Fransızca, ikiz kardeşi sanat tarihi okuyordu. Bu da 1968 bahar sömestri olmalı, 1968 güz sömestrinde da tam tersiydi, o zaman da N sanat tarihi, ikiz kardeşi Fransızca okuyordu ve sürekli değişen arkadaşları her zaman onlar kadar güzeldi; bu yüzden Armand o sıralar hep güzel kız öğrencilerle, ikiz kardeşler ve onların arkadaşlarıyla çevrili olurdu ve ikiz oldukları için arkadaşlarının sayısı da çok fazlaydı (bu arada çevrelerinde başka genç adamların da olduğunun belirtilmesinde fayda var).

Paskalya'ya iki hafta kala bir sabah ikiz kardeş Armand'ın oturduğu masaya yalnız başına gelip oturdu. Yarım saat sonra onun ya da N'nin arkadaşları da gelip oturdular ama o kısa yarım saat içinde Armand'la yalnız kalan ikiz kardeş onu bir yere davet etmişti. Bunun sonucunda Armand on gün sonra Bergen'e giden gece treninde, vagonlardan birinde, yataklı vagon olmamasına karşın geriye yaslanabildiği için uyuklanabilecek bir koltukta oturmuş, uykusuz bir gecede dağları geçip Vestlandet'ye gidiyordu. Sabah erken saatlerde Bergen'de indi, sabah sessizliği çökmüş sokaklardan geçip Vågen'e gitti; burada, Bergen'in kuzeyinde, tam deniz kıyısında, Atlantik Okyanusu dalgalarının Norveç kıyılarını yıkadığı kasabalardan birine giden bir vapura bindi. Vapur yolculuğu bütün gün sürdü ve ikiz kardeşin çocukluğunu geçirdiği küçük kıyı kasabasında vapurdan indiğinde hava çoktan kararmıştı. Karaya çıktı, loş sokak lambalarının ve dükkân vitrinlerinin camlarından sızan ışıkların aydınlattığı ıssız sokaklarda dolaşp defterine adını yazdığı bir çıkmaz sokağın dibindeki küçük, bir buçuk katlı evi aradı. Burası rüzgârlı, ilginç bir kasabaydı.

Deniz ve rüzgâr kokuyordu. Liman bir dalgakıranla korunmuştu. Kilise kulesi. Bir tamir atölyesi. Martı çığlıkları ve balık artığı kokuları. Pazar yeri, polis karakolu, itfaiye binası. Hepsi de denizin ortasındaydı. Armand bir çıkmaz sokağın sonundaki tek katlı evi ararken eskiden buraya geldiğimin farkına vardım. Armand, Bergen gece trenine bindiğinden beri bu yolculuğun onu nereye götüreceğini hissediyordum, bu duygum vapura bindiğinde bir bilgiye dönüştü ve batı kıyısının daha önce hiç görmediğim ama kafamda çok iyi canlandırabildiğim sayısız adasının arasına yaptığı yolculuk sırasında iyice hâkim oldu. Bütün iskelelere yanaşan vapurda tam bir gün geçiren Armand, karaya çıktığında da aynı duyguyu yaşadım. Buraya kadarki yolculuk ve bütün kasaba sanki yarım kalmış bir rüyamdan kesilip çıkarılmış gibiydi ve birkaç gün sonra bu tanıdık duygunun neden kaynaklandığını hatırladım. Bir rüyadan değil, benim kendi edebiyat dünyamdan geliyordu. Yıllar önce, bir keresinde başkahramanlarımdan biri kendi eserinin içinde kaybolup bu kasabaya gelecekti. Yeraltına girecek, gözlerden yitecek ve bu kasabada yeni bir kimlikle yeniden ortaya çıkacaktı. Ne yazık ki bu düşünceyi asla gerçekleştiremedim, çünkü daha ben buraya gelmeden çok önce roman kendini bitirdi, şimdiden apaçık orada duranlara ekleyecek hiçbir şeyimin kalmaması anlamında sonuna geldi ve böylece Vestlandet'nin bu bilinmez kıyı kasabasında yeni bir kimlik düşüncesinin ya şimdi kendini tamamlamış olan romanda başka bir şekilde gerçekleşmesi gerekiyordu ya da artık bir şekilde sonuna varmış romana girme olanağı yoktu. Ama şimdi, yirmi yıl sonra, bu kasaba yeniden, bir başka romanda, 1970'lerde geçmiş bir olayı anlatan bölümde, yani 35 yıl sonra yeniden ortaya çıktı. Sormam gerekiyor: Kendini, benim edebiyat dünyamda ilk gösterişinden tam on beş yıl önce gösteren bu kasaba, niye tam şu anda yeniden ortaya çıktı? 1970'lerdeki genç

Armand V ile 15 yıl sonra yazılmış bir romanın başkahramanını arasında hiçbir paralellik yok. Armand burada kimliğini değiştirerek ortaya çıkmıyor, hayır, biraz bulanık bir davet almış ve bu davet genç yaşamının belki de en büyük macerasını getirecek. Bu küçük Batı Norveç sahil kasabasını tanımıyordu, buraya neredeyse alelacele çağrılmıştı, belki de Paskalya için yaptığı başka planlardan vazgeçmiş ya da plan yapmaktan kaçınmıştı bu yolculuk yüzünden.

Armand, Atlantik kıyısındaki bu küçük, kimsenin bilmediği sahil kasabasında dolaşıyor, adını defterine not aldığı bir çıkmaz sokağın dibindeki bir buçuk katlı, küçük evi arıyordu. Kasaba neredeyse bomboştı; Norveç'in ıssız kasabalarının hepsinde olan, en azından 1970'lerde hep olduğu gibi açık bir sosisçinin önünde takılan birkaç genç vardı yalnızca. Adresi sorabilirdi ama dikkat çekmemesi yönünde hiç uyarı yapılmamış olmasına karşın dikkat çekmemeye özen gösterdiğinden bunu yapmadı. Sokaklarda dolaşıp kendi başına aradı o özel küçük sokağı ya da çıkmazı. Bulduğu çıkmaz sokakları sonuna kadar yürüdü ve gerçekten de bazılarının sonunda küçük bir ev vardı; ama ancak beşinci denemede çıkmaz sokağın adıyla ev onun aradıklarına uygun düşmüştü. Ev gerçekten bir buçuk katlıydı, küçüktü. Taş bir merdiveni çıkıp zili çaldı. Kapıyı Armand yaşlarında bir adam açtı, Armand'ı içeri aldı. Evde bebekli bir kadın bekliyordu; belli ki bu bebekli genç çift, ikiz kardeş gelene kadar onu ağırlayacaktı. Onu, kapısı içeriden kilitlenebilen küçük bir odaya yerleştirdiler. Genç çift Armand'a yemek ve şarap verdi, yolculuğunun nasıl geçtiğini sordu. Akşama doğru yanlarında gitarlarıyla bir başka çift daha geldi, masaya daha fazla şarap getirildi, iki genç adam gitar çaldı, iki genç kadın şarkı söyledi, Armand da onlara katıldı. Ama ikiz kardeş ortaya çıkmadı.

Ertesi gün Armand dışarı çıkmadı, çalışmayı düşünerek yanında getirdiği bir kitapla evde kaldı. Ev sahipleri onu kendi başına bırakmışlardı. İlkbahar kokulu harika bir hava vardı, gökyüzü masmaviydi, genç çift bebek arabasıyla dolaşmaya çıktı. Armand salonun penceresini açıp küçük kasabanın ana caddelerinden birine açılan çıkmaz sokağın ucuna doğru yürüyüşlerini izledi arkalarından. Dışarıda soğuk bir rüzgâr estiğini fark etti, kapalı pencereden dışarı bakarken tahmin ettiğinden çok daha soğuktu. Ev sahipleri geri döndüklerinde yemek hazırladılar, Armand da onlarla yedi. Öğleden sonra Armand kapısı içeriden kilitlenen küçük odasında divana uzanıp dinlendi. Kapıyı kilitlemek için bir neden görmemişti. Akşama doğru, bir gün önce gelen genç çift geri döndü, Armand da kalkıp onların yanına gitti. Biraz sonra ikiz kardeş çıktı ortaya. Ayağa kalkmış onu bekleyen Armand'ın yanına gitti, karşı karşıya bir süre durdular, sonra Armand'a sokuldu, dudaklarını ona uzattı, Armand ev sahiplerinin ve onların arkadaşlarının ortasında ikiz kardeşi uzun uzun öptü. Bu küçük sahil kasabasına gelirken beklentileri vardı elbette, ama yine de bu ona çok şaşırtıcı gelmişti; çünkü ikiz kardeşi bir yıldır tanıyordu ve şimdiye kadar birbirlerine karşı hiç böyle davranmamışlardı.

İkiz kardeş çok kalmadı. Armand'ı, onu yerleştirdikleri küçük odaya götürdü, sabırlı olması gerektiğini söyledi. Annesiyle babasının çıkacakları yolculuk babasının birtakım önemli işleri yüzünden ertelenmişti. Ama çok yakında gideceklerdi. Uzun zamandır yapmayı istedikleri Paskalya gezisi için uzaklara, İtalya'ya gidiyorlardı. Bergen'den uçakla. N'nin de onlara katılıp katılmayacağı konusunda hiçbir şey söylemedi ama Armand katılacağını biliyordu. N'nin kendisi anlatmıştı, hatta ikiz kardeşinin de geleceğini söylemişti. Bu yüzden Armand N'nin şimdi bu küçük kıyı kasabasında annesiyle babasının evinde olduğunu düşündü ama ikiz kardeş

N hakkında hiçbir şey söylememişti. Yine de bu nedenle, ikiz kardeş dört gün sonra nihayet onu almaya gelene kadar evden dışarı hiç çıkmadı.

Kutsal Perşembe olmuştu, annesiyle babası (N'yle birlikte) İtalya'ya gidecek uçağa binmek için o sabah Bergen'e gitmişlerdi. Armand çıkamaz sokağın ucuna gelip oradan kasabanın daha büyük caddelerine yürürken keskin ilkbahar ışığı gözlerini kamaştırdı, rüzgârın nasıl yüzünü yaktığını, bedenini rperttiğini hissetti. İki kardeş onu artık kendisine kalan eve götürdü. Ev kasabanın ortasında büyük bir villaydı. Kocaman bir bahçenin ortasındaydı. Yılın bu zamanı bahçe çok çıplak görünüyordu ama yazın çiçeklerle dolu harika bir bahçe olacağını görmek zor değildi. N'nin söylediklerinden Armand ikizlerin babasının küçük sahil kasabasındaki en güçlü, evet, en zengin adamlardan biri olduğunu anlamıştı ve bu yüzden ikiz kardeş bahçe kapısını açıp araba yolundan, Batı Norveç'in küçük sahil kasabalarından birinde –bir köşkün ne olduğu konusundaki genel kanaat düşünülürse– hiç kuşkusuz bir köşk denebilecek eve götürürken hiç şaşırmadı. Kayrak taşından merdiveni, sağlam meşe kapısı ve ağır stnlu, biraz fazla büyük terasıyla görkemli girişi, Norveç'in batısında rüzgârlı bir kasabada bir köşkün girişi nasıl olursa yleydi.

Peki ya içerisi! Altın, gümüş ve tablolarla dolu gösterişli salonlar! Yerlerde, duvarlarda halılar. Paneller. Ağır mobilyalar. Bunlar herhalde mobilyaların zorlukla sığdığı teknelerle bu kıyı kasabasına taşınmıştı. Yemek salonu. Sigara salonu. Bilardo odası. Kış bahçesi. Kütüphane. Müzik odası. Duvarlara dayalı rokoko koltuklarıyla büyük bir dans salonu. Süs eşyaları. Antikalar. Venedik camları. Her odada bohem avizeler. Ağır perdeler. Keten rtler. Pahalı iek aranjmanları. Kristal kadehler. şarap mahzeni. Genç Armand V afallamıştı. Bu odalarda inanılmaz bir zenginlik ışıldıyordu. İki kardeşin babası Karun gibi zengin olmalıydı. Ve tüm bunlar yalnızca

birinci kattaydı. İkinci katta aile üyelerinin kendi odaları vardı. Armand gözlerine inanamıyordu. Bunun bir nedeni de, dışarıdan bakıldığında özellikle göz kamaştırıcı olmayan villanın böylesine görkemli, büyük odalarının olmasının fiziksel olarak olanaksız görünmesiydi gözüne. Ama ikiz kardeş ona odaları birer birer gezdirdikten sonra gerçekten de şimdi nasıl bir macera yaşadığını kabul etmesi gerekti.

Hemen sonrasında oldu her şey. Önce Armand tüm bu zenginliği şöyle bir görebildi, çünkü ikiz kardeş onu hemen ikinci kata, kendi odasına, üniversitede okumak için Oslo'ya gittiğinde nasıl bıraktıysa öyle kalmış, kısa tatillerde gelmesini bekleyen genç kız odasına götürdü. Genç kız odası, kapısı balkona açılan büyük, çiçekli bir salon ve yarı aralık kapısı salona açılan, salon kadar, hatta belki de daha büyük, bir yatak odası için aşırı büyük bir yatak odasından oluşuyordu. Armand yatak odasının yarı aralık kapısından şimdilik içeri girmemişti. İkiz kardeş devasa bir kanepenin koltuklarından birine oturdu, Armand'ın da öteki koltuğa oturmasını istedi. Soran gözlerle Armand'a baktı. Davetkâr bir gülümsemesi vardı. Armand girişimin kendisinden gelmesi gerektiğini anladı. Ayağa kalktı, kızın yanına gitti, elinden gelenin en iyisini yaptı.

Ardından ikiz kardeşi kucığında yarı aralık kapıdan yatak odasına taşıdı, yatağına yatırdı, ondan bekleneni yerine getirdi. Ancak bundan sonra odaya daha yakından bakabildi. Doğruldu, uzanmış, kapalı gözleriyle çıplak yatan ikiz kardeşin üzerinden bakıp şimdi olanların ışığında olay yerini gözden geçirdi. Feminin duvar kâğıdı ve perdeleriyle, aralık kapısı ikiz kardeşin kendi salonuna açılan büyük bir oda. Büyük bir tuvalet masasının üzerinde bütün odaya egemen olan devasa bir ayna ve bir yanı duvara dayanmış küçük bir masanın iki yanında pastel renkli iki koltuk. Bir kitaplık, müzikçaların konulduğu küçük bir masa ve üçüncü duvarda ikiz

kardeşin yatağı. Şimdi Armand da oradaydı, ilk kez. Yatak çok dardı, bu kocaman yatak odasına pek uymuyordu. İki kişilik bir yatak ya da en azından geniş bir tek kişilik yatak odanın ortasında çok doğal görünürdü ama şimdi onun yerine duvara dayalı zavallı bir genç kız yatağı duruyordu. Tüm bu lüksün ortasında yalnız bir genç kızın yatağı. Albenisiz değil özellikle, ama belki daha ziyade ondan beklendiği gibi iffetli bir genç kız. Yatağın yerleştirildiği duvarda bir de kapalı kapı vardı, Armand bunun nereye açıldığını merak etti. Çok geçmeden öğrenecekti, çünkü şimdi ikiz kardeş gözlerini açmıştı. Ayağa kalktı, yürüyüp kapalı kapıyı açtı, bir banyoya girip kapıyı arkasından kapadı. Banyodan çıkıp yeniden yatağa yattığında Armand onun üzerine eğildi. Bir süre sonra Armand ayağa kalktı, aynı kapıyı açıp banyoya girdi. Banyo elbette son derece zarif ve düzenliydi; ama Armand'ın ilk ilgisini çeken şey, ikiz kardeşin yatak odasına açılan kapıya ek olarak tam aynısı, aynı biçimde yerleştirilmiş ama karşı duvarda duran bir kapının daha olmasıydı. Kilitli mi diye kapıyı yokladı; kilitli değildi. Kapının kolunu yavaşça çevirip sessizce açtı. İkiz kardeşinkiyle neredeyse tam aynı, yalnızca başka renklerde bir yatak odası çıktı karşısına ve bu yatak odasının da yarı açık kapısı geniş bir salona bakıyordu. Armand, N'nin yatak odasının kapısını açtığını anlar anlamaz hemen kapıyı kapadı. Karşılıklı iki duvarında kapalı kapıları olan bir banyodaydı. Koridora açılan bir üçüncü kapı yoktu burada. Armand ikizlerin banyoyu paylaştıklarını, kızlardan birinin özel yatak odasına girmedikçe bu banyoya girilemeyeceğini anladı. Kapılardan birini açtı ve ikiz kardeşin büyük yatak odasına, dar genç kız yatağına geri döndü. Orada uzun süre birlikte yattılar, ikisi de haftalardır olmasını istedikleri şeyin gerçekleşmesinin etkisi altındaydı.

Ancak ondan sonra ikiz kardeş Armand'a odaları birer birer gösterdi. Kutsal Perşembe idi. İkiz kardeşin Armand'ı Pas-

kalya'da yalnız kalacağı için Norveç'in batısında küçük bir sahil kasabasındaki büyük evine davet etmesinden iki hafta sonra. Armand ona ulaşmak için tren ve vapurla neredeyse 24 saatlik bir yolculuk yapmıştı. Dört gün boyunca ona verilen odada beklemişti ve şimdi sonunda buraya, şimdi olduğu yere, ikiz kardeşin evine gelmişti ve ikiz kardeşin büyüdüğü evde onunla baş başaydı. Paskalya'nın sonuna kadar orada kaldı. Paskalya'nın ikinci günü Oslo'ya döndü, ikiz kardeş ailesinin ertelenmiş İtalya tatilinden dönmesini beklemek, ardından onlarla birlikte birkaç gün geçirmek için orada kaldı. Sonra N'yle birlikte Oslo'ya, üniversiteye döneceklerdi. Ama şimdi Armand ikiz kardeşle birlikte olmuştu. İkiz kardeş ortaya çıkıp şaşırtıcı davetini yapmadan önce Armand'ın ilgisi N'ye yönelikti. Yakın, umut verici ve gerçekten de çok yoğun bir ilişkisi vardı N'yle. Bu yüzden uzaktaki bu Batı Norveç kasabasında ondan habersiz ikiz kardeşiyle birlikte onun evinde birlikte olması çok şaşırtıcıydı. İkiz kardeşle unutulmaz günler geçiriyordu. İkiz kardeş tüm tatlılığıyla karşıındaydı. İkiz kardeş güzelliğini, özellikle arkasında devasa bir aynayla sergilemeyi çok seviyordu. Armand'ın tanıdığı kadarıyla N daha içe kapanıktı; gerek kendi çekiciliğini gerekse doğuştan gelen güzelliğini sergileme konusunda daha çekingendi. O Paskalya'yı bir macera gibi yaşadı Armand. İkiz kardeş Armand'a bu Batı Norveç şatosunda, kendi özel odalarında bir prenses gibi görünüyordu. Arzusu hiç doymuyordu ve bütün bu varsılıkla çevrili halde ikiz kardeşin dar genç kız yatağında yatmanın da onu uyardığı reddedilemezdi. Paskalya'nın ikinci günü Oslo'ya, derslerine dönmek için uzun yolculuğa çıkmak üzere Atlantik Okyanusu kıyısındaki bu küçük kasabadan ayrılırken başı dönüyordu. Bir hafta sonra N ve ikiz kardeşi ortaya çıktı. Çok geçmeden Armand, ikiz kardeşler ve onların arkadaşları masada alışıldık yerlerini aldılar. Paskalya'dan önce N'yle Armand arasında bir aşk

ilişkinin başlangıç aşamasıymış gibi görünen şey gerçekten de tam beklendiği gibi gelişti. Armand'la N'nin ilişkileri başladı. Bunun nedeni ikiz kardeşin Paskalya'dan sonra Oslo'ya döndüğünde bir yabancı gibi davranması mıydı? Paskalya'da gerçekleşen harika şeyi ima edecek bir şey söylemedi hiç. Armand'la yalnız başına konuşmaya çalışmadı. Peki Armand onunla konuşmaya çalıştı mı? Hep birlikte masada otururlarken Paskalya'da, Vestlandet'de küçük bir sahil kasabasında aralarında gizlice geçenleri düşündürecek üstü örtülü sözler etmeyi denedi mi? Hayır, asla. Armand ikiz kardeşin gözünde nasıl silindiyse ikiz kardeş de Armand'ın gözünde öyle silinmişti. Armand'ın N'yle ilişkisi başladı. Böyle olması gerekiyordu. Armand'ın N'yle, ikiz kardeşin ikiz kardeşiyle ilişkisinin başlaması ikiz kardeşi hiç etkilemişe benzemiyordu. İlginç bir şekilde Armand da bunu böylece kabul etti, hatta daha da fazlası, bunu çok doğal buluyordu, evet, neredeyse hiç önemsememişti. Ama N'yle ilişkisinin en başlarında Armand, N'nin sesindeki farklılığı aramaya girişti. İkiz kardeşin sesinde bulunan ama N'nin sesinde bulunmayan o belli belirsiz nüansı. Tek yumurta ikiziydiler. Onları uzaktan tanıyanlar aralarında hiç fark göremezdi; birini ötekinden ayırabilseler bile yine de bunu nasıl yaptıklarını açıklayamaz, ayırımın nerede olduğunu söyleyemezlerdi. Oysa ikizleri yakından tanıyanlar (ki şimdi Armand da onlardan biriydi), N'yi N yapan şeyi ve ikiz kardeşi ikiz kardeş yapan şeyi kesin olarak görebiliyorlardı; yine de öte yandan Armand'ın onları birbirine karıştırdığı, bir tanesi bir kapının ağzında dururken arkasından silüetini gördüğünde bir an için N'yi gördüğünü sandığı oluyordu ama sonra kapının ağzında duran belli bir hareket yapar yapmaz Armand onun ikiz kardeş olduğunu anlardı. Öyleyse ikizleri birbirinden ayıran şey yalnızca ses tellerindeki fark değildi, başka şeyler de vardı. Yine de Armand öteki farkların gelişmesinin ses tonlarındaki farktan

kaynaklandığını düşünüyordu. İki kardeşin tatlı, yumuşak ve farklı ses tellerinden şimdi göğüslerinin birbirine hiç benzemeyen hareketleriyle, farklı soluklar, farklı soluk alma biçimleri, doyuma ulaştıklarında ya da acılarını gizlemek için ve bir o kadar da cinsel ya da başka tutkularla, düş kırıklıklarıyla değişik düzeylerde soluk verişler yükseliyordu. Armand'ın N'yle yatarken birden ikiz kardeşle yatmayı istediği oluyordu. Ama tersi de geçerliydi; N'yle yatarken ikiz kardeşle değil de onunla yattığı için mutluluk duyduğu da oluyordu. Çünkü tam ikiz kardeşi hatırladığı anda N'nin asla ikiz kardeşi gibi olmadığını hatırlıyordu. Bu, Armand'ın laneti miydi? Aynı gün, aynı saatte doğan iki kardeşi sonsuza kadar mukayese etmek mi olacaktı yazgısı? Her ne olduysa ikiz kardeşi yeniden aradı. N'yle ilk sözü edilen türden olmayan bir birliktelikten sonra yan yana yatarken ikiz kardeşi özlemiş, tam şimdi ikiz kardeşle değil de N'yle yattığı için sevindiğinin farkına varmış ve ikiz kardeşi yeniden aramaya karar vermiş olabilir. İkiz kardeşi aradı ama reddedildi. Yıllar içerisinde bu pek çok kez yinelenildi; reddedilmesi değil, ikiz kardeşi araması.

9] Armand'ın kafasındaki düşünce saygın bir yaşam sürmek miydi? Zamanımızda kim böyle bir soru sorar? Genç bir öğrenci. Soylu bir yaşam sürme özlemi! Evet. Armand soylu bir yaşam sürmek istiyordu. Ülkesine hizmet etmek? Tanrı'ya hizmet etmek? Topluma hizmet etmek? Artık böyle düşünen kaldı mı? Hayır. Neyse ki kalmadı. Ama Armand'ın böyle düşünmesine izin veriyorum, hatta daha da fazlası. Böyle bir düşünce olmazsa Armand var olmaz.

10] Armand'ın nikâhının da burada, dipnotlarda kutlanması mantıklı. Gösterişsiz bir düğün. Yazılmamış romanda, Oslo Belediye Binası'nda gelin, damat ve iki şahitle kıyılan

tipik bir öğrenci nikâhı diyecektim. Niçin Norveç'in batısında küçük bir sahil kasabasındaki şatoda görkemli bir düğün yerine modern bir öğrenci nikâhı kıyıldığını da açıklayacaktım. Nikâhtan sonra yeni evliler ve şahitleri güzel bir lokantaya gitti. Okuyanların çoğunun tahmin ettiği gibi Armand'ın gelini uzaklardaki yazılmamış romanda N olarak geçiyor. Çok uzaklarda. Nikâh şahitleri daha önce adları geçmeyen iki kişi ve bir daha da onlardan söz edilmeyecek. Armand'ın bir arkadaşı ve N'nin bir kız arkadaşı. Bu noktada Armand'ın yaşamından çıkmış olan Paul Buer değil. N'nin ikiz kardeşi de değil.

11] Belirleyici yıllar. Armand'ın kuşağı için 25 ve 30 yaş arasının belirleyici yıllar olduğu kuşkusuz. Bunun, içinde bulundukları politik koşullarla ilgisi yok, daha çok bu kuşağın yaşam yolunun temelini nasıl atıldığıyla ilgili. Büyük yapısal değişimin ortaya çıktığı yıllar bunlar. Çocukluk ve gençlik bir daha gelmemek üzere uzaklaşır, yerlerini bilinmeyen bir geleceğe bırakır. İnsan kendini olduğu şeyle, çocukluğuyla, gençliğiyle tanımlamayı bırakır, şimdiki durumunun gelecekte getirebileceği olanaklarla tanımlar yalnızca. Yeni arkadaşları olur ve bunlar kalıcı arkadaşlar olursa bunun nedeni kendisiyle aynı yolda yürümeleri ya da en azından yaşamın sonraki yıllarında kendisi aynı yerde kalmasa bile onlarla karşılaşacağını tahmin etmesidir. Armand'la Paul'ün Gimle'de bir Godard filmi izledikten sonra önlerinde biralarıyla Krølle'de oturmalarının üzerinden iki yıl geçti. O zamandan beri Blindern'de, üniversite kampüsünde, Frederikke'de yemek kuyruğunda ya da Blindern'deki Üniversite Kitapçısı'nın çıkış kapısında kısa karşılaşmalar dışında birbirlerini görmediler. Evet, Krølle'de oturmalarıyla sona eren o buluşmadan sonra birbirlerinden koptular. Bu ne bir üzüntü ne de bir özlem yarattı. Ancak yıllar sonra Armand, Paul Buer'i özle-

diğinin farkına vardı ama o zaman artık çok geçti ve zaten çok da önemsemedi. İkisi de yeni bağlamları olan konularla ilgileniyorlardı, aynı kentte geçen çocuklukları o kadar uzakta kalmıştı ki silinmişti denebilir. Bu yüzden Armand, Oslo Belediye Binası'nda N'yle evlenirken, altı yıl önce Oslo'ya geldiği zamanki hissiyatına göre yapayalnızdı. Paul Buer'in nikâh şahidi olması gerektiği düşüncesi bir kez bile aklına gelmemişti.

12] Armand, N'yle evlenmişti ama yıllar içinde pek çok kez ikiz kardeşle buluşmak istedi. Bu bir gerçek ve açıklanması gerek. Bunun anlamı Armand'ın N'ye ihanet etmesi değil ama N'yi sevebilmek için ikiz kardeşe ihtiyacının olması. Armand kendi nikâhını sıkıcı bir görev gibi görüyordu. N'yle evlenmeye karar verdiklerinde yalnızca ileri bakıyordu. Mutluluğa. N'yle mutluluğa.

13] Çifte aşk. Yukarıda anlatılan, Armand'ın evlendiği kadın ve aşağıda, dipnotlardaki kadın. Armand'ın lanetlenmediği duygusu ikinci karısı, oğlunun annesi olan kadınla karşılaşana dek sürdü. İkiz kardeşler neredeyse tıpatıp aynıydı ama iki farklı bağlamda işlevleri vardı. Söylediğimiz gibi, Armand birinciye sahip olabilmek için ikinciye başvuruyordu. Düşüncelerinde, tekrar tekrar. N, özdenetimi güçlü bir kadındı, yapmacık utangaçlıklarla işi olmazdı, gençlik yıllarının elbiseleri ona yakışıyordu. Kendine özgü ışıyla ortamı aydınlatıyordu. İkiz kardeş genelde yakasını kaldırdığı gri bir paltoyla dolaşırdı. Karanlıkta paltosunun cebinden çıkardığı el feneriyle aydınlatırdı dikkatli ve kararlı adımlarla yürüdüğü yolu, ama bu yolda asla Armand'la birlikte yürümemişti; oysa Armand bunu yapmayı çok isterdi. Bunun dışında birbirlerinin aynıydılar. Sonunda durumun tam tersi olduğu ortaya çıktı, ortalığı aydınlatan ikiz kardeşti ve N yolunu el

feneriyle aydınlatıyordu. Ama Armand'ın kafasındaki tablo ilk anlatılan duruma uyuyordu.

14] Belki de evlendiğinde, bir de evlilikten ortaya bir çocuk çıktığında lanetin kalkacağına inanıyordu. Ama öyle olmadı. N'nin nikâh şahidinin ikiz kardeşi olmamasının tek nedeni, nikâh öncesi Oslo Belediye Binası'nın girişinde damadın bir yanında gelin, öteki yanında gelinin nikâh şahidi ve gelinin tıpatıp aynısı olan ikiz kardeşle çekilecek fotoğrafının biraz tuhaf görünecek olmasıydı. Bunun dışında ikiz kardeş, öğrenci çifti Sogn Öğrenci Yurdu'nda yaşadıkları sırada sık sık ziyaret ediyordu. Armand'a bu tehlikeli bir üçgen gibi göründüğünden oradan kaçmak için sık sık gerekçeler bulurdu.

15] Belirleyici yıllar. Armand bir anda kendini Doğu Norveç'in bir şehrindeki bölge yüksekokulunda öğretmen olarak buldu. N de eşi olarak onun yanındaydı. N de öğretmendi ama o devlet lisesindeydi. Üniversiteyi bitirdikleri Oslo'dan yeni taşınmışlardı. Şimdi yeni bir yaşam başlıyordu. İki katlı bir evde oturuyorlardı, yeni arkadaşları olmuştu, çevrelerinde seviliyorlardı. Ama Armand bununla yetinmeyecekti. Üniversitede araştırma görevlisi olarak kariyer yapmayı kafasına koymuştu, başvurusunun yanıtını bekliyordu. N hamile kaldı. Bir kız doğurdu. Ama Armand yerinde duramıyordu. İlerleme, bir araştırma görevlisi olma hayalleri kuruyordu. N de Armand'ın geldiği yerle yetinmesini istemiyordu. Armand adına büyük hayalleri vardı. 1970'li yılların ortalarıydı. Günün birinde şehre bir konuk öğretim görevlisi geldi. Armand'ı Blindern'de öğrenci olduğu günlerden tanıyordu. Şimdi yeniden görünce Armand'ın Doğu Norveç'teki bu şehirden, oradaki bölge yüksekokulundan kendini kurtarmasını önerdi. İyi bir önerisi vardı.

16] Armand ve sigara. Ruhunun neşesi. Armand'a bir sigara yaktırmam ona kendine özgü bir yan katıyor ve bunu açıkça gözler önüne sermezsem sanatçı olarak sorumsuz davranmış olurum. Armand'ın şimdi ait olduğu toplumsal konumda çok az kişi sigara içiyordu. Bu durumdaki ironiden söz etmeyeceğim, yalnızca Armand'ın göze battığını göstermekle yetineceğim. Armand da göze battığını gizlemeye çalışmıyordu. Onun karakterine, üzerinde adının baş harfleri olan gümüş bir sigara tabakası uygun düşüyor. Canı istediğinde bunu masanın üzerine koyar, kendinden hoşnut bir yüzle kapağını açar, ince bir sigara çıkarır, şık bir çakmakla tadını çıkararak yakar. Elinde bu ince sigarayı konuşmalarına eşlik eden küçük bir silah gibi kullanır.

Demek ki Armand olanca zarafetiyle bir karşı ağırlık olarak göze çarpar. Katı sigara yasası ya da aslında sigara karşıtı denmesi gereken yasa, benim gibi yazarların kendi romanlarının havasını belirleyecek edebî başkahramanlar seçmesini gerekli kılıyor. Şimdiki durumda romanın kendisi okunamaz ya da yazılamaz olsa ve bu yüzden ancak yazılabilecek ya da yazılması gereken bir romanın dipnotları olarak ortaya çıksa da en azından romanın tonunu belirleyebilen başkahramanın izlerinin kendilerini gösterebilmesi önemli. Armand gibi. Norveç konsolosu Armand V. "Durumların efendisi" olarak tanımlanabilecek bir adam. Ne zaman bir sigara yakmayı isteyeceğini ya da geçerli ve incelikli bir nedenle ne zaman bunu yapmak istemeyeceğini kendisinin seçebilmesi gerekir. İncelikli davranarak sigara içenlerin küçük kötü alışkanlıklarını giderebilmelerine olanak sağlayan bir adam, bizzat kendisi ev sahibi olduğunda da başkalarının kendisi konuk olduğunda nasıl incelikli davranıyorsa öyle davranmalarını bekler.

Böyle sonsuza kadar sürdürebilirim. Ama asıl nokta, katı sigara yasasının, sigaranın edebî anlamını giderek daha çok odağa taşıması. Aslında kendi roman kahramanlarımdan

içtikleri sigara bağlamında ne kadar az söz ettiğimi düşünmem yeter. Bu onlar için de benim için de öylesine sıradan bir şeydi ki sözünü etmeye bile gerek yoktu neredeyse. Artık böyle değil. Şimdi sigarayı şık bir araç olarak yeniden keşfetme zamanı. Edebî bir işaret, bir dikkat çekme. Benim yüzyılımı, yirminci yüzyılı bir arada tutan bir araç olmakla kalmıyor sigara, aynı zamanda tarihî bir gösteri olarak şık, ince bir çizgiyle yeni yüzyılın içine dalıyor. Film yıldızlarının sigara içişlerini, beyaz perdedeki erkeksi şıklığı, onların gizemli kadınlarını, uzun ağızlıklı divaları işaret ediyor. Neredeyse tarihe gömülmek üzere olan, çok yakında yitirilmekten ancak romanların kurtarabileceği bir yaşam tarzı.

Bu yüzden Armand'ın böyle bir portresi var. Bütün bir kişilik. Bir poz. Armand sigara içerken. Çağının histerisi onun yüz çizgilerinde iz bırakmamış; Armand sigarasını küçük bir silah gibi elinde tutarken bedenini çevreleyen, çözülerek havaya, odanın tavanına yükselen gizemli, mavimsi duman onu koruyor. Önde gelen bir ülkenin bir yerlerinde, bilindik bir şehirdeki Norveç konsoloslüğunda ev sahipliği yaparken, Armand sigara ya da yanan bir sigaradan yükselen duman görmeye dayanamayanların buna maruz kalmamalarını sağlıyor. Küçük bir odanın, küçük bir salonun, hatta gerektiğinde kendi ofisinin sigara içenlere ayrılmasına özen gösteriyor. Böyle yaparak hastalık hastalarını ölümlülerden ayırıyor. Kendisinin iki kategoriyle de konuşmaya dikkat etmesi gerekiyor. Ama en azından burada, bu satırlarda ölümlülerin yanında olmayı yeğlediğini gizlemek için hiçbir neden yok; sonuçta kendisi de ölümlü.

17] Armand'ın diplomasiye yönelmesi kesinlikle rastlantı değildi ama oraya yönelmesini sağlayan olay rastlantıydı. Pekâlâ bir akademisyen ya da belki bir yayıncı olabilirdi ama o diplomat oldu, çünkü bir kez gelecekte diplomat olacağını

düşünmeye alıştığında başka bir şey olmayı düşünemedi artık. O zaman bunu niye daha önce düşünmediğini anlayamaz oldu, üniversite mezuniyet sınavını verdikten sonra geçirdiği iki yılı (bölge yüksekokulunda okutmanlık yaptığı yılları) boşa harcanmış yıllar olarak gördü. Anlamıyordu, özellikle gelecekte Norveç Dışişleri Bakanlığı'nda yapılacak bir kariyer için biçilmiş kaftan denebilecek bir eğitim görmüş olduğu için. Hem Almanca hem de Fransızca sınavlarını vermişti, bu yüzden üç yabancı dili de akıcı konuşuyordu (zor anlayanlar için ekleyelim: Almanca, Fransızca ve İngilizce) ve bitirdiği bölüm Tarih'ti. Bitirme tezi çoğu öğrencinin yaptığı gibi Norveç tarihinden değil Avrupa tarihinden, Ren Nehri'nin iki yanındaki coğrafi bölge üzerineydi ve başlığı "Fransa ve Almanca Konuşan Devletler Arasında 1600'den 1950'ye ya da Otuz Yıl Savaşları'ndan Avrupa Kömür ve Çelik Birliği'ne Kadar Süren Sınır Çatışmaları"ydı. Bu konu 1972 yılında Norveç hükümeti tarafından sipariş edilmiş bir ödev gibiydi âdeta. Ayrıca, aynı hükümetin dışişlerinde çalışmak için bir başvuru olarak da bilhassa uygun düşüyordu. Ama işin gerçeği bu ödev bir AET* karşıtı, üstelik de ateşli bir karşıt tarafından yazılmıştı ve o sırada Norveç dışişlerinde çalışmak Armand'ın aklının ucundan bile geçmiyordu. Bir yayınevinde redaktör olmaktı hayali. Ama birkaç yıl sonra karşısına fırsat çıktığında bu konuyu düşündü ve hemen kararını verdi.

Diplomat yaşamının getireceği refah ve gösterişin ona çekici geldiğini kesinlikle inkâr etmiyordu, özellikle kendine karşı. Evet, insan bütün ciddiyetiyle kendini geleceğin diplomatı olarak görebileceği noktaya gelmişse, gelecekte onu çevreleyecek, kendisini tam ortasında bulacağı bütün o dışsal

* Avrupa Ekonomik Topluluğu: Roma Antlaşması (1957) ile kurulan ve Maastricht Antlaşması (1993) ile Avrupa Birliği ismini alan topluluk. -e.n.

ışılı düşünce karşı konulmaz ölçüde çekici olur. O sıralar 28 yaşında olan genç adam için dünyanın en gözde ülkelerinin ünlü başkentlerinde hizmet verme, musluklarından soğuk su akan, dar yatakları gıcırdayan üçüncü sınıf otellerde kalmak yerine Avrupa'nın gözbebeği kentlerde (kendisi buralara öyle diyordu) Norveç Dışişleri Bakanlığı'nın Paris'teki konsoloslukunda en önemsiz sekretere değin tüm çalışanlara tahsis ettiğini varsaydığı küçük, şık dairelerde kalma düşüncesi bile baş döndürücüydü; gerçi bu sonuncusunun çoğunlukla doğru olmadığı ortaya çıktı. Yalnızca Paris, Roma, Buenos Aires, Mexico City gibi kentler, Fransa, İtalya, Arjantin ve Meksika gibi ülkeler değildi onun soluğunu kesen. Moğolistan'dan Honduras'a dek tüm dünyanın ona açıldığı düşüncesi yetiyordu. Yurtdışında her neresi olursa olsun, önceden bilmediği bir yere çalışmaya gönderilmek bile çekiciydi; bu ona heyecanlı bir piyango gibi görünüyor, ruhunun derinlerine sesleniyordu. Kısaca söyleyecek olursak Armand V kararını verdi. Dışişleri Bakanlığı'nın adaylık kurslarından birine başvurdu ve elbette hemen kabul edildi.

Armand V gibi ciddi bir genç adam, yaşamının en önemli seçimini yaparken kalemini eline alıp Dışişleri Bakanlığı'nın geleceğin diplomatları için verdiği kursa başvuruda bulunursa kendisini bekleyen güzel yaşam düşüncesi gibi banal bir şeyin onu yönlendirmesine izin verebilir mi? Evet verebilir, ama bu kadarla kalmaz. Armand bir diplomat olabileceğini düşünmeye başlar başlamaz bir diplomatın üstleneceği görevler ve daha da önemlisi kendisinin buradaki rolü ona çekici gelmeye başladı. Armand'ın kişiliğinde, Norveç dışişlerinde çalışmayı ona çekici gösteren belli eğilimler vardı, arkadaşları ve tanıdıkları da bunu kolayca görebiliyorlardı. Biraz önce sözü edilen bitirme tezi bu eğilimlerin kendini gösterdiği bir yerdi. Genç ve hayal gücünden yoksun bir AET savunucusu bu konuyu bulunmaz bir fırsat gibi görürdü;

oysa Armand AET karşıtıydı ve bu yüzden böyle yavan, AET yanlısı bir konu seçmiş, neden AET'nin Avrupa'nın mazlum halkları için büyük bir ilerleme olduğuyla ilgili en sevilen örneği incelemeye girişmiş, bunu büyük bir zevkle yapmıştı. Açıkça AET karşıtı bir sonuca varmış da değildi, hayır, kendi konusunu ateşli ve sıkıcı bir AET yanlısının ele alacağı biçimde ele almış, ama daha az sıkıcı ve çok daha az ateşli işlemişti. AET tartışmalarının uzlaşmaz cephesinin tam ortasında, Armand V kalkmış 350 yıl boyunca Fransa'yla Almanya arasındaki sınır çatışmalarının tarihini açıklıyordu ve bu yaptığı, AET karşıtlarının azıcık bile işine yaramazdı. En azından öyle görünüyordu. Ama bitirme tezini ciddiye alıp orada yazanları okuduğunuzda Armand'ın kurgusal, sıkıcı ve ateşli AET yandaşının da hiçbir işine yaramayacağı ortaya çıkıyordu. Oysa bu onların en gözde savlarıydı! Gören görüyordu. Ve Armand'ın arkadaşları da görmüştü; çünkü Armand onlara Norveç Krallığı Dışişleri Bakanlığı'nda aday kursuna başvurduğunu ve kabul edildiğini söylediğinde önce ona gözlerini dikip "Sen mi???!!!" diye çığlık attıktan sonra "Sahiden, neden olmasın?" diye eklediler.

Şimdi Armand yukarıdaki romanda değil de bu dipnotta geriye dönüp Norveç Dışişleri Bakanlığı'ndaki hizmetine baktığında, yazar olarak benim de görebildiğim gibi en derinlerde, en içerilerde onu diplomat yapan şeyin oyunun kendisinin düşüncesi olduğunu anlıyor. Ama ne tür bir oyun? Bu belirsiz. Açık olan kısım, Norveç Dışişleri Bakanlığı'na başvurarak bir yaşam yolu ya da mesleki kariyer yaratmayı denemeye heveslenen ve ardından bunun çekiciliğine kendini bırakan radikal bir genç adam olduğu. Norveç dışişleri, dünyanın en büyük gücüne, ABD'ye öylesine sağlam bağlarla bağlıydı ki hiç kimse, özellikle de sol eğilimli biri Norveç'in istese bile bağımsız bir tutum sergileyebileceğini ciddi olarak düşünemezdi. Böyle katı belirlenmiş yapıların içinde

Armand kendisi için ne tür bir oyun görebiliyordu? Büyük olasılıkla Armand V'nin Norveç dışışleri hizmetinde bir adam olarak ne kadar paradoksal bir konumda olacağı düşüncesi kendisini heyecanlandırmış ve bunu bir oyun olarak görebilmesine neden olmuştu. Oysa çok yakında anlayacağı üzere kesinlikle bir oyun değildi. Bir paradoksun içine düşmüştü. Genç diplomat kendi gözünde bir paradokstu. Böyle olduğu pekâlâ görülebilir.

Ama genç bir diplomat olarak Armand V kişisinin paradoksal durumu tümüyle kendisini ilgilendiriyordu. Dışışlerinde genç bir adama gerek yurtiçinde gerek yurtdışında verilen görevler, Armand'ın oyun demeyi yeğlediği paradoksal yanları düşündürmekten çok uzak türdendi. Tümüyle sıradan görevler. Deneyimli diplomat Armand V'nin daha sonraları yüksek mevkiler olarak tanımlayabileceği türden yerlerde yapılan sıradan işler. Armand bu sıradan görevleri tamamladı, konumu yükseldi ve daha büyük denilen görevler üstlendi (aslında bunlar da o kadar büyük görevler değildi!), şimşek hızıyla kariyer yapıp 14 yıl sonra, 42 yaşındayken konsolos oldu.

Başka bir deyişle genç radikal tam yerini bulmuştu. Paradoks, şimşek hızıyla kariyer yapmasını getirmişti. İlginç olan taraf şu: Bunu yaparken politik oyuna ve kendi ülkesinin bundaki rolüne dair temel düşüncelerini hiçbir biçimde değiştirmemişti. Ürdün'e yeni atanan 42 yaşındaki Norveç konsolosu, dışışlerine ilk başvurduğunda ABD konusunda ne düşünüyorsa aynı şeyi düşünüyordu ve şimdi yaşlanmaya başlayan diplomat da aynı düşünceleri taşıyor ve oyun artık aynı olmasa da yüreğinde yatanlar aynı. Bu o kadar da ilginç değil. Armand'ın kuşağından ortalama eğitimli biri elbette Vietnam Savaşı'na karşıydı, Amerika'nın göz boyamalarına karşı kişisel bağışıklığı oldukça yüksekti. Yüreğinin derinlerinde Amerika'nın tüm politikalarına bağışık ve kuşkucu

olmasına, sık sık öfkelenmesine karşın bunları dile getiremezdi Armand.

Yine de Amerika'nın etki alanında böylesine kalan bir dışişlerinde çalışabilme konusunda büyük sorunları olmadı. Diplomasiye Soğuk Savaş sırasında girmiş, ilk konsolosluk görevini Soğuk Savaş sırasında üstlenmişti ve sert bir NATO karşıtı olmasına karşın Norveç'in NATO'ya bağlı olması konusundaki gerekçeler öylesine sarsılmazdı ki Armand bulunduğu düzlemde bu uslamaları savunmak zorunda kalmasa da en azından bunlar doğrultusunda davranabiliyordu. Soğuk Savaş bir gerçektir ve ABD dostu olarak Norveç'in ABD –ve NATO– güvencesinde olduğu da sarsılmaz bir gerçektir. Bunun adı Norveç Güvenlik Politikası'ydı ve sarsılmazdı. Soğuk Savaş bir gerçektir ve Norveç'in kesin bir seçim yaptığı söylenirse bu doğru olmaz. Norveç bir seçim yapmamıştı, yapılacak bir seçim yoktu. Bu konuda başka bir şey düşünülemez. Bu bir gerçektir.

Ama Soğuk Savaş bittiğinde elbette durumda bir değişiklik ortaya çıktı. Zaferi yeterince diplomatik bir şekilde kutlamaya özen gösteren Armand için kişisel bir değişiklik değildi bu, ama tüm dünyanın durumu şimdi allak bullak olmuştu; yine de ABD, Norveç'in dostu ve güvencesiydi ve dünyanın tek, kesinlikle tek süper gücüydü. Pek çok insanda Avrupa'nın ABD, karşısında daha bağımsız, daha eleştirel bir rol oynamaya cesaret edebileceği umudu uyanır gibi olmuştu. Kendisini Avrupalı olarak tanımlamayı seven ve edebiyat, sinema, sanat ve dil konularındaki referansları göz önüne alındığında pekâlâ böyle denebilecek biri olan Armand asla büyük bir iyimser olmamıştı, en azından kendi dışişleri hizmeti bağlamında. Böyle yeni bir değerlendirmeyi hüsnükuruntu olarak görüyordu ve kendi küçük ülkesinin siyasi kararlarını alanların gözünde bu açıkça güvenlik odaklı maceracı bir politikaydı. Norveç'in kendi etkisini hayata geçirmek adına

Avrupa Birliği'ne girmesi gerektiğini söyleyenler, Polonya, Litvanya, Letonya, Estonya, Çekya, Slovakya ve Macaristan gibi eski Doğu Bloku lkeleriyle dayanışarak Avrupa'nın Almanya, Fransa gibi geleneksel büyük güçlerinin ABD'den bağımsız, ortak bir Avrupa dışışleri politikası hedefleri önünde baraj oluşturabilmek için bunu istiyorlardı. Avrupa Birliği'yle Norveç arasındaki siyasi ilişkiler sertleşirse, aralarındaki güçlü bağların Norveç'i ABD'nin kendi çıkarları için işe yarar bir ajanı durumuna getireceği kesindi ve bu Armand V'nin hiç de istediği bir durum değildi; ama elbette dışışlerindeki görevini sadakatle yerine getirmeyi sürdürecekti. Bu son cümlelerin belirtilmesi gereksizdi, evet, aslında silinip atılması gerekirdi; böyle bir durumun, en azından kendi gözünde Avrupalı olan ve aynı zamanda yaşlanmaya başlayan Konsolos V'nin, yani kendisini ne gözle gördüğünü sormaya cesaret edecek ve kendi düşüncelerini öğrenmeye mesleki olarak hakkı da olanlara bunu söyleyen bir Avrupalının hiç hoşuna gitmeyeceğini söylemek yetmeliydi.

Armand oyunda ustalaşmıştı. Bu güçlü bir hoşnutluk, hatta neredeyse haz uyandırıyordu onda. Ama şu ya da bu nedenle, isterseniz paradoksal diyebileceğiniz bir nedenle kendisini yararlı hissediyordu. Ülkesine hizmet ettiğini söyleyebilirdi ama bunu söylemiyordu. Görevinin Norveç'in çıkarlarını gözetmek olduğunu ise açıkça ve yüksek sesle söylüyordu. Bu onun kendine pay çıkarması değil, görevinin ne olduğunu dile getirmesiydi yalnızca. Belki başlıca olmasa da, aynı zamanda başkalarının "Norveç'in çıkarları" diye tanımladıklarının yanı sıra kendi doğrularına hizmet etmiyor olmasıyla Norveç dışışlerine bağlı olduğu otuz yıl boyunca barış içinde yaşamayı başarmıştı.

Ama ona böyle kişisel bir doyum veren bu ikilik olmasaydı dışışlerine asla başvurmazdı. En başından ABD'nin ve ABD'nin temsil ettiği her şeyin yeminli bir dostu olsaydı

ve –buna karşın böyle bir kişi düşünölebilirse– bir zamanlar olduğu kişi olsaydı, o zaman karşısına fırsat çıksa bile dışışlerine başvurmak için yeterince heves duymazdı ve bunun onun için nasıl bir kariyer yolu olacağı üzerine uzun süre kafa yorardı. Gözüne aşırı abartılı görünürdü. Sözleri boğazında düğömlenirdi, oysa elbette ki o zaman da şimdi olduğu gibi Norveç’in çıkarlarına hizmet ediyor olacaktı.

O zaman, ABD konusunda kendi duruşuyla örtüşüyor olsa bile her açıdan Norveç’in çıkarlarına hizmet ettiğini söylemeyi başaramazdı ki aslında bu durumda onun düşönceleri resmî görüşle çakışıyor olurdu.

Hayır, o zaman ona itici gelen sözcükler boğazında düğömlenirdi. Söyleyebileceği tek şey ülkesinin çok akıllıca davranmasından dolayı Norveçli bir diplomat olarak Amerika’nın çıkarlarına hizmet edebileceği küçük bir ülkede yaşamaktan duyduğu mutluluk olurdu. Bu durumda, özellikle de bir zamanlar olduğu kişi olması varsayıldığında, böyle konuşabilmesinin nedeni ulusal kimlik konusunu pek kafaya takmayan biri olması olurdu.

Bu onun için bir sorun değildi. Ulusal kimliği çok önemsemediğini durum gerektirdiğinde başkalarına da göstermeyi seviyordu. Bizim durumumuzda, Armand gençliğinden bu yana ateşli bir ABD yanlısı olsaydı bu da bir diplomat olarak kendisi için rahatça söyleyebileceği gibi ulusal kimliği önemsemeyen biri olmasından kaynaklanırdı. Akıllıca davranan bir dışışlerinde Norveçli bir diplomat olarak Amerika’nın çıkarlarına hizmet edebildiği için mutlu olduğunu söylerdi. Büyük ama doğru sözler. Gerçek dünyada buna benzer sözler sarf edecek bir konumda olabilir miydi?

Söyle gelişmesi gerekirdi: Kendi küçük ölkemizle dünyanın en büyük süper gücü arasında sağlam bağlar kurmaya gücü yeten bir dışışlerinde çalıştığı için mutlu olurdu, çünkü şimdi gerçek dünya böyle bir durumdayken bunun bizim

küçük ülkemizin çıkarına olduğu yadsınamazdı. Bunu söyleyebilir miydi? Evet, kim bilir kaç kez; üstelik tam da bu dipnotlarda söylediği şey bu değil miydi? Elbette. Kendi bakış açısıyla ve zayıf ulusal kimliğiyle böyle diyebilirdi.

Ama burada bir karşı soru ortaya atılabilir: Armand sarsılmaz bir ulusal kimliği olsaydı ne derdi? Güçlü bir ulusal kimliği olsa ama bunun dışında bir zamanlar nasıl bir insansa öyle olsaydı. Böyle bir Armand'ın düşünümeyeceği ortaya çıkıyor. Armand güçlü bir ulusal kimlikle düşünülemez, buna olanak yok, güçlü bir ulusal kimlikle donanmış şekilde var olamaz. Biraz zorlayarak da olsa ateşli bir ABD yanlısı olarak düşünülebilir ama aynı zamanda güçlü bir ulusal kimlikle donanmış olması düşünülemez. Başkaları elbette böyle özelliklerle donanmış halde yaşayan insanlar olarak düşünülebilir, gerçek dünyada yüz binlerce Norveçlinin Amerika'yı sevdiği ve aynı zamanda güçlü bir ulusal kimliğe sahip olduğu düşünülebilir ve yalnızca Norveç dışişlerinde bile kesinlikle bunlardan yüzlerce vardır ama Armand onların arasında olamaz, böyle bir şey düşünülemez.

Bu düşünce labirentleri, kurgusal ve gerçek Armand kişiliği, düşünülebilir ve düşünülemez, paradoks ile sosyal konum ve Armand'ın kim olduğu ile kim olabileceği arasındaki bu ayrımlar, örneklerini verdiğim tüm bu ayrımlar Armand'ın başka ülkelerin diplomatları ya da ekonomik, insani, politik ya da kültürel çıkarlarına hizmet etmek için elinden geleni yaptığı Norveçliler arasında, karşısındakileri rahat ettiren bir diplomat olarak boy gösterdiği dışa dönük toplumsal gündelik yaşamında yaptığı manevraların temelini oluşturunuyordu. Evet, Armand'ın ulusal kimliği zayıftı ama onsuz da düşünülemez. Ve bu otuz yıl, hatta daha da uzun süre boyunca Norveç dışişlerinde ona damgasını vurdu. Zayıf ulusal kimliği. Buna karşın ulusal kimliğin ondan beklediği ritüelleri yerine getirebildi. Norveççe konuşmak. Üç yabancı dili akıcı

olarak konuşuyordu ve İngilizce, Almanca ve Fransızca'yı akıcı olarak konuşabilmenin verdiği mutluluk Norveçli kimliğinin temelinde yatıyordu. Elbette akıcı Norveççe konuştuğunu söylemiyordu; hayır, o Norveçliydi ve Norveçliliğinin kendisinden dolayı İngilizce, Almanca ve Fransızca'yı akıcı konuşabilecek kadar öğrenmişti. Elbette Çek biri de aynı şeyi söyleyecekti ama ne var bunda? Bir Çek de Çekçenin anlaşılmazlığı nedeniyle akıcı İngilizce konuştuğu için mutlu olamaz mı, tıpkı Armand'ın Norveççesinin anlaşılmazlığı nedeniyle akıcı İngilizce konuşması gibi. Bakın bakın! Görkemli salonda, yükseklerde, fraklı Çek diplomatla smokinli Norveçli diplomat Viyana'daki bir baloda birbirleriyle akıcı bir İngilizce konuşuyorlar. Norveçli temeli, akıcı İngilizcede kendisini açığa vuruyor. Bu onun ulusal kimliği idi ve bir an bile unutmadı.

Tüm yetişkin yaşamı boyunca Armand, Norveç'in ulusal simgelerine, Norveç değerleri dediğimiz şeylere olumlu bakmasını gerektiren bir konumda bulundu. Mesaisi Norveç bayrağının baş köşede durduğu, duvarda Kral V. Olav'ın fotoğrafının yanında Kral V. Harald ve Kraliçe Sonja'nın resimlerinin asılı olduğu bir odada geçiyordu. Bu kabul odası genellikle onun özel konutunun da içinde yer aldığı görkemli yapılarda olurdu, çünkü konsolosluk konutlarını resmî ve özel bölümlere ayırmak yaygındı. En sonuncusu Budapeşte konsolosluğundaydı. Armand birkaç yıl önce Oslo'ya, Dışişleri Bakanlığı'na çağırılana kadar burada Norveç diplomatlığı yaptı. Kabul salonunda Norveç bayrağıyla, duvarların göze çarpan yerlerine asılı kocaman kraliyet çifti fotoğraflarıyla çevrelenmiş halde Norveç'i temsil etti. Hiçbir ironi olmaksızın. Devasa Norveç bayrağının yanında konuklarını ağırladı. 17 Mayıs Bayramı* olabiliirdi. Macaristan'a yerleşmiş ya

* Norveç'in 1814'te Napolyon Savaşları'nın sonucu olarak devredildiği İsveç himayesine karşı bir anayasa ile bağımsızlığını ilan ettiği gün. –e.n.

da geçici ikamette bulunan Norveçli davetlilerin, “Norveç’in Dostları” denilen Macar bağlantıların yanı sıra kordiplomatik konuklar. Norveç konsolosu, kendi gözünde bir oyuncu ya da paradoks olan Armand, saygın ve doğal bir tavırla kadehini Kral ve Kraliçe Hazretleri şerefine kaldırıyor.

Armand iyi bir temsilciydi. Hizmette geçen bunca yıldan sonra elbette böyle olacaktı. Ama genç bir konsolosluk sekreteriyken de küçük görevlerini saygın bir biçimde yerine getirmeyi başarıyordu. Doğaldı ve evet, içtendi. Ve bir anlamda öyleyim de, diye düşünüyordu Armand. Ama insanın benimki gibi oldukça rahat bir işi olunca doğal ve içten davranmak o kadar da güç değil, diye ekliyordu kendi kendine. Konsolos olmak altmışlarındaki biri için en ideal işlerden biri olmalı. Her şey yerli yerinde. Konut. Şoförlü araba. Yolculuklar. Kurye postası. Çalışanların hepsi en küçük işaretimi anlayan uyanık insanlar. Ortam hoş, evet, zarif ve arada sırada düpedüz lüks. Sürekli olarak ilginç insanlarla toplantılar. Sürekli davetler. Kabul törenleri, öğlen yemekleri, ziyafetler. Kabul törenlerini, öğlen yemeklerini ve ziyafetleri kendisi düzenliyordu. O zaman bir aşçı kiralardı ya da konsolosluğa bir aşçı alırdı. Hangisini yapacağı, verilecek ziyafetlerin sayısı ve gönderildiği ülkenin fiyat düzeylerine göre belirleniyordu. Söz konusu durumda burası Macaristan’dı. Armand durumundan yakınmıyordu. Ayrıcalıklı olduğunu biliyordu ve ayrıcalıklarına değer verme konusunda da bir sorunu yoktu. Evet, arada sırada ciddi tutkuları olan büyük bir ülke yerine küçük bir ülkede konsolos olduğu için kendini şanslı sayıyordu; çünkü öteki türlü olsa bir yığın şeyle uğraşması gerekirdi, diye düşünüyordu. Protokol ve başka konularda dikkat edilmesi gereken çok daha fazla şey olurdu. Üzerinde daha yoğun bir baskı olurdu.

Oldukça katı formaliteleri olan bir yapıya uyması gerekiyordu. Ama uymak zor değildi, deneyimli bir konsolos

için bunlar tıkr tıkr işliyordu. Hangi çağrılara evet demesi gerektiğini, hangi çağrılara evet diyebileceğini, hangilerine konsolosluk başdanışmanını ya da sekreterini göndereceğini, hangilerine kibarca hayır demesi gerektiğini biliyordu. Kendi gönderdiği çağrılarda da aynısı geçerliydi. İyi bir konsolosu, kibarca söylersek o kadar da iyi olmayan bir konsolostan ayıran şey, konsolosun resmî bağlamlar çerçevesinde ne ölçüde resmiyet dışı davranmayı başarabildiği ve böylece hizmet ettiği küçük ülkeye yararlı olabilecek resmî olmayan ilişkiler kurabildiği idi. Bu resmî olmayan ilişkiler, ülkede gerçekte neler olup bittiği konusunda resmî ve açık kaynakların verdiği yetersiz bilgilerden daha işe yarar bilgiler verebilecek insanlarla kurulabiliyordu. Ayrıca o ülkeyle, söz konusu durumda Macaristan'la daha fazla iş yapmak isteyen Norveçli iş adamlarına aktarabileceği, ekonomik bağlantıları olan insanlar da bu resmî olmayan ilişkiler arasındaydı. Armand'ın böyle ilişkiler kurmakta tam bir usta olduğunu söylemek abartı olmaz. Bu yüzden Norveç Dışişleri Bakanlığı'na karşı da biraz tepeden bakan bir tavır takınabiliyordu. Böyle yapabiliyordu çünkü bunun bakanlıkta kendisine duyulan saygıyı artırdığını varsayıyordu. Tepeden bakan tavrının, daha kuşkulu yanları olarak görülebilecek şeylerden, artık bunlar her neyse, bakışları uzaklaştırdığını varsayıyordu.

Kendisine ve ortamına dışarıdan bakmak hoşuna gidiyordu. Hem açıkça, bir olay sırasında, kendi deyişiyle ünlüler yerlerini aldıklarında, hem de kendi başına olduğu zamanlarda. Kim bilir kaç akşam kendi konutuna gelip yatak odasında üzerinden çıkardığı diplomat giysilerini yerde yığılı bıraktıktan sonra yatağına girip yorganı burnuna kadar çektiğinde akşam boyunca olanların üzerinden geçti, bir yandan da biraz da homurdanarak kendi kendine mırıldandı, arada sırada iç geçirerek gün ağarana dek uyanık kaldı, başkalarının hallerine gülmekten yorulup uykuya daldı, bunun sayısını kendi

de bilmiyordu. Bu onun büyük gücüydü ve bunu biliyordu. Evet, bakanlık da biliyordu bunu bir şekilde. Kahkahalar atarak geçirdiği geceleri herkesten gizlediği bir sır olarak kendine saklamasına karşın, bakanlığın üst kademelerindeki mesai arkadaşları Armand V'nin öylesine sadık bir şekilde sunduğu maskenin arkasında başka düşünceler barındırdığını, kendi yatağında yatıp yaşamını ve kariyerini düşünürken kahkahalara boğulduğunu biliyordu.

Acaba içinden bu oyunu bozma isteği geçmiş miydi hiç? Maskesini atıp gerçek yüzünü göstereceği anın hayalini kurdu mu hiç? Hayır. Böyle bir istek duysaydı, dışışlerinde kariyer yapmaya cesaret edemezdi. Maskesini taşıyor ama asla ürkütücü bir anda onu atıp gerçek yüzünü gösterme isteğine kapılmadı. Buna Armand'ın sarsılmaz sadakati denebilir miydi? Denebilirdi, diye düşünüyordu Armand, evet, gerçekten denebilir. Bana işte bu yüzden güveniyorlar.

Armand'ın Norveç dışışlerinde sergilediği tavra bir örnek verecek olursak... Dışışleri bakanına, şayet bir sosyal demokratsa pekâlâ şöyle diyebiliyordu: Soğuk Savaş elbette pahalıya patladı, sonuçta bir savaştı. Ama bu masrafları sürdürmeye gücümüz var mı şimdi? Barış zamanı savaş giderlerini sürdürmek için hiçbir neden yok. Bütün o refah toplumu giderlerini, emekli maaşlarını, sağlık sigortalarını, işsizlik maaşlarını, uzun tatilleri ve aşırı yüksek işçi ücretlerini düşünüyorum. Artık onların azaltılması gerek, çünkü gereksizler. Önceden gerekliydi çünkü onlarla düşmana karşı savaşıyorduk. Ve etkiliydi. Evet, insanlar bize kaçmasın diye düşmanın bütün Doğu Berlin'i duvarla çevrelemesi gerekti. Şimdi insanlar özgürlükle yetiniyorlar.

Ve sosyal demokrat dışışleri bakanının buna yanıtı ne oldu? Bu bilinmiyor ama yanıtını iyice ölçüp tarttığı kesin; çünkü yıkılmaz bir sadakatle görevini yapan Konsolos V'nin bir maske taktığını ve kendi başınayken, büyük olasılıkla

şimdi, resmî konumda söylediklerinin tek birini bile savunmadığını biliyordu. Ya da tersi.

Dışişleri bakanı, Armand'dan gençti. Armand dışişlerinde otuz yıldan fazla çalışmıştı, oranın emektarıydı bir anlamda. Kendine iyi bakmıştı. Şimdi bir yıldan fazladır evindeydi, Budapeşte konsolosu makamını bıraktıktan sonra kralın emriyle bakanlık hizmetine alınmıştı. Bunun anlamı danışmanlık yapmak ve kısa süreli özel görevlere gönderilmektir. Bu arada Paris'te ya da ihtiyaç olması halinde Brüksel'deki konsolosluk makamının boşalmasını bekliyordu. Kariyerinin zirvesi anlamına gelecek böylesi bir iş aynı zamanda yabancı bir güç karşısında Norveç'i temsil ettiği son görev olacaktı. Her şey göz önüne alındığında böylesine başarılı olması ona şaşırtıcı geliyordu arada sırada. Aynı zamanda, otuz yıl önce gelecekte bir gün yoluna devam etmesini olanaksız kılacak bir durum çıkacağını nasıl olup da hesaba katmadığına şaşıyordu. Ama bana güveniyorlar, diye düşündü, gerçekten güveniyorlar. Ama bunun nedeni, dışına çıkmamın olanaksız olduğu bir dil hapishanesinde yaşıyor olmam.

Armand bir dil hapishanesinde mi yaşıyordu? Buna doğal olarak şöyle yanıt verilebilir: Evet. Ve ardından eklenebilir: Bunu kendi seçti. Armand bu sözleri doğru bulabilirdi. Ödediği bedele değerdii onun gözünde. Ayrıca Armand'ın otuz yıl boyunca bir dil hapishanesinde yaşamasında olağandışı bir yan var mıydı ki? Herhalde varsa, bu da onun dil hapishanesinin göz alıcı altın bir kafes olmasıdır. Ama insanların çoğunluğu Armand'ın içini dolduran ve onun gibileri bir dil hapishanesine kapatan muzaffer kültürümüzün içinde yaşamıyor mu? Armand V'nin öğrendiği bilgi bir dil hapishanesinde yaşadığı ve bir dil hapishanesinde yaşamaktan başka bir şey yapamayacağıydı. Armand V'nin bu bilgisi aynı zamanda tüm bu zaman boyunca Armand V'nin kariyerini belirleyenlerin de edindiği bir bilgiydi. Ama bu bir yandan da Armand V'nin

değerlendirmediyi çok sayıda fırsat olduğu anlamına geliyor-
du. Armand bunun karşısında omuz silkmekle yetinebilirdi.

Çok bilgili bir adamdı; Avrupa edebiyatını, film, müzik ve sanat dünyasını günümüze dek çok iyi tanıyordu. Bütün bu yıllar boyunca gönderildiği her ülkenin edebiyatını, film, müzik ve sanat dünyasını yakından öğrenmişti. Gönderildiği tüm başkentlerin tiyatrolarını, ulusal galerilerini, müzelerini, operalarını ve gazetelerini tanıyordu. Küçük bir ülkenin konsolosu olarak buna zaman bulabiliyordu. Böyle bir durumda otuz yıl boyunca bir dil hapisanesinde yaşaması ne anlama geliyordu? Düşünceleri özgürdü ama dili tutukluydu. Kitaplarını okurken özgürdü ama yüksek konumunun görevlerini yerine getirirken dilin tutsağıydı.

Armand'ın zaman zaman aşağıdaki sokaklardan gelen haykırışları, kendisinin söyleme eğilimi taşıdıklarına uygun düşünceleri dile getiren yüksek haykırışları, göstericilerin tempolu bağırışlarını, sokaklarda yankılanan sloganları duyduğunda ve şimdi dil kafesinin arkasından bakarken ona tanıdık gelen dili, kendi dilini, ruhunun dilini duyduğunda heyecanlandığı düşünülebilirdi. Ama hayır, Armand bağıranları reddediyor. Göstericileri reddediyor. Gazete makalelerinde üzerinde düşünülmüş yazılarda gördüğünde bile. Neden söz ettiklerini bilmiyorlar, diye düşünüyor, hiçbir şey bilmiyorlar.

Nedir bilmedikleri? Nedir Armand'ın bildiği? Armand'ın yaşayarak öğrendiği? Gücün dışına kimsenin çıkamayacağı mı? Gerçeklerin dışına kimsenin çıkamayacağı mı? Herhalde. Başka türlüşünü düşünmenin zor olduğuna inanıyor Armand, göstericilerin zaman zaman aşağıdaki sokaklarda kendi içinin derinlerinde yatanları haykırdığını duyduğunda ya da bunları gazete makalelerinde okuduğunda. Kendi sözcüklerinin onun için çok uzaklarda kaldığı, yaşadığı deneyimlerin kesinliğinin onu kendi sözcüklerinden uzaklaştırdığı söylenebilirdi.

Bunlar olurken Armand Norveç'te kendi evindeydi. Victoria Terasse'deki ofisinin penceresinde durmuş aşağıdaki sokaklardan gelen haykırışları dinliyordu. Ama aynı zamanda bu aşağıdan gelen haykırışları reddediyor, kendini sanatla avutuyordu. Yüzünü sanata dönmüştü. Çözüm oradan gelecekti. Sözcükler oradan gelecekti. Yalnızca sanat özgürdü. Armand'ın sanatın olanaklarına inancı büyüktü. Oysa sanatın ortaya çıkarabildikleri onu sık sık hayal kırıklığına uğratiyor, sanatçılara neredeyse kıskanç bir öfkeyle bakıyordu. Onların da kendilerince gerekçeleri vardı. Ama onlar şanslıydı, Armand'dan farklı olarak düşündüklerini bağımsız bir şekilde ifade etme olanakları vardı. Başka hiç kimsenin sahip olmadığı ender bir şansa sahiptiler. Peki bu şans niye bu kadar az kullanıyorlardı? Ne kadar şanslı olduklarından hiç haberleri yok, diye düşünüyordu Armand, ne gibi bir şansa sahip olduklarından haberleri yok. Çünkü bunu bilselerdi, kesinlikle kullanırlardı. Ben kendi yaşamımı çok önceden seçtim ve neleri kaçırdığımı biliyorum. Sanatçılar kendilerine izin verdikleri her şeye aslında yalnızca görünüşte izin veriyorlar, evet, sanki kendilerine izin veriyormuş gibi yapıyorlar ama neredeyse hiç böyle yapmıyorlar ve neredeyse hiç yapmadıklarında buna yazık denmez mi, evet, şayet bir şeye yazık denecekse o da bu olmalı, diye düşünüyordu Armand üzüntüyle. Düşünsene, benim gibiler için ne büyük bir rahatlama olurdu bu, diye ekliyordu. Her şeyi apaçık görebilmek, diye yineliyordu.

18] Armand gizlice, ve en azından yukarıdaki ya da çok uzaklardaki metinle hiçbir bağlantısı olmaksızın parmağında N'nin verdiği altın yüzükle ikiz kardeşi aradı. İkiz kardeşi bu kez onu iyi karşıladı ve ne diyeceğini bilmediğini söyledi. Sonraları Armand sık sık ona geri döndü, oturup her şeyden konuştular; sonunda bir bağ, bir zemin oluştu.

19] Bir şeyler N'ye bir yerlerde bir terslik olduğunu söylüyordu. Bir şeyler aslında ona ihanet etmeyen Armand tarafından ihanete uğradığını söylüyordu. Bir şeyler ona ihanet ettiğini düşünmeyen Armand'ın yine de ihanet ettiğini söylüyordu. Ceplerini, kâğıtlarını, onun olan her şeyi karıştırıp hiçbir şey bulamamasına karşın oralarda gizli bir şey olduğundan emindi. Görmüş olması gerekirdi ama ne kadar çabalarsa çabalasın görmüyordu. Eminim sandığımdan çok daha yakınımda, diye düşündü. O kadar yakınımda ki ölsem göremem.

20] Neyi bilebilirdi? Armand'ın onun bilmesinden korktuğu hiçbir şeyi. Aşağılandığını hissediyordu ama böyle bir şey olamazdı. Bir yana itildiğini hissediyordu ama herkes en yakınındaki tarafından bir yana itilmez mi? O da yalnızca Armand'ın en yakınında durduğunu sanmıyordu, gerçekten en yakınındaydı. Armand'ın en yakınında durmadığı konusunda bir kuşkuya mı kapılmıştı? Öyleyse kim olabilirdi ona en yakın? Armand'ın en yakınındaki gelip de ona söylemedikçe bunu bilemezdi. Ama ihanet edilmesini gerektirecek bir neden bulamaksızın ihanete uğradığını hissediyordu. Bu kadarı yeterdi. Peçeyi yana itti, gerçek yüzünü gösterdi ve gitti.

21] Armand onun yüzünü dikkatle izliyordu. İhanete uğradığını gösterecek bir işaret aradığını anlamıştı ama o yaratmadıkça hiçbir şey bulamayacağını biliyordu. Bunu yapmasından korkuyordu Armand, çünkü şimdiden kendisine tuzaklar kurmaya başlamıştı. Ağzından laf almaya çalışıyordu. Sık sık önemsiz bir konuda soru soruyor, yaptığı açıklamanın daha önce yaptığından farklı olduğunu gösteriyordu. Sini ri geçmiyordu çünkü Armand'a hiçbir şey yükleyemiyordu

ve Armand sonunda onun sahte deliller yaratmaktan başka çaresinin kalmayacağını anlıyordu. Ne istediği belirsiz, elle yazılmış bir not türünden şeyler. Ve bunun olması an meselesiydi. Peki o zaman Armand ne diyecekti? En iyisi itiraf etmek olur, diye düşünüyordu. Bir kerede kökünden çözülür. Sonuçta gerçekten de aramıza giren bir şey var.

22] Armand kendini aydın bir insan olarak görürdü. Kinik biri olduğunu kabul ediyor ve böyle olmasa kendi ortamında yönünü bulamayacağına inanıyordu. Aynı zamanda Armand'ın saygın bir yaşam sürmeye çabaladığı için yaşamayı hak etmediğini de kimsenin söyleyemeyeceğine inanıyordu. Ama bunun çevresine saçmayı sevdiği ve diplomat yaşamına çok iyi uymasını sağlayan kinikliğe ters düştüğünü anlamıyordu. Yine de aşk kurbanı olmuştu. Aşka inanıyordu, aşkın ölebileceğini görmek onu şaşırtmıştı. O zamanlar gençti ama 30'unu geçmişti ve gözümüzün önüne neredeyse 35 yaşındaki Norveç Konsolosluğu sekreterinin, aşkın ölebilmesi karşısındaki şaşkınlığını getirecek olursak, bu, yaşama karşı romantik bir yaklaşımı simgeler. En azından insanların çoğunun içlerinde bu duyguyu tanıması ve çağımızda erotik aşkla bu denli ilgilenilmesi nedeniyle bunu belirtmeye değer. Armand için aşkın ölebileceğinden duyduğu korku, ihaneti ve her an korkunç bir şekilde patlayabilecek bir öfkeyi barındıran bir evlilik yaşamayı yeğlemesi anlamına geliyordu. İlki son derece üzücüydü, ikincisi de buna bir yanıttı ve korkunç bir yanlıştı.

23] Aşkı böylesine sevmek fenomenini nereden geliyordu? Ne kadar utandırıcı olmuş olsa da insanın yinelemesine karşı hazırlıklı olmak için bir uyarı olarak aklından çıkarmamak istediği, asla unutmak istemediği ilk gençliğin ardında bıraktığı bir kalıntı mıydı? Bir kez daha! Bir kez daha! Ne kadarı

biyoloji, ne kadarı kültürel olarak öğrenilmiş? Erotik olanla iki insanın karşılaşması, bir daha bir daha karşılaşması, sonra her birinin kendi yoluna, kendi çevresini saran yaşama dönmesiyle yetinilemez miydi? Yaş açısından değerlendirildiğinde, her şeye karşın geri dönüp bakılınca bir insanın yaşamının özünün, iki kişi daha yeni karşılaşmış olsa bile işaretin kendisinin tam olarak bu olduğu görülür. Ateşinin sıcağı yüzünden ikiz kardeş aranmamalı, çünkü kaynağı o değil. Kaynak, tekrarlama katmanlarının arkasında gizlenmiş yatıyor; ama Armand için ikiz kardeşte durmuş. İkiz kardeş yalnızca bu satırlarda var olduğu için bu bir sır.

24] Yukarıdakiler N ve Armand hakkında. Şimdi evliler. Bitmez tükenmez kitap sayfaları boyunca evliler. Kitap yazılmış olsaydı sayfalar boyu bu evlilik okunabilirdi, sona erecek. Şimdi sonlanmış olduğunu görebiliyorum. Armand Kahire’de, Norveç Konsoloslğu genel sekreteriyken oldu bu. N, Norveç’e, kızlarının yanına döndü. Küçük kız yeniden toparlanmalıydı, Armand’ın onu unutmaması gerekiyordu. Bugüne dek N’yi bir daha görmedi.

25] Armand geriye bakıp N’yle evliliğini düşündüğünde belirsiz bir huzursuzluğa kapılmadan yapamıyor bunu. Bu huzursuzluğun nedeni gizli ikiz kardeş değil, ondan yalıtılmış olarak N’ye âşık olup evlenmesiyle ilgili. Bunlar önemli yıllardı. Onda yaşamı boyunca iz bırakacak önemli kararlar alınmıştı. Şimdi geriye dönüp baktığında bu seçimleri gülümsercesine rahatça, öylesine tasasızca yapmış olmasını anlayamıyor. Rastlantıların oyunu. Tasasız gençlik. Tasasız, küstah gençlik. Sonuçlarını düşünmeden işe girişmiş, N’yi kuşatmıştı. Genç Armand eşi olacak genç kadını etkilemeyi başarinca kadın kendisinin kim olduğunu, ona ne tür duygular yöneltildiğini anlamak için ruhunu Armand’ın aşkını

yönelttiği kadına açmış, biraz istemeye istemeye de olsa o kadını taklit etmeye başlamış, sonra da bu duygulara inanmıştı. Armand'ın âşık olduğu kadın olmak istiyordu, kendisi de âşık olmuştu. Arzulanıyordu ve kördü. Hevesle kendini aşkın kollarına bırakıp Armand'ı karşıladı. Sarhoş olmuşlardı, kendilerini sarhoş ediyorlardı, buluşup göklere çıktılar, birinin ötekine yönelttiği her harekete hayran kaldılar. Öylesine yükseslere çıkmışlardı ki karşılarındakinin gözünde nasıl göründüklerinden başka bir şeye aldırmıyorlardı. Ama bu oyunu başlatan Armand'dı ve şimdi bu tehlikeli yükseklerde N'yi yönlendirmesi, tanınması gerekiyordu. N'yi artık Armand'ın ona yönelen âşık bakışlarından başka hiçbir şey doyuramazdı. Şimdi bu bakışlar onun olmuştu ve Armand'ın yineleyerek bunu onaylaması gerekiyordu. Evlilik için yaptığı bu ön hazırlığı düşünmek yıllar sonra, şimdi yaşlı bir adam olan Armand'ı huzursuz ediyordu. Çünkü tümü bir rastlantıydı ve bütün o flörtleşmeler aslında yalnızca öylesine kıvırdığı şeylerdi. N'ye çok âşık olmuştu ama bu yalnızca kafasında kurduğu bir şeydi. O zaman bile aslında bunları düşünüyordu. Bu herkesin başına gelen bir şey mi, diye akıl yürütüyordu genç Armand, yoksa yalnızca ben mi böyleyim; şayet öyleyse, ben kimim o zaman?

26] N'den kavgalı ayrılışından sonra Armand ikiz kardeşe geri döndü. Oyun bitmişti. İkiz kardeş akıllı, beyaz bir hanım olmuştu. Yüksek bir dağa yerleşmişti, Armand sık sık onu ziyaret ediyordu. Bir pansiyon işleten ikiz kardeşle uzun yürüyüşlere çıkıyorlardı.

27] Armand V, tarih eğitimi almıştı ve tarihçi olarak çalışmayı özlediği oluyordu. İlginçtir ki bu özlem özellikle dışişlerimiz tarafından bir yerlere gönderildiğinde ortaya çıkıyordu çünkü o zaman tarih çalışmalarına ayırabileceği çok

zamanı olmuyordu. Ama o zamanlar, ender boş akşamlarından birinde, çalışma odasındaki okuma lambasının altında oturup ağır tarihî eserlere gömülmüş halde görebiliyordu insanlar onu. Yerler değişebiliyordu; Amman, Belgrad, Ciudad de Mexico, Madrid, Budapeşte olabiliyordu ama sahne her yerde aynıydı: Adamımız ağır tarihî eserlere gömülmüş oturuyor, şimdi incelediği konuda tarihî bir tez yazma hayalleri kuruyor olurdu. Ama asla yazmadı. Bu, Armand'ın yaşamının gerçekleştirilememiş yanlarından biriydi ve arada sırada canını sıktığı olurdu, ama yeterince canını sıkmış olsaydı bu konuda bir şeyler yapabilir, başlangıçtaki eğitimine geri dönüp o alanda kariyer yapabilirdi. Bunu çok iyi biliyordu, bu yüzden bu olanaksız plan karşısında teslim oluşu yeterince içtendi. Ama bir keresinde bir yazısıyla resmî kurumlara başvurmaya çok yaklaştı. 1993-94 yıllarıydı, Aschehoug Yayınevi'nin *Dünya Tarihi* kitaplarına radikal bir düzeltme yapmak için yöntem aramakla meşguldü.

Aschehoug'un *Dünya Tarihi* serisi 1982-86 yıllarında çıkmış, en son cilt 1993'te yayımlanmıştı. Armand'ın kuramlarını ve neyi düzelterek görebilmek için 16 cildin tümünün dökümünü vermemiz gerekiyor.

- CİLT 1 (Başlangıçta) MÖ 1200 yılına kadar
- CİLT 2 (Yüksek Kültürler Biçimleniyor) MÖ 1200-200
- CİLT 3 (Asya, Avrupa'yla Buluşuyor) MÖ 200-MS 500
- CİLT 4 (Dinlerin İlerleyişi) 500-1000
- CİLT 5 (Göçebe Halklar ve Yüksek Kültürler) 1000-1300
- CİLT 6 (Avrupa Krizde) 1300-1500
- CİLT 7 (Keşifler Çağı'nda Dünya) 1350-1500
- CİLT 8 (Yeni Bir Avrupa) 1500-1750
- CİLT 9 (Dünya Pazarı ve Kültürlerin Buluşması) 1500-1750
- CİLT 10 (İki Devrim) 1750-1815
- CİLT 11 (Güçlü Avrupa) 1815-1870

CİLT 12 (Dünya Dünyayı Fethediyor) 1870-1914

CİLT 13 (Savaştan savaşa) 1914-1945

CİLT 14 (Üç Dünya) 1945-1965

CİLT 15 (Güvensiz Bir Dünya) 1965-1985

CİLT 16 (Yeni Bir Çağa Doğru) 1985-1993

1993 yılında bir gün, Armand'ın içinde bu *Dünya Tarihi*'ni düzeltmeye yönelik bir ilgi doğdu. 16. ve son cilt Budapeşte'deki konsolosluk konutuna gelmişti. O sırada Macaristan'ın Norveç konsolosu Armand V'ydi. 16. ve son cildi saygıyla kendi özel kütüphanesine yerleştirdi. Sonra geri çekilip bütün eserlere, tarih sırasıyla duran ciltlere baktı. Kitaplığa gitti, *Dünya Tarihi*'nin 16. ve sonuncu cildinin de nihayet yerine yerleştirildiği gün olduğu için ciltleri birer birer çıkardı ve her cildin numarasını, başlığını ve hangi dönemi ele aldığı okudu. Kendi kendine mırıldanarak, saygıyla okuyordu ama alnında giderek derinleşen bir çizgi belirliyordu. Bitirdiğinde yine aynı mırıltıyla, hayır, dedi, sonra sesini yükseltti: Vay canına, olacak iş mi bu. Elimizde bir dünya tarihi var, burada benim kendi yaşadığım dönem tam dört cildi kaplıyor. Ve ben daha elli yaşımı doldurmadım. Neye varacak bunun sonu!

Orada ve o anda Armand, *Aschehoug'un Düzeltilmiş Dünya Tarihi* başlığıyla yayımlanacak yepyeni bir *Dünya Tarihi*'ni bölümlere ayırmanın yollarını bulmaya karar verdi. Tepetaklak etmeyi üstlendiği eser Aschehaug'un *Dünya Tarihi* olduğu için kendisinin de 16 ciltlik bir çerçeve içinde kalmasına karar verdi ve bu kesinlikle değiştirilemez bir koşuldu. Onun için sayıyı 20 ya da 25 cilde çıkarmak kesinlikle yasaktı, evet, 17 cilde çıkarmak bile düşünülemezdi; hatta yalnızca bunun düşüncesini aklına getirmeyi dahi kendisine yasaklamıştı. Evet, örneğin 18 ciltlik bir *Dünya Tarihi*'ne terzi elinden çıkmış gibi uyan bir düzeltme yöntemi bulsa bile bu da yeni

Aschehaug'un Düzeltilmiş Dünya Tarihi'nin temelinde yatan koşulların dışında kalıyordu.

Çok sık olmasa da ne zaman olanak bulsa akşamları oturup gecenin geç saatlerine kadar buna kafa yoruyordu. Düşündüğünden daha zordu, çünkü ne zaman aklına iyi bir fikir gelse hemen arkasından gelen başka bir fikirle çatışıyordu. Ancak 1994'ün mart ayında parlak bir fikir geldi aklına. Arayışını sonlandıran bu fikir tüm matematiksel yalınlığıyla ışıldıyordu. Matematiksel bir bölme anahtarı bulmuştu. Aschehoug'un şimdiki *Dünya Tarihi*'nin kaç yıla yayıldığını hesapladı. Mantıksız olmasın diye MÖ 1200 tarihli 2. ciltten başladı. İlk kültürel gelişmelerden başlasaydı MÖ 6000 yıllarına kadar uzanması gerekirdi, ama matematik gözünden bakıldığında bu adil olmazdı ve mantıksızdı; ilk yüksek kültürlerin ortaya çıktığı MÖ 1200 yıllarından başlamak doğrudur. Bunun anlamı 3200 yıllık (1200+2000) tarih için 16 cilt olduğuydu. Bu da yine matematiksel adillik ilkesine göre her cilde $3200/16 = 200$ yıllık tarih düşmesi demek oluyordu. Yeryüzünde benim yaşadığım dönem seninki kadar önemli. Tarih boyunca bir yana bırakılamayacak kadar değerli bir zaman seli akıyor. Böylece: 1. cilt: MÖ 1200-MÖ 1000, 2. cilt: MÖ 1000-MÖ 800, 3. cilt: MÖ 800-MÖ 600, 4. cilt: MÖ 600-MÖ 400, 5. cilt: MÖ 400-MÖ 200, 6. cilt: MÖ 200-0, 7. cilt: 0-200, 8. cilt: 200-400. Bu noktada, anlayabildiğimiz ve görebildiğimiz kadarıyla insanlık tarihinin tarihsel gelişim çizgisinde yarı yola gelmiş oluyoruz. Ve daha henüz Batı Roma ve Doğu Roma, hem Roma hem Bizans imparatorluklarına gelmedik. 9. cilt: 400-600 ve 10. cilt: 600-800 bunları içeriyor. Anlaşılabileceği gibi bu 16 ciltlik eserin, belirlenmiş ve değiştirilemez bu ciltlerin 10'uncusu, Büyük Karl'ın Frenklerin başkenti Aachen'da Kutsal Roma imparatorluk tacını giymesiyle sonlanıyor; ama 11. cilt: 800-1000 başladığında Bizans hâlâ var. Elbette Büyük Karl'ın tahta

çıkmasıyla 10. cildi bitirmek yerine 11. cilde başlamak da olanaklı. Bizans 12. cilt: 1000-1200, 13. cilt: 1200-1400 ve 14. cilt: 1400-1600 sırasında da var. Ancak 14. ciltten sonra Bizans yıkılıyor. 15. cilt: 1600-1800, 16. cilt: 1800-2000 (Aslında 1800-1945).

28] Ama bunların hepsi düşünmeye dayalı işlerdi. Peki ya okuduğu o kalın eserler? *Aschehoug'un Düzeltilmiş Dünya Tarihi*'ni böyle bölümlere ayırmayı bulmak için onlara gerek yoktu. Oysa Armand tam bunu yapıyordu; onu okuma lambasının ışığı altında kalın, deri ciltli kitapların üzerine eğilmiş görüyordu insanlar. Bu düşünceyi bulduktan ve bu bölümlendirme işlemini yaptıktan sonra, nadir boş akşamlarında sık sık oturup *Aschehaug'un Dünya Tarihi*'ni okurken aklının gerisinde *Aschehaug'un Düzeltilmiş Dünya Tarihi* vardı. Kendi zamanına ne kadar yaklaşırsa kendi buluşunun saygınlığını ve her şeye hakkını verdiğini o kadar iyi görüyordu. Tarih adına gerçek bir zafer kazandığını hissediyordu. Ondan önce yaşayanların tümü, özellikle 1750 yılından önce yaşayanlar adına. Çağımızın tarih kavrayışını okurken Armand'ın aklının gerisinde sürekli olarak kendi düzeltilmiş bölümlendirmesi vardı. Tarihsel sağduyusuna alıştırmayı yaptırdığını hissediyordu. Zaman kavramına saygı göstermek. Tarih disiplini konusunda yitirdiği becerisini, yaptığı bu alıştırmalarla açıkça yeniden keşfettiğini düşünüyordu.

Zaman içerisinde cesareti arttı. Artık başlangıcı ilk yüksek kültürlerden (yaklaşık MÖ 1200) almak için hiçbir neden görmüyor, en baştaki kültür izlerine kadar geriye gidiyordu. Yani yaklaşık MÖ 6000 yıllarına kadar geriye gidebilirdi, böylece 16 cildin her birinin $(6000 + 2000)/16 = 500$ yıl kapsayacağını hesapladı. Bunun insanlığın yeryüzündeki ilerleyişi konusunda tarih bilincini ve anlayışını zayıflatmak bir yana, güçlendirecek çok parlak bir düşünce olduğunu

düşündü. Daha da gerilere, MÖ 10.000 yıllarında uygarlığın ilk izlerine kadar gidebilirdi; ama MÖ 6000 yıllarında günümüz Anadolu'sundaki ilk yerleşim olan Çatalhöyük'ten başladı. 1. cilt: MÖ 6000-MÖ 5500, 2. cilt: MÖ 5500-MÖ 5000, 3. cilt: MÖ 5000-MÖ 4500, 4. cilt: MÖ 4500-MÖ 4000, 5. Cilt: MÖ 4000-MÖ 3500. Bu ilk beş cilt eşsiz olabilirdi. Yalnızca kazılarda bulunmuş gerçek izleri ve mitlerden bulup çıkarılacak izleri ele alacaktı. Arkeoloji ve mitoloji. İnsanlık tarihinin 16 cildinden beşi, ilk beşi. 6. cilt: MÖ 3500-MÖ 3000. Mısırlıların ortaya çıkışı, arkeoloji, mitoloji ve tarihi figürler. 8. cilt: MÖ 2500-MÖ 2000. Bu cildin sonunda bozulmamış tarihsel bilincin gözünden insan soyunun tarihinin ortasına ulaşmış oluyoruz. 9. cilt: MÖ 2000-MÖ 1500. Musa yakında Yahudileri Mısır ülkesinden çıkarıp 70 yıl boyunca vâdedilmiş toprakları bulmak için çölde dolaştırmayacak mı? Evet, yakında; çünkü dünya tarihinin güneşi öğlen saatlerinde şimdi, bizim bozulmamış ama kararlı tarihsel bilincimizin ölçüleriyle. 10. cilt: MÖ 1500-MÖ 1000. Musa şimdi ortaya çıkıyor. Önce sepette terk edilmiş bir bebek olarak, sonra halkını vâdedilmiş topraklara götüren bir önder olarak göz alıyor ama 11. cilt: MÖ 1000-MÖ 500 içine girmeden ölüyor. 12. cilt: MÖ 500-0. 13. cilt: 0-500. Roma İmparatorluğu'nun başında otuz yıl yönetimde kalan Augustus Caesar var ve cildin sonunda Batı Roma İmparatorluğu, Roma çöküyor, bu sırada Doğu Roma İmparatorluğu ayakta kalmayı sürdürüyor. 14. cilt: 500-1000. Bu cildin ortalarında Büyük Karl Aachen'da Kutsal Roma imparatoru oluyor, bu sırada Bizans ayakta kalmayı sürdürüyor. 15. ve sondan bir önceki cilt insanlığın uygarlık tarihi. 1000-1500 yılları arası. Bu cildin sonuna doğru Bizans da çöküyor. 16. cilt: 1500-2000 (Gerçekte Fransız Devrimi'nden hemen öncesine, diyelim ki Mozart'ın ölümüne kadar). *Aschehaug'un Düzeltilmiş Dünya Tarihi*'nin ilk düzeltilişi bu.

28 B] Aschehoug'un *Dünya Tarihi*'nin düzeltilmiş versiyonunda "16. cilt 1800-2000 (gerçekte 1800-1945)" ve Aschehoug'un *Dünya Tarihi*'nin düzeltilmiş versiyonunun ilk düzeltisinde (buna Aschehoug'un *Dünya Tarihi*'nin düzeltilmiş biçimine ilk alternatif de denebilir), "16. cilt 1500-2000 (Gerçekte Fransız Devrimi'nin hemen öncesine, diyelim Mozart'ın ölümüne kadar)" bir soruna işaret ediyor. Arkadan gelenlerin geçmiş için geçerli yargılar yapabilmeleri için ne kadar zaman geçmesi gerekiyor? Armand 20. yüzyılın sonuna doğru yaşayan birinin dünya tarihini (aslında Avrupa tarihini) anlatan bir eserde söz hakkının olduğu dönemin sonuna nokta koyabileceği bir ayraç olarak 1945 yılını seçti. Son cilt 1800-2000 yılları arasını ele alıyor. 1945'ten sonrası için çok az şey biliyor; 1945-2000 arasındaki zaman dilimi için yapılan bütün araştırmalara deneysel, alçakgönüllü öneriler denebilir ancak. Aynı durum son cilt, yani 16. cilt 1500-2000 dönemini ele alıyorsa da geçerli. Ama 500 yıllık bir çerçeve, söylenebilecek şeyler konusunda daha da katı sınırlar getirir. Burada zaman bir anlamda daha yavaş akar, daha büyük bir kozmolojik anlayış getiriyor olabilir. Wolfgang Amadeus Mozart'ın ölümüyle simgelenen tarih açıklığa, aydınlığa kavuşmamışken 1789 Fransız Devrimi doğal bir dönüm noktası olacaktır.

29] Armand aklının gerisinde böyle düzene sokulmuş bir tarih anlayışıyla, tarihsel gidişata sınırsız bir merakla yaklaşma özgürlüğünü yakaladığını hissediyordu. Tarihin gidişatının niye başka türlü değil de böyle olduğuna kafa yorabilirdi. Tıpkı tek bir bireyin yaşamını bir sürü rastlantının yönlendirmesi gibi. İnsan kendi yaşamını tekrar tekrar, dibine kadar düşündüğünde, yanlış bir adım atmamak, düzeltilemez bir olaya neden olmamak için odasından bile çıkamayacak duruma gelir. Armand 1994 yılında Helsinki'de bir binanın altıncı katından

düſen, yere çarpmadan önce başını sıyrıp geçen buz parçasını ſimdi bile hatırlıyor, ansızın ölümün burnunun dibine geldiği andaki hava hareketini ſimdi bile hissedebiliyor. Tarihin gidiſatı da böyle ve sonuca ulaşan ya da ulaşmayıp kıyısından dönen böyle rastlantıların sayısı sonsuz ve hep sonsuz oldu. Armand gerek tarihi ileri götüren genel bir ilke olarak, gerek hayran kaldığı özel durumlar olarak böyle rastlantılara çok fazla kafa yoruyordu. Bu en sevdiği uğraşlardan biri oldu. Hepsi bir yana bu konu aynı zamanda yitirdiği tarih disiplini yeniden kazanmak için yaptığı alıſtırmaların da bir parçasıydı.

30] Biz daha tek bir kişinin bile adını bilmezken en önemli şeyler yapılp bitmişti! At evcilleştirildi. Öküz sabana koşuldu. Domuz ahıra konuldu. Koyun otlamaya başladı. Dört buğday tanesi bir gerçektir ve tarihsel süreç boyunca hiçbir şey değışmedi: Yeni bir buğday türü ortaya çıkmadı. Yeni bir çiftlik hayvanı ortaya çıkmadı! Tarihsel süreç içinde kaplan ormandaydı, tuzak kurup yakalanıyordu. Sirklerde gösterildi ama evcilleştirilmedi. Kaplan açıklanamayan nedenlerle kaplan terbiyecisini öldürmeyi sürdürüyor. Ayı bugün de devasa uzaklıkları geçen ayı. Ve geyik. Geyik niye evcilleştirilmedi? Sabana geyik koşmak öküz koşmaktan çok daha fazla işe yaramaz mıydı? Geyik evcilleştirilemez mi? Uzun bacaklı, kocaman geyik? Çatal boynuzlarıyla? Yabani geyik görüldüğü zaman görüldüğünü bilir, boynuzlarını öyle bir sallarsa ki ormandan, ağaçların arasından bir uğultu geçer. Öküz, geyik kadar güçlü değil ama evcilleştirilen o. Yine de evcilleştirilmiş öküz yabani geyikten çok daha tehlikeli! Geyik niye evcilleştirilmedi? Çok mu yiyor? Ve artık çok geç, geyiği evcilleştirmek için binlerce yıl gerekiyor. Peki ya ayı? Ayı niye evcilleştirilmesin? Sirklerde aylara pek çok oyun öğretilabiliyor; belki de evcilleştirilip yararlı bir hayvan olmaktan yalnızca birkaç yüzyıl uzakta. Ahırda ayı.

31] Hristiyanlığın ayakta kalma yeteneği. İnsan yaratısı, belki de tarihsel bir rastlantı.

32] İspanya dünya çapında güçlü bir ülkeyken krallarına “Katolik Majesteleri” deniliyordu. Onların yönetimi sırasında, Habsburglar’ın İspanya’yı yönettiği dönemde Roma’daki Papalığa yeni bir dogma getirmesi yönünde etki edilmeye çalışıldı: Çifte bakire doğumu öğretisi. Yalnızca Meryem değil, annesi Anna da Kutsal Ruh tarafından hamile bırakılmıştı. Katolik Majesteleri II. Filip, III. Filip, IV. Filip ve zekâ özürlü Karl’a (II. Carlos) yönetimleri sırasında Roma’ya bu öğretiyi Tanrı’nın gerçek sözü olarak kabul ettirmelerini sağlamak için sürekli haberler gönderildi. İspanyol sarayının bununla bu kadar uğraşmasının nedeni açıktı. Katolik Majesteleri’nin çevresinde toplanan İspanyol soyluları ve din adamları İsa’nın annesi Bakire Meryem’in kendisinin bir bakireden doğmamış olmasından rahatsız oluyorlardı. Bu durumda Meryem doğuştan kirletilmiş oluyordu ve Tanrı’nın oğlunun kirletilmiş bir kadından doğması, bu kadın kendisi bakireyken kirletilmemiş Kutsal Ruh tarafından hamile bırakılmış olsa bile akla ters düşüyordu. Roma’daki Papalık makamına bu öneri 150 yıllık bir dönem boyunca düzenli aralıklarla gönderildi. Ama Papalık bu başvuruları sonuçsuz bıraktı. Çifte bakirelik öğretisi asla gerçek bir Hristiyanlık dogması olmadı. Katolik Majesteleri bu mantıksızlıkla yaşamak zorunda kaldı. Papalık için yeterince iyi olmayan bu akıl yürütmeyi Armand çok iyi anlayabiliyordu. Katolik Majesteleri’nin göndermekten ısrarla vazgeçmediği bu isteği kabul etmemek için Papa’nın ne tür bir akıl yürütme getirdiğini Armand da sık sık merak ederdi. Mutlaka bir yerlerde yazılı olmalıydı ama Armand henüz bulamamıştı. Ama ne zaman Madrid’e gitse, Habsburg krallarının Velázquez tarafından yapılmış tablolarının asılı

olduğu salonlara uğrardı. Velázquez'in resimlerinde hepsi, özellikle de IV. Filip çok ciddi, içine kapanık, derin düşüncelere dalmış görünüyordu. Velázquez'in, Katolik krallarının Roma'daki Papa'ya yönelik çekingen, açık olmayan tavırlarını bildiğini, bu yüzden tabloda diz çökmüş Filip'i, Papa'nın Bakire Meryem'in doğumundan ölümüne dek lekelenmediğini kuşkuya yer bırakmayacak şekilde gereken açıklamayı yapmadığı için ne zaman İsa figürüne baksa ortaya çıkan bu kirletilmişlik hissinden rahatsız olduğunu gösterecek şekilde çizdiğini varsaymak için neden vardı.

33] Zeplin. 1930'lu yıllarda zeplinin geleceği parlak görünüyordu. Özellikle gökyüzünde yolcu taşımacılığı için. Böyle olmayacaktı. Göklerin barışçıl dünyasındaki savaşta zafer uçakların oldu. Şimdilerde göklerde makinelerle dolaşan her şey köklerini doğrudan ve hiç kuşkusuz Wright Kardeşler'in narin uçaklarına götürebilir. Aslında yazık oldu. Bugün gökyüzünde zeplin görsek iyi olurdu. Havaalanlarını daha canlandırırdu. Arkalarında bıraktıkları gizemli çizgilerle küçük avcı uçaklarının, dönen pervaneleriyle gökyüzünün böcekleri helikopterlerin, kentin çatıları üzerinden inişe geçen yolcu uçaklarının, havaalanlarına, iniş pistlerine ulaştıklarında korkunç homurtular çıkaran bu devasa metal kuşların yanı sıra gözleri gökyüzüne çevirince göklerin soyu tükenmemiş mavi balinası gibi yavaş yavaş süzülen bir zeplin görmek ne zevkli olurdu.

34] Ve geri kalanlar. Tarihi tümünden değiştirebilecek bütün o rastlantılar. En bilinen örnek, 300 yıllarında Roma'nın başına "Dönek Julianus" adı takılan İmparator Julianus'un geçmesi. Peki ya Pearl Harbor olmasaydı ne olurdu, sorusu da bir başka örnek.

35] Armand bunları yazan yazarı tanıyordu. O zamanlar ben henüz yazar değildim, onunla aynı kentten gelen, iki-üç yaş daha büyük bir öğrenciydim ve arkadaş çevremiz kısmen aynıydı. Sonraları karşılaşmadık ama gazetelerde adımlı okumuştur kesin, hatta belki kitaplarımı da okumuş ve komünist, AKP* üyesi ve Maocu olmama şaşırmıştır. Benim böyle bir yolda ilerleyeceğimi düşünmüyordu. Şimdi Armand, Ibsen'in oyunu *Brand* hakkındaki olgun akıl yürütmelerini yazarken kesinlikle AKP'nin beni de içermesinden etkilenmiştir ve bu, büyük olasılıkla oldukça büyük bir etkidir. Armand ve ben sonraları bağlantısı kopan uzak arkadaşlar olsak da, insanın kendi yaşadığı gençlik döneminin, yaşama yeni başladığı yirmili yaşların uzak arkadaşları onun yaşamına, içinde yaşadığı döneme dikkat çekici ölçüde güçlü bir ışık düşürür, evet, genellikle yakın arkadaşların düşürebileceği ışıktan çok daha güçlüdür. Buna ikincil kişilerin zaferi denebilir ve gerçek yaşamda, her şey olup biterken ikincil kişiler arasında olan biri şimdi gerilere düşürülen solgun ışıktan yükselip başkisi olabilir.

Paul Buer'i de tanıyordum, bir dönem onunla da arkadaş çevremiz aynıydı. Bu öğrenci çevresinin ortak yanı Oslo Fiyordu'nun batısındaki aynı kentte büyümüş olmalarıydı. Aslında edebiyat projemde Paul Buer'i düşünüyordum. Hüzünlü sonu göz önüne alınırsa bunda tuhaf bir yan yoktu. Ama sonra Armand oldu, belki de bunun nedeni benim bakış açımdan yaşamının anlaşılabilir bir yolda ilerleyişiydi. Ama bir şey çok açık: Paul Buer'in yaşam yolu bugün de ilgimi çekiyor. İstemeyerek kendini bıraktığı bir yola bütün ciddiyetiyle, tüm varlığıyla uyum sağlamak zorunda kalması, sonunda gerçeklik (onun terminolojisinde bilimsel veriler) ve Devlet arasında, karşısında dilinin tutulduğu, inanılmaz

* Arbeidernes kommunist Parti'nin (İşçilerin Komünist Partisi) kısaltması. —e.n.

bulduğu bir kopuşla karşı karşıya kalması, en son noktada yazgının onu geri alınamaz sonuçlarla yüzleşmek zorunda bırakması edebiyatçı olarak bugün de ilgimi çekiyor, evet, vicdanıma sesleniyor ve bir o kadar da edebî tutkumu uyandırıyor. Belki de cesaret edebilirsem yazarlığımı en azından onun anısına, yani yaşam yoluna adanmış bir romanla bitireceğime inanıyorum.

36] Tarihsel rastlantılar ve tarihsel zorunluluklar. Karşıt olduğumuz şeylere zorunluluktan dolayı mı karşıtız? Öyle görünüyor. Bunu iki yönde ilerletebiliriz. İlkin, var olanın sarsılmaz görünmesi. Elbette bu gerçek değil. Tarih tam tersi için çok sayıda örnek sunar ama tam tersi olduğunda sarsılmaz olanın yıkılmasına neden olan etmenler göstermek, tersinin ortaya çıkmasının sarsılmaz olanın temelinde yatığını, bunun tarihsel bir gerçek olduğunu söylemek kolaydır. Örneğin Sovyetler Birliği. Sovyetler Birliği dağıldığında olayların niye öyle geliştiğini göstermek zor değildi. Hatta niye daha önce dağılmadığını merak edebilirdi insan. Ama Sovyetler Birliği dağılmadan önce, örneğin 1985 yılında hiç kimse Sovyetler Birliği'nin dağılacağını öngörmüyordu, düşünülemez bir durum gibi görünüyordu ve hiç kimse Sovyetler Birliği'nin bir nükleer savaş olmaksızın (ki nükleer savaşta da yenilirlerdi) yakında dağılacağı düşüncesini açıkça ortaya atıp kendi ününü zedelemek istemezdi.

İkincisi: Var olan durum, niye başka bir şeyin değil de onun olduğunu açıklamak anlamında tanıtlanabilir. Tarihsel gelişmeyi açıklayabiliriz. Bunu ancak kendimizin bile inanmadığı spekülasyonlar yardımıyla reddedebiliriz. Peki bu ne anlama geliyor? Kendi zamanımızdan hoşnut olmasak bile yine de ona boyun eğmek zorundayız. Öylesine sarsılmaz bir şekilde var ki zaman, bakış açısının içindeki her şeyle birlikte gerçek. Ona boyun eğmek zorundayız, çünkü bizim için

kendimizi uyduracağımız başka bir zaman yok. Zamanında Galilei de kendi dönemine yenik düştü. Çağının onu yendiğini bildirdi, yanlış olduğu söylenen teorilerinden vazgeçti. Nedeni yalnızca yargılanmaktan, kâfir diye yakılmaktan korkması değil, aynı zamanda kendi zamanının egemenlerinin ondan daha iyi savlar getirmesiydi. Buna ne diyeceğim? Ben de egemenlerle yüzleştiğimde hiç istemesem de görüşlerimi geri çekmeye mecbur bırakılabilirim. Ya da bunları kendime saklarım. Armand V, Norveçli diplomat (imza).

37] Tahiti'deki kelebeğin kanadının Kuzey Atlantik'te bir kasırgaya neden olabileceğini söyleyen eski anlatı doğru. Birilerinin bu inanılmaz, evet, olanaksız hikâyeyi ortaya atması çok etkileyici. Bunun adına meteoroloji deniyor. Yüz yıl boyunca veri üstüne veri. O kadar çok kelebek varken hava durumu tahminlerinin yarısının yanlış çıkmasında tuhaf bir taraf yok, evet, gerçekten olabildiğince çok kelebek var. Elbette bugün bu tür bir etkiyi kesin olarak ölçme olanağı yok; havanın yarın nasıl olacağını önden bilmek ya da anlamak için bu bilginin gerektiğini biliyoruz yalnızca. İçinde yaşadığımız düşünce çağında insanın başına gelen şey de bu hep; olur da yanılırsa suç kelebekler gibi şeylerin hesaplanamaz olmasına değil ama bizim hesaplanabilir şeyler konusunda şimdiye dek sahip olmadığımız hesaplama becerisine yüklenebilir. Kelebek kanatları hesaplanabilirdir, dünyanın tüm kelebek kanatlarının aynı anda, saniyenin onda birinde (ya da daha kısa zamanda, saniyenin milyonda birinde ve ardından kesinlik için daha da küçük zaman birimlerinde vb. vb. vb. vb. vb. vb.) hesaplanabilir olmalarının yanı sıra anlaşılması ve hesaplanması öylesine olanaksız şeyler, otların eğimleri, çiçeklerin açılırları (aynı zamanda ağaç kabukları, bir toprak katmanındaki yosunlar gibi bunu sonsuza dek sürdürebilirim ve sonunda Hallingskarvet üzerinde apaçık bir gökyüzü

yaratabilirim) hesaplanabilir diyecekti Armand, 1990 sonlarında Paul Buer onu konsolosluk konutunda ziyaret ettiğinde.

38] Armand buna ciddi gözle mi bakıyor gerçekten? Dünyaya bakarken bakışı kesinlikle ciddi değil. Ya da başkalarına. Ama bakışını içine çevirdiğinde nasıl? Ciddi olabilir. Armand'ın bakışı içine çevrili olabilir ve o zaman bunu, var olan ama ulaşılamayanı ciddiye alabilir. Ulaşılamaz olması, dilden yoksun olması ve bizim kavrayış gücümüzün dışında kalması anlamına gelmez mi? O zaman bu bakışın dayanılmaz olduğunu söyleyebilir miyim? İçte çevrilip dayanılmazı gördüğünü? İnsan yaşamının sıradan evreleri yaşandıktan sonra?

39] “İnsan yaşamının sıradan evreleri yaşandıktan sonra geriye ne kalır?” Ne demek istiyorum bununla? Çocukluk, gençlik, erkeklik ve yaşlılık evreleri yaşanıp bittiğinde ve bir öz kendini kristalleştirdiğinde geri kalan mı? Armand olan şey mi? Armand'ın özü. 63 yaşındaki Armand'ın bakışı. Öz bu mu? Bakan adam. Başkalarına. Dünyaya. “Gerçekten ciddi, asla ulaşılamayacak şeylerin tümünden uzakta ve insan yaşamının sıradan evreleri yaşanıp bittikten sonra geriye kalanı, çağın düşleri andıran gerçek dışılığını dile getirme çabası bu.” Notlar arasında bulunuyordu. Birbirlerinden bağımsız ama aynı kişi tarafından yazılmış iki ayrı not. Konu, bakış olmalı. Yaşlanan adamın bakışı. Birbirlerinden bağımsız bu notları yazan adamın bakışı.

40] Kendi ölümü onu düşündürüyordu. Ama kendi engellenemez yazgısından çok insan soyunun yazgısından korkuyordu. Çağın düşleri andıran, parçalanmış, tüm gerçekten ciddi şeylerin uzağında kalan gerçek dışılığına, insan yaşamının sıradan evreleri yaşanıp bittikten sonra geriye kalana dikkatle bakmak.

40 B] “Kendi engellenemez yazgısından çok insan soyunun geleceğinden korkuyordu.” Benim için buraya düzenleyici bir virgül koymak çok zor, aslında olanaksız geliyor; bu yüzden şayet mümkünse, izin verin koymayayım.

41] Tahiti’deki kelebeğin kanadının Kuzey Atlantik’te bir kasırgaya neden olabileceğini söyleyen meteorolojik anlatı doğru. İnsanlığın meteoroloji denen bu inanılmaz, evet, hiç olası olmayan anlatıyı ortaya atması çok etkileyici. Yüz yıllar boyunca veri üstüne veri. O kadar çok kelebek varken yarının hava durumunda yanılmalarında tuhaf bir taraf yok, evet, gerçekten olabildiğince çok kelebek var.

Elbette bugün bu tür bir etkiyi kesin olarak ölçme olanağı yok, ama yalnızca bu bilginin olduğunu bilmek meteorolojiyi doğru bir perspektife oturtuyor. Yarın havanın nasıl olacağı konusunda, içinde yaşadığımız düşünce çağında insan hep yaptığı gibi yanılırsa suç kelebeklerin hesaplanamaz olmasına değil ama bu sayısız hesaplanamazı hesaplama konusunda olanaklarımıza yüklenir, bunun yanı sıra anlaşılması ve hesaplanması bir o kadar olanaksız otların eğimleri, çiçeklerin açılırları, ormanın huzuru gibi şeyler vardır.

42] Sesi ya da konuşma biçimiydi konu. Temelden değişmişti, bundan emindi, oysa 25 yıldan fazladır görmediği Paul Buer’le henüz konuşmamıştı. O yıl Madrid’deki Dünya Meteoroloji Kongresi’ne katılacak Norveç temsilcileri listesinde Paul Buer’in adını gördüğünde çok sevinmişti ve neredeyse çocuksu sevinçle, konsoloslukta onlara gönderilen davetiyeyi imzalamıştı. Bunun nedeni insanın uzun yıllar sonra eski bir arkadaşını gördüğünde hep güçlü bir beklentiye kapılmasıydı, ama aynı zamanda Paul Buer’in Norveç ekibinde olmasına da sevinmişti; demek ki bir zamanlar hafiften sezinleyip

arkadaşı adına korktuğu şey olmamış, Paul Buer bilimsel çevrelerden dışlanmamıştı. Son yıllarda Armand, Paul Buer hakkında pek fazla şey duymamıştı ama Oslo'nun yeni havaalanı için Hurum, Gardermoen ya da Hobbøl'ü seçme konusunda yapılan kimi meteorolojik ölçümlerle çok yakından ilgilendiğini ve sonunda Gardermoen'in seçilmesinde büyük önem taşıyan ölçümlerde hatalar, usulsüzlükler, hatta dala-vere yapıldığını göstermek istediğini biliyordu. Norveç ekibi davete geldiğinde Paul Buer'i görür görmez tanıdı, içinden sevinçle gülümsedi ve onunla selamlaşmayı hevesle bekledi. Tamam, epey değişmişti ama başka ne beklenirdi ki, en son genç bir adam olarak gördüğü Paul Buer'in şimdi ellilerine gelmiş, biraz hastalıklı versiyonunu hemen tanımıştı. Tanıdığı günlerdekinden daha somurtkan, daha tutuk ve yavaştı; ama ben de öyleyimdir kesinlikle, diye düşündü Armand, öte yandan Paul'ün de benim de temel çizgilerimiz değişmedi, diye ekledi. Elini uzatıp Paul Buer'in elini uzunca sırkarken yeniden karşılaşmanın sevincine bıraktı kendini. Ama Paul Buer selamına yüzeysel ve resmî bir tavırla yanıt verdi. Armand şaşırmıştı, Paul Buer onu görünce tanımamış mıydı, yoksa Norveç konsolosunun adının eski gençlik arkadaşının adıyla aynı olduğuna dikkat etmemiş miydi? "Yoksa tanımadın mı beni?" deyip onu zor durumda bırakmamak için bunun yerine "Sahi, birbirimizi görmeyeli kaç yıl geçti?" diye sordu. Paul Buer bunu "Tam olarak 26 yıl," diye yanıtladı. Daha o zaman Paul Buer'in ses tonu onu şaşırtmıştı, daha sonra sunum sırasında ona söylediklerinde de bu şaşkınlık devam etti. Sesi kökten değişmişti ve bu Armand'ı tedirgin ediyordu. Cümle ritminin konuşan adamla hiç bağlantısı yoktu; hiçbir toplumsal bağlam ya da özen barındırmıyordu, hiçbir şeye gönderme yapmıyordu, yalnızca bir veriydi. Ayrıca, sanki kendi sesini duymuyormuş ya da kendi sesinin sahibi değilmiş gibi aşırı yüksek sesle konuşuyordu.

Yalnızca eski bir arkadaşım olduğu için öteki meteorologların yanında ona ayrıcalıklı davranmamaya çalışsam iyi olur, diye düşünen Armand, Paul Buer'in yanında duran adama döndü ve uluslararası bir meteoroloji konferansının katılımcıları olduklarını hatırlatıp adamı hava durumu konusunda esprili bir tartışmaya çekti. Ama Paul Buer adamın yanında durdu, onunla selamlaşan ötekilerin yaptığı gibi davet salonuna doğru ilerlemek için tek adım atmadı ve hava durumunun sıradanlığı konusunda çok söylenen türden birkaç söz ederek esprili tartışmaya katıldı. Bu sözler de çok yüksek sesle ama aşırı bir resmiyetle söylenmişti.

Armand ustaca bir manevrayla bu selamlaşmayı ve Paul Buer'in yanındaki adamın sözlerini geçiştirip onların yanındaki başka bir adama döndü, Paul Buer'in yanındaki adam salona doğru yürüdü. Neyse ki Paul Buer de burada durup eski arkadaşı, şimdi Norveç'i İspanya'da temsil eden adam, bu davete gelenlerle selamlaşırken boşuna yer kaplamak yerine salona girmesi gerektiğini anlamıştı.

Daha sonra Paul Buer'le özel konuşma fırsatı bulamadı. Armand ev sahibiydi, ev sahibinin yükümlülükleri vardı. Aslında çocukluk günlerinden beri birbirini tanıyan iki eski kafadarın birkaç dakika için bile olsa baş başa kalma fırsatı bulacaklarını umuyordu ama böyle bir fırsat çıkmadı, üstelik Armand böyle bir fırsatı kolluyor olmasına karşın. Yine de aralarındaki kısa selamlaşmanın Armand'ı eski arkadaşının durumu konusunda derinden endişelendirdiği reddedilemez. Davetin ilerleyen saatlerinde de bu endişesi giderek güçlendi. Vurgulu ve tane tane konuşan Paul Buer'in sesinin, ötekilerin seslerini bastırdığını defalarca duydu, oysa söyledikleri hiçbir şekilde üzerine vurgu yapılacak şeyler değildi; sıradan, akıcı sohbetlere ekleniyor ve Paul Buer bunları söyler söylemez sohbet bozuluyordu. Böyle tane tane ve vurgulu konuşması görünüşünü ve tavırlarını başka bir ışık altında gösteriyordu,

Paul Buer artık çevresinde güzel bir izlenim bırakmıyordu; oysa eskiden, ikisi de genç öğrenciler iken hep iyi izlenim bırakırdı. Armand kendisi başkalarıyla havadan sudan sohbet ederken eski arkadaşının sesinin salonun havasını bir bıçak gibi kestiğini, en diplere kadar ulaştığını her duyduğunda içinde derin bir üzüntü uyanıyordu. Bu adamın bir sıkıntısı var, diye düşündü. Adalet ve gerçek için verdiği savaşın içine sıkışmış. Artık başka hiçbir şeyin onun için anlamı yok. Gerçek onun için bir saplantı olmuş, yaptığı başka her şey onun denetiminin ya da ilgisinin dışında kalıyor. Kontrolünü yitirmiş. Ya da dış gerçeklik üzerinde herhangi bir denetim sahibi olmaya dair ilgisini. Dış gerçekliği ilgilendiren tek şey doğruların oraya ulaşması ve böylece gerçekliğin yükseltilebilmesi, yeniden bir bütün olması. Armand nereye gitse Paul Buer'in sesini duyuyordu. Bir kez daha, yalnızca birkaç dakikalığına da olsa onunla baş başa kalma fırsatı bulmaya çalıştı. Birbirlerini yeniden görmelerinin Paul Buer'i, hiç kimsenin düzeltmek için çaba göstermek istemediği bir haksızlığa yenik düşme öncesindeki normal ruh haline geri döndüreceğini umuyordu. Ama buna en çok yaklaştığı yer aralarında Paul Buer'in de bulunduğu küçük bir grupla, ufak bir yuvarlak masada kahve ve konyak içmeleri oldu. Orada biraz konuştular ve Armand, Paul Buer'in onunla da aynı vurgulu sesle, tane tane konuşmasını dinlemek zorunda kaldı. Belli ki artık bu değiştirilemeyecek kadar onun sesi olmuştu. Konyağın her gün içtiği türden bir içki olmadığı yönünde sıradan sözler ederken bile, ses tonundaki bir şeyler yüzünden bu sözler, arada sırada gündelik yaşamın çerçevesinin dışına çıkıp soylu iksir damlalarının tadını çıkarmanın verdiği neşeden ziyade Norveç Konsolosluğu konutunda savurganlık yapıldığını kasteden, biraz patavatsızca bir kınamaya yorulabilirdi kolayca. Ama yine de bilimsel saygınlığını korumuş olmalı,

diye düşündü Armand. Yoksa bu konferansa delege olarak katılamazdı. Her şeye rağmen.

Davetin sonuna gelinip de konuklar gecenin ev sahibiyle vedalaşırlarken Armand bu kez de vedalaşmak için Paul Buer'le el sıkıştığında bu fırsattan yararlanıp ertesi gün birlikte öğlen yemeği yemeye zaman bulabilir mi diye sordu. Ama Paul Buer zamanının olmadığını söyledi. Konferans başlamış olacaktı ve hiç ara verilmezdi. Bu davete gelebilmişti çünkü konferansın başlamasından önceki güne denk düşüyordu. Norveçli delegelerin Madrid'e indikleri günün akşamıydı. Ama perşembe akşamki resmî programa katılmayacağımı bildirebilirim, diye ekledi Paul Buer kaygı uyandıran, sert sesiyle. Ne yazık ki benim katılmama gibi bir olanağım yok, diye yanıtladı Armand üzüntüyle.

43] Burada kesip kronolojik gidişten sapan dipnota ekleme yapıyoruz. Yukarıdaki romanın ya da aslında tamamlanmış, yalnızca balık gibi sandala çekilmeyi bekleyen dışarıdaki metin yığınının bu noktasında Paul Buer çoktan kendi sonuna ulaşmıştı. Bu olduğu sırada aşağıdaki gerçek metinde, yani sonunda durumu aydınlatacak olan metinde en küçük bir kıpırtıya neden olmadı. Ama şimdi geliyor bu kıpırtı ve aslında bu noktanın Paul Buer'le hiç ilgisi yok, yine de onun sonuyla ilgili. Paul Buer'in ölüm haberini aldığında Armand V'nin çok şaşırdığı söylenemez. İlk tepkisi her şeye karşın Madrid'de baş başa buluşabilmelerini sağlamak için daha çok çaba göstermesi gerektiğini düşünmek oldu. Paul Buer hiç de isteksiz değildi aslında, Armand'la buluşmak için perşembe akşamki resmî programa katılmamayı kendisi önermişti. Ama Armand bunu yapamazdı, tümüyle imkânsızdı. Daha doğrusu tek bir durumda mümkün olabilirdi. O perşembe akşamı Paul Buer'le buluşmazsa onun yıkılabileceğinden korkuyor olsaydı, bundan öylesine emin olsaydı, ki tümüyle

olağandışı durumlar dışında iptal edilemeyecek bir buluşmayı iptal etmek için o türden bir durum olduğunu belirterek açıkça bunu gerekçe gösterebilseydi, mümkün olurdu. Ama durum öyle değildi, o zaman öyle değildi, birkaç ay sonra Paul Buer'in acıklı sonunu getiren şeyi bildiğimizde de öyle değil. Armand, yalnızca birkaç ay sonra Paul Buer'in acıklı yazgısını sezebilmiş olsa da, Madrid'de gençlik arkadaşı Armand'la bir akşam yemeği yemesi sonradan olacak şeyleri herhangi bir biçimde değiştirebilir miydi? Hayır. Onca yıldan sonra baş başa bir yemek yiyememiş olmaları üzücü elbette, bu ikisine de iyi gelirdi, evet, yeniden buluşmanın sevinciyle dolu bir akşam olabilirdi, ama olacaklar üzerinde hiçbir değişiklik yapamazdı. Karar başka yerde alınmıştı. Armand bunu çoktan anlamıştı. Bu yüzden Armand, Paul Buer'in ölüm haberini alınca şaşırmadı. Ama sarsılmıştı ve Paul Buer'in ruhunda ne tür güçlerin toplandığını, yaşamının son yıllarında orayı nasıl yıkıma uğrattığını çok düşündü. Her şey, Oslo'nun gelecekteki havaalanının nerede yer alacağı konusundaki politik kararı ilgilendiren meteorolojik verilerde çarpıtmalar yapıldığını açık kanıtlarla gösterdiğinde kimsenin kendisini dinlemeyeceğinden Paul Buer'in emin olduğunu gösteriyor. Paul Buer için başkent havaalanının Gardermoen'e ya da Hurum'a yapılması fark etmiyordu, ama gösterilip düzeltilmezse karar sürecinde felaket sonuçlar doğurabilecek bilimsel bir yanlış yapıldığını gördüğünde bunu söylemenin görevi olduğunu düşündü. Kimsenin onu dinlememesini anlayamıyordu ve sonunda anladığında da bunu kabul edemedi. Bu, toplumun temelini oluşturduğunu sandığı her şeye karşıydı ve o andan sonra gerçeklik, adalet ve Paul Buer'in varoluşun doğal bir temel ilkesi olarak gördüğü, eski düzenin yeniden kuruluşundan başka hiçbir şey onu ilgilendirmez oldu. Böyle bakıldığında Madrid'de o akşam baş başa bir yemeğin eğlenceli geçmesini beklemek biraz zordu.

Ancak diplomat Armand konuşmayı zorlamadan başka yerlere çekip Paul Buer'i gerçeklik ve adalet savaşında köşeye sıkıştıran konudan uzaklaştırabilirse böyle olurdu ve bu da Paul Buer'in yıpranmış ruhu için ancak birkaç saatlik bir hafifleme sağlayabilirdi. Sonradan düşününce buna degeceği, gerçekten degeceği söylenebilirdi ama Paul Buer'in yaşamını kurtarma şansı yitirilmişti ya da neredeyse yitirilmişti. Ama yalnızca bu kadarını olsun yapabilmiş olsaydı keşke, diye düşündü Armand, Paul Buer'in bir anlık da olsa huzur bulacağı varsayılırsa bunu görebilmek için çok şey verirdi ama bu başından sonuna olanaksız bir düşünceydi. Hem o akşam Madrid'de baş başa bir yemek yemeleri, hem de bu yemeğin şimdi Armand'ın hayalini kurduğu gibi geçmesi gerekiyordu bunun için.

44] Madrid'deki davetten sonra Armand eski arkadaşının gerçeğe tanıklık etme görevinin ağırlığı altında ezilmesini ve bu yüzden onun toplumsal sesini, başkalarıyla konuşabilmek için hepimizin ihtiyacı olan sesi giderek yitirmesini çok düşündü. Ama Paul Buer'i bu durumda görmek canını acıtsa da, daha o zaman, Madrid'de bile Paul Buer'in böylesine derinden etkilendiği konu yüzünden yıkılmak üzere olduğunu sezebiliyor olsa da, Armand birkaç ay sonra ortaya çıkan bir şey yüzünden belgeler ve olası karşı çıkışlar kamuya açık olduğu için –tümüyle olanaklı olmasına karşın– bu konuyla ilgilenmek için gereken adımı atmadı. Bu konuda kendi anlayışını geliştirebilirdi ama yapmadı. Niye yapmadı? Bunun nedeni belki de insanın böyle şeyler yapmamasıdır ya da Armand yapmış olsaydı başka birinin, eski bir arkadaşının izinden gittiği, arkadaşı ondan istememişken onun kâğıtlarını kurcaladığı duygusuna kapılıp rahatsız olacaktı. Durumun bu olduğunu sanıyorum. Armand bunun böyle olduğunu rahatlıkla söyleyebilir ve o zaman soracak başka soru kalmıyor.

45] Peki ama o akşam Madrid'de akşam yemeği yeselerdi (olanaksız bir şeydi) ve Armand beklediği gibi Paul'ün tutkulu, aşırı yüksek bir sesle, rahatsız edici ölçüde vurgulu bir konuşmayla söylediklerini dinledikten sonra bu konuyla ilgileneneğini söyleseydi ne olurdu? Bu düşünce olanaksız çünkü akşam yemeği olanaksızdı ve bunun olanaklı olabilmesi tek bir koşula bağlıydı; o koşul da kesinlikle yoktu çünkü Armand, Paul Buer'in sonunun yaklaştığını önceden göremezdi ve bunu birazcık seziyor olsa bile bu sezgi ya da korku, gitmesi gereken bir buluşmayı aynı akşam önemsiz bir randevu için iptal etmesini sağlayacak kadar güçlü ya da inandırıcı değildi. İyi de, Paul Buer'i daha sonra arayamaz mıydı? Konuyla ilgileneneğini ve belki bu konuda Paul Buer'e yardımcı olabileceğini söyleyen bir mektup yazamaz mıydı? Yazabilirdi belki. Ama konsolosluktaki davette Paul Buer bu konuda tek söz etmemişti. O zaman da Armand'ın yapabileceği bir şey yoktu.

46] En iyi arkadaşı için bile olsa, arkadaşını açıkça rahatsız eden bir konuda kendi başına birtakım araştırmalar yapmadığı için hiç kimse suçlanamaz. Ama yine de bunu yapmamış olmak içini kemiriyordu. Hem acıklı sonundan önce hem de daha sonrasında Paul Buer'in yazgısıyla yakından ilgilen-se de Armand, Paul Buer'in elinde olduğunu düşündüğü ve ciddiye alması gerekenler tarafından asla ciddiye alınmayan kanıtlarla asla yakından ilgilenmediğinin gayet farkındaydı. Paul'ün ortaya koyduğunu iddia ettiği kanıtları yakından incelemedi hiç, onun kanıtını ciddiye almadıklarında sorumluların kullandıkları karşı kanıtların izini sürmeyi denemedi ya da Paul Buer'in gerçek kanıtları –düşündüğü gibi– sus-turulduysa, bunun pratikte nasıl sonuç verdiğini keşfetmeyi denemedi. Doğru için, kendi doğrusu için yanıp tutuşması kendi yaşamına patlayan birinin anısı olarak sakladı Paul Buer'in anısını. Durumun gerçekte ne olduğunu araştırmak zor

geliyordu ona. Bunun için geçerli nedenleri vardı. Çünkü yeniden deneyip doğruyu bulmak amacıyla Paul Buer'in büyük davasına girseydi ne bulacaktı? Paul Buer'in kanıtının, kendisinin sarsılmaz bir şekilde inandığı, belgelediği gerçek kanıta kimsenin kulak asmamasına duyduğu şaşkınlık yüzünden toplumsal sesini bile yitirdiği o kanıtın aslında hiçbir kuşkuyla yer bırakmadığını mı? Bunu istemiyordu. Gerçek buysa bilmek istemiyordu. Yalnızca Paul Buer'in kanıtının daha titiz bir incelemeden de geçip geçemeyeceğiyle ilgili bir kuşku, onu bu belgelere yaklaşımdan alıkoyuyordu. Paul Buer'i şimdi hatırladığından başka türlü hatırlamak istemiyordu. Madrid'deki yitik adam; dışarı çıkamayan, daracık yere sürgün edilmiş, sıkışmış gerçeğin onu içeriden kemirdiği adam.

47] Armand, Paul Buer'in cenazesi için ülkeye dönmüştü. Dışişleriyle görüşmek üzere Oslo'ya gitmek için uygun bir gerekçe buldu, böylece eski arkadaşının cenaze törenine katılabildi. Ama Vestre Mezarlığı'na gelip krematoryumun şapeline doğru ağır adımlarla yürürken şapelin önünde kadınlı erkekli, öbek öbek toplanmış, güzel giysili insanlar görünce duraksadı. İçini bir yalnızlık duygusu kapladı bir anda, çünkü aslında burada bir işi olmadığını anlamıştı. Onlara doğru yürümek gelmedi içinden, başka bir yol bulamadığı için geri döndü. Mezarlığın dar yolundan içerilere yürüdü, şapelin çanlarının Paul Buer'in cenazesi için çaldığını duydu. Cenaze töreni boyunca yakınlarda dolaşmayı sürdürdü ve şapelin çanları yeniden çaldığında park yerinin kenarında durdu, cenaze törenine katılanların şapelden çıktıklarını gördü.

48] Şimdi bunun üzerinden çok zaman geçti. Ama Armand'ın arada sırada aklına geliyordu. Birden aklına geldiğinde uzaklaştırmaya çalışmadığından orada kalıyor, Armand düşüncelerinde hepsinin üzerinden bir kez daha geçiyordu.

Ölmüş eski arkadaşına saygısı yüzünden bu düşüncüyü uzaklaştırmamaya karar verdiği için bir yana atması olanaksızdı. Bu bir anlamda ona saygımı sunmak oluyor, diye düşünüyor-
du Armand, onun için bu darbeyi almayı yeğliyor ve konuyu, asla incelemediği belgeleri bir kez daha düşünüyordu. Paul Buer'e, örneğin Madrid'deki davetten sonra bir mektup yazarak bu konuda ne düşüneceğine karar vermek için belgeleri inceleyeceğini söylemek de sıkıntılı günler geçiren gençlik arkadaşı için yeni bir darbe anlamına gelebileceğinden, bunu doğallıkla önermek olanaksız olsa da zaten Paul Buer'in ölümünden sonra bunu yapmasına imkân yoktu. Elbette artık bunun hiçbir anlamı olmadığı söylenebilir ama Armand V için Paul Buer'in havaalanı incelemelerinde çarpıtmalar yapıldığı konusundaki belgelerinin ne ölçüde inandırıcı olduğunu değerlendirebilmiş olmak anlamlı olurdu. Yine de bunu yapmadı. Canı istemiyordu ve niye istemediğini biliyordu. Belgeleri inceleyip Paul Buer'in haklı olduğunu görürse ne olacaktı? Suçlamaları doğruysa. Durumun tam olarak Paul Buer'in açığa çıkardığı gibi olduğu konusunda en küçük bir kuşku bile olmasa. Evet, durumun böyle olma olasılığı çok yüksekse bile ne olacaktı? Armand için bunun sonuçları ne olurdu? Söylemesi gerekmez miydi? Herkesin duyacağı kadar yüksek sesle. Resmî yoldan. Sorumlulara mektup yazarak. Özetle, gerçek için verdiği savaşta Paul Buer'in yandaşı olarak. Ya da en azından ölümünden sonra durumu duyuracak yandaşı olarak. Evet, bu öyle bir görevdi ki reddetmek çok zordu. Ancak konunun neyle ilgili olduğunu yakından incelemekten kaçınarak yapabiliirdi bunu. Evet, Paul Buer'in yandaşı olarak ortaya çıkmak istememişti. İçinde her şey buna karşıydı o zaman ve şimdi de öyleydi. Yeniden Madrid'deki Paul Buer'i getirdi gözünün önüne. Vurgulu bir sesle, tane tane konuşmasını hatırladı. Rahatsız edici gelmişti. Dehşete kapılmıştı. Paul Buer için bir şeyler yapmak istemişti.

Ama onunla yan yana duramazdı. Hakikat, Paul Buer'den yana olsa bile. Oysa Paul Buer gösterdiklerinde haklıysa; saptırmalar, yanlış meteorolojik ölçümler yapılmış, bunlar karar sürecinde önemli anlamlar taşımış, sonra üzerleri örtülmüş, kuşkuyla karşılanmışsa; adını lekeledikleri Paul Buer kuşkulu biri gibi görülüp ertelemeler, yarı doğrular, bürokratik işgüzarlıklar ve belki doğrudan gerçek dışı açıklamalarla yanıtlanmışsa Armand'ın onun yanında yer alması gerekirdi. Ama Armand bunu yapamamıştı. İçinden gelmiyordu, Paul Buer'in dünyası onun dünyası değildi. Haksızlığa uğrayanın dünyası Armand'a itici geliyordu. Haksızlığa uğrayan haklı olsa ve Gerçeği, yeniden kurulması gereken düzeni temsil etse bile Armand onun koşullarını paylaşamazdı. Kendi diplomat konumu bunu yapmasını engelliyordu. Diplomasinin Paul Buer'in tarzından olabildiğince uzak tarzı hoşuna gidiyordu. Diplomasinin insanlarla konuşma biçimleri, uzlaşmaları ve üstü örtülü sözlerindeki rahatlıkta, kendisini şimdiye dek hiç farkına varmadığı kadar derinden etkileyen bir yan vardı. Bu, diplomatik tarzın, diplomasinin temeli ve ortaya çıkma nedeni olan uygar yanıydı. Armand'ı çeken buydu ve kendi tarzını temellendirmek için derinlere daldığında kendi temel düşüncelerinin de bu yönde olduğunu görüyordu. Bu tarz, Doğru uğruna fanatikçe savaşırken haksızlığa uğrayıp yıkıma sürüklenen Paul Buer tablosuna direniyordu.

Armand şimdi bunu kabul ediyordu. Bunu kabul etmek zorunda kalmamak için çok şey verirdi. En kötü seçeneği bu. Paul Buer'in belgeleriyle yakından ilgilenmemişti çünkü bunların doğru olabileceğinden korkmuştu. Paul Buer'in haklı olduğundan, onun kanıtlarının gün yüzüne çıkmaması için birtakım güçlerin devreye girdiğinden korkmuştu. İşin doğrusu buydu. Paul Buer'in ölümünün üzerinden uzun yıllar geçmişti. Norveçli diplomat Armand V, bunca yıl sonra bile Oslo'da dolaşırken bu sıkıntılı düşünceleri geçiriyordu aklından.

49] Yineleyelim: Armand saygın bir yaşam sürmek istiyordu. Ülkesine hizmet etmek? Tanrı'ya hizmet etmek? Topluma hizmet etmek? Hepsine birden hayır yanıtı verecek olsa bile böyle sorular olmadan Armand var olamaz. Bu sorular Armand'ın bilincinde var oldukları için var Armand. Bunların çok öncelerden olumsuz yanıtlanmış olmaları gerekse de. Buna "uygar bilinç" diyor Armand. Olumsuz yanıtlanması, soruları reddettiği anlamına gelmiyor. Söylemek istediği şey, tünelin ucunda bir ışık olup olmamasının çok fazla anlam taşımadığı. Tünelin içinde bir yerlerde tüm bunların dışına çıkacak bir kaçış deliği aramak daha önemli. Dışarıdan bakan birini gerçekten şaşırtacak olan şey aslında tüm bunların dışına çıkmak için bir kaçış deliği aramaktan başka bir şey yapmayan bu adamın ne kadar zarif ve ne kadar kötücül davranabildiği.

49 B] Tünelde bir kaçış deliğiyle ne demek isteniyor gerçekten? Bir tünel düşünün. Bir dağ tüneli. Neresinde bir kaçış deliği olur? Anlayabildiğimiz kadarıyla hiçbir yerinde. Bir delik varsa bu da kaçış deliği değildir. Başka bir tünel düşünün. Suyun altında bir tünel. Burada kaçış deliği nerede olabilir (delikten içeri bir sel gibi dolar su, günah seli de diyebiliriz buna ama kesinlikle kaçış deliği değildir)? Ya da yer altındaki tüneller düşünülebilir mi? O zaman kaçış deliği açıkça gösterilmiş çıkış yolu olur. Yer altı tüneline açıkça gösterilmiş bir çıkış yolu mu bu Armand'ın bakış açısında? Bu yeter mi? Kesinlikle hayır. Ofiste uzun bir günden, bir davetten ya da oldukça gizli bir buluşmadan sonra üzerindeki diplomat takımını çıkarıp yatağın kenarına oturduğunda böyle şeyler düşünebiliyordu Armand.

50] Şimdi Armand aslında yalnızca son tayinini, "başarılarının zirvesi" olarak adlandırdığı, kendisini Londra ya da Paris'teki bir göreve atayacak olan kararı beklerken arada

sırada aniden başının döndüğü oluyordu. Her yerde ve her zaman olabiliyordu bu, ama en çok da Victoria Terasse'deki dışişleri bakanlığındayken başına geliyordu. Bu korkunç baş dönmesi sürerken doktora gitmesi gerektiğini düşünüyor, baş dönmesi geçince vazgeçiyor ya da en azından erteliyordu. Ne olduğunu biliyordu. Anksiyete nöbetiydi bu ve niye olduğunu biliyordu. Temelinde her zaman üstlenmesi gereken dışsal düzenlemeler dışında konumuyla ilgili hiçbir şeyle özdeşleşmemesi yatıyordu. Yalnızca öyleymiş gibi yapıyordu. Söylediklerinden tek biri bile gerçek düşüncesi değildi ve üstlendiği işlerin hiçbirini yürekten yapmıyordu. Yalnızca taklit ediyordu. Ötekiler heyecanlandıysa Armand da heyecanlanıyordu. Ötekiler hayran kaldıysa Armand da öyle yapıyordu. Ötekiler, Dışişleri Bakanlığı'nın ülkenin güvenliği, dünyada barış süreci, pazarlıklar, etkiler vb. vb. konusunda yaptıklarından gurur duyup gerçek bir birlik ruhuyla hayranlıklarını dile getirdiği zaman gerekirse Armand da ustaca oynayabiliyordu bu rolü.

51] Tam o sırada, eve giderken, arabada öylesi bir düşünce geldi aklına, ya da bunu kendine karşı şöyle dile getirdi: Şimdiye dek düşüncelerimin oraya gitmesinden korktuğum, yüzleşmeye cesaret edemediğim bir konu. Zamanımıza dışarıdan, geçmişin değil de geleceğin bakış açısından bakanlar ne diyecekler? Armand V gibi koşuya yandan katılanlar hakkında? Ne zaman aklına böyle düşünceler gelse hiç kafa yormadan uzaklaştırıyordu. Akıl yürütme sonradan, böyle düşünceler aklına gelmediği zamanlarda ortaya çıkıyordu ve bunu ezbere biliyor olması kötü ya da yanlış olduğu anlamına gelmiyordu.

52] Norveç devleti hizmetinde yaptığı görevin sonlarına doğru Armand bir şeyi kesin olarak kabul etmek zorunda

kaldı: Soyumuz gerçeklerden kopmuştu. Gerçekle yüzleşmek olanaksızdı. Çok uzağa düşmüştü. Geri dönüş yoktu.

53] Onun gibi bir diplomat için bile olanlar karşısında ne yapacağını bilmek zordu. Armand'ımız için belki heyecan verici olan, en azından böyle olması gereken bir altüst oluştu bu, ama daha ziyade korkutucuydu.

54] Bu kadar da yaygara yapman gereksiz, dedi Armand. Ama konuştuğu kişi hiç kızmadı. O an kızmadı.

55] Ülkenin savunma bakanı olan kadının (yeni yüzyılda ülkemizde her zaman kadın savunma bakanı istiyoruz) dünya liderinin en yüksek savaş temsilcisini kucaklamasında uluslararası bakış açısından hiçbir özel yan yok. Küçük ülkelerin büyük isimleri bunu severek yapar, diye düşündü Armand. Güldü. Tek fark, başka ülkelerin küçük yöneticilerinin gücü kendi ülkelerinde tutmaları açısından, yani dünyanın hâkimi-ni kendi halklarından korumak için bunun gerekli olmasıydı. Burada öyle değildi. Yeniden güldü. Oslo'da dolaşan, Paris ya da Londra'da (niye Washington olmasın?) başarılarının zirvesi olacak tayini bekleyen kötücül Norveçli diplomat.

56] Ne olursa olsun mümkün değildi ve bunun sorumluluğu Armand V'ye yüklenemezdi. Bunun nedeni, yolculuğun ilerleme hızının, sorulması gereken soruların sorulma umudunu tümüyle silmesi. O akşam Armand her şeyi gördüğünü hissediyordu. Geçmişteki ve gelecekteki tüm isteklerini bir bakışta görmek onu bir ağırı gibi iki büklüm etmişti. Elde edebilmenin bedelini iç huzurumuzla ödediğimiz tüm o istekler: çekicilik, görölme isteği. Orada. Yukarıda. Ama "yukarısı", romanda yukarısı değil; bakış açısı düzleminin, ruhun bakış açısının altında. Burada. Burada, aşağıda.

Bunu Armand oğlunu bir kez daha ziyaret ettikten hemen sonra gördü ve şimdi evine gidiyor. Uzun uzun konuştular ve baba, talep eden roldeydi. Acının yanı sıra, başka hiçbir şey için olmasa bile sessiz protestosunu dışa vurmak için gördüklerini tepetaklak etmek, sarsmak, altını üstüne getirmek isteğine kapıldı. Ama Armand buraya ait. Simgelerin dünyasına. Hızın bakış açısından. Onunla birlikte çekiciliğin sarhoşluğuna kapılıp Görülmez olanın (gücün) çevresinde heyecanla bekleyenlerle beraber. Anlamlılık giysisi kuşanmış, kapalı kapılar ardında bile son derece Görünür temsilciler. Görünür olanlar: Yıldızlı ışık düzenlemeleri, flaş ışıkları, kristal avizelerin göz kırpan ışıkları altında. Medya, televizyon yıldızları, konsoloslar, bakanlar, tümü de çekicilik sarhoşluğuna kapılmış, Boşluğun, Görülmez olanın (güç) çevresini sarmışlar ve görülmek istiyorlar ya da en içerideki odaya girerken, kapılar saygıyla arkalarından kapatılırken görülmek istiyorlar. Burada Boşluğu, Görülmez olanı (güç) bir an görecekler. Hareket edeni. Sonuçları olanı. Kımıldamayanı.

57] Kastettiğim şey belki de umutsuzluk. Armand'ın kökten umut yoksunu oluşu. Umut yerine neye sahip Armand? Bilmiyorum. Ama Armand'ın umuttan böylesi yoksun oluşu, umutsuzluğu ortaya çıkar çıkmaz çağırılmasa da karşımıza yazgısızlık, bir amaç yoksunluğu, Armand için bir plan, bir Armand-planı bulunmayışı çıkıyor; oysa bunlar onun hakkında bir romanı okunabilir ya da yazılabilir kılan kavramlar. Ülkesine hizmet ediyor olsun olmasın, aslında istese de istemese de bunu yapıyor çünkü kendisi değil ülkesi belirliyor onu. İçindeki neşeyi, ruhunu yitirmemeye dikkat et. Tüm yaptıklarında.

58] AB'ye girerse Norveç'in daha büyük olabileceği düşüncesi çevresindekilere, onun konumunda olan pek çok

kişiye büyüleyici, göz alıcı geliyor. Bizi Dünya Tarihi'ne sokabilecek tek şey bu. Bunun dışında taşrayız ve taşra kalacağız, her zaman olduğumuz gibi. Üçüncü, belki de dördüncü dereceden bir büyük gücün (Danimarka) kolonisi gibi hemen hemen. Norveç'in büyük güç olma hayali AB'den geçiyor. Diplomat Armand bunu biliyordu. Ve aldırış etmiyordu.

Ülkenin yönetici güçleri arasındaki bu büyüme tutkusunu ulusa yakışmıyordu. Ona zarar veriyordu. 1920'lerin sonundaki Grönland davası burada devam ediyordu. Norveç megalomanisi hoş değildi (tamamen değilse de görece tehlikesiz olsa bile. Grönland davası, Lillehammer Olimpiyatları).

59] Ama diplomatımızın kendisi için bile olanlara ayak uydurmak zordu. Armand'ımız için belki de heyecan verici olabilecek, en azından öyle olması gereken bir altüst oluştu; ama daha çok korku uyandırıcıydı, Armand'ımız için de.

60] Pek çok nedenle Armand kendine karşı bile Amerika ve Amerika'nın dünyada yaptıkları konusunda tutarlı bir eleştiri sürdüremiyordu. Kendine karşı bile yapamıyordu bunu. Ama bunu biliyordu, kendine karşı bunu bildiğini hatırlatmaktan geri durmuyordu.

61] İnsan arada sırada, tıpkı burada olduğu gibi kendini unutulmuş bir yolculuk yaparken bulduğunu hisseder, neredeyse dejavuyu andıran tuhaf bir duyguya kapılır. Bunlar yazılırken Armand, Prag'da bir sokakta mıydı? Bir şeyler bize en azından böyleymiş gibi görüldüğünü söylüyor. Burada yolun darlığı, birden kıvrılması, yeniden düzeldiğinde karşımıza çıkan, kapısı doğruca sokağa açılan büyük lokantayla tarif edilen sokak Josefov mu?

62] İe iřlemek. Embriyo zarının kendisine iřlemiř belirsiz bir iz. Anlamı bilinmeyen, ama orada olan iřaret. Orada olduėu, dūřlerin fabrikası geceleri uėultularla çalıřmaya bařladığında ortaya çıkar ancak. Dūřlerin bacası tūter, ūrūnler belirsizdir ama gerçektir ve daha sonra uyanıp tūm bunların dıřına çıkanın çok istediėi řeylerdir.

63] Ohio Devlet Hapishanesi. Bir katil idam edilecek. Son istek. Bir sigara. Reddediliyor.

63 B] Bu katile yakınlık duymak için kesinlikle hiçbir neden yok. Ama yine de son isteği soruluyorsa ve bir sigara istiyorsa pekālā bir sigara verilebilirdi, idam edilmeden hemen ōnce son bir isteği var mı diye sorulduğuna gōre.

64] Yařamsız bir evren tablosu. Sonsuz, sessiz; gūzel bir dūřünce gibi. Dūnya Tarihi'ne karřılık Tanrı'nın dūřūncesi. Ve elbette ūzerinde yařam olan gezegene karřılık —ki dine gōre Tanrı oraya kurtarıcı olarak, gūnahlarımızın cezasını çekip çarmıha gerilsin diye Oėlunu, tek çocuėunu gōnderdi. Armand nerede řimdi? Ortalıkta gōrūnmüyor. Burada, yařamının dipnotlarında bile yok.

65] Būtūn dipnotlar bir řeylerin sıkıntısını çekiyormuř gibi gōrūnuyor. Dipnotlar sıkıntı çekiyor. Yazılmamıř roman gōkyūzū gibi gōrūnuyor. Gerçekten gōkyūzūnden yoksun ve dipnotlar onun cehennemi deėil. Ama dipnotlar sıkıntı çekiyor.

66] Armand'ın ikinci eři 1980'lerin başında ortaya ıktı. Oėlunun annesi oldu. Oslo'nun batı yakasındaki būyūk bir dairenin kapısında durmuş anahtarlığıyla uğraşırken Armand da oradan geçiyordu. Anahtarlıkta bir dizi anahtar vardı,

herhalde hepsi on iki taneydi ve kadın bunlardan hangisinin önündeki kilide uyduğunu bilmiyordu. Armand ona yardım teklif etti. Kadın anahtarlığı uzattı, on iki anahtara göz atan Armand doğrusunu buldu, kilide sokup çevirdi. Yavaşça ittiğinde kapı açıldı, kadının geçmesi için kapıyı açık tuttu ve anahtarlığı geri verdi. Kadın teşekkür edip başka dile tercüme edilemeyen adını söyledi, içeri girdi.

67] Adı başka dile çevrilemeyen bir kadını seven bir erkek ona çok sıkı bağlanabilir. Armand'ın ikinci eşi 1980'lerde ortaya çıktı, 1984'te evlendiler ve ardından Armand 1985'te Ürdün'deki konsolosluğa atandığında karısı konsolos eşi olarak onunla birlikte Norveç konsolosluk konutuna taşındı. Oğulları orada, Ürdün Irmağı'nın doğu yakasında, adı Amman olan tozlu bir kentte ana rahmine düştü, ama annesi doğumdan önce Norveç'e geri döndüğü için Norveç'te doğdu. Doğduğunda üvey bir kız kardeşi vardı ve kendisinden beş yaş küçük başka bir üvey kız kardeşle birlikte büyüdü. Armand'ın ikinci evliliği çok uzun sürmemiştir.

68] Oğlunun doğumundan hemen önce Armand büyük olaya denk gelmesi için çok önceden planlanan bir iş ziyareti için Oslo'ya geldi ve doğumda bulundu. İşleri hemen Amman'a geri dönmesini gerektiriyordu. Anne ve bebeğin doğumevinden Oslo'daki dairelerine dönmelerinin ertesi günü Oslo'dan ayrıldı.

69] Doğumdan bir ay sonra Armand'ın ikinci eşi bebekle birlikte Amman'a geri döndü. Havaalanında onu şoförlü bir konsolosluk arabası karşıladı, Armand'ın gelip onları karşılayacak fırsatı yoktu ama arabanın önüne iki Norveç bayrağı koydurarak saygın bir şekilde karşılanmalarını sağlamıştı. Bu aslında kurallara pek uymuyordu ama Armand

onların gelmelerine öylesine sevinliyordu ki kurallara uymasa bile yeni dünyalıyı ve annesini karşılamak için bir şeyler yapmak istemişti. Araba onları doğruca Norveç konsolosluk konutuna, bebeğin annesinin konsolos eşi olduğu yere getirdi ve kadın daha o akşam verilen bir ziyafette masanın başına geçebildi. Bu olay evliliklerinin ayırıcı özelliği olan kalıpların ilki olacaktı. Amman'a yerleştirilen Armand daha sonra Belgrad'a gönderildi, eşi küçük oğluyla birlikte birbirinin aynısı Norveç dışişleri üsleri arasında gidip geldi. Havaalanında (Amman'da, daha sonra Belgrad'da) Armand karşılama fırsatı bulamadığı için sık sık bir şoförün getirdiği konsolosluk arabası tarafından karşılandı, doğruca konsolosluk konutuna götürüldü, burada eşinin yanında olduğu zamanlar resmî davetlere ev sahipliği yaptı, Norveç'te olduğu zamanlarda orada olmaması protokol açısından hiçbir soruna yol açmadı. Oğullarının bakıcısı vardı; Armand'la eşinin, küçük oğullarını yanlarına almadan yolculuğa çıktıkları oluyordu ve Armand bunu eşinin huzursuz ruh halinin dışavurumu olarak görüyordu. Oğulları olmadan çıktıkları böyle yolculuklar sıklıkla Londra ya da Paris'e bir yolculukla birleştiriliyordu ama eşi Amman'a (ya da Belgrad'a) geri döndüğünde hiç sıkıntı çekmeden, büyük bir rahatlıkla konsolos eşi olarak hemen kendi yerini alıyordu. Armand'ın Belgrad'daki konsolosluk döneminin ortalarına doğru ve aslında her şey Oslo'da Dışişleri Bakanlığı'nda bir dönem geçireceğini işaret etmeye başladığı sırada ayrıldılar. Elbette yukarıdaki roman evliliğin niye çözüldüğünü açıklamaya çalışıyor. Ama burada değil. Burada yalnızca evlilik sonlanıyor. Yorum yok. Armand bugün bile eşinin huzursuz yolculuklarını güzel bir ruhun ona gidip gelmeleri olarak görüyor ve onları özliyordu. Eşi Oslo'ya geri döndü, çok geçmeden başka bir erkek buldu (bu adamın izleri Armand'ın ikinci eşini ilgilendiren 67. dipnotta bulunuyor), hamile kaldı, bir kız çocuğu doğurdu.

Oğullarını düşündükleri için Armand'la aralarındaki ilişki çok da kötü değildi. Oğlu, çocukluğu boyunca babasını sık sık ziyaret etti, kimi zaman onunla birlikte Norveç'te tatil yaptı, başka zamanlar babasının Norveç diplomatı olarak hizmet verdiği dış temsilciliklerde belli bir süre geçirdi. Oğlu kendi küçük dairesine taşındığı için Armand son yıllarda eski eşini görmüyordu artık.

70] Görünmeyen romanda, düşünülebilir ki, en azından ben düşünüyorum ki şayet dipnotlarından birinin bu dipnot olacağı, yazılmamış satırlar kazılıp ortaya çıkarılırsa Armand V'nin yaşamında, en azından 60 yaşını doldurduktan sonraki yaşamında ruhunu sarsan bir olay olduğunu kısaca belirten bu dipnottakinden tümüyle başka bir ton, bambaşka bir dramatiklik, üzüntü, evet, baskılanmış duygular taşıyan kimi cümleler görülmeye başlardı. Yazılmamış metinde olayın merkezinde yer alan ve görmezden gelinemeyecek bir bilgi bulunuyor ve bu dipnot o olayı hatırlatmak için gereklidir. Aşağıdaki dipnotlarda başka yerlerde de yine gerekli bir hatırlatma olarak bu olayın sözü edilecek ve romanda ortaya çıkması istenmediği, reddedildiği için yazılmamış olan bu olay arada sırada dipnotlarda yazılanlarda geçen, artık ilk olayın bir metaforu olarak görülmesi gereken bir olayla karıştırılacaktır.

71] Şifreli. Aşırı şifreli. Düşünülemez değil ama yazılamaz. Aynı zamanda dayanıksız. Gün ışığına karşı dayanıksız.

72] Yaşlı dul seksenine yaklaşmıştı. Zaman içinde Armand onun kafasının gayet iyi çalıştığını ama kötü niyetli olduğunu anladı. Şimdi mutfakta oturmuş, öteki kiracıyla konuşuyordu. Öteki kiracı Armand'ın tahmin ettiği gibi öğrenciydi. Oğlu da öğrenciydi bir zamanlar. Armand mutfak

masasına oturdu, evrek çantasını çıkardı, açtı, oğlunun odasının aylık kirası olan bir tomar banknot çıkartıp yaşlı dula uzattı. Kadın ağgözlü bir şekilde parayı aldı, dikkatle saydı, miktarı Armand'ın ona uzattığı kira defterine yazdı, imzaladı.

Ardından kiracısı olan genç öğrenciye, kiracıların kullanımına açık mutfağı nasıl kullanması gerektiği konusunda uyarılarını sürdürdü. Temizlik. Temizliğin temizliği. Bulaşık fırçasının nasıl görüneceğı, kapalı bir dolabın içindeki yerine asılı olması gerektiğı. Yemek artıkları. Sabun. S.A.B.U.N. Armand büyülenmiş gibi dinliyordu kadını. Kendini kurtaramıyordu. Ama sonra birden oğlunun oda kapısı açıldı, oğlu dışarı çıktı. Üniformasını giymişti, umursamaz bir tavrı vardı.

73] Oğlu üniformalıydı çünkü birazdan birliğine geri dönecekti. Askere gideli sekiz ay olmuştu ve bu süre içinde Armand onu bir iki kez görmüştü. Şimdi oğluyla birlikte odaya girdiler. Bir dahaki sefere Oslo'ya izinli geldiğinde bana telefon edersen, dedi Armand, seni güzel bir yemek yemeye götürebilirim. Güzel olur. Ne zaman geri geleceğini biliyor musun? Oğlu bilmediğini söyledi, ama öğrenince telefon edecekti, böylece bir daha Oslo'ya geldiğinde birlikte lokantaya gidebilirlerdi. Oğlu da bunun güzel olacağını düşünüyordu. Oğlu yatağın kenarına, baba bir tabureye oturdu. Armand nasıl olduğunu sordu, oğlu ona yanıt verdi. Ardından kısa bir sessizlik oldu, ikisi de ne söyleyeceklerini düşünüyor-
du. Oğlu birden askerliği çok sevdiğini söyledi, düşündüğünden çok daha iyi çıkmıştı; evet, öyle seviyordu ki birkaç ay sonra askerlik hizmeti bittiğinde orduda kalmayı ciddi ciddi düşünmüştü. Ne demek istiyorsun? diye sordu baba. Özel kuvvetlere başvursam mı diye düşünüyorum, diye yanıtladı oğlu. Özel kuvvetler mi? diye onun sözlerini yineleyen baba,

komando olarak orduya yazılmayı mı düşünüyorsun yani? diye sordu. Evet, diye yanıtladı oğlu. Odasında, yatağın kenarında, dimdik oturuyordu.

74] Darbeyi indiren babasının aşağılaması oldu: Buna maruz kalmamış olsaydı büyük olasılıkla bu öylesine bir düşünce olarak kalacaktı, bir an aklına gelip sonra da iz bırakmadan silinecekti. Belki babasına bunu anlatırken şimdiden silinmeye yüz tutmuştu, en azından büyük olasılıkla yalnızca kendini öyle gözünün önüne getirip eğlendiği bir düşünceydi ve Armand'ın yanında da yalnızca öylesine söylemişti. Ama babası bunu aşağılayıcı bir tavırla karşılayınca gerçekleştir-meye karar verdi. O andan sonra kararını kimse değiştiremezdi. Kısa bir süre sonra askerlik mesleğini seçip sözleşmeyi imzaladı.

75] *Oğul komando olmaya karar verir*

Armand sonucun oğlu için istediğinin tam tersi olacağını bile bile niye oğlunu aşağılamıştı? Çünkü aşağılamaya başladığı anda kafası iyi çalışmıyordu. Oğlu komando olarak orduya yazılmayı düşündüğünü söylediğinde diplomat Armand kendi oğlunun karşısında sağduyusunu yitirdi. Pekâlâ. Profesyonel diplomat kendi oğlunun karşısında diplomatça davranmamış, bunun sonucunda oğlu babasının diplomatlığa yakışmayan tepkisiyle karşılaşmasa büyük olasılıkla yapmayacağı bir seçim yapmıştı. Peki öyleyse. Oğlu yapmayı düşündüğü talih-siz seçimi ona anlattığında, Armand sağduyusunu yitirmeyi seçti diyelim. Sağduyusunu yitirmeyi seçti ve kim olduğunu gösterdi. Oğlanın babası. Bundan kaçınabilirdi. Kendini tutabilirdi. Ama bunu bir yana bıraktı. Kimse oydu. Şimdi oğlu ne olacaksa olacaktı. Oğlu asker olmak istiyorsa asker olacaktı. Armand kendi oğlunu açıkça aşağıladı. Yanlarında başkaları olsaydı da aynısını yapardı. Onu açıkça aşağılardı.

Mutfakta yaşlı dul ve öteki kiracı öğrenci masanın başında oturuyordu. Belki Armand V'nin, oğluyla bağırarak, öfkeyle konuştuğunu duyuyorlardı. Oğul babasının bütün söylediklerine öyle alçak sesle yanıt veriyordu ki sesi bile zor duyuluyordu dışarıdan, yalnızca Armand'ın bağırıp çağırımlarının arkasından bir dakika kadar süren bir sessizlik oluyor, sonra Armand aynı öfkeyle bağırmayı sürdürüyordu. Yaşlı dul, genç öğrenciye baktı. Genç öğrenci utanarak gözlerini indirdi. Yaşlı dul öğrenciye adını söyledi. Öğrenci irkildi. Yaşlı dul gözlerini öğrenciye dikip kiracısı askerle onu ziyarete gelen diplomat babasının olduğu odanın kapısını işaret etti başıyla.

76] Armand'ın oğlunu elinin tersiyle itip askerlik mesleğine zorladığına dair hiç kuşku olamaz. Ayrıca oğlunun ne tür bir komando birliğine yazılacağını çok iyi biliyordu. Böyle özel bir birliğe ülke sınırları dışında ne tür görevler verileceğini de çok iyi biliyordu. Oğlunu bu yüzden aşağılamıştı. Savaşın ruhunu, savaşın yapısını aşağılıyordu. Oğlu bir kerecik olsun Armand'ın zihninin gerisinde ne tür düşünceler dolaştığını, bunların nasıl tutkuyla kendilerini açığa vurduklarını görebilmişti. Oğul babasına, daha önce oğluna asla böyle davranmamış olan konsolosa çok şaşırdı. Aşağılama anında içine işledi, oysa söylenenler kişisel olarak ona değil hepimizin birer parçası olduğu düzene yönelikti ve babası bu sistemin en güvenilir hizmetkârlarından biriydi. Baba yeni savaşçıları “korkak köpekler” diye aşağılıyordu ve bu elbette herkesten önce kendi oğlunu içeriyordu. Gençleri askere alan ve özgürlük kısıtlamalarını kaldırmak, haksızlıkların yerine haklılığı, kötünün yerine iyiyi, deliliğin yerine akliselimi getirmek amacıyla sistemin temellerini sarsma yolundaki her girişimi korkuyla yıldırmaq için kana boğmaktan başka bir görevi olmayan bu yapıya yazılmak gibi ölümcül bir isteği gerçekleştirmeye kalkan oğlunu.

77] Acaba öfke patlamasının istediği etkiyi yapmasını da umut etmiş olamaz mı? Oğlunun, babasının öfkesi karşısında boyun eğmesini. Küçücük (ama aşırı güçlü) bir istek duymuştur herhalde. Ama bu durumda çok riskli bir kumardı. Aşırı riskli. Ve böyle bir etkide bulunmayı gerçekten istediysen sorumsuzca yüksek bir riskti bu.

78] Niçin, niçin? Ne yaptığının farkında mıydı? Evet, buna karşı çıkamazdı. Başka bir şey söyleyemezdi çünkü söyleyeceği şey olanları geçiştirmek olurdu. Baba, oğlunun Norveç ordusunda komando olma kararında bir rol oynamıştı. Baba bunu engellememiş, tersine, olması yönünde itelemişti. Hiç duraksamadan, serinkanlılıkla öfkesinin onu yönetmesine izin vermesi, oğlunu şimdiye kadar yalnızca kendi kafasında döndürüp durduğu ölümcül yanlışı yapmaktan kaçınamaz duruma getirmişti. Elbette öfkelenmişti, elbette heyecanlanmıştı, oğlunun komando olmak için orduya yazılması ona korkunç geliyordu, üstelik Armand'a göre kesinlikle gereksiz askerlik hizmetini henüz tamamlamışken. Öfkelenmiş gibi yapmıyordu, oğlunu aşağılarken rol yapmıyordu, gerçekten, en derinlerinde, tüm içtenliğiyle öyle düşünüyordu ama isteseydi kendini denetleyebilirdi. Kendini öfkeye bıraktı. Ruh halinin her şeyi kontrol etmesine izin verdi hiç umursamadan.

79] Oğlunu kurban vermişti. Oğlunu kurban verdiğini biliyordu. Bunu yaptığı için mutlu değildi. Allak bullak olmuştu. Kendine karşı. Tümüyle, bile bile kendisini öfkenin eline bırakmış ve böylece oğlunu kurban vermişti. Savaşa. En aşırı sonuçlara. Gizlenemeyen ama söze dökülemediği için örtülü kalan gizli aşırı sonuçlara. O sırada Armand V, Oslo'da dolaşıyor, Londra ya da Paris'e konsolos olarak atanmayı, en büyük ödülünü bekliyordu ve oğlunu kurban vermişti. Savaşa. Dibe vurmuştu. Niye böyle yaptığını biliyordu, geri dönülemez bir şeydi ve elinden başka türlü gelmemişti.

80] Kötü bir insan olduğunu anladığında şaşırıldığı yaşlı dula oğlunun oda kirasını ödemek için yaptığı aylık ziyarette Armand her zamanki gibi Majorstua Kavşağı'ndan Kirke Caddesi'ne girdi, sağ kaldırımdan Suhms Sokağı'na yürüdü. Oğluna kalırsa böyle yaparak yolu uzatıyordu. Bu kez Armand'ın gidişindeki tek değişiklik cuma akşamı olmasıydı, çünkü oğlu askerlik hizmetini tamamlayıp ülke sınırları dışında operasyonlar yapacak komandalara katılmak için doğrudan orduya yazılalı bir ay olmuştu ve Armand şimdi izinde olduğunu, Oslo'ya geldiğini, tam o saatlerde odasına geleceğini umuyordu. Suhms Sokağı'nda yürüyordu, yaz sonunun yaklaştığı, berrak havada insanın hemen arkasında ya da gölgelerde görünmez bir akşam karanlığının varlığını hissetmesinden anlaşıyordu. Bir anda arkasında hızlı ayak sesleri duydu, bir gölge yanına ulaştı ve onunla uygun adım yürümeye başladı. Yaşlı dulun öteki odasını kiralayan genç öğrenciydi bu ve üniversitede uzun bir günden sonra eve döndüğünü söyledi Armand'a. Ne okuduğunu kibarca soran Armand ardından oğlunu görüp görmediğini sordu. Öğrenci, oğlunu görmemişti ama öte yandan pek bir ilişkileri de yoktu; genç kiracı günlerce odasında otursa öteki kiracı bunun farkında bile olmazdı. Özellikle de günün farklı saatlerinde uyanık oldukları için, diye ekledi. Şimdi yaşlı dul kadının büyük dairesinin olduğu binanın bulunduğu semte gelmişlerdi, binanın kapısının önünde durdular. Armand kapıyı ondan beklediği gibi çalacaktı ama genç öğrenci onu durdurdu, anahtarlarını çıkardı, içeri birlikte girdiler. Merdivenleri çıktılar, dairenin kapısının önünde genç öğrenci yine anahtarlarını çıkardı, kilidi açtı. Kolunun bir hareketiyle Armand'ı içeri davet etti ama Armand benzer bir kol hareketiyle zili gösterdi, başını sallayarak öğrencinin içeri girme davetini reddetti. Genç öğrenci kapıyı yaşlı dulun kendisi açsın diye Armand'ın zili çalmak istediğini anladı, başıyla

onayladı, daireye girip kapıyı arkasından kapadı. Sonra Armand kapının zilini bir kez uzunca çaldı. Bekledi. Bir süre sonra içeriden hışırtılar duydu, hemen ardından yaşlı dul kapıyı araladı, kafasını yana uzatıp durdu. Kapı aralığından ona baktı, Armand V olduğunu görünce kapıyı biraz daha açıp onu içeri aldı. Apartman kapısından içeri nasıl girdiğini sordu. Armand açıklayınca kadın hiçbir yorumda bulunmadı. Mutfağa gittiler, Armand evrak çantasını açtı, parayı ve kira defterini çıkardı. Kadın parayı aldı, kira defterini imzalayıp çabucak Armand'a uzattı. Armand defteri çantaya geri koydu, çantayı kapadı. Kadın paraları giysisinin bir cebine attı. Armand oğlunun odasının kapalı kapısına dikti gözünü. Dul kadın onun, oğlunun odasının kapalı kapısına baktığını gördü ama hiçbir şey söylemedi. Kötülüğü, dünyaya küskünlüğünden kaynaklanıyordu. Anlaşılmaz bir küskünlük. Armand diplomatik cazibesini kullanarak bunu biraz çözmeyi denemiş ama başarısız olmuştu. Gitmek için ayağa kalktı. Görev tamamlanmıştı. Ama o sırada oğlu geldi. Üzerinde komando üniformasıyla, dosdoğru Orta Norveç'te bir yerlerdeki özel birliğin talim merkezinden geliyordu. Babasının klasörünü görünce buraya kirasını ödemeye geldiğini anladı, görünüşe göre bu hoşuna gitmemişti. Şimdi maaşı iyi olduğundan artık kirasını kendisi ödemeyi düşünüyordu. Odanın kirasını babasının ödemesine hiç gerek olmadığını söyledi. Ardından üstünü değiştirmek için odaya girdi. Yaşlı dul da ortadan kaybolmuştu şimdi, herhalde kendi odalarından birine gitmişti. Oğlu üniformasını değiştirdikten sonra odanın kapısını açtı, babasına biraz içeri girmeye zamanı var mı diye sordu. Armand söyleneni yaptı, tabureye oturdu, sivil kıyafetli oğlu da yatağın kenarına oturmuştu. Oğluna bu akşam yemeğe gitmek ister mi diye sordu, ama oğlu, bu akşam uymuyor, dedi. Belki pazar günü, pazar öğleden sonra, komando yetiştiren zorlu ama ilginç eğitim programına

katılmak için taburuna geri dönmeden önce olabiliirdi. Sözleştiler. Ardından baba biraz daha kaldı. Oğlu komando olarak ilk günlerinden söz etti. Günlerin, antrenmanların nasıl geçtiğini, askerlerin dayanışmasını, kısaca sıradan yaşamı anlatmaya başladı ve bir kez başlayınca sözcükler birbirini kovaladı.

81] Armand pazar günü öğleden sonra Oslo merkezdeki bir restoranda oğluyla buluştu. Buranın adı Teatercaféen'di, Ulusal Tiyatro'ya giden yolun karşı kaldırımındaydı. Norveç'te pazar günleri geleneksel akşam yemeği saati olan beşte buluşmak için sözleşmişlerdi. Yemekten hemen sonra Özel Birliğin eğitim kampına dönecek olmasına karşın oğlu sivil giysilerle geldi. Karnabahar çorbası, ızgara biftek ve tatlı olarak krem karamelden oluşan, geleneksel bir pazar yemeği yediler. Yanında sipariş verdikleri bir şişe güzel kırmızı şarap, henüz ana yemek bitmeden tükenince Armand garsondan krem karamelle birlikte iki kadeh tatlı şarap getirmesini rica etti. Yemeğin sonunda kahveyle konyak içtiler. Pazar günleri Teatercaféen'in havası çok özel olurdu. Hafta içinde zengin iş adamlarının, film ve reklam dünyasından başarılı insanların, ara sıra diplomatların geldiği hareketli bir kafeyken pazar günleri sakin oluyordu. Pazar akşamları erken (saat 22'de) kapanırdı ve o zamana kadar da pek restorana gitmeyen ama pazar günü aileleriyle ya da dostlarıyla dışarıda güzel bir yemek yemek isteyenler gelirdi. Pazar günleri fiyatlar da oldukça düşük olurdu ki bu şimdi orduya kaptırdığı yetişkin oğlunu yemeğe davet eden Armand'a da uyuyordu. Evet, oğlu kurt gibi yiyordu, Armand bir porsiyon daha ızgara biftek ister mi diye sordu ama oğlu gülümseyerek reddetti. Yemekten sonra biraz oturup konyak ve kahvelerini yudumladılar, sakince, alçak sesle konuştular. Ama oğlunun erken çıkması gerekiyordu, onun için Armand garsonu çağırdı, hesabı

istedi, kredi kartıyla ödedi. Theatercaféen'in önünde ayrıldılar. Oğlu askerî üniformasını giymek için odasına, baba da pazar akşamını, genelde yaşamı ve özel olarak da kendi yaşamını düşünerek geçirmek için evine döndü. Her şeye karşın o öğleden sonra küçük ama önemli değişiklikler getirebilecek türden bir şeyler olduğunu hissediyordu.

82] Yaklaşık bir ay sonra oğlunun kirasını ödemek için yaşlı dula gitti. Yine bir cumaydı, geçen sefer gittiği saatte gitmişti. Kadın onun için hiçbir anlamı yokmuş, sıkıcı ama gerekli bir işlem yapıyormuş gibi parayı aldı, kira defterine yazdı, imzaladı. Armand son zamanlarda kadının kendi odalarının nasıl görüldüğünü merak etmeye başlamıştı ama bu odaları hiç görmemişti. Kadın onu ya uzun antredeki telefon masasının başında ya da şimdi olduğu gibi mutfakta karşılıyordu. Armand bakmak için içeri girse ne göreceğini biliyordu ama kendi merakına karşın içeri alınmasını sağlayacağına emin olduğu küçük oyunu oynamak istemiyordu, aslında büyük olasılıkla her şeye karşı kayıtsızdı. (Ama oğlu içeride mi diye sordu, şayet oğlu içerideyse ondan tasvir etmesini isteyebilirdi.) Kirayı ödedi, kol saatine baktı, gitmek için ayağa kalktı. Tam o sırada oğlu kapıyı açtı, üniformasıyla uzun koridordan serin bir rüzgâr gibi içeri girdi. Babasına selam verip odasına davet etti. Oğul yatağın kenarına, baba tabureye oturdu. Armand son görüşmelerinden bu yana nasıl olduğunu sorduğunda babasının sormasına belli ki sevinen oğlu anlatmaya başladı. Konuştukları sırada oda kapısı yavaşça açıldı, diğer kiracı olan öğrenci çekinerek içeri girdi, kapıyı arkasından sessizce kapadı, Armand'ın oğlunun tam karşısında durdu, benim için her şey bitti artık, deyip ağlamaya başladı. Armand'ın üniformalı oğlu ne yapacağını bilemeden kollarını iki yana açıp babasına baktı. Öğrenci ancak o zaman Armand'ı gördü ve ağlaması birden kesildi.

Özür dilerim, diye mırıldandı, kapıyı yine aynı çekingen tavırla açtı, dışarı çıktı, yavaşça arkasından çekip kapadı. Armand ne yapacağını bilemiyordu, hemen oğluyla vedalaştı, oysa belli ki oğlu biraz daha kalmasını istiyordu.

83] Pekâlâ bu romanın içine girebilir, yazıp bitirebilirdim elbette. Bulup çıkarmak bana çok emeğe patlardı ama sonunda yazılıp toparlanmış olurdu, en başında düşünülen biçimiyle. Bunu söyleyebilir miyim? Peki ya başladığımda düşündüğümünden çok farklı gelişen bütün romanlarıma ne demeli? Gizli. Gölgede kalmış. Gün yüzüne çıkarılmış. Romanın en başından beri orada olduğu konusunda ne söylersem söyleyeyim yine de olayın çok farklı ilerleyebileceği olasılığını göz ardı edemem. Evet, kendimle ne kadar çelişirsem kendimle çelişmediğimden, bir roman yazmanın onu bulup ortaya çıkarmak olduğundan o kadar emin oluyorum.

83 B] İlk düşünülen roman Norveçli diplomat Armand V hakkında. Bunu yazıya dökmeye niyetim yok; ama o romanı, dipnotlarını yazmakta kullanıyorum. Romanda olanları değil *olanlara düşülen dipnotları* yazıyorum. Kimi zaman bu dipnotlarda asıl romanda kesinlikle bulunmayan kişilerden söz etmem, bu insanların yazılmamış romandaki kurgusal kişilerden daha az kurgusal oldukları anlamına gelmiyor. İkiz kardeş öyle biri. Armand'ın romanda üzerine çok şey yazılan ve dipnotlarda da ara sıra ortaya çıkan ilk eşi N'nin ikiz kardeşi. Buna karşın ikiz kardeşin yeri çok özel, yalnızca burada ortaya serilen metin yığnında yer buluyor kendine, çünkü dipnotların koşullarına uymuyor, yalnızca yazılıp bırakılmış metinle bağlantılı olarak görülebiliyor. Bu onu ender kılıyor. İkiz kardeşe dikkat edin, tıpkı yazar gibi siz de ona yaklaşırken uyanık olun. İkiz kardeş.

83 C] Reddediş. Armand V hakkındaki romanı yazmayı niye reddediyorum? Çünkü bir roman olmayacaktı. Yazmayı bile denememişken bunu nasıl bilebiliyorum? Hemen karşımıza çıkan bir şey çok kesin: Norveçli diplomat Armand V hakkında bir roman yazmak istiyorsam gerçekleştirilebilecek en iyi şeyin onun hakkında bir roman yazmak değil de bu romana yazılmış bir dipnotlar kuyusunda romanın ortaya çıkması olduğu sonucuna vardım. Armand V hakkındaki roman o zaman bu dipnotların toplamı oluyor. Bu dipnotlarda yazarın kendisinin neyle uğraştığı konusunda söyledikleri de içeriliyor ve bunlar da Armand V hakkındaki romanı oluşturan dipnotlar bütününe bir parçası. Şimdi bu konuda bir dipnotlar öbeği yazmak üzereyim ve bu ikinci kez oluyor. Bu yüzden buna yazılmamış roman ve onun dipnotları arasındaki ilişki üzerine dipnotlar adını vereceğim. İkinci kısım.

83 D] Her şey Venedik'te başladı. Londra Palas'ın önünde bir Somalili. Akşam geç saatlerdi; Somalili, Venedik'teki bütün öteki Somalililerin sattığı türden mallarını, çantalarını toplamak üzereydi ve Londra Palas'ın önünde duruyordu. Ben Londra Palas'ta kalıyordum, bütün gün bu Somalili dikkatimi çekmişti. Şimdi otel odamın açık penceresinin önünde durmuş lagüne açılan meydana, çantalarını toplamak üzere olan Somaliliye bakıyordum. Bütün gün aynı meydanda durmuştu ve gün boyu ne kadar kazanmayı başarabildiğini ve bunun ne kadarının sonunda ona kalacağını merak ediyordum. Birden başını çevirdi, benim pencereme bir bakış fırlattı, sonra gözlerini bana dikti. Herhalde onu izlediğimin farkına varmıştı, şimdi boynunu uzatmış bana bakıyordu. Gülmeye başladı. Yüzü kömür karası, gözleri bembeyaz, gülün ağzında dili açık pembeydi. Ve ben orada duruyordum. Londra Palas'taki odamın penceresinde durmuş, incelediğim adam tarafından inceleniyordum. Aşağıda gülün Somalili

ve yukarıda, Londra Palas'ın açık penceresinin önünde ben. Tehdit edici bir yanı yoktu, Venedik'te gülen bir Somaliliydi, sağ kalanlardan biri. Londra Palas'ın penceresindeki beyefendiye bakıp gülüyordu. Ama yine de tehditkâr bir yan vardı ikimizde ve o zaman bir bakışta bir roman fikri geldi aklıma. Kendi romanım. Olanaksız, diye düşündüm. Olanaksızdı, biliyordum ve şimdi uzun zamandır bildiğim şeyin sonucuna katlanmak zorundayım. Bundan böyle yalnızca dipnotlar yazacağım. Bir insan olarak bunu görmek çok keyif kaçırıcı olsa da sanatsal açıdan bakıldığında mutluluk verici bir düşünce.

Şimdiden sonra, yalnızca dipnotlar yazmam gerektiği dışında aklıma ne tür parlak bir roman fikri geldiğini açıklamak elimden gelmiyor, sözsüz bir dilde kendime karşı bile açıklayamıyorum. Ama hemen bununla Thomas Mann ve İosif Brodski arasında bağlantı kurdum ve Brodski'nin *Su Seviyesi*'ne ya da Thomas Mann'ın *Venedik'te Ölüm*'üne bir şekilde dipnotlar yazmam gerektiğini anladım. Az gelişmiş ülke sorunu ve ilkinden tümüyle ayrı, iddialı bir edebiyat projesi arasında tuhaf bir bağlantı anlamına geliyor bu.

83 E] Biraz daha yakından bakınca önceki dipnotta yazanların yanlış olduğu sonucuna vardım. Yanlışlık, hatırladığımı sandıklarımda. Venedik'e gittiğimde 2004 yılının haziran ayıydı, demek ki dipnotlar üzerinde çalışma kararını zaten vermiştim. Evet, bütün gün hem aşağıda, lagünün önündeki meydanda hem de penceremden izlediğim Somalili bir çanta satıcısı akşamın geç saatlerinde birden benim pencereme dönüp boynunu uzatarak kömür karası yüzü, beyaz gözleri ve pembe diliyle bana gülmeye başladığında aklıma bir roman fikri geldiği sırada, daha önceden İosif Brodski'nin *Su Seviyesi*'ne dipnotlar yazma kararını vermiştim zaten. Bu roman fikri, dipnotlar fikrinin işte bu yeni roman fikri yüzünden aklımdan silinmesi anlamına geliyordu.

Bu roman fikri çok geçmeden öldü. Gece boyunca yaşayamadı ve ertesi sabah hem hiçbir zaman açıkça ortaya çıkmamış, yalnızca parlak bir iki ışıltıdan oluşan içeriği hem de bir roman fikrinin geldiği silinip gitmişti aklımdan. Ancak şimdi, bunları yazarken hatırladım. Ama dipnotlar fikrini unutmadım ve aynı yıl eylül ayında onu gerçekleştirmeye karar verdim.

Bütün bunların sözünü ediyorum; çünkü hem batan kent Venedik'ten, Londra Palas'ta lagünün önündeki meydana bakan bir penceresi olan odamdan, Somaliliden, bir an gözümün önünde beliren, herhalde benim emperyalist sisteme ait olmamla ilgili yeni, bilinmedik bir roman fikrinden; hem de bu anının, başlangıçta bir başka yazarın eseri üzerine yazılmış dipnotlar diye düşünürken sonra kendimle ilgili bilinmedik, yazılmamış, yazılamaz bir romanın dipnotlarına dönüşen dipnotlardan oluşan bir roman yazmak isteğine dönüşmesini anlatmamın nedeni, anıları karıştırmam da dâhil olmak üzere tüm bunların söylemeye çalıştığım her şeye dair bir anlam taşıması.

83 F] Yalnızca bir kez yaşıyorum. Ve bunları yazan benim.

83 G] Doğruca konuya gelelim. Bunu niye böyle yapıyorum? Niye Armand hakkında, bilincimde filizlenen bir romanı her zaman, bütün öteki romanlarımda yaptığım gibi bu filizden yola çıkarak yazmaktan kaçınıyorum? İsteğimin bambaşka bir şey yapmak olduğunu söylediğimi biliyorum. Bu olabilir mi? Şimdi, yazılacak yalnızca azıcık sayıda romanım kalmışken. Öncekilerden tümüyle başka bir şey?

83 H] Yazarlıkta fazla mesaiye kaldım. Yazarlığım 1999 yılında *T. Singer* yazılıp yayımlandığında bitti. Ondan sonra

gelenlerin hepsi bir daha asla yinelenmeyecek kuraldışılar. Bu da öyle.

83 I] Şimdi hep yaptığım gibi yazılmamış romanın içine dalıp onu aramaya girişme isteksizliğim, bunu yapmaktan korkmamdan kaynaklanıyor. Çalışmanın sonucundan korkuyorum. Zamanımın dolduğunu kabul edebiliyorum ama yazılmamış bir romanın içine dalıp aramayı ve sonucun yetersiz olmasını kabul edemiyorum. Benim ölçütlerime göre yetersiz kalmasını. Her zamanki ölçütlerime göre. Sonucun zayıf olacağını sanmıyorum. Yalnızca benim ölçütümden biraz daha zayıf. Buna dayanmam. Benim tarzım değil bu.

83 J] Aklımın çok gerilerinde insanlığa karşı bir sorumluluğum olduğu konusunda saçma bir düşünce var. (İnsanlık karşısında sorumlu olmakla aynı şey mi bu? Sanmıyorum.) Böyle bir sorumluluğum olmadığı konusunda bir yığın kanıt öne sürebilirim ve böyle bir sorumluluğum olduğunu büyük bir ciddiyetle kendime karşı söyleyebileceğimi de sanmıyorum. Ama yine de orada.

Ve kimi zaman karşısında diz çöküyorum (kafamın içinde) ve kendimle ilgili bu mantıksız düşünceye teşekkür ediyorum.

84] Burada bile roman bana vermesini bekleyeceğim türden bir anlamla ilgili yol göstermiyor. Bunun görünmez olmasından kaynaklandığına emin değilim. Ya da yalnızca arada sırada belirip kaybolmasından. Bu yazıdaki belli belirsizliğin, arada bir görünüp yitmenin ve evet, umursamazlığın sonuçlarına katlanmak gerek. Bu bağlam yoksunluğu çok rahatsız edici ama aynı zamanda benim gibi birinin varoluşu nasıl yaşadığı konusunda çok açıklayıcı. Anladığım kadarıyla anlatı, başlangıçta odaklandığını düşündüğüm yerden, her

insanı ilgilendiren bir anlatı olmaktan saptı. Artık öyle değil ve Armand bu noktada 65 yaşını geçti, ilk dipnottaki zamana yaklaşıyor. Düş kırıklığını anlatmanın zamanı geldi mi? İnsanın kendi zamanında değil başkalarının çağında yaşamasından doğan düş kırıklığını. Bu çağ elbette çok gürültülü geliyor. Demek ki düş kırıklığı ve gürültü. Yaşlanan bir adamın öyküsü. Yaşlı adam geleceği ve onların erkeklerini (ve kadınlarını) lanetliyor. Ses ve öfke. Dayanılmaz gürültü ve küskün düş kırıklığı. Soru sorma zamanının geçtiği ortada. Bu belirlenenler bir yıldan fazladır el yordamıyla aradığım görünmez romanın anlaşılmasıyla aynı zamana düşebilseydi yine de mutsuz olmayacaktım. Yerine oturan her şeye bakmak güzeldir, bu insanın kendi çaresizliğini gidermese de.

85] İnsan bir noktada türünün gölgesinden sıyrılır ama henüz yaşıyordur. O zaman artık kendisi gölge olmuştur. Kimileri çok erken kimileri çok geç gölgeye dönüşür. Armand gölgeye dönüşmekte çok geç kaldığından, evet, hatta henüz dönüşmediğinden korkuyordu. Belki Armand'ın durumu en kötüsüydü. Üç hafta sonra bir dağın tepesinde İkiz kardeş'le buluşacaktı. Onun karşısına Gölge olarak çıkmak zorunda olduğunu biliyordu. Çok uzun zaman önce son bulmuş bir anlamda kendi payına düşeni yapma sorunuysa bu.

85 B] Not: Gölge olmakla gölgede kalmak, gölge gibi yaşamak ve benzerleri arasında fark var. Bir okur olarak, bir insan olarak bunlar birbirine karıştırılmamalı. O zaman yön duygusunu yitirir insan.

86] Gösteriş düşkünlüğü. Kibir. Girilen kılıklar. Uğultu. Tüm eşsizliğiyle yaşam. Bunu özleyeceğim, bu konuda yapabileceğim bir şey yok, diye düşündü Armand. Buna bağımlıyım. İçimde her şey buna karşı direndi ve bunu elde ettim.

Sen. - Ben mi? - Evet, sen. - Teşekkürler, dedi kadın. - Ne için? - Tüm eşsizliğiyle yaşam için. Yaşlıyım, saçlarım beyazlıyor ama Batı Norveç'te, Atlantik kıyısında küçük bir kasabada yüksek sınıftan güzel bir kadını. - Oradaydım. - Biliyorum. Ben de oradaydım, evde, seninle birlikte.

87] Yılbaşına kadar bu kitap karmakarışık kalacak. Ardından son halini yazacağım. Bu arada bkz. dipnot 83 A-J. (Romanın önden tamamlanmış olması ve geriye yalnızca yazılmasının kalmasıyla ilgili. Her tür çıkmaz, yarım kalmış girişim bizim yetersizliğimizden kaynaklanır.)

88] Armand'ın düşü. Beklentili izleyicilerle dolu tiyatro salonunun karanlığında Armand aydınlatılmış sahneye çıkar. Kalabalığın karşısına çıkmanın verdiği ilginç heyecanla bitmez tükenmez monoloğuna başlamayı dört gözle bekler. Ama birden bir tilki olduğunun farkına varır. Kendine dışarıdan bakar ve bir tilki yüzü, bir tilki bedeni ve kocaman bir tilki kuyruğu görür. Bu onu dehşete düşürür, bir kaçış yolu arar. O zaman ikiz kardeşin sahnede oturduğunu, şarkı söylemeye hazır olduğunu görür. Armand ona atılır, kafasını onun kucağına gizler. Şimdi hiç kimse benim tilki olduğumu göremez, diye düşünür.

89] Yılbaşına kadar bu kitap karmakarışık kalacak. Ardından son biçimini yazacağım. Ama her şey kurban verilen oğula bağlı. Tanrı = ABD. Tanrı = ABD. Bu, Armand'ın ABD'nin üstünlüğünü kabul ettiği anlamına geliyor. (Zaten benim dipnotlarımda bunu yapmamış mıydı?)

90] Norveç'in doğusunda bir yerlerde bir askerî havaalanı. İki askerî uçak hedefe yola çıkmak üzere havalanıyor. İki dev savaş uçağı. Bilincimde iki uçak var, bir değil. İki dev savaş uçağı.

91] Sonunda. En son tayin. Londra'ya yolculuk. Londra'nın en gösterişli bölgelerinden birindeki konuta, bu dünya kentindeki kordiplomatik arasında bile adı anılan konsolosluk konutuna taşınma. Koca bir nakliye aracı dolusu eşya. İşçiler ağır özel mobilyaları kamyonlardan indirip konuta taşıyor. Film gibi. Konutu daha ayrıntılı anlatmaya gerek yok, aynısı özel odalar için de geçerli. Büyük bir gün. Ama bunu yazanın, oraya yerleşecek olan ve bu satırların kendisi hakkında yazıldığı adamdan daha safça heyecanlandığı da göz ardı edilmemeli.

92] Saray yolunda. Almaya gelen fayton. Atlar. Buckingham Sarayı'na giden dar sokaklar. Geniş merdivenlerden yukarı çıkma. Muhafızların açtığı kocaman kapılar. Bekleyiş. Sonra huzura alınma. Majesteleri Norveç Kralı'nın verdiği belgeleri takdim etme. Majesteleri İngiltere Kraliçesi belgeleri aldı. Armand bütün bunları alaysız karşıladı. Bir oyunda rol alıyordu. Bütün töreni ciddiye aldı. Ona bu oyunda bir rol oynama onuru verildiği için tepeden tırnağa bakımlıydı. Büyük bir tarih makinesinde önemli bir vida olduğunu hissediyordu. Sonradan bundan söz etmeyi hiç istemeyecekti.

93] Armand Londra'ya yerleşirken oğlu eve döndü. Yine üniformalıydı. Bu kez baba oğlunun eve dönüşünü görmedi, Londra'daydı; ama sorun değildi, çünkü oğul da hiçbir şey görmemişti. Kördü. Kör bir asker evine dönmüştü. Norveç'e. Oslo'ya. Oradaki büyük hastaneye. Onu iyileştirmeye gücü yetmeyen hastaneye.

94] Baba, olanların haberini alır almaz Oslo'ya gider. Oğlunu hastanede ziyaret eder, onun tek kişilik odasında yatağına oturur. Oğlunun annesiyle, yıllar önce evli olduğu kadınla uzun yıllar sonra ilk kez karşılaşır. Oğlunun tedavisiyle

ilgilenen uzmanla uzun bir konuşma yapar. Bir ay sonra Londra'ya geri döner. Yanında oğlu da vardır. Baba, Oslo'daki kör oğlunu yanına alıp Norveç konsolosu olduğu Londra'ya getirir. Oğul, bu dünya kentinin sunabildiği en iyi doktorlara götürülür. Yapılacak hiçbir şey olmadığı ortaya çıkar. Ama baba, henüz bu durum kesinleşmeden oğlunun en iyi kör alfabesi eğitimini alabilmesi için uğraşmaktadır. Zaman geçer. Beyaz bir baston verilen oğul Londra'daki Norveç konsoloslusunda bastonuyla dolaşır durur. Kör alfabesinde ilerler. Baba, genç oğlunu ayakta tutmaya çalışır. Sürekli oğluna iradesini diri tutması, kör olduğunu ve yaşamının sonuna kadar öyle kalacağını bilmenin kendisini çaresizliğe tutsak etmesine izin vermemesi gerektiğini söyler.

95] Temmuz ayında oğlu Norveç'te annesiyle tatil yapmak için tek başına uçakla Oslo'ya gitti. Birkaç hafta sonra Armand geldi, oğlunu bir haftalığına yüksek bir dağa götürdü. İkiz kardeşin işlettiği pansiyonda kaldılar. Baba, ikiz kardeşi, oğlunun üvey kız kardeşinin, Armand'ın kızının annesi olan kadının ikiz kardeşi olarak tanıştırdı. Dağda yakınlarla, çok uzun süren yürüyüşlere çıktılar. Oğul artık gözleri görmediği için dağda uzaklara gitme konusunda henüz kendini güven-de hissetmiyordu. Çevik, kır saçlı babasının yanında yürürken beyaz bastonu parlıyordu. Baba, gökyüzünün sürekli değişen bulut katmanlarını, mavi gök ve bulutların her an nasıl şekilden şekile girdiğini sakın sakın anlatıyordu. Armand ne zaman gökyüzünü ve geri kalan doğayı anlatacak olsa sürekli sarı rengin ortaya çıktığının farkına vardı. Daha önce buna, doğanın sarılığının, aslında başat bir renk olmamasına karşın hem gökyüzünde hem de dağın kendisinde ne kadar büyük bir rol oynadığına dikkat etmemişti. Sık sık gökyüzünde gri bir perdenin arkasında, neredeyse gizli kalan sarıda göz alıcı bir canlılık vardı. Ama çevrelerindeki şeyleri anlattığı kadar

oğlunun yüzüne çarpan serin rüzgârı hissetmesini de istiyordu. Ve kararan gökyüzünden tek tek, kocaman damlalarla yağmaya başlayan yağmuru. Yağmur başladı, geri dönmemiz gerek, diyordu. İkiz kardeşin pansiyonu oldukça yakın olmasına karşın oraya vardıklarında sırlıklam ıslanmış oluyorlardı, çünkü oğul hızlı yürüyemiyordu. Başka zamanlar gök gürültüsü yüzünden yağmurun geleceğini anlıyorlardı; ama o zaman yine de biraz daha yürüyebileceklerini söylüyordu, çünkü fırtınanın tepelerine ulaşması zaman alabilirdi. Böyle biraz daha yürüyerek boş, yüksek bir yaylaya ulaştılar. Her yanları yüksek dağlarla çevriliydi ve fırtına yaklaştıkça renkler koyulaşıyor, yoğunlaşıyordu. - Sanırım dönsek iyi olur, dedi Armand. - Dinle, gök gürültüsü en yakındaki dağın yamacının hemen üzerinden geliyor. Aynı anda şimşek çakmaya başladı. Şimşeklerin keskin ışığında, Armand'ın değişimiyle sarımsı bir renk vardı havada yine; ama bu bambaşka bir sarıydı, şimdi daha keskindi. Şimşeklerden biri durdukları yerin 60-70 metre yakınına düştü. Armand neredeyse, Gördün mü, gördün mü! diye bağıracaktı ama kendini tuttu. En kötüsü de oğlunun kör olmasına karşın bunu gördüğüne emin olmasıydı. Sonra yağmur başladı. Her yanları dağlarla çevrili olduğu için bu çorak yerde kısıllı kalmış olmalarına karşın Armand, ikiz kardeşin pansiyonunun yalnızca birkaç yüz metre ileride olduğunu biliyordu ve oğlunu o yöne götürdü. Sırlıklam pansiyona döndüler, kurulandılar, iç çamaşırlarına kadar tüm giysilerini değiştirdiler. Ardından pansiyonun yemek salonunda öğle yemeği yediler. Başka konuklar da vardı ama hep olduğu gibi baş başa oturabilecekleri bir masa buldular. Yemekten sonra ortalık aydınlandı, bu sırada Armand kendi odasında yatmış dinleniyordu. Kalktı, pencereyi sonuna kadar açtı. Dışarıda tertemiz bir hava vardı! Odasından çıktı, koridoru geçti, oğlunun kapısını çaldı, oğlu yanıt verdiğinde içeri girdi. Harika bir hava olduğunu, tüm doğanın sabahki

fırtınayla temizlendiğini söyledi ve öğleden sonrayı uzun bir yürüyüşle geçirmelerini önerdi. Uzun derken elbette uzun süren bir yürüyüş demek istiyordu, uzaklara giden değil. Ama oğlu gitmek istemiyordu. Yorulduğunu söyledi, gücü kalmamıştı. Armand oğlunun kendini yorgun ve belki biraz da canı sıkkın hissetmekte haklı olduğunu anlıyordu. Giyinip soyunmak artık onun için zorlu işler olmuştu, özellikle sıırıslıkla giysileri üzerinden çıkarmak ancak zamanın iyileştirebileceği bir mutsuzluk kaynağına dönüşmüştü. Yine de vazgeçmedi, herkesin çok iyi tanıdığı ikna yeteneğini kullandı ve sonunda oğlu teslim oldu. Beyaz bastonunu alıp babasının arkasından resepsiyona, oradan da özgür doğaya çıktı. Bu kez başka bir patikayı tırmanıp bir çimenliğe geldiklerinde birden çan sesleri duyular. Otlayan bir keçi sürüsü onların kokusunu almış, üzerlerine geliyordu. Koyunlar, dedi oğlu kendinden hoşnut bir sesle. Armand buna bir şey demedi ama keçiler iyice yanlarına gelince onlara dokunmaktan kaçınmak olanaksız oldu. Bunun üzerine oğlunun boşta kalan elini tuttu, keçinin postuna götürdü. Hissediyor musun! dedi. Oğlu elini uzun süre postun içinde tutup yokladı, havayı kokladı, temizlenmiş havayı üfledi, sonra, Keçi, bunlar keçi, dedi. Bu sırada korkan keçi zıplayıp kaçtı, bütün sürü de onun peşinden kaçıp uzaklaştı. Ama biraz ileride yeniden toplandılar, kısa bir süre sonra yine yanlarına geldiler. Baba oğul yavaş adımlarla sürünün arasına girdiler, öndeki keçilerin paslı çanlarının sesleri eşliğinde, çalılarda parlayan ahududular arasındaki dar bir patikadan yukarı çıktılar. Oğul bastonuyla sürekli çevresini yokluyor, baba sakın bir sesle sıradan şeyler anlatır gibi konuşarak onu yüreklendiriyordu. Bir süre sonra pansiyona geri dönüp saat 7'deki akşam yemeğinden önce biraz dinlenmeye karar verdiler. Uzun bir gün olmuştu, bir bakıma canlandırıcıydı ama aynı zamanda zorlamıştı ve o günden sonra bütün günler böyle zorlu ve sert geçecekti.

Genç savaş gazisi kör oğluyla, Norveç konsolosu olarak Londra'da. Yazın dağlarda geçirdikleri günlerden sonra geri dönmüşlerdi. Armand, oğlunun gazi olduğu bu savaşı başlatanlara sırtını dönmediğini göstermek zorundaydı. Kendi ülkesi bu savaşa katılmıştı ve kendisi diplomat olarak o sırada geçerli olan kurallara tümüyle uymuş, bunların getirdiği sonuçlara uygun davranmıştı. Savaşın aptalca, evet, delice olduğunu düşünmesi başka bir konuydu ve bir an için bile temsil ettiği konuma uygun davranışları üzerinde bir etkisi olmadı. Tamam, arada sırada bu konuda, biraz alaycı diyebileceğim sözler etmeye izin veriyordu kendisine, ama bunlar öylesine örtülü sözlerdi ki kendisinden başka neredeyse kimse anlamıyordu bunlardaki gizli alayı; aynı zamanda kendi başınayken, uzun bir günden sonra Londra, Güney Kensington'daki gösterişli Norveç konsololuğundaki yatak odasında resmî giysilerini üzerinden attığında, yönetenlerin sadık bir hizmetkârı olarak içinde bulunduğu saçma dünyayla canının istediği kadar alay edebiliyordu. Özgür iradesiyle, ne yaptığını bilerek genç yaşında diplomasiyi seçtiği için bunu isteyerek yapmıştı ama aynı zamanda diplomatik hizmet verdiği küçük ülke, kontrolü elinde tutan süper gücün sadık bir hizmetkârı gibi davrandığı için bu onun isteklerine karşıydı. Ama elbette Norveç Dışişleri Bakanlığı'nda çalışmayı seçtiğinde bunu da çok iyi biliyordu. Ama tüm bunlar oğluna neler olduğunun haberini alır almaz bitmişti.

Bu onu derinden sarstı. Oğluna gizli bir savaş görevi verildiğini bilmesine karşın aynı savaş hakkında başkalarının yanında iğneli alaylar yapmayı bırakmamıştı ve yatak odasında kendi başına kaldığında, resmî giysilerinden sıyrıldığında uzun uzun gülüyordu. Elbette oğlunun başına bir şey gelebileceği düşüncesi geçmişti aklından, ama bunu olasılıksız olduğu için bir yana atmıştı. Kendisine, psikolojik açıdan bir

babanın Uzak Doğu'da savaşa gönderilen oğlu için endişelenmekte haklı olduğunu; ama istatistiksel açıdan da yoksul Asya'da mağrur, Batılı bir savaş gücünün üniformasıyla tepeden tırnağa silahlı dolaşmanın, kendi arabasının direksiyonu başında oturan sivil kıyafetli birinin, örneğin Londra'ya giden sayısız otoyollardan birinde olası bir kazayla karşılaşmasından daha tehlikeli olmadığını söylüyordu. Böylece, kendisinin böylesine karşı çıktığı ama yine de diplomatik bir temsilcisi olduğu bu savaşta oğlunun büyük tehlike içinde olduğu düşüncesini kafasından atmıştı. Ardından ansızın oğlunun Asya dağlarındaki platolardan eve döndüğü haberi geldi. Gözleri görmeyen genç bir adam. Ömrünün sonuna kadar kör. O günden sonra oğlunun geleceğiyle ilgilenmeye başladı.

Armand, oğlunun yazgisına dayanabilmesi için her şeyi yaptı. Londra'ya, konsolosluk konutuna getirmesinin nedeni, Londra yakınlarında uluslararası çapta ünlü bir kurum, bir körler okulu olmasıydı. Yalnızca konsolos olduğu için değil, oğlunun körlüğünün nedeni resmî ve gayriresmî bütün kapıları açtığı için oğlunu buraya sokmayı başardı. Oğlu hafta içlerinde, görmeyen gözlerini her şeyi gölgede bırakan bir trajedi olmaktan çıkarmak için elinden geleni yaptığı zorlu günler geçiriyordu. Burada parmaklarıyla, koku duyusuyla, kulaklarıyla, ağzıyla, derisiyle ve hatta giderek omuzlarıyla görmeyi ve hatta böylece görenlerin göremediği şeyleri, gözlerin çevrildiği yerin ters tarafında da bir şeylerin olduğunu, kımıldadığını görmeyi öğrendi. Hafta sonları oğlu babasını konutunda ziyaret ediyordu. Başlangıçta Armand konsolosluk arabalarından birini kendi kullanarak gidip alıyordu onu, ama asıl hedef yakın zamanda oğlunun kendi başına trene binmesi ve babasıyla Londra'daki istasyonda buluşmasıydı.

Londra'daki bu tatil ziyaretlerinde oğlu çoğunlukla içeride, konutta kalıyor, yalnızca cumartesi ya da pazar sabahı babasının önerisiyle parkların birinde kısa bir yürüyüş yapıyordu.

Bunun dışında Armand onu konsere, tiyatroya götürmeyi seviyordu. Konserler rahatlaması için, tiyatro da bundan böyle asla göremeyecek olmasına karşın yine de donanımlı olduğu tüm duyuları kullanarak bir tiyatro salonundaki ruh halini yaşaması ve belki bir an için neşelenebilmesi ve böylece yazgısına katlanma gücü bulabilmesi içindi. Ayrıca Armand büyük, rengârenk, ışıltılı tiyatro salonlarının, artık onun için yaşamsal önem taşıyan yeni yetilerini uygulamaya sokmak için oğluna esin vermesini umuyordu. Gösteri sırasında salondaki sessizliği dinlemek, izleyicilerin soluklarını tutmuş dinlemeleri, oğlunun sahnenin dekorlarını, mizansenleri, ışıklandırmayı göremese de başka yöntemlerle altından kalktığı, çok zorda kalırsa yanında oturan Armand'ın fısıldayarak sahnede gördüklerini ona anlattığı sahne düzenini öteki izleyiciler kadar iyi kavramasını.

Bu tiyatro oyunlarından biri Henrik Ibsen'in *Brand* oyunuydu. Armand, Norveç konsolosu olarak Ulusal Tiyatro'daki ilk gösterime davet edilmişti, oğlu da beyaz bastonuyla yanındaydı. Gösterim sırasında ikisi de dikkatle izlediler. Oğlu kendi anadilinden tanıdığı oyunun İngilizce ve İngilizce uyak düzeniyle oynanmasını dinlemeyi eğlenceli bulmuştu, Armand'ın da bu oyunla özel bir ilişkisi vardı ve bu harika tiyatro ekibinin, onun "zamanımızın *Brand* anlaşıl-mazlığı" dediği şeyin altından nasıl kalkacağını merak ediyordu. Gösterimden sonra sahne arkasında verilen resepsiyona davet edildiler, burada tiyatro yöneticileri ve oyuncularıyla tanıştılar. Armand bu fırsattan yararlanıp Londra'daki Norveç konsolosundan beklenen kısa, doğrudan konuya giren ve elbette İngilizlerin hoşuna giden tarzda, kuru esprilerle süslü bir konuşma yaparak kadehini kaldırdı.

Armand görevinin başındaydı. En yakın aile bireyiyle ilgili bir trajedi yaşıyor olmasına karşın bu onu Norveç konsolosu olarak görevini yerine getirmekten alıkoymadı. Oğlunun bir

gazi olarak döndüğü bu savaşı başlatanlara sırtını dönmedi. ABD'ye çok öfkeliyse bile bunu dışarı vurmadı. Diğer türlü davranışının sonucu Norveç temsilcisi olarak görevinden ayrılması, emekliler safında yerini alması olurdu. Bizi, oğlunun yaşamını yıkan bu savaşa sokanlara karşı öfkeyle dolup taşsaydı bu onun payına yumuşak, hesaplı bir tepki olurdu. Ve onun payına hesaplı bir kopuş düşerdi. Sessiz ve geri alınamaz. Ve gerçekten de öfkesi doruğa ulaşmış olsaydı dışış-lerindeki hizmetini hemen bırakmasını gerektiren ateşli protestosunu yaklaşık kırk yıldır ona görev verenlere yöneltir, bunu büyük gazetelerimizden birinde okur mektubu olarak yayımlatıp kamuoyuna duyururdu. Doğruyu söylemek gerekirse bu olasılığı aklından bile geçirmedi. İlk olasılığı, hesaplı ama kesin kopuşu bile düşünmedi. Armand belli ki öfkesinin doruğuna ulaşmamıştı. Niye ulaşmamıştı? Bunun nedeni öfkesinin bir doruğunun olmaması, insana özgü, uygarca davranmayı getiren zincirlerinden kurtulmak isteyen yırtıcı bir hayvanın ruhunun derinlerinde bulunmaması olabilir miydi acaba?

Armand görevinde kaldı. Bunda dikkat çekici bir yan yok. Tersine, başka her şey dikkat çekici olurdu. Armand'ın içindeki öfke doruğa ulaşsaydı, ruhunun derinlerindeki uygarlaşmamış yan giderek uyansaydı da aslında şimdi yaptığından başka türlü davranamazdı. Büyük olasılıkla derinlerde böyle bir öfke yatıyordu ama hiçbir işe yaramazdı ve Armand'a bu söylenseydi yine büyük olasılıkla başıyla onaylar ve eklerdi: Böylesi iyi. Armand görevinde kaldı. Kimsenin tepesini attırmadı. Hiç işe yaramazdı. Ve böylesi iyiydi. Armand eskisi gibi çalışmayı sürdürdü. Kariyerinin sonuna gelmişti, Londra'da Norveç konsolosu olmak gibi gözde bir işle sonlandırmaya yaklaşıyordu. Anlaşılmaz bir trajedi, görevini yaparken görüldüğü ve görülmediği yerlerde sürekli olarak beyaz bastonlu genç bir adamla dolaşmasına neden olmuştu. Oğlunun

yazgısına katlanabilmesini sağlamak gece gündüz aklındaydı. Her pazar akşamı oğlunu birinci sınıf eğitim kurumuna arabayla götürüyordu. Burası oğlunun şimdi çok kısıtlayıcı koşullar üzerine kurulu yeni yaşamına hazırlanmasına katkıda bulunacaktı. Hoş görünümlü resepsiyona giden merdivenlerde oğluyla vedalaşıyordu çünkü oğlu içeri yalnız girmeyi yeğliyordu. Oğlunu kuruma bıraktıktan sonra pazar akşamı geç saatte, deri koltukta rahatça otururken, dışarıdan bakıldığında çifte ışığıyla o akşam metropole doğru ilerleyen araç kuyruğundaki öteki çifte ışıklardan ayrılmayan çelik takviyeli konsolosluk arabasında, teknik olarak çok ileri gösterge panelinin karşısında, direksiyonun başında Londra'ya dönerken neler düşündüğünü anlatmak için bir deneme yapabiliriz. Armand'ın hep bildiği ama izlemeye hiç niyetli olmadığı geri dönülemez sonucu adım adım izlemekten kaçınmadığı uzun bir akıl yürütme zinciriydi bu. Sürdürülen zincir, öğeleri bir araya getirilince geri dönülemez olanla, izlenecek başka bir şeyin kalmamasıyla sonuçlanır.

Yirmili yaşlarının sonlarında, gerçekten de diplomatlık kariyerini seçebileceğinin farkına varınca bu kararı vermekte hiç duraksamamıştı. Yaşamının gidişatı farklı olsaydı, gençliğindeki o talihsiz görkem (evet, parıltı ve gösteriş), konfor düşkünlüğü, sahiden bir diplomat olabileceğini anladığında önünde tüm parlaklığıyla açılan dünyanın onun için bir sahne olması isteği olmasaydı, bunun yerine o zaman olduğu gibi şimdi de gözünde pek değeri yokmuş gibi görünen bir akademik kariyer yapabilseydi bunun getireceği tutumlu bir yaşam sürecekti. Hayır, çekiciliğin ışıltısına bürünmüş, dünyaya açık, heyecanlı bir yaşam konusunda gençliğin sınırsız isteğini taşıyan yaşlı bir beyefendi olarak şimdi de tıpatıp aynı seçimi yapardı. Değerlendirmelerinde kendisi için dışışlarının çekiciliğini artırmakta çok önemli bir rol oynayan bir üçüncü yan daha eklenmişti: O bir oyuncuydu. Kendini bir

oyuncu olarak görüyordu ve kendindeki bu özelliği Armand bugün bile reddedemezdi, yine de genç Armand'ın hem oyuna duyduğu hayranlığı hem de onun getireceği olanakları abarttığını itiraf etmek zorundaydı ve bu onu temelde bir kinik yapmıştı; hizmet verdiği güçler için yerine getirdiği görevler konusunda içinin derinlerinde hiçbir bağlılık hissetmiyordu. Söylediği ya da yaptığı şeyleri benimsemesi gerekmemişti. Yerine getirmesi gereken görevleri yerine getirebileceği konusunda bir güvence olarak kendi sözlerinin ya da davranışlarının arkasında durması gerekmiyordu. Bu ona harika bir bağımsızlık duygusu veriyordu. Diplomatik koşu parkurunda kendine yatırım yapması gerekmiyordu, hiç zorlanmadan dışişleri kariyerinin altından kalkabiliyor, davranışlarının her zaman hizmetinde olduklarının gözünde resmî olarak yeterli olduğunu görebiliyordu. Temsil ettiklerine tümüyle dışsal bir sadakat gösteriyordu. Norveç (küçük) hariciyesinde bir kinik olmaktan duyduğu mutluluk büyük ve eşsizdi. Ondan beklenen davranışları, söylemesi istenen sözleri, takınması istenen tavırları kendisinin ne denli onayladığının ya da onaylamadığının konuyla bir ilgisi yoktu onun gözünde. Ayrıca dışişlerindeki iş arkadaşları için de bunun konuyla ilgisi yoktu. Kinikliği oldukça iyi biliniyor ve kabul ediliyordu. Ama Armand ironisinin çoğunlukla kendisinden başkaları tarafından pek anlaşılmadığını düşünüyordu. Ve en içten olanlar söz konusu olduğunda bu doğru olabilir, ama dışişlerindekiilerin çoğunun Armand'ın kinik tutumunu iyi bildikleri kuşkusuzdu. Sık sık kendi aralarında bu husustan Armand V'nin konulara duygusallıktan uzak yaklaşımı olarak bahsediyorlardı ve Armand bir diplomat olarak bunun kendisini güçlü kıldığını düşünüyordu. Çevremdekileri maruz bırakmadığım bütün o duygusallıklar, kendimi içinde bulduğum her durumda örtbas etmek zorunda kalmadığım tüm o doğru sözler, bütün iyi niyeti ve saflığıyla Norveç

diplomat ordusunu dört yandan sarıp kinik bir dünyada tümden işlevsiz duruma getirecek tüm o içtenlikler, diye düşünüyordu. Gerçekten de her zaman serinkanlılığımı koruduğum, duygularımı özel alanlarımda tuttuğum için bana teşekkür edilmeli aslında, diye düşünüyordu. Ve bir anlamda teşekkür edildi de. Dışışlerinde en gözde yere ulaştı. Büyük Britanya'da Norveç'in temsilcisi oldu, Londra'da konsolosluğa getirildi. Ama yine de şimdi böylesine kuşkulu ve sadakatsiz biçimde, büyük bir sadakatle hizmet ettiği aynı güçlerin kurbanı olduğu da göz ardı edilemezdi. Yıkılmadan bunun altından nasıl kalkacağına kafa yoruyordu.

Armand V, küçük Norveç devletinin hizmetinde. Dünyanın en güçlü devleti ABD'yle güçlü, evet, kopmaz bağları olan devletinin. Nüfusu 5 milyonun altında ama ekonomisi güçlü bir devlet. Uluslararası ekonomi politikalarında, özel bir ilgi duyulduğu sırada kendi kullanımına hazır bekleyen zengin doğal kaynaklara sahip olmak gibi bir ayrıcalığı olan bir devlet. Daha yeni bitmiş olan Soğuk Savaş sırasında askerî stratejide önemli yer tutmuş bir devlet. Şimdi petrol üreten ülkeler arasında önemli bir yeri var ve upuzun sahil şeridimiz boyunca Norveç deniz sahasında arama yapılmamış bölgelerde zengin petrol kaynakları bulunduğu konusunda yüksek olasılıklı istatistiksel hesaplar yapılıyor. Yandaşımız ve dostumuz süper güç ABD için olduğu kadar Avrupa devletleri için de ilginç bir lke. Bu küçük devletin mesafeli duran dışışleri görevlisi, ülkenin şu anki Londra konsolosu için sorun, bu koşullarda kendini yitirmeksizin sağ kalmayı başarma sorunuydu.

Çünkü kendini yitirmekten korkuyordu. Bu, kendi yaşamındaki saygınlığın elinden kaçaçağından korktuğu anlamına geliyordu. Bu, yitirmekten korktuğu anlamına geliyordu. Bu her zaman bir tehdit olarak oradaydı ama şimdi durum aciliyet kazanmıştı. Eskisi gibi sürdürebiliyor olmam kendimi

yitirmedigimin işareti, diye düşündü. Yalnızca korkumu güçlendirdi ve zaman zaman rahatsız edici olsa da bu iyi bir şey. Evet, tam bir cehenneme dönebiliyor ve görevlerimi yerine getirmeye ve mutlu olmaya katlanabilmem için kendimi gerçekten zorlamam gerekiyor, diye düşündü arabasını Güney Kensington'daki konsolosluk konutundan içeri sürerken. Pazar akşamının ilerleyen saatlerinde kart ve şifreli aletler yardımıyla görkemli yapıdan içeri girdi. Burada onun çalışma gücünü, resmî imzalarını, diplomatik inceliklerini, sık sık da keskin görüşünü bekleyen yeni bir haftanın ardından konsolosluk arabalarından biriyle gidip Londra'da yeni bir hafta sonu geçirmek için oğlunu alacaktı.

Tanrısına hizmet etmek mi? Armand ateistti, daha doğrusu bir agnostikti. Ülkesine hizmet etmek mi? Armand dışarıdan olmasa da içinden ülkesinin sadakatsiz bir hizmetkârıydı. Topluma hizmet etmek mi? Armand nasıl görünürse görünsün kenardan bir izleyici pozisyonuna düşmekten korkuyordu. Şimdi Armand'ın kendisinin çok karşı olduğu savaşta savaşmak için asker olup özel birliğe yazılan ve oradan bir özürölü olarak dönen oğlunu almaya gidiyordu. Yine de bir kez daha belirtmek gerekiyor ki şayet Armand saygın bir yaşam bağlamına yerleştirilemezse varoluşu da son bulur.

Hafta sonları Armand sık sık Norveç'in konsolosluk düzeyinde temsil edilmesini gerektiren ve bu yüzden kaçınmayacağı önemli davetlere gitmek zorunda kaldığından oğlu cuma akşamını ya da cumartesi akşamını babasının Londra'daki konutunda yalnız geçiriyordu. Kristal avizelerin parlak ışıklarıyla aydınlatılan, üniformalı uşakların servis yaptığı, Armand'ın smokiniyle katıldığı bu önemli davetlerde her zaman gösterişli bir yan oluyordu. Bir cumartesi akşamına denk düşen bu önemli davetlerden birinde ABD konsolosuyla karşılaştı. Aslında ABD konsolosuyla karşılaştı demek-tense onun yanına düştü demek daha doğru olur. İkisinin de

mesanelerini rahatlatmak için gittikleri parlak tuvalette her biri kendi pisuarının başında yan yana durmuş, kendi işleriyle ilgilenirken aralarında neşeli bir konuşma geçiyordu. İlk Armand içeride, kocaman, parlak beyaz tuvalette yalnızdı ve bu biraz garibine gitmişti çünkü katılmak zorunda olduğu önemli resmî davette pek çok insan vardı ve yalnızca birinin, kendisinin belli bir anda tuvalete gitme ihtiyacı duyması biraz olasılık dışı geliyordu. Ama sonra kapının açıldığını duydu. İçeri Armand'ın smokinli beyefendiler için sık sık kullandığı bir tanımla bir başka penguen girdi, Armand'ın yanındaki pisuara yöneldi. Oysa Armand onun yerinde olsaydı daha uzaktaki diğer yirmi pisuardan birinin önüne giderdi. Armand'la ikisinin öncülleri hakkında neşeli bir konuşma başlatan adam bu arada doğruca fermuarını indirdi. ABD konsolosuydu bu. Armand onunla daha önce karşılaşmıştı, hem de pek çok kez, üstelik iki kez de birlikte öğle yemeği yemişlerdi. Diplomasinin anlaşılmasız yöntemleri olduğundan, Washington'ın, örneğin Orta Doğu'yu ilgilendiren hassas bir konuyla ilgili aslında Norveç'i hiçbir şekilde ilgilendirmeyen bir sorusunu Şam'daki ya da Kahire'deki ABD konsolosunun aynı yerdeki Norveç konsolosuna sorması yerine Londra'daki Washington temsilcisinin aynı yerdeki Norveç Krallığı temsilcisine yöneltmesi ya da üstü kapalı olarak bu konudan söz etmesi amaçlara daha uygun olabilir. Bu yüzden Armand adamı iyi tanıyordu, lakin ABD konsolosunun onu ne kadar tanıdığını bilemiyordu; yine de tanıyor olduğunu varsaymak gerek. Tanısın tanımasın, ABD konsolosu pantolon fermuarından smokinine, smokininden ayakkabı tabanlarına kadar her konuda konuşup duruyordu. Armand daha sessizdi. Kafa üzerine neşeli bir konuşma yapmak isterdi. Amerikalının kafası hakkında. Amerikalının kafası kocamandı. Tam doğru anlatmak için ABD konsolosunun kafasının –genelde söylenildiği gibi– boynunun üzerinde yükselmek yerine omuzlarına

oturduğunu söylemek gerekir. Boyun, ense ve kafa bir birim oluştuyordu; yoğun, etli bir birim. Ense devasaydı, boyun inanılmaz boyutlara erişmişti, herhalde konsolosun bütün kariyeri boyunca hiç durmadan büyümeyi sürdürmüştü her yönde. Kafanın kendisi denilebilecek şeyin ön tarafında bir surat vardı. İnanılmaz etliydi. Ama bir o kadar da belirgin ve yerleşikti. Aynı özellik domuzlarda da bulunduğundan, bütün kafası ense, boyun ve yüzden oluşan bu adam bir domuza benziyordu, tek ayrım bu devasa kafa bölümünün ön tarafına domuzda surat denirken ABD konsolosu söz konusu olduğunda bunun adı “face” oluyordu. ABD konsolosunun domuz kafalı olması, Washington’dan gelmiş, yanında neşeyle konuşan bu adam karşısında Armand’ın içine kapanmasına neden olmuştu. İkisi de kendi pisuarlarının başında durmuş işiyorlardı. Armand önceki karşılaşmalarında ABD konsolosunun domuz kafalı olduğunun farkına varmamıştı; oysa o kadar belirgindi ki görmüş olması gerekirdi, ama elbette bunun nedeni önceki karşılaşmaların böyle gözlemlere fırsat verecek türden olmamasıydı. Armand, ABD konsolosuyla yüz yüze duran dost bir ülkenin diplomatıydı ve bu elbette dünya egemeni dost ABD’nin bir konsolosuyla yüz yüze ya da “face to face” dururken yapılacak gözlemlere belli sınırlamalar getiriyordu. Ama şimdi öylesine karşılaşmışlardı, üstelik de oldukça zorlayıcı koşullar altında. Bu yüzden Armand keskin gözlerle bakmaya izin verebilmişti kendine ve baktığında da gördüğü bu oldu. Gördüğü şey hoşuna gitmemişti. Kendini rahatsız hissediyordu. Özellikle de ABD konsolosu domuz kafalı olmaktan hiç mi hiç utanmıyormuş gibi konuşup durduğu için. Oysa bu Armand V’yi utandırıyor. Akşam geç saatte konuta döndüğünde, oğlunun kendisine ayrılan odada beyaz bastonuyla ileri geri yürümek yerine yatmış olmasını istediğini biliyordu. Böylece Armand sessizce kendi odasına gidebilir, resmî giysilerini çıkarıp doğruca

yatağa girebilirdi. Kafasında o akşam yaşadıklarının üzerinden geçmeyeceğini biliyordu, oysa hep böyle yapardı ki üstelik sıklıkla biraz teslim olmuş, biraz içneli bir alaycılıkla yapardı bunu. Uykuya dalmaktan korkuyordu, çünkü domuz kafasının uykuda onu izleyeceğinden ve orada kalacağından korkuyordu; ama yine de kendini yatmaya zorlaması gerektiğini ve sabah uyandığında domuz kafasının zihninden silinmesini ummaktan başka bir şey yapamayacağını biliyordu. Ama şimdi buradaydı işte. Washington'ın gönderdiği domuz kafalı adamla birlikte. Yan yana durmuşlardı, ikisi de kendi pisuarlarına işiyorlardı. İşini ilk bitiren Armand döndü, ellerini yıkamak için lavaboya yürüdü. Bu arada yüzünü de yıkadı. Hemen arkasından ABD konsolosunun da işemesi bitti ve o da lavaboya yürüdü. Armand'ın hemen yanındaki lavabonun önünde durdu ve Norveç konsolosunun yüzünü yıkadığını görünce o da aynısını yaptı. ABD konsolosu, domuz kafasını kendinden hoşnut bir sırıtişla yıkadı. Armand küçük bir mendille kurulanırken baktı. Ardından ABD konsolosu da yüzünü ve ellerini kuruladı, bir yandan da keyifli keyifli konuşuyordu Norveçli arkadaşıyla. Sırdaşça bir şey söyledi. Armand gülümsemeye çalışarak başıyla onayladı. Evet, gülümsemeyi başarmıştı, her şeye karşın tecrübeli bir diplomattı o. Çıkışa yürüdüler. Domuz kafalı adam önden çıkması için Armand'a kapıyı açtı. Ama Armand önden çıkmak istemez. ABD konsolosuna önden çıkması için işaret eder, Norveç'ten gelen Armand V onun ardından çıkacak. Ama ABD konsolosu direktir. Domuz kafasını kendinden hoşnut bir şekilde sallayarak direktir. Kendinden çok hoşnuttur. Armand kibar ve kendinden emin bir tavırla onun çıkmasını işaret eder yine ve "Gençlik güzellikten önce gelir," der. O zaman sahne değişti. ABD konsolosunun yüzü birden değişti. Aksi aksi Armand'a baktı. Domuz surati kötücül ve ürkütücüydü şimdi. Bedeni öfkeyle kasılmıştı. Kesin bir işaret yaptı, Armand'a

baktı, sonra kapıya baktı. Armand söz dinledi. Kaçış yolu olmadığını anlamıştı. Bu şaka değildi. Domuz kafasında, öfkeli bir suratla, durup geçmesine izin verdiğini belirgin bir tavırla gösteren ABD konsolosunun önünden geçti.

Smokinli Armand merdivenleri çıktı, parlak ışıklı davet salonuna girdi. Biraz kendini toparlaması gerektiğini hissediyordu, aydınlatılmış bir İngiliz parkına bakan bir terasa açılan bir kapı buldu. Terasta bir sütuna yaslanıp durdu, bir sigara yaktı, içerken bitmez tükenmez akıl yürütme zincirini tamamladı kafasında. Bunu pekâlâ şimdi de yapabiliirdi, daha fazla erteleme için hiçbir neden yoktu. Yeterince şey görmüş, yeterince şey yaşamış, yeterince şey anlamıştı. Yaşlı bir diplomat beyefendi için, evet, Büyük Britanya'nın Norveç konsolosu için görülecek yeni hiçbir şey kalmamıştı, ABD konsolosunun domuz kafalı olmasının bile onu şaşırtmaması ya da korkutmaması gerekirdi. Özellikle de Armand V'yi. Ama korkmuştu işte. Gördüğü şeyden. Bunu görmüş olmasından. Görmeden yapamıyor olmasından ve özellikle görmek istemesinden, ilkin onu rahatsız eden, sonra dehşete düşüren bu tablo karşısında gösterdiği davranıştan. Üstelik alabildiğine aslına uygundu. Peki Amerika konsolosu başka biçimde de anlatılamaz mıydı? Daha yakından tanıma duygusu uyandıran kişiliği yerleşmiş; kararlı bir yüz ya da kabaca yontulmuş, kocaman bir yüz. Öteki dost ülke konsolosları Londra'daki yeni ABD konsolosu hakkında izlenimleri sorulduğunda kendi hükümetlerine gizli raporlarında böyle şeyler yazabilirdi. Armand niye ABD konsolosunu yanındaki pisuarda dururken böyle görememişti? Niye Washington'ın gönderdiği adamın domuz kafalı olmasından utanmak yerine bunu "kişiliği yerleşmiş, kararlı bir yüz", hatta "yakından tanınırsa daha da sevimli olabilecek bir yüz" olarak düşünmemişti? O zaman ABD konsolosunun güç gösterisinin de altından daha kolay kalkabilirdi. Of, elbette tek yapacağım

şey arkamı dönüp salona gitmek olurdu, diye düşündü Armand. O aydınlatılmış, güzelim davet salonuna girebilir, öylesine ortalıkta dolaşabilir, hatta gözüne çarpmayacağım belli bir uzaklıktan ABD konsolosuna yeniden bakıp onu gözleyebilir ve domuz kafalı olmadığını, kimsenin ona böyle biriymiş gibi davranmadığını, biraz şişmanca ama Amerikalıların gözündeki yalnızca yapılı, güçlü gövdesinin üzerinde kaba hatlı ama dostane ve neşeli bir yüzü olan adama herkesin saygı gösterdiğini görebilirdim. Tek yapmam gereken bu, o zaman yeniden sakinleştirdim. Tamam, aşağıda biraz gözden düştüm ama her şeye karşın hayvansı bir canavarın değil sıradan bir insanın gözünden düştüm ve ayrıca bu özel bir konu, diplomatik bir durum değil. Ama Armand bunu yapmadı. Hiç anlamı yoktu. Çünkü Armand'ın, arkasından gelip işemek için yanındaki pisuarın önünde duran adamın alabildiğine gerçekçi bir domuz kafası olduğunu hem gördüğünden hem de düşündüğünden en küçük bir şüphe duyulamazdı. İşte bu gerçeğe arkasını dönemezdi Armand. ABD konsolosunun domuz kafalı olduğunu görmek cezasız kalmaz, onun için bunu görmekten kaçınmak gerekir. Salondaki bütün ötekiler gibi, diye düşündü Armand.

Ama sergilediği güç beni gerçekten korkuttu, diye düşünmeyi sürdürdü Armand. Niyeydi öylesine sınırsız bir öfke ve bunu kullanma konusunda gerçek ve denetimsiz bir istek; üstelik de Washington'ın Londra'ya gönderdiği adamın nezaket gösterip tuvaletin kapısından kendisinden önce benim çıkmamı istemesi ve üstelik de bunu sağlamak için bana kapıyı açması karşısında mahcubiyetle teşekkür etmek yerine bu nezaket karşısında kıymet bilmez bir tavırla benim de onun gibi davranabileceğimi, kapıyı ona açabileceğimi düşünmem gibi önemsiz bir olay karşısında? Bu bir aptallıktı ama söylediğim söz daha da kötüydü. Gençlik güzellikten önce gelir. Aslında elbette gençlik ihtiyarlıktan önce gelir

demek istemiştim ama dilim dolandı. Belki de bunun nedeni ona genç demenin biraz yersiz kaçacağının farkına varmamdı, sonuçta ellilerinin sonunda bir adam gibi görünüyor, hatta neredeyse bana yakın yaşta, bu yüzden gençliği güzellikle değiştirecektim, böyle yapmam gerekirdi, güzellik yaşlılıktan önce gelir demeliydim ama bu da bir o kadar aptalca, hayır, benim kafamı karıştıran onun domuz kafası olmalı, kesinlikle bu olmalı çünkü sonunda aklıma yatan onun sözde gençliğinin benim kendi güzellikimden önce gelmesi gerektiği oldu ki bu da onun güzellik konusuunda ne düşündüğümü nasıl anlamış olması gerektiğini çok iyi gösteriyor, bu kadar kızmaya neredeyse hakkı var. Ama yine de, sergilediği güç beni korkuttu.

Her şey düşünöldüğünde onu korkutan şey hiçbir neden yokken sergilenen güçtü. Armand, ABD konsolosunun domuz kafalı olduğunu görmemiş olsaydı da konsolos o kadar korkutucu gözükür müydü? Öyle olsa bu olay gerçekteşmezdi. Domuz kafası burada belirleyici ögeydi. Domuz kafasından o kadar kolay kurtulamazsın, diye düşündü Armand dalgın dalgın ve burada sen derken kendisinden söz ediyordu. Aşağıda kendisiyle karşılaştığını biliyordu. Hizmet ettiği, boyun eğdiği güç. Bu akşam özel bir olay yaşamıştı. Kaba güç sergilenmişti. Hayvanca. Armand bu koşulları en baştan kabul etmiş ve bunlar altında sakin yaşamını sürdürmüştü. On dan vazgeçmeye kesinlikle istekli değildi. Ama aynı zamanda aşağıdaki tuvalette ABD'nin Londra konsolosuyla karşılaştığında onun domuz kafalı olduğunu gören biraz yaşlıca bir Norveçli beyefendinin artık ülkesi için diplomatik görevler yerine getiremeyeceği de ortadaydı. Armand'ın büyük sorunu buydu şimdi.

Sorun, diplomasiyle vedalaşmanın elinden gelmemesiydi. Hem huzur, dış prestij türü nedenlerden hem de çok yakında bir gün ortaya çıkacak başka nedenlerle. En yalın anlatımıyla

bir aidiyet sorunuymdu, dilerseñiz bir tür üyelik denebilir. Armand, Batı kültür çevresinde kendini evinde hissediyordu, bu onun kültürüydü. Öteki kültürlerle ne kadar ilgilenirse ilgilenir, tarih, din vb. konuları ne kadar öğrenirse öğrenir ve başka kültürlerin geleneklerini bilip gerektiğinde bunlara uyma konusunda ne kadar saygılı davranırsa davranır bunlar onun için özümşenecek değil diyaloga katkıda bulunacak yabancı kültürler olmuştu ve öyle kalacaktı. Armand, Londra'daki ABD konsolosunun domuz kafalı olduğunu gözlemlediğini düşündüğünde ötekilerin bir ajanı gibi davranmıştı. Bunu istemiyordu ama böyle şeyler gördüğünde düşman ajanı gibi davrandığı bir gerçektir. Korkusu da buradan geliyordu. Ötekiler için, yabancılar için bu tümüyle olağan bir gözlem, tıpkı dünyanın şimdi geldiği durum gibiydi, bu yüzden bir ABD konsolosunun dünyanın herhangi bir yerinde emirlerini verirken domuz kafasıyla ortaya çıkması onları şaşırtmıyordu, böyle şeyler görenlerin ötekilere kötü, düşman ruhlu vb. adlar takması da bundan kaynaklanıyordu zaten. Sözde 3. Dünya'nın sözde dost rejimlerinden konsololar bile Armand'ın o akşamın ışıltılı resmî daveti sırasında tuvalette gördüğü türden tabloları anlamıyormuş gibi davranmazlardı. Armand örneğin Mısır konsolosuna şöyle deseydi: Biliyor musun, ABD konsolosu domuz kafalı? Mısır konsolosu, dinleyen var mı diye dikkatle çevresine bakınır ve ardından şöyle yanıtlardı: Bak sen, nasıl olur böyle bir şey. Bu, konuşmayı sürdürmek için bir davet olarak yorumlanabilirdi ve konuşma, ikisi de karşısındakinin kışkırtmasına gelmediğine emin olmak istediği için konunun çevresinde dolanıp duran bulanık bir konuşma olurdu. Her şeyden önce Armand o güne dek Mısır konsolosuyla bu türden bir sohbet hiç yapmamıştı, ama yine de düşünülemez değildi. Domuz kafasından Mısırlıya söz edebilirdi; ama ancak karşılıklı dile getirilmemiş bir varsayımla, Armand'ın şimdi Mısırlıya ya-

ranmak amacıyla dünya arenasının gerçek ayırım çizgilerini aşan kötü bir şaka yaptığı kabul edilirse. Armand, Mısır konsolosunun güvenini kazanmak için kötü bir şaka olarak anlaşılan bu dikkat çekici düşüncesizliği yaptığında, çok yersiz bir şaka yapmaktan başka bir amacı olurdu kesinlikle. Ama ABD konsolosunun hayvana benzeyen görünüşü ve duruşu konusundaki bu bulanık ve üstü örtülü sözler karşısında meraklanan Mısırlı nihayet yukarılardan, kuzeyden gelen diplomatın ağzından dökülen ve belli bir domuz kafası hakkındaki kışkırtıcı, kuraldışı sözlerden pekâlâ etkilenip kendi Arap bilgileriyle bir şeyler söylemeye karar verebilir, bir yandan ABD konsolosunun erkekler tuvaletinin yapay ışıktandırmasında bile görünüşünün domuz kafasını andırdığı ya da domuz kafasına benzediği konusunda bir şeyler duyduğunu ya da böyle şeyler düşündüğünü var gücüyle reddederken aynı anda gerçekten de dünyanın başka yerlerinde en az bir Amerikalı diplomatın kaslı bedeninin üzerinde tam bir domuz kafası taşıdığı hususundaki bir söylentiden haberi olduğunu itiraf edebilirdi ve ardından, elbette bu yalnızca kötü niyetli bir söylenti olmalı, diye ekleyip Armand'ın karşısında eğilerek resmî bir selam verir ve bir anda ondan uzaklaşabilirdi de. Buna benzer bir konuşmanın, bu durumda yalnızca düşünülmüş bir konuşma olsa bile belli koşullarda yapılabilmesi olanaklıydı. Ama Armand Avrupa medeniyeti içindeki dost devletlerin konsoloslarıyla konuşurken böyle olmazdı. Almanya, Hollanda ya da Polonya konsolosuna "Biliyor musun, ABD konsolosu bir domuz kafalı?" diyebilmek düşünülemezdi bile. Büyük olasılıkla 3. Dünya'nın saygın kişilerinden biri olan Mısır konsolosuna bunları söylemek hem Armand için hem Mısırlı için tehlikeliydi, ama dost bir devlet olan Polonya'nın konsolosuna böyle şeyler söylemek düşünülemezdi.

Aydınlatılmış İngiliz parkına bakan terasta durmuş, kendini biraz toplamaya çalışırken bir sigara içen Armand'ın şimdi

kafasından geçen buna benzer düşünceler elbette Armand'ın onlara uygun davrandığı gerçeklikleri gösteriyordu. Tuvalette gözlem yaparken öyle bir düşünceye izin vermişti ki bu onu Norveç çıkarlarına aykırı davranan bir hain yapıyor, ABD karşısında, dünyanın en güçlü devleti karşısında Norveç'in kazandığı dostluk konumuna zarar veriyordu. Norveç'in ABD ile yakın ilişkisi konusunda ne düşünürse düşünsün bu Armand'ın uymak zorunda olduğu bir gerçektir. Armand için başka seçenek yoktu. Mevcudiyetlerini ABD'nin onayına borçlu olmalarına karşın kendi halkları için korkan 3. Dünya rejimlerinin temsilcileriyle yakınlaşmak amacıyla Washington temsilcileri hakkında masum dedikodular yapmak için bile olsa yabancılarla böyle konuşamazdı. Çünkü bu masum bir dedikodu değildi. Şaka değildi. ABD konsolosu konuyu anlamıştı ve bu bir kez daha yinelenmeyecekti.

Hayır, bu yinelenmeyecekti. Batı'nın –ABD'nin rakipsiz önderliği altında– dünyanın geri kalanını baskı altına aldığından, bizim bu yüzden ayrıcalıklı olduğumuzdan ve bütün olarak (ABD ve ABD'nin yakın dostları olarak) dünyanın efendisi olduğumuz konusunda hiç kuşku yok. Öyleyse buna niye bu kadar karşı olmalı ki? İnsan diplomatsa, üstüne üstlük bundan yararlanan küçük bir ülkenin konsolosuysa? Derdin ne senin Armand V, diye düşündü Armand, yumuşak İngiliz güz akşamında ikinci sigarasını içerken. Gençliğindeki düşünceler mi?

Ama yürekte karşı olduğu bir şey vardı ve bu konuda elinden hiçbir şey gelmiyordu. Çünkü bırakamıyordu. Çünkü bu topluma bağlanmıştı ve böylece gücün kendisiyle, dünyanın merkeziyle ayrıcalıklı ilişkisine de bağlıydı, bunu aslında istemese de. ABD'nin *de facto* sahip olduğu dünya egemenliği için çabalaması ve bunu yitirmektense batmayı yeğlemesi değildi konu. Bu dayanılır bir şeydi, sakın bir şekilde durumu görüp belki üstü biraz kapalı yorumlar yap-

bilirdi, ama bu yolculuktan kaçışının olmamasıydı onu asıl korkudan titreten. Gücün içinde erimişti, onunla birlikte batacaktı. Şimdi rahatsız edici bir açıklıkla karşısında beliren böyle bir bakış açısından dolayı konsolosluğa veda edemezdi. Elinden gelmezdi, tek ve doğal yanıtı buydu. Gidecek hiçbir yeri yoktu. Bunun içinde erimişti. Tek yapabildiği şey neyin içinde eridiğini görüp dehşete kapılmaktı. Bir sistemin içinde bulmuştu kendini, tamam, küçük, önemsiz bir ülkenin temsilcisi olarak, ama bu ülke diplomatik olarak çok yüksek bir düzeydeydi, gerçekten de dünya egemenliğini amaçlıyordu. Dünya egemenliğini elde etmezlerse o zaman kendilerinden önceki büyük imparatorluklar gibi batmayı yeğliyorlardı.

Armand'ın kendini yapmak zorunda hissettiği bu uzun akıl yürütme zincirinin bir noktasında acımasız bir şey belirdi. Konu, "onlara karşı biz"di. Onların kim olduğu değişebilir, aynı şekilde bizim kim olduğumuz da her dönemde değişir ama biz olan hep bütünün içinde erimiş ve Armand da onlara ait. Armand tümüyle erimiş, hatta bu uzun ve kapsamlı akıl yürütmeye başlamadan önce bile burada belli bir noktaya geldiğinin farkına varmıştı. Ve bu bitmez tükenmez akıl yürütmenin sonunda korkunç, aşılma bir şey yatıyordu çünkü her şey burada bitiyordu. İnsanın sonun ötesine geçemeyeceğini anlıyordu şimdi Armand. Son, zamanı geldiğinde sözü edilince çok tehlikeli olmayan, o zaman kaçınılabilen temel bir ihtiyaç; ama zamanı gelip de sözü edilmediğinde aşılabilecek bir şey değil. Her şeyin temelinde yatan, bizi bağlayan son ihtiyaç. Cennet. Onlara karşı biz sloganına son verme emri. Armand sonunda bütün ürkütücülüğüyle anlamıştı bunu. Ve görevinde kaldı. Zavallı oğlum, diye düşündü, tarihin rüzgârı onu yakalayıp boş, anlamsız bireyselliğinin içine daldığında, onun içini doldurduğunda. Varlık ve Yokluk önünde. Bir çiftçi kadının eskimiş ayakkabısı. Bir oğulun olmayan göz sinirleri. Her şeye karşın, diye düşündü Armand,

felç olduğumu itiraf etmek zorundayım. Kımıldayamam, felç oldum. Bundan kaçınamayacağımı itiraf etmek zorundayım, sahiden kaçınamayacağım.

97] Çok gerilerde kalmış bir dipnotta bu kitabın Oslo'da, yabancı ülkelerde, yüksek bir dağda ve bir deniz yolculuğunda geçtiğinin yazdığı aklıma geldi. Hemen söylemek zorundayım: Bu kitapta hiçbir deniz yolculuğu yok.

98] Sonbahar sonlarına doğru konumunun gerektirdiğı görüşmeleri yapmak için Oslo'ya kısa bir ziyaret yaptığında, dağda geçirmek için fazladan birkaç gün izin aldı ve pansiyona ulaştığında merdivenlerde duran ikiz kardeş tarafından karşılandı. Ekim sonu, kasım başıydı, tek misafir oydu. Avcılar evlerine döneli çok olmuştu, artık hiç tüfek sesi yankılanmıyordu. Doğanın kendi sesleri dışında her şey susmuştu. Hem ilk akşam hem de izleyen iki akşam pansiyonun şömineli odasında oturup ikiz kardeşle konuştu. Sanki evine gelmişti, pansiyon işleten ve şimdi sezon sonu geldiğı için pansiyonu kapatmak üzere olan kadının evine. İkiz kardeş ve o, alçak sesle, samimiyetle konuşuyorlardı. İkiz kardeş nasıl olduğunu sorduğunda, koşullar göz önüne alınırsa iyi olduğunu söyledi. İkiz kardeş oğlunun nasıl olduğunu sormadı, belki Armand'ın konuyu açmasını bekliyordu ama Armand bunu yapmayınca yine de sormadı. Armand da kendi payına ona eşini, birkaç ay önce ayrıldığı adamı, bu durum karşısında ne hissettiğini sormadı ve ikiz kardeşin kendisi bu konuda bir şey söylemediğinden bununla ilgili hiçbir şey öğrenmedi. Ne adamın nerede olduğunu ne de uzun ilişkinin kopma nedenini öğrendi. Bu adamla birlikte olduğunda ikiz kardeş 45 yaşını geçmişti. Adam yüksek dağdaki pansiyona taşınmış, kış aylarını da ikiz kardeşin Oslo'daki geniş dairesinde onunla birlikte geçirmişti. Armand, ikiz kardeşle aynı yaşta,

Armand'la neredeyse yaşıt bu adamla karşılaşmasından sonra ikiz kardeşle görüşmelerini azaltmadı. Aralarında hiçbir şey değişmedi. Yakın ilişkilerini eskisi gibi sürdürdüler. Armand'ın ikiz kardeş ve tanışınca hoşlandığı eşiyle ilişkisinde bir sorun yoktu; ama ikiz kardeşin birlikte yaşadığı ve belli ki birlikte iyi zaman geçirdiği adam olması dışında Armand için bir anlamı yoktu. Bir noktada ikiz kardeş onunla iyi zaman geçirmez olunca adamın gitmesi gerekiyordu. Ayrıldıktan sonra ikiz kardeş Armand'a bir sonraki ziyaretinde (yazın) bundan söz edince Armand üzülmüştü, çünkü söylediğimiz gibi ikiz kardeşin eşinden hoşlanmıştı. Ama sonra ikiz kardeş bir daha sözünü etmeyince Armand da onun hakkında başka bir şey sormadı. Sonuçta o, ikiz kardeşe, onun içtenliğine ve onayına bağlanmıştı. İkiz kardeş sayesinde ikiz kardeşin ikiz kardeşinden olan kızıyla ilişkileri kopmamıştı. İkiz kardeş bu pansiyonu aldığı anda Armand'ın kızına yazları burada o bakmış, Armand'a haber göndermiş, fırsatı varsa uçaktan iner inmez gelmesini istemişti. Böylece Armand, büyüyene kadar her yıl birkaç gün kızını görebildi. Bunun sonucunda kızının düğününe gitti, bir süre sonra öğrenci çifti Bergen'deki küçük evlerinde ziyaret etti. Soyun sürmesini bekliyordu ama şimdiye dek bir gelişme olmamıştı. Şimdi ikisi pansiyonun şömineli odasında oturmuş, içtenlikle konuşuyorlardı birbirleriyle. Koşullar göz önüne alındığında iyi olmasının yanı sıra kötü bir şeyler olacağını hissettiğini, bunların da kötü düşlere neden olduğunu söyledi Armand. Dünyayı düşünüyordu, hem dış dünyayı hem içindekini. Bu konuda daha fazla bir şey söylemedi, ikisi de güvenli bir sessizliğe gömüldüler. Sessizliği yalnızca ötekinin biraz alçak sesle söylediği yatıştırıcı birkaç söz bozuyordu. İkiz kardeşin yüksek dağdaki pansiyonunda geçirdiği günlerin ilk ikisinde akşamlar böyle geçti. Fazladan izin günlerini ikiz kardeşle yüksek dağda geçirmek için oğlunu bu hafta sonu Londra'daki kurumda bıraktığı

için vicdanının biraz sızladığı oluyordu ama çabucak silkiniyordu. Böyle düşünmenin anlamı yoktu. Oğlunun da kendi yaşamını sürmeyi öğrenmesi gerekiyordu. Yalnız bir yaşam, sabahları gözlerini atığında görecekt hiçbir şeyinin olmadığı, bütün günün böyle getiğı, evet, sonsuza kadar bütün gnlelerin böyle geeceğı yalnızlık. Ama şimdi buradaydı. Yazılmamış romanla hiçbir bağıntısı olmayan bu satırlarda var olan bu kadınla birlikte. İkiz kardeş yalnızca bu satırlarda var olsa bile zamanın çarkları onu da etkilemiş, izlerini bırakmıştı. Bir anlamda yatıştırıcı bir etki yapıyordu bu. Birbirlerine asla bir şey itiraf etmediler. Birlikte bir temelleri vardı yıllar öncesinden, gençlik yıllarından. İkiz kardeş, Armand'ın ikinci eşini iyi tanıyordu ve o dönem boyunca hiç ilişkileri olmadı. Evlilik bitince bağıntı kuran Armand değıl ikiz kardeş oldu. İzleyen yıllarda ikiz kardeşin Armand'ın konsolos olduğı konsoloslukları ziyaret ettiğı, onun konutunda bir misafir odasına yerleştirildiğı oldu. O sıralar bu pansiyonu da satın aldı ve Armand onu pansiyonda ziyaret etti. Aralarında hiçbir şey tamamlanmamıştı, ikisi de her an yakın bir ilişkiye girebileceklerini biliyordu ama ikisi de bunu istemiyordu. Şimdi değıl. Armand belki de her zaman pişman olacağı ama yine de kararını verdiğı son seğıimini yapmışken değıl. Hemen ardından Armand ikiz kardeşle birlikte olmak istedi, reddedildi ve sonrasında cinselliğı bir daha gündeme getirmedi. İkiz kardeşe bu yıllar içerisinde tanıdığı, kısa ya da uzun ilişkiye girdiğı kadınları hiçbir zaman anlatmadı. Oğlunun annesiyle evliliğinden şimdiye dek yaklaşık yirmi yıl geçmişti ve belli bir yerde ya da büyük bir davette yanında olan bir kadının adını söylemekten bile kaçınıyordu, belki onu yaralamak istemediğinden böyle yaptığını düşünüyordu arada sırada ama bunun doğıru olmadığını biliyordu. İkiz kardeş yaralanmazdı ama buna karşın Armand bir kadının adının geçmesinin ikisinin de ilişkilerini üzerine

dayandırdıkları içtenliği gölgeleyeceğinden, böylece bu içten ilişkinin yalnızca rastgele bir isim yüzünden çökeceğinden korkuyordu. Bu tuhaf gelebilir ama bunu yazan ben böyle olduğunu düşünüyorum. İkisinin de içtenlik dediği şeyi korumak için ender durumlarda karşı taraf diretmedikçe her şeyden önce birey olarak kendilerini ilgilendiren şeyleri, en yürek parçalayıcı durumları konuşmaktan kaçınmalarına, birbirlerine olabildiğince düşünceli davranmalarına karşın Armand yine de ikiz kardeşle her şeyi konuşabildiğini iddia edecekti. İçten sohbetler ettiler, Armand onu dinledi, o Armand'ı dinledi. Armand'a iyi gelecek tek kişi ikiz kardeşti. Otuz yıl süren ve temelini sessiz bir anlaşmadan alan, böylesine çok şeyi dışarıda bırakması yüzünden her şey hakkında konuşamadıkları bu ilişkinin hüznü doğasının, bu özel, bağlantısız ama uyduya benzetilebilecek dipnotta damıtılarak dile getirildiği düşünülebilir.

Armand yüksek dağda üç gün kaldı. Gündüzleri dağlarda uzun yürüyüşlere çıktı. Sonbahar sonlarıydı; ekim bitiyor, kışım başlıyordu. Pansiyon çok yakında sezonu kapatacaktı, bu yüzden ikiz kardeş toplanmakla, eşyaları kaldırmakla uğraştığından Armand'ın bu yürüyüşlerine katılamıyordu. Avcılar çoktan evlerine dönmüştü, hiç tüfek sesi yankılanmıyordu artık. Doğanın kendi sesleri dışında her şey susmuştu. Çiseleyen yağmur. Sisteki ıslak sesler. Pansiyonun ahşap duvarlarına çarpıp onları gıcırdatan rüzgâr. Göllerin geniş su yüzeylerinden ezilmiş ıslak otlara, yosunlara, dik yokuşlara dek suyun izlerinin olduğu her yerde ince buzların küçük çıtırtılarıyla kendini duyuran don. Sisler arasında gök gürültüsü gibi kendini gösteren görkemli doruklar. Armand uzun yürüyüşlere çıktı, yatıştırıcı dağ havasını derin soluklarla içine doldurdu. Üçüncü gün Londra'ya geri dönmek üzere ikiz kardeşle vedalaştı, kiraladığı arabayla Oslo'ya gitti.

99] Yüksek dağa yaptığı kısa ziyaretin ardından Oslo'ya ulaşan Armand kiralık arabayı teslim etti. Sonra oğlunun odasının yakınında bir durağa giden toplu taşıma aracına bindi, odanın olduğu binaya yürüdü. Kaza olduktan sonra dairesini kiraya vermişti. (Parayı düşünmeden, böylece oğlunun hak ettiği tazminatı alabilmesi için savunma bakanlığı ve sosyal hizmetler bakanlığının uyuşuk bürokratlarıyla ya da bunların özel ya da kamu sigorta şirketlerindeki muadilleriyle uğraşmak zorunda kalmadan oğluna en iyi olanakları sağlamak için toparlayabildiği bütün paraya ihtiyacı olduğunu anlamıştı. Zamanı gelince yapılacak ödemeleri sakın bir şekilde bekleyebilirlerdi böylece.) Ama aynı zamanda oğlunun oda kirasını kötü dul kadına ödemeyi sürdürdü. Tersinin ona açıkça bildirilmiş olmasına karşın yine de oğlunun yeniden iyileşeceğini düşündüren, kafası karışık bir umut anında yaşlı dudu ziyaret etmiş, bir yıllık kirayı ödeyip dul kadına oğlunun ister askerliğe devam etsin ister üniversiteye başlasın bu odaya, kendine ait bir odaya ihtiyacı olduğunu söylemişti ve şimdi ertesi sabah Londra'ya gidecek uçağa binmeden önce bir gece kalmak için oraya gidiyordu. Elbette başka bir yerde, bir otelde ya da tanıdığı birinin evinde kalabilirdi, evet, yüksek dağdaki pansiyonunda sezonu kapamakla uğraşan ikiz kardeşin boş duran geniş dairesinde de kalabilirdi, ikiz kardeşin ona dairesini açacağına emindi ama oğlunun nasıl olsa kirasını ödediği odasına gitmeyi yeğledi. Kirke Cadde-si'nden yukarı, oğlunun kilitli, kullanılmayan odasına doğru yürüdü. Üzerinde yürüyüş giysileri, dağ kıyafetleri vardı; içinde takım elbiselerinin, ütülü gömleklerinin, kravatlarının vb. olduğu küçük bir de bavul taşıyordu. Majorstua İstasyonu'na giden metroya binmeden önce sıradan bir restorana gidip güzel bir içkiyle uzun bir akşam yemeği yediğinden akşamın geç saatleriydi. Hem aşağıdaki apartman kapısını hem de dairenin kapısını anahtarla sessizce açtı, karanlık

daireye girdi, oğlunun odasının kapısını açtı. Işığı yaktı, uzun zamandır dokunulmamış odanın ortasında durdu. Pencereyi açtı, bir dolapta neversim takımları buldu ve yatağı yaptı. Doğruca yatağa yattı. Uçak sabah erken kalkacağından saati yediye kurdu. Saatin çalmasıyla uyandı, kalkıp odanın küçük lavabosunda yüzünü yıkadı. Sessizce dışarı çıkıp tuvalete girdi, elinden geldiğince ses çıkarmadan işini bitirdi ama sifonu çekmesi gerekiyordu yine de. Odaya geri döndü. Giyindi. Gömleğini giyip kravatını bağladı, yanında getirdiği gündelik takım elbiseyi giydi. Aynada kendine baktı. Bavulunu topladı, sıkıca paketlenmiş dağ kıyafeti de çok ağır değildi. Yatağı topladı. Mutfaktan sesler duydu. Paltosunu giyip zarif, kaşmir atkısını bağladı. Bir an için duraksadı çünkü şimdi mutfaktan sesler geldiğinden kapı ağzında görünmek hoşuna gitmiyordu. Yine de kapıyı açtı, dışarı, mutfığa çıktı. Genç öğrenci masada oturmuş kahve içiyordu. Armand, Are'nin odasında gecelediğini söyledi. Öyle mi, Are nasıl? diye sordu öğrenci. İyi, diye yanıtladı baba, çok iyi, daha da iyiye gidiyor. Geri dönecek mi? diye sordu öğrenci. Sanırım İngiltere'de eğitim alacak, dedi baba. - Öyleyse artık bir daha buraya gelmeyecek. - Gelmez herhalde, ama odanın kirası önümüzdeki nisana kadar ödendi. Göreceğiz bakalım. O sırada dul mutfığa girdi. Kuşkulu gözlerle Armand'a baktı ama bir şey söylemeden masaya, genç öğrencinin tam karşısına oturdu. Kendine kahve doldurdu. Öğrencinin kestiği ekmek dilimlerinden birini aldı, üzerine bol bol tereyağı sürdü, bu sırada gözleri Norveç'in Londra konsolosuna dikiliydi. Bir şey söyleyecekti ama genç öğrenci ondan önce davranıp, Bir fincan kahve koyayım mı? diye sordu. Hayır, diye yanıtladı Armand, artık gitmem gerekiyor, uçağa yetişeceğim. Kapıya yürüdü. Dul kadının arkasından seslenmesini bekliyordu. Ona borcu olduğunu söylemesini. Oğlunun şunun ya da bunun parasını ödemediğini. Ama bunların

hiçbiri olmadı. Hoşça kalın, diyen Armand kapıyı açtı. İki-
si de ona başlarını salladılar. Evet, buna hakkın var sonuç-
ta, dedi dul kadın, yadsıyamam. - Neye? - Burada kalmaya.
Ama parasını ödediğin süre bitince sana kontratın bittiğini
bildiren bir mektup göndereceğim.

Armand V., görevini yıllarca “sadakatsiz biçimde, büyük bir sadakatle” yerine getiren bir Norveç diplomatı.

Armand, başka ülkelerde savaşlara, karışıklıklara, acılara yol açan büyük makinenin küçük de olsa bir parçası olduğunun bilincindedir. Yine de görevine devam eder. Oğlu da bir gün asker olur ve o savaşlardan birine katılır. Artık ikisi için de bambaşka bir dönem başlar ve tüm olanlar, aslında hiç görmediğimiz bir romana düşülen *dipnotlardan* ibarettir.

Yazılmamış metnin kendisi, Armand’ın uçup giden yaşamı gibi, uzaklarda bir yerlerde dolaşır. Olup biteni dipnotlarda ararız; gölgesine bakarak bir ağacı, bir kayayı veya bir bulutu anlamaya çalışmamız gibi.

Solstad’ın radikal yaratıcılığının en özgün örneklerinden biri olan *Armand V.*, Deniz Canefe’nin Norveççe aslından çevirisiyle...

* * *

Çok tuhaf romanlar yazan Dag Solstad, benim en sevdiğim yazarlardandır.

–Haruki Murakami

Kuşkusuz Norveç’in en cesur ve en zeki yazarı.

–Per Petterson



“Mutlu azınlığa!”



Kapak Natalia Suworova